

אלע ווערק פון שלום-עליכם

•

•

פון כתרילעווקע

Digitized by the Internet Archive
in 2026

אלע ווערק פון שלום-עליכם

פון כהרילעווסקע

שלום-עליכם פאלקספאנד אויסגאבע—ניו יארק, 1917

Handwritten signature in an oval frame.

ביו"ם צוזאמענשמעלען די ערשטע פיער בענדער פון דער ניוער אויסגאבע פון שלום-עליכם'ס ווערק האבען די פערלעגער זיך ניט געהאלטען ביי'ם בראַנאַלאַגישען סדר, לויט דער צייט, ווען די ווערק זענען געשריבען געוואָרען, נאָר געהאַט מעהר אין זינען, ווי ווייט ס'איז מעגליך געווען, די אינהאַלטליכע גאַנצקייט פון יעדען באַנד בעזונדער, דאָס הייסט, צוזאַמענגעשטעלט די ביכער אַזוי, אַז יעדעס בוך, לויט זיין אינהאַלט, זאָל זיין אַ גאַנצע זאַך פאַר זיך, מעהר אָדער וועניגער פער- אייניגט דורך דעם כאַראַקטער פון די ווערק, וואָס קומען אין דעם אַרײַן. געמאָאן איז דאָס געוואָרען צוליב צוויי טעמים: ערשטענס, קאָן ביי אייניגע פון די וויכטיגסטע שאַפונגען שלום-עליכם'ס נישט אָנגעווענדט ווערען דאָס בראַנאַלאַגישע סיסטעם, בכדי דערמיט ניט צעברעקלען זייער אינערליכע גאַנצקייט. צום ביישפּיעל: די מעשיות פון „טבית דעם מילכיגען“ אָדער די בריעה פון „מנחם-מענדעל“ מוזען קומען אין בע- זונדערע ביכער, האַטש געשריבען זענען זיי געווען אין פערשיעדענע צייטען, אין אַ משך פון עטליכע צעהנדליג יאָהרען. צווייטענס, ווערד אין די דאָזיגע ערשטע פיער בענדער געגעבען אַיין אויסוואַהל פון שלום- עליכם'ס ביי זייער ווערק, דאָס הייסט, פון די, וואָס זענען אין די פריהעריגע אויסגאבען ניט אַרײַן; און אַזוי ווי אַ מײל פון די ווערק איז גענומען געוואָרען פון גאָר די לעצטע שאַפונגען, און אַ מײל — פון די פריהעריגע, אין פערשיעדענע צייטען געשריבענע, דער- ריבער איז דאָ אַ שמרענג-בראַנאַלאַגישער סדר געווען גאָנץ אונמעגליך אָנצווענדען.

Copyright 1917 by Olga Rabinowitz (Sholom-Alelechem), New York

פון כהרילעווקע

אין די פיער בענדער געהען אַרײַן, ווי געזאָגט, נױע, אין ביכער
 נאָך נױט געדרוקטע זאַכען. אַױן אױסנאַהם איז נור געמאַכט געוואָרען
 פאַר דרױ ווערק: שױר-השירים (אין באַנד „פון פסח ביז פסח“),
 וואָס האַמט אױנױגע טױלען פון דעם זענען צעוואָרפֿען אין די ביכער
 פון די פריהעריגע אױסגאַבען, איז דאָס אַבער אַלס גאַנצער ראַמאַן
 נאָך ערגױך נישט ערשױנען, און דער לעצטער טױל פון דעם — „שבת
 נאָך שבוּעות“ — איז בכלל אין קױן בוך נאָך נישט געדרוקט געווען;
 וואָס איז חנוכה? (אײנ'ם זעלבען באַנד), וועלכעס איז אין די
 אַלטע אױסגאַבען, דורך אַ פערזעהען פון די פריהעריגע פערלעגער, געדרוקט
 געווען אַלס אַ פערקירצטע אַמעריקאַנער וואַריאַציע, קומט דאָ אין
 זײן ערשטער פולער פאַרם, ווױעס איז לבתחילה געשריבען געוואָרען
 פון שלום-עליכם פונ'ם רוסיש-אידישען לעבען; דױרויטע
 אױדלעך (אין באַנד „מעשױות און פאַנטאַזיעס“) איז אַרױנגענומען
 געוואָרען אין דער אױסגאַבע צוליעב דעם נױעם צווייטען טױל,
 וואָס איז געפונען געוואָרען צווישען שלום-עליכם'ס נאָכגעבליבענע מאַ-
 נוסקריפטען.

אױנױגע זאַכען פון די פיער בענדער זענען געדרוקט לױט דער בע-
 אַרבייטונג און תקונים, וואָס שלום-עליכם האָט אין זײ געמאַכט פאַר
 זײן לעבען.

עס איז געלעגט געוואָרען אַכט דערויף, אַז אין דער דאָזיגער נױער
 אױסגאַבע זאָל אָפּגעהױט ווערען שלום-עליכם'ס בעשטענדיגע סיסטעמאַט-
 טישע אַרטהאָגראַפיע — פערשטעהט זיך, ווױט דאָס איז מעגליך גע-
 ווען דורכצופיהרען בײ דעם כאַאָטישען צושטאַנד, אין וועלכען אונזער
 אױדישע בוך-זעצערײ-און-דרוקערײ געפֿינט זיך.

אינהאלט

9	בתרילעווקער פראגראם
85	זוטערדיגע ראטאנען
145	א וואָרט פאַר אַ וואָרט
160	לשנה טובה
185	פון פסח ביז סוכות
201	שמואל שמעלקיס און זיין יובילעאום
239	וועלוועל גאמבעטא

כתרילעווקער פראגראם

בעשרייבונגען, בילדער, פאקטען און מעשח'לעך.

נעשריבען אין יאָהרען 1915 — 1914

כתרילעווקער פראגראם.

א.

די שטאדט.

נאָט'ס וואונדער — וואָס פון א שטאָדט קאן ווערען! כּתרי-
לעווקע, מיין אלטע היים, האָט זיך אזוי איבערגעביטען, אז ס'איז זי
נאָר נישט צו דערקענען! נאָך אַ צייט פון אַ סך, אַ סך יאהרען האָב
איך מיך אַראָפּגעהאַפּט אין דער דאָזיגער שטאָדט אויף אַ פּאַר וואָ-
כען און בין אַרומגעגאַנגען אין איהרע גאַסען, געווערט מיט איהרע
מענשען, געזוכט אלטע בעקאַנטע — ווער? וואָס? וועמען? דער
גרעסטער טייל איז אויסגעשטאַרבען, דער קלענסטער טייל — אַרויס-
געפּאָהרען קיין אמעריקא, און די נייע, די אויפגעקומענע, זענען גאָר-
ניט די מענשען. איין איבערקעהרעניש! וואו זענען אַהינגעקומען
די בעריהמטע קליינע מענשעלעך מיט די קליינע השגות? וואו
זענען יענע אידען מיט בערד, וואָס האָבען אַלסדינג געוואוסט און
פון אַלסדינג געמאַכט חזק? וואו זענען יענע יונגע לייטלעך מיט
שטעקעלעך, וואָס פלעגען זיך אַרומדרעהען אין מאַרק, זוכען עפּיס
אַ טהועכץ און נישט געפינען, און פאַר גרויס עגמת-נפש האָט מען
גענומען אַפ'לצ'עווען איינס פון דאָס אנדערע און אלע אינאיינעם
פון דער גאַנצער וועלט? פראַנטען האָב איך איצט געזעהען אַרומ-
שפאַצירען אין די גאַסען, סאַלירע מענשען מיט קאַפּעלישען און
מיט פּענסנע אויף די נעזער. און פון די אַמאָליגע פּערשלומפּערטע
ווייבער מיט די ווייסע זאַקען און מיט די רויטע זאַקענבענדלעך.
און פון די אַמאָליגע מיידלעך מיט די פאַטשיילקעס — איז קיין
שריד ופּאָליט נישט געבליבען. דאַמען מיט היטעלעך זענען איצטער
געגאַנגען פאַרביי מיר. פריצעס מיט זאַנטיקלעך. מאָמועלען מיט
הענטשקעלעך אויף די הענט. נייע מענשען. אַ נייע וועלט. און די

זענען מסוכן, — זיי זענען גרייט איינס דאס אנדערע דורס זיין מיט'ן קוק. צוויי אידישע סהעאטערס, וואס זיי זאלען ניט מורא האבען פאר נאט און פאר'ן קייסער, וואלטען זיי זיך איינס דאס אנדערע מיט פערנעניגען אין א שטילער נאכט אונטערגעצונדען. און ווייטער געהען צוויי ביכער-פערלאגען, וואס וואלטען אייני-געשלאנגען איינס דאס אנדערע מיט די קאלאשען. היינט זענען פארהאן צוויי ליטערארישע געזעלשאפטען, צוויי דראמאטישע גע-זעלשאפטען, צוויי עמיגראנטען-געזעלשאפטען, און נאך און נאך א סך אנדערע מינים געזעלשאפטען — פון יעדען מין צו צוויי. צוליעב דער וויסטער קאנקורענציע — די אלטע מכה פון כתרילעווקע. אזא טבע שוין ביי די כתרילעווקער פערבליבען פון קדמונים — אונמעג-ליך אויסצואווארצלען: לאז זיך איינער אפשניידען די נאז, קאנט איהר זיכער זיין, אז אויף מארגען האט איהר דארט צוויי אפגעשני-טענע נעזער. וואס איז דער שכל? א פראסטער שכל: אז יענעם לוינט זיך אפשניידען די נאז, לוינט זיך מיר אויך...

ב.

נ א ז ע ט ע ז .

אזוי ווי אלסדינג איז אין דעם מאדערנעם כתרילעווקע צו צוויי, זענען דעריבער אידישע צייטונגען דארטען אויך פארהאן צוויי: „די יארמעלקע“ און „דער קאפעליש“. זעלבסטפערשטענדליך, אז „די יארמעלקע“ איז א פרומע אלט-מאדישע גאזעט פאר ארטאדאקסען, און „דער קאפעליש“ איז א מאדערנע, ראדיקאלע צייטונג פאר די פארגעשריטענע עלעמענטען. שוין פון די מאטמאס אליון איז גרינג צו פערשטעהן די ריכטונג פון די דאזיגע צוויי קאנקורירענדע גאזעטען: „די יארמעלקע“ האט

שטארט אליין — הא-חא! — האט זיך אויסגעברוקירט די גאסען.
אנגעצונדען עלעקטרישע לאמפען, אוועקגעשטעלט גראמאפאנען.
סינעמאטאגראפען, אילוזיאנען — חי געלעכט!

דאס איז די אויסענוועניגסטע זייט, אזוי צו זאגען. אינוועניג
האט זיך כתרילעווקע נאך א סך מעהר איבערגעכניטען — ממש עס
האט זיך מיר גאר נישט געוואלט גלויבען, אז איך בין אין דער היים,
אין כתרילעווקע. איך בין ארומגעגאנגען און האב געזוכט האמטש
אין חברה פון די אלטע חברות. דא זענען געווען אמאל, געדענק
איך, א גוזמא חברות. איך רעד שוין ניט פון אזעלכע חברות, ווי די
„חברה תהלים“, „אדער „חברה משניות“. איך רעד פון אזעלכע חברות,
ווי, למשל, חברה „גמילות-חסדים“, „לחם-אביונים“, „בקר-חולים“.
„מלביש-ערומים“, „סומך-נופלים“, „רופא-חולים“, „מתיר-אסורים“...
די דאזיגע אלע חברות זענען אוועק, אפנים, אהיו, וואו עס זענען
אוועק יענע, וואס האבען געגרינדעט די חברות, און וואו עס איז
אוועק דער גרעסטער טייל פון די קליינע מענשעלעך, און וואו ס'איז
אוועק דער אלטער עלענדער רב יוזיפעל דער רב, א ליכטיגען ג'עדן
זאך ער האבען — דער האט ארויסגערופען ביי מיר א טרער אויף
די אויגען... אויפ'ן ארט פון די אלע אויסגערעכענטע חברות זענען
אויסגעוואכסען אין דעם מאדערנעם כתרילעווקע גאנץ נייע חברות,
מאדערנע חברות, אדער געזעלשאפטען, חברות פון „קונסט“ און פון
„קולטור“ און פון „שפראך“. אויסרעכענען זיי אלע איז אונמעגליך.
מיר קאנען נאך פארבייגעהענדיג געבען איין איבערבליק אויף די.
וועלכע געפינען זיך אין דעם מאדערנעם כתרילעווקע פון יעדען מין
צו צוויי. למשל, וואס דער שפראך אנבעלאנגט, זענען פארהאן דאך
טען א חברה „אידישיסטען“ און א חברה „העברעאישטען“. און די
ביידע קאנען זיך ניט אנטקען, ניט הערען דעם גאנצן איינס פונ'ם
אנדערען. אדער ס'איז פארהאן א חברה „הומיר“, וואס האט זיך
געשפאלטען אויף צוויי: איינע הייסט די „פלייט“, די אנדערע —
דער „טראמייט“, און ביידע „הומיר'ס“ זענען צווישען זיך אויף
מעסערשטעך. היינט זענען פארהאן צוויי „חדרים מתוקנים“, וואס

דאס האט געהאט א גוואלדיגען ערפאלג אין כתרילעווקע, און
 מע האט דעם „קאפעליש“ צעחאפט. אלע האבען זיך ארומגעטראגען
 מיט'ן אלף־בית און אויסגע'חור'ט איהם אויף אויסוועניג. האט
 דאס דער „יארטעלעקע“, נאטירליך, פערדראסען. און זי איז ארויס
 באַלד אויף מאַרגען מיט אַ תשובה, אויך על־פי אלף־בית: „מיר
 האבען געלייענט אַט דעם אלף־בית פון אַט דעם אויס־
 וואורף, דעם באַד־יונג, דעם גנב, דעם דבר־
 אחר, דעם הולטיי, דעם וואווקעלאַקע,
 דעם זשוליק, דעם חזיר, דעם טריפניאק,
 דעם יונגאַטש, דעם כל־בו'ניק, דעם ליגנער,
 דעם ממזר, דעם נאחאל, דעם סקאנדאַל־
 ליסט, דעם עזות־פנים, דעם פאַרד, דעם
 צורר־היהודים, דעם קריכער, דעם רשע,
 דעם תרח'ס אייניקעל, — נאָר מיר ענטפערען איהם
 נישט, דערפאר וואָס מיר ווילען ניט מיאוס מאכען אונזער פערדער“...

דער כתרילעווקער לעזער האט דעם דאָזיגען מין ליטעראטור
 לייעב דוקא בעסער ווי אלסדינג. ביי איהם ווערד עס אָנגערופען מיט'ן
 נאָמען „קריטיקע“, און ער איז זיך מחיה, בעת די רעדאקטוירען פון
 ביידע גאָזעטען „קריטיקירען“ זיך. דעם טאָג, וואָס ס'איז ניטאָ אין
 בלאַט קיין „קריטיקע“, געהען די גאָזעטען אין כתרילעווקע עפּים
 ניט אזוי פויגעלדיג. פלייסען זיך דעריבער די רעדאקטוירען אָפטער
 איבערוואַשען איינס דעם אנדערען דאָס קויטיגע גרעט, בכדי ס'זאָל
 זיין וואָס מעהר „קריטיקע“, און דער עולם זאָל האָבען פון וואָס צו
 לעקען די פינגער.

אָוועקגעשטעלט מיט גרויסע אותיות אויבענאָן: „ צו נאָט און צו לויט! " און דער רעדאקטאָר פונ'ם „קאפעליש" האָט אָוועקגעשטעלט אויף אויבענאָן און אויף מיט גרויסע אותיות זיין אייגענעם נאָמען און אונטערגעשריבען גאנץ בעשיידען: „ א י ד ב י ו ד א — א ל ע ס ד א ! "

ווען זענען די דאָזיגע צוויי אָרגאנען געגרינדעט געוואָרען און ווער פון זיי איז עלטער — דאָס איז שווער צו זאָגען. ווייל יעדער פון זיי שרייבט אויף זיך, אז ער איז דער ערשטער און דער איינציגער אירישער אָרגאן אין כתרילעוועקע, און אינגאנצערט, שליסט אויס דעם אנדערען, דערמאָנט, חלילה, קיינמאל דעם נאָמען זיינעם נישט — אסור חזיר! סייידען אונטער אַ נויט, אז מע קאן שוין אנדערש ניט און מע מוז, צום ביישפּיעל, אויסזידלען, אויסשעלמען, מבזה זיין איינס דאָס אנדערע, דעמאָלט רופט אָן „די יארמעלקע" דעם שכן איהרען „דאָס אָפגעבארעטע קאפעלישעל", און „דער קאפּ פעליש" רופט אָן זיין שכנה „די פערשימעלטע יאמפערקע". נאָר מעהרסטענטייל געהט עס צו ביי זיי פערשטעלט, און זיי מיידען אויס, ווי ווייט מעגליך, צו דערמאָנען דעם נאָמען פונ'ם קאנקורענט. למשל, אז „דער קאפעליש" וויל רעדען פון זיין שכנה און וויל איהר נאָמען נישט דערמאָנען, וועט ער אנשטאט דעם וואָרט „יארמעלקע" בע-סער אויסרעכענען אַ גאנץ צעטעל מיט נעמען על-פי אלף-בית, אט אזוי: „אט דער אביוו, דער בטלן, דער גרא-בער יונג, דער דלפון, דער הונט, דער וצדקתך, דער זולל-וסובא'ניק, דער חצוף, דער טינטלער, דער יודלאק, דער כלב שבכלבים, דער לעדינגעהער, דער מסור, דער נודניק, דער סוואליטש, דער עמ-הארץ, דער פראוואקאטאָר, דער פויליאק, דער צרעת, דער קבצן, דער רעטאָד, דער שוטה, דער תרח, וואס מיר ווילען ניט דערמאָנען זיין נאָמען"...

פון צעהן טויזענד רובעל, ווער ס'וועט איהם דערווייזען שווארץ אויף ווייס, אז ס'איז פארהאן ערגיץ אויף דער גאנצער וועלט נאך אזא גאזעט, וואס ווערד אזוי געלייענט, ווי „דער קאפעליש“. און ער לאזט אויס גאנץ בעשיידען, ווי זיין שטייגער איז: „מיר האבען פיינט בעריהמען זיך מיט אונזער גאזעט. מיר האלטען ניט פון בע-ריהמעריי. בעריהמעריי איז א שלעכטער סימן, א סימן דלות. נאר מיר לענען פאר דעם לעזער זעלבסט — זאל דער לעזער אליין פער-לייכען א גאזעט מיט א גאזעט און א רע-דאקטאר מיט א רעדאקטאר...“

פערשטעהט זיך, אז ווייל די קאנקורענציע איז אונגעהויער גרויס און קנאת סופרים תרבה חכמה, פלייסען זיך דעריבער ביידע גאזעטען צו איבערייאגען איינס דאס אנדערע, ארויסגעהן וואס פרי-הער פון דרוק, ארויסחאפען פון די גוי'אישע צייטונגען וואס מעהר נייעס און נאך אזעלכע זאכען. היטען זיי אבער איינס דאס אנדערע די טריט, קוקען נאך און ווייסען איינס ביי'ס אנדערען, וואס סע קאכט זיך, און לאז איין רעדאקציע עפּים פערטראכטען, ווייסט מען דאס שוין איז דער אנדערער רעדאקציע מיט אלע פישטשעווקעס. אלס אילוסטראציע וועלען מיר אייך דערצעהלען א פאר מעשה'לעך, ווי מע האט דאס מיר איבערגעגעבען, בעת איך בין געווען אין כתרילעווקע.

ביי דער „יאַרמעלקע“ איז געווען א מנהג פון קדמונים — אלע ערב שבת איז זי ארויס מיט א בעזונדער בלעטעל אונטער'ן גאמען „א גוט שבת“. „דער קאפעליש“, האַטש ער איז א ראדי-קאל, און האַטש ער זאָגט, אז ער איז ארויסגעגאנגען א סך פריהער פון דער „יאַרמעלקע“, האט פונדעסטוועגען געבאָד געמוזט נאָכ-טאָנצען דער „יאַרמעלקע“ און אויך אָנהויבען ארויסצוגעהן אלע פרייטאג מיט א בעזונדער בלעטעל אונטער'ן זעלבען גאמען „א גוט שבת“. קאנקורענציע — וואס זאל מען טהון?... עפּים איינמאָל איז איהם נמאס געוואָרען דאָס נאָכלויפּעניש, איז ער ארויס פרייטאג מיט איין ערקלערונג, אז אזוי ווי פיעלע פון זיינע

ס א נ ק ו ר ע נ צ י ע .

אז סע קומט אונטער א „נאָווינאָד“ און די גאָעטען הויבען
אז צו קאכען זיך, צו טראַמייטערען, אַרויסלאָזען איינס איבער דאָס
אנדערע כרייטע, שרייענדיגע פראַספעקטען צום נייעם יאָהר, ווי
אויף דער גאנצער וועלט, צעלאָזט זיך „די יארמעלקע“ מיט אַ בריי-
טען „המלך“, רעכענט אויס אַלסדינג, וואָס זי האָט אויפגעטאָן
אינ'ס פערגאנגענעם יאָהר, וויל ניט רעדען, חלילה, קיין לשון-הרע
אויף איהר קאנקורענט, מחמת לשון-הרע איז אסור מן התורה, נאָר
גלאַט אזוי, בדרך-אגב, דערמאָנט זי, אז „דאָס אָפגעבארעטע קאפּע-
לישעל“ איז נאָך געלעגען אין די ווינדעלעך, און איהר רעדאקטאָר
איז נאָך אַרומגעגאנגען אַהן שטיוועל, בעת זי, „די יארמעלקע“, איז
שוין געווען, מיט גאָט'ס הילף, אַ יארמעלקע... און „דער קאפּעליש“
פון זיין זייט בעריהמט זיך אין זיין פראַספעקט, אויך גאנץ בעשוי-
דען, אז בעת „די פערשימעלטע יאמפערקע“ האָט זיך נאָך געוואָל-
נערט אויפ'ן מיסט פונ'ם שוהל-הויף, האָט ער, „דער קאפּעליש“,
שוין צעשפרייט זיך מיט זיין גאנצער פראכט און גלאַנץ איבער די
האַריוואַנטען פון כתרילעווקע, און ווען ניט ער, וואָלט כתרילעווקע
צ'רהיום נאָך געשלאָפּען מיט'ן לעטאַרנישען שלאָף פונ'ם פינסטערען
פאָנאָמיוס...

און באמת, ווער פון די צוויי איז מעהר פערשפרייט — דאָס
איז ניט אזוי גרינג צו וויסען. „די יארמעלקע“ לעגט-אין די וועלט
און שווערט זיך ביי גאָט, אַז אזוי פיעל ווי זי ווערט געלייענט, ווערט
איבערהויפט נאָך קיין אידישע גאָעט אין דער וועלט ניט געלייענט,
ווער עס גלויבט ניט, קאן זיך מטריח זיין אין דער רעדאקציע, וועט
מען איהם עפּים ווייזען...

דאָס אייגענע שרייבט אַבער אויף זיך „דער קאפּעליש“ אויך.
קריכט פון דער הויט און זאָגט-צו איטליכען בעזונדער אַ פרעמיע

זיין צייטונג, איז צופריעדען, אז דער לעזער שרייבט איהם א בריי-וועל, און ער לאזט ארויס דעריבער פערשיעדענע אנקעטעס, דאס הייסט, ער פרעגט זיך אז ביי די לעזער, זיי זאלען זיך מטריה זיין ארויסזאגען זייער מיינונג וועגען דער אדער יענער פראגע. וועגען דעם מין אנקעטעס געה איך איצט דערצעהלען א מעשה.

דערצעהלט האט דאס מיר טאקי א כתרילעווקער ליטעראט. וואס האט מיך צוליעב דעם ארויסגעפיהרט ווייט-ווייט הינטער דער שטאדט. און אז מיר זענען געבליבען דארט אליין, האט ער זיך פריהער צעלאכט, און אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, האט ער אנגעהויבען בזה הלשון:

— ווייסט איהר, ווען ס'איז די עהנסטע צייט ביי אונז אויף גאזעטען? — זומער. סיידען אז גאט העלפט א חלירע — דעמאלט איז עפּים אנדערש. דעם זומער, וואס איך דערצעהל אייך, איז קיין חלירע ניט געווען — נאָר משוגע צו ווערען! וואָס טהוט מען? פאלט דער „קאפעליש“ אויף א שפיצעל (איך בין דעמאלט אקוראט געווען אנגעשטעלט אין „קאפעליש“) און טרעט ארויסעט אין מיטען דריי-נען מיט א נייעס: „אזוי ווי א געוויסער טייל לעזער פונ'ם „קאפעליש“ איז ניט צופריעדען מיט'ן קעפעל פון אונזער גאזעט; זיי זאגען, אז די למ"ד פונ'ם „קאפעליש“ איז צו לאנג, זעהט אויס ווי א טשערנאָהוז, און א געוויסער טייל זאגט, אדרבה, אז א לאנגע למ"ד איז א סך שענער ווי א קורצע, — עליכו גיט מען איבער די דאזיגע פראגע פאר די לעזער: אויב די מאַיאָריטעט לעזער וועלען זאגען, אז זיי ווילען איין אנדער קעפעל, איז, ניט קוקענדיג אויף די הוצאות, גיט מען זיי איין אנדער קעפעל. ווער עס וויל זיך בעטייליגען אין דער דאזיגער אנקעטע, בעדארף זיך מעלדען מיט א בריעף אין דער רעדאקציע פונ'ם „קאפעליש“.

אפגעטהאן דאס דאזיגע שטיקעל ארבייט, האט זיך אונזער רע-דאקטאר געפריידט. „די בהמות, האט ער געזאגט, ווע-לען שוין האָבען וואָס צו קייען“. צום סוף לאזט זיך אויס, מיר קומען אויף מאַרגען אין דער פריה אין דער

לעזער געפינען נישט קיין אינטערעס אין דעם ערבישבת'דיגען בלעך-מעל. און אזוי ווי דער רעדאקטאר זעהט נאר צופריעדען שטעלען דעם לעזער, עליכן געהט ארויס „דער קאפעליש“ מהיום והלאה אהו „א גוט שבת“. און ווי נכהל ונשתומם איז ער געווארען, אז ער האט אויפגעפונען „די יארמעלקע“ און האט איבערגעלייענט דארטען די זעלבע ערקלערונג כמעט ווארט אין ווארט: „אזוי ווי פיעלע פון אונזערע לעזער... עליכן געהט ארויס „די יארמעלקע“ מהיום והלאה אהו „א גוט שבת“...

איז זיך מיישב „דער קאפעליש“: אז יענער איז יא אזא מאלפע, וועלען מיר זעהן! און ער איז געפאלען אויף א שטענער המצאה און געהט ארויס איינמאל אין א מיטען מיטוואך אויף א טשיקא-וועסט נאך מיט דריי זייטען, און די פיערטע — א גלאטע, ווי א לאקשענברעט. איז אבער „די יארמעלקע“ ניט פויל און געהט אויך ארויס דעם זעלבען מיטוואך נאך מיט דריי זייטען, די פיערטע — א גלאטע, ווי א לאקשענברעט. האט דאס שוין רעכט פערדראסען דעם „קאפעליש“, און ער האט גענומען קודם דייניגען די רעדאקט-ציע פון די מענשען, וואס „טראגען ארויס דאס מיסט פון שטוב“. נאך עס האט ווינציג וואס געהאלפען. ער האט זיך איבערצייגט, אז ס'איז נימא קיין פערבארגענע זאך פאר דער „יארמעלקע“.

ד.

א נ ק ע ט ע ס .

די כתרילעווקער רעדאקטוירען האבען פיינט בלאזען פון זיך סענען די לעזער, אדער מאכען פון זיך א גאנצען צימעס. אדרבה, אין כתרילעווקע איז צווישען רעדאקטאר מיט'ן לעזער פארהאן א מין פאדעם אזעלכער, וואס בינדט זיי צוזאמען. אין כתרילעווקע האט דער רעדאקטאר לייעב זיך שוואל בעצה זיין מיט'ן לעזער וועגען

נאָט — איך זאָג אייך: דאָס איז אַ שוואַרצער כח! אַ כּשוף־מאָכער! דער גומער־יאָהר ווייסט איהם!... נאָר איהר ווילט דאָך וויסען דעם סוף? אַ וויסטער סוף! אונזער רעדאָקטאָר פונ'ם „קאָפּעליש" האָט זיך פּערשלאָסען ביי זיך איז קאָכניעט און האָט זיך אַזש צעווינגט. פון וואָנען איך ווייס עס? — מסתמא ווייס איך, אַז איך זאָג... דער־נאָך, אַז ער האָט זיך אויסגעוויינט, האָט ער צעטריבען אלע מיט־ארבייטער — און מיך בתוכם — און האָט צוגענומען נייע. ער האָט שוין אָבער יענע אויך דורכגעטריבען און אויף זייער אָרט צוגענומען צוריק די אַלטע. נאָר צו מיר איז עס נאָך נישט אָנגעקומען. עס וועט מסתמא קומען. מע דאַרף האָפּען... ער איז אַ משוגע'נער, דער „קאָפּעליש" — ס'איז אמת: מע פּערדיענט אָבער ביי איהם אַ פאַר גראַשען... ביי דער „יאַרמעלקע" קאָן מען דאָס אויך ניט. די „יאַרמעלקע" איז נאָך פיעל ערגער! ...

ה.

סענסאציעס און ראמאנעז.

ווי אין דער גאנצער וועלט, האלט זיך די כתריילעווקער פרעסע אויף די אויסערגעווענהליכע נייעס פון טאָג, אויף סענסאציעס. נישט מעהר, אויף דער גאנצער וועלט איז דאָס מיט אַ מאָס, אין כתרי־לעווקע ווייסט מען נישט פון קיין מאָס — און אלץ צוליעב דער קאָנקורענציע. למשל: ברענגט „דער קאָפּעליש" אַ נייעס, אַז איז פראנקרייך האָט אַ פרוי געבוירען אַ קינד מיט צוויי קעפּ, — גע־פינט איהר אויף מאָרגען דאָס זעלבע נייעס אין דער „יאַרמעלקע", נאָר אַ ביסעלע צוגעפּעפּערט: אַז איז פראנקרייך האָט אַ פרוי גע־בוירען אַ קינד מיט דריי קעפּ, דאָס קינד לעבט און עסט מיט אלע דריי מילער... אָדער דעם „קאָפּעליש" איז געראַטען צו ברענג־

רעדאקציע, מיר טהוען א קום — דער רעדאקטאר זיט, ווי א סא-
מאנואר. וואס איז? מיר מאכען איהם אומגליקליך! מיר טראגען
ארויס פון דער רעדאקציע אלע סודות! און ער נעמט און בעווייזט
אונז „די יארמעלקע“ מיט דער זעלביגער מודעה, וואס אין דעם
„קאפעליש“: „באשר אזוי ווי ניט אלע לעזער פון דער „יארמעלקע“
זענען צופריעדען מיט'ן קעפעל פון אונזער גאזעט: זיי געפינען, אז
די למ"ד פון דער „יארמעלקע“ איז א ביסעל צו קורץ, זעהט אויס
ווי א קאטשקע, בשעת זי שווימט; און אנדערע געפינען, אדרבה,
אז א קורצע למ"ד איז א סך שענער פון א לאנגער למ"ד. — על-כן גיט
מען איבער די דאזיגע פראגע פאר די לעזער: אויב דאס רוב לעזער
וועט זאגען, אז זיי ווילען איין אנדער קעפעל, מעג עס אונז קאסטען
מי יודע וויפיעל — געבען מיר זיי איין אנדער קעפעל. די לעזער פון
דער „יארמעלקע“ זענען געבעטען, זיי זאלען זיך מטריר זיין און זיך
מעלדען מיט דער אנקעטע דורך פאסט אין דער רעדאקציע אריין.“
דאס איז געווען א טידיט-קלאפ פאר'ן „קאפעליש“! פונדעסט-
וועגען האט ער ניט אויפגעהערט טאג-איין טאג-אויס צו דרוקען די
אנקעטע פונ'ם קעפעל, און „די יארמעלקע“ — אויך דאס זעלבע:
טאג-איין טאג-אויס מיט'ן קעפעל! און אט אזוי האט זיך עס ביי
אונז אין כתרילעווקע כמעט דעם גאנצען זומער געקעפעלט און גע-
קעפעלט, ביז „דער קאפעליש“ איז אין א שענעם פריהמארגען ארויס
מיט א בשורה: „מיר קאנען אנואגען אונזערע לעזער, אז דאס קעפעל
פון אונזער „קאפעליש“ בלייבט איבער דאס אייגענע, ווייל פון אונז
זערע 20,000 לעזער זענען נאך 187 ק ע ג ע ו אלטען קעפעל,
און די איבעריגע 19,813 זענען פ א ר ' ו אלטען קעפעל“... זענט
איהר פארטיג? אוראי איז דעם זעלבען טאג „די יארמעלקע“ ארויס
מיט דער זעלבער ערקלערונג: „אזוי ווי פון אונזערע 20,000 לעזער
זענען נאך 187 ק ע ג ע ו אונזער אלטען קעפעל, און די איבעריגע
19,813 זענען פ א ר ' ו קעפעל, על-כן בלייבען מיר ביי'ם אל-
טען קעפעל“... פון וואנען „די יארמעלקע“ איז דאס געוואוירע גע-
ווארען? — דא איז דאך נישטא קיינער, נאך איהר און איך און

דער נע'ננב'עטער כלה". ביים צווייטען האט ער געהייסען: „דער נע'ננב'עטער קוש פון דער פערבאטענער כלה".

ווי מין אויבענדערמאנטער כתרילעוועקער ליטעראט האט מיר איבערגעגעבן, בסוד געוועהנליך, איז דער דאזיגער ראמאן ארויס-גענומען פון איין אלטען רוסישען בוך דורך צוויי ליטעראטען, וואס האבען זיך גענומען צעשמירען די מעשיות ווי ווייט מעגליך לע-גער, און בכדי צו האלטען דאס פובליקום אין שפאנונג, טראכטען זיי צו אלע טאג נייע סענסאציעס, לעגען אוועק אין מיטען העלען טאג א פרישען, א געזונדען העלד און מאכען איהם אבער באלד לעבעדיג, פוילען זיך ניט אראפברענגען פון יענער וועלט א פאר ווייבער, אבי עס פאסט זיי צום רומעל, און אז איהר ווילט, הויבען זיי גאר אן נאך אמאל פונ'ם אנהויב — און טהוט זיי עפס! מע מוז אבער דעם אמת זאגען, אז אין כתרילעוועקע ווערד דער דאזיגער ראמאן געלייענט מיט גרויס חשק, דער עולם לעקט פון איהם די פינגער, קוקט ארויס אויף איהם, קוים וואס מע דערלעבט דעם פריהמארגען, טהוט מען זיך א ווארף אויף דער „פערבאטענער כלה", מע וויל שוין וויסען, וואס וועט זיין דער סוף.

א סוף וואלט שוין, אייגענטליך, לאנג בעדארפט זיין. ס'איז שוין די פערפאסערס אליין אויף נמאס ומאוס געווארען צו ציהען די עצמות. זיי האבען שוין לאנג אוועקגעלעגט די העלדען פונ'ם ראמאן: וועמען מע האט אויפגעהאנגען, וועמען מע האט אוועקגע-סמ'ט און וועמען מע האט געשאסען. נאר איבער דער וויסטער קאנ-קורענציע פאדערען די רעדאקטוירען, מע זאל ציהען ווייטער; קיינער פון זיי וויל ניט מאכען קיין סוף, איידער דער אנדערער וועט עס טהון. אין דער צייט, וואס איד בין געווען אין כתרילעוועקע, האט דאס געהאלטען דערביי, אז אייניגע העלדען פונ'ם ראמאן זענען געווען שוין דעם דריטען מאל געשאסען, און די פערבאטענע כלה איז שוין געווען צוויי מאל גע'ננב'עט, פערפיהרט און געפייניגט; דערנאך האט מען זי געזוכט און געפונען און נאך אמאל גע'ננב'עט

גען א נייעם, אז אין מיטען יולי אין אדעם אויסגעפאלען א מורא'דיגער שניי, ווי אין ווינטער, — האט געהאפט אויף מארגען „די יארמעלקע“ און האט געגעבען דאס זעלבע נייעם, נאר א ביסעלע שטארקער, אז אין אדעם איז אויסגעפאלען אין מיטען יולי א שניי אויף דריי קלאפטער, עטליכע און צוואנציג מאן האט מען געפונען געפרוירענע.

שענער פון אלץ איז די מעשה מיט'ן פיש. איינמאל אין א פרייטאג איז „די יארמעלקע“ ארויס מיט אזא מין נייעם: אז א אירדינע, א לעזערין פון דער „יארמעלקע“, האט געקויפט פיש אויף שבת, א העכט פון עטליכע פונט. געבראכט דעם פיש אהיים, האט זי דעם פיש אפגעשאבען און אויפגעשניטען און געפונען אינ'ם פיש א פינגערעל מיט צוויי אויהערינגלעך, זהב טהור. מע שאצט דאס זעהר א סך געלד. ווער עס וויל אנקוקען דאס פינגערעל מיט די אויהערינגלעך, קאן עס זעהען אין דער רעדאקציע פון דער „יארמעלקע“.

האט דאס דעם „קאפעליש“ פערקאכט ביים הארצען, און ער איז א גאנצען טאג שבת ארומגעגאנגען אהן א קאפ. קוים דערלעכט זונטאג, האט ער געלאזט וויסען זיינע לעזער, אז א אירדינע, א לעזערין פונ'ם „קאפעליש“, האט געקויפט א פיש אויף שבת, א שליען פון א פונט צעהן, און האט איהם קוים געבראכט אהיים. אין דער היים האט זי דעם שליען אפגעשאבען און צעשניטען און ארויסגענומען א גאנצען אוצר: א האלב טויז עסלעפעל, א טויז קליינע לעפעלעך, דריי בעכערלעך געגילטע, צוויי פאדסטאווקעס, א פאר זילבערנע לייכטער — אלסדינג 84 פרוף. ווער עס וויל עס זעהען, זאל קומען אין דער רעדאקציע פונ'ם „קאפעליש“.

נאר מעהר סענסאציאנעל פון אלסדינג איז דארט דער ראמאן. אין דער צייט, וואס איך בין געווען אין כתרילעווקע, האבען ביידע צייטונגען, „דער קאפעליש“ מיט דער „יארמעלקע“, געדרוקט א העכסט-אינטערעסאנטען און שפאנענדען ראמאן. ביי איינעם האט ער געהייסען: „דער פערבאטער קוש פון

אָט וועגען דעם לויפֿען נאָך אַנאַנסען דערצעהלט מען זיך אַז
אין כתרילעווקע אַ סך שענע מעשיות. מיר גיבען דאָ איבער מעהר
ניט אַ פֿאַר פֿון די דאָזיגע מעשה'לעך :

(1) אַ מעשה מיט אַ קרעמער.

נחום דעם באַקאַליישטשיק איז נמאס געוואָרען צו געבען אַנאַנ-
סען אין די גאַזעטען. איז ער אויפגעשטאַנען איינמאָל אין דער פֿריה,
געפֿענט אַ גאַזעט און געחאַפט זיך ביים קאַפּ : אויף דער ער-
שטער זייט פֿון דער גאַזעט איז געשטאַנען שוואַרץ אויף ווייס מיט
גרויסע אותיות:

„היינטיגע נאַכט זענען אַנגעפֿאלען
מייז אין אַ היגער גרויסער באַקאַליינער
קלייט און געמאַכט אַ תּל פֿון דער גאַנ-
צער סחורה. אַנגעפֿרעסען זיך מיט באַ-
קאַליי, האָבען די מייז גענומען פֿאַר'ען
מאַסענווייז...“

אוראי האָט זיך נחום באַקאַליישטשיק נעבאַד געשמיצט און
געוואָרפֿען, געשוואָרען זיך, אז ער וועט מאַכען די גאַזעטען אַ „דיע-
לאָ“; נאָר געענדיגט האָט זיך עס דערמיט, וואָס אויף דער פֿיערטער
זייט פֿון ביידע כתרילעווקער גאַזעטען דרוקט זיך היינט אלע טאָג
מיט גרויסע אותיות איין אַנאַנס:

„גוטע פֿרישע סחורה כּל הַמִּינים
באַקאַליי קאַז מען קריגען נור ביי נחום
באַקאַליישטשיק.“

אז מע בעצאָהלט רבי'געלר, ווערד מען, אַפֿנים, קליגער.

(2) אַ מעשה מיט אַ פעסעל וויין.

אירעל וויינשענקער האָט זיך צעקריעגט מיט'ן „קאַפֿעליש“ און
מיט דער „יאַרמעלקע“ און האָט געזאָגט : איין עק ! ער וויל ניט

און מערדערליך געפייניגט. עס האט נאך קיין שיעור ניט צו דער
מערדעריי פון די דאזיגע מחברים — איך ווייס נאך ניט, וואס זיי
טראכטען זיך!

ו.

ר ע ק ל א מ ע ס :

אוראי, ווען די כתרילעווקער גאזעטען זאלען דארפען ארויס-
קוקען נאך אויפ'ן לעזער אליין, וואלטען זיי גרין בעשטאנען. דער
גאנצער טומעל מיט'ן הרהא איז נאך צוליעב דער פיערטער זייט
פון דער גאזעט — צוליעב דער רעקלאמע, צוליעב די אנאנסען, וואס
אויף זיי, כידוע, האלט זיך די פרעסע פון דער גאנצער וועלט.

מע קאן זאגען, אז אינ'ם ענין פון רעקלאמע און אנאנסען זענען
די כתרילעווקער גאזעטען אוועק אויפ'ן זעלבען וועג, וואס אין
אמעריקא, נאך א סך ווייטער. אין כתרילעווקע אין די רעקלאמע
שטארק אריין אין דער מאדע. ניטא שוין היינט אין כתרילעווקע
דער סוחר, דער קרעמער, אדער דער בעל-מלאכה, אדער די קיך-אי-
דינע, אדער דאס דיענסטמיידעל, וואס זאל ניט געבען קיין אנאנס
אין די גאזעטען. צי איהר ווילט, צי איהר ווילט ניט — אנאנסירען
זיך מוזט איהר. מאכט איהר חתונה א קינד — דארפט איהר אנאנס-
סירען. ווערד ביי אייך געבוירען א יונגעל — ניט איהר איין אנאנס.
א מיידעל — אויך איין אנאנס. און פערקעהרט, זייט א חכם און
פרובט ניט געבען קיין אנאנס, — איז דעמאלט א קלאג צו אייער
קאפ! דאס הייסט, טהון טהוט מען אייך, חלילה, גארניט; מע
שרייבט נאך דערנאך ווענען אייך אזעלכע זאכען אויף די גאזעטען.
אז איהר בעט זיך ביי זיי: „קינדערלעך! נאט אייך איין אנאנס, צוויי
אנאנסען, דריי אנאנסען, אבי ווערד אנשוויגען“...

וואָס דאָס פאַר-פאַלק האָט איבערגעלעבט — בעדאָרף מען אַליין פערשטעהן. דער יונגערמאַן, דער פאַטער פונ'ם „פענאַמען“, איז נעבאָד אַרומגעלאָפּען איבער כתרילעווקע, ווי אַ פער'סמ'טע מויו, אויסגערעכענט אלעמען אויף די פינגער, אז ס'איז ביי איהם נאָך דער חתונה פונקט נייען חרשים מיט נייען טעג... נאָר געה שריי חי וקים! די שטאָדט האָט איהם אויסגעהערט און געקייכט פאר געלעכטער. דער יונגערמאַן האָט געסטראשעט מיט אַ פראַצעס, נאָר אזוי ווי ס'איז ניט געווען אַרויסגעשטעלט קיין נאָמען — איז פאַרפאלען, נישטאָ ביי וואָס אַנצונעמען... די שטאָדט האָט זיך געהאַלטען ביי די זייטען פונ'ם „פענאַמען“. דאָס איז אויך פון די זאכען, וואָס אַ כתרילעווקער לעזער האָט לייעב צו לייענען. אַ כתרילעווקער לעזער האָט פיינט אומעטיגע מעשיות. ער האָט לייעב, ס'זאָל זיין פרייליך!

ז.

פ א ל י ט י ק .

מע דאָרף נישט מיינען, אז די כתרילעווקער פרעסע איז אינ' נאנצען איינגעטונקען נאָר אין דעם, וואָס ווערד אַנגערופען אין אמעריקא ביזנעס, און אז די גאזעטען טרייבען נישט קיין שום פאָליטיק. וואָס וואָלט דאָס געווען פאַר אַ פרעסע אַהן פאָליטיק? וואָס וואָלט דאָס געווען פאַר גאזעטען, ווען זיי זאָלען זיך ניט אינ' טערעסירען מיט זאכען, וואָס זענען נוגע דעם כלל? נישט נאָר די רעדאקטורען און די מיטארכייטער פון די צייטונגען, נאָר אויך די לעזער ווערען אריינגעצויגען אין דעם פאָליטישען קאמפ, אז עס קומט די צייט. פאַרטייעס האַלטען מלחמה. פאַרטייעס שלאָגען זיך. עס איז הימעל עפען זיך. אַ ברודער שטעהט-אויף אויף אַ ברודער. דאָס וואַרט „יושר“ עקזיסטירט ניט. עס שטאַרבט אָפּ דאָס געפיהל

מעהר רדקלאמירען זיך אין די גאזעטען — און טהוט איהם עפּים!
ער האָט אָבער באלד חרטה געהאט, וואָרום אויף מאָרגען איז גע-
שטאַנען אַ נייעם אין ביידע כתרילעווקער גאזעטען, אז ביי אַ היגען
וויינשענקער האָט זיך געטראָפּען איין אומגליק. אַ פעסעל וויין איז
געשטאַנען און געזייערט, און מחמת זויערקייט האָט דער וויין
אָנהויבען אַיהרען און רייסען זיך אַרויס. האָט דאָס פעסעל
געפלאצט, און דער וויינשענקער איז שיער ניט אומגעקומען...

אַז אידעל וויינשענקער האָט דאָס איבערגעלייענט, איז ער באלד
אוועק אין ביידע רעדאקציעס און איינגעגעבען איין אנאָנס:

„ווער עס וויל אַ פּריש גלעזעל וויין,
זאָל ער זיך דערמאַנען, אז ס'איז דאָ אַ
איד, וואָס הייסט אידעל וויינשענקער“...
אַז מע וויל ניט מיט גוטען, איז מיט ביזען!

(3) אַ מעשה מיט אַ פענאָמען.

ביי אַ פאָרפּאָלק נאָך דער חתונה איז געבוירען געוואָרען אַ
יונגעל. האָבען די פאָטער און מוטער געפראָוועט אַ ברית, ווי גאָט
האָט געבאָטען. נאָר וואָס דערוזשע? זיי האָבען פּערגעסען פריהער
מיט אַ טאָג געבען איין אנאָנס און דרוקען אַ מול טוב אין די גאָ-
זעטען. אויף מאָרגען נאָכ'ן ברית איז אין די כתרילעווקער גאזעטען
געווען צו לייענען אַ גאָטיץ מיט'ן גאָמען: „פּענאָמען“.
אין דער גאָטיץ ווערד זיך דערצעהלט אַ מעשה, אַז אין כתרילעווקע
איז פאָרגעקומען אַ חידוש'ליכע זאך, וואָס טרעפט איין מאָל אין
טויזענד יאָהר. דהיינו: אַ יונג ווייבעל, איין ערשטלינג, איז אויפ-
געבונדען געוואָרען מיט אַ פענאָמען: צו פינף חרשים נאָך דער
חתונה האָט זי בשלום געבוירען אַ יונגעל. דאָס יונגעל, דער „פּע-
נאָמען“, לעבט און איז געוונד און שטארק אויף אלע אַברים, און
ערשט נעכטען איז געווען דער ברית“...

האָבען זיך עס אַ ביסעל דורכגעשמועסט צווישען זיך איינמאל אין אַ פֿריהמאָרגען אויף זייער לשון:

„וויפֿיעל שוויים, וויפֿיעל ברוד, וויפֿיעל שמוץ עס האָט זיך אָנגעקליבען אונטער דער אידישער יארמעלעקע! וויפֿיעל פיין, וויפֿיעל שפּאַט, וויפֿיעל גנאָט מיר האָבען געהאט איבער דער היסטאָרישער יארמעלעקע! דער טאָג, וואָס מיר וועלען אינגאנצען בעפֿרייט ווערען פֿון דער דאָזיגער יארמעלעקע, וועט זיין אונזער צווייטער בעפֿרייאונגס-יום-טוב. דער טאָג, וואָס מיר וועלען אינגאנצען פֿטור ווערען פֿון דער דאָזיגער יארמעלעקע, וועט זיין אונזער צווייטער יציאת מצרים. ניעדער מיט דער יארמעלעקע! עס לעבע דער קאפעלישעס! ניעדער מיט די יארמעלקיסטען! עס לעבע די קאפעלישיסטען! הורררא!“ איצטיגס מאל האָט די „יארמעלעקע“ אָפּגעענטפֿערט דעם „קאפֿעליש“ אין גאָר קורצע ווערטער בזה הלשון:

„דאָס אָפּגעבאַרעטע קאפעלישעל האָט שוין וויעדער בעקומען לשון. וואָס קריכען זיי, די קאפעלישיסטען, מיט זייער קאנדידאט? שוין זשע ווייסען זיי ניט, אז כתרילעווקע איז אַ אידישע שטאָדט, אַ עיר ואם בישראל, וואָס וועט נישט אויסקלויבען קיין ראַבינער אַ קאנדידאט, וואָס פרעסט חזירים'לעך, געפרעגעלט אין פֿוטער, אין די נייען טעג, אַהן אַ היטעל, פֿאַר'ן דאוונען, אומגעוואָשען?“... מיט וואָס דער קאמפֿה האָט זיך דאָרט געענדיגט — ווייס איך ניט. איך בין אוועקגעפֿאַהרען.

ח.

אַ מ ע ש ה מ י ט ז י ע ב ע ן ש ד כ נ י ם .

אַ צייטונג דארף זיך צופאַסען צו איהרע לעזער און צו זייערע בעדערפענישען. דאָס האָט דער ערשטער פֿערשטאַנען דער רעדאַקטאָר פֿון דער „יארמעלעקע“, און ער האָט ניט-לאנג איינגעפֿיהרט ביי

פון רחמנות — ס'איז עק וועלט! און דאס ווערד איבערנע'חזר'ט אקוראט אלע דריי יאָהר — מע קלויבט אַ ראַבינער.

פאַרטיעס זענען פאַרהאַן אין כתרילעווקע אזוי פיעל, וויפיעל קאַנדידאַטען. צוויי קאַנדידאַטען — צוויי פאַרטיעס. איין קאַנדידאַט ווערד אונטערגעהאַלטען פון דער „יאַרמעלקע“ און פון איהר פאַר-טיע, וואָס מע רופט זיי דאָרט „יאַרמעלקיסטען“. דער אנדערער קאַנדידאַט ווערד געשטיצט פונ'ם „קאַפעליש“ מיט זיין פאַרטיע, וואָס מע רופט זיי די „קאַפעלישיסטען“. ביידע קאַנדידאַטען זענען שוין געזעסען אין כתרילעווקע אויף דער שטוהל, אָבער נאָר צו דריי יאָהר. מעהר פון דריי יאָהר איז נאָך קיינער פון זיי ניט אויס-געזעסען. און יעדער פון די קאַנדידאַטען האָט זיך, זעלבסטפער-שטענדיק, זיין פלאַטפאָרמע. צום ביישפיעל: דער קאַנדידאַט פון די „יאַרמעלקיסטען“, אז מע קלויבט איהם אויס, קומט ער די ער-שטע צייט שבת אין שוהל אריין פריהער פון אלעמען, אין שטוב זיצט ער אין אַ יאַרמעלקע (א פערברענטער יאַרמעלקיסט!), און האָט אַ טבע דינגען זיך. וויפיעל מע זאָל איהם געבען — איז קאַרג. אַקעגען זשע אָבער דער קאַנדידאַט פון די „קאַפעלישיסטען“ געהט נאָר ניט אין שוהל אריין, סיידען אַמאל אונטער אַ יום טוב, און אין שטוב זיצט ער דוקא אָהן אַ היטעל, און עסט, זאָגט מען, אַ קאַלכאַס אויך. זיין פרינציפ איז: „נאַפליעוואָט“. און וואָס ס'איז שוין צו דינגען זיך, דינגט ער זיך ניט, ווי יענער קאַנדידאַט. חס ושלום! ס'איז דאָ ביי איהם אַ טאַקסע, און אז איהר האָט ניט צו בעצאָהלען נאָך דער טאַקסע, מעגט איהר זיך אויסציהען און מעגט אויסגעהן אפילו — נאַפליעוואָט!

אין דער צייט, וואָס איך האָב געוויילט אין כתרילעווקע, איז געווען אַקוראַט, ווי עס הייסט אין אַמעריקא, „ערב עלעקשאַן“ — ערב וואַהלען הייסט עס. אַ הייס שטיקעל צייט. און וועהדוועה, וואָס ס'האָט זיך געטהאָן אויף ביידע גאַזעטען! אַלסדינג, וואָס די צוויי האָבען געשריבען, איז אונמעגליך איבערצוגעבען. מיר קאנען דאָ נאָר ברענגען אַ מאָדעל פון דעם, ווי אזוי די צוויי רעדאקטוירען

טען, ווען א שדכן א פינסטערלינג איז געקומען און האט אפגע-
געבען מזל-טוב חתן-כלה. ניין. די קינדער פון אונזער מאדערנער
צייט זענען שוין קליגער געווארען. זיי קאנען שוין אליין זייער
שטערטעל בעשטעהן. דאס הייליגע געפיהל פון דער הייליגער
ליעבע ברעכט דורך מויערען און שלאגט זיך דורך דורך אייזערנע
ווענט. הערצער בעגעגענען זיך. נשמות בעהעפטען זיך. מיר
עפענען אויף צוליעב דעם דאזיגען צוועק די טויערען פון אונזער
צייטונג, און אונטער דעם טיטעל „פון בחור צום מיי-
דעל און פון מידעל צום בחור“ קאן יעדער
איינציגער מעלדען, וואס ער פערלאנגט, מעג עס זיין א בחור אדער
א מאמעל, איין אלמן אדער א וויטווע, — דער „קאפעליש“ איז
שטענדיג גרייט פאר זיי צו דיענען, ווייל דער דעוויז פון אונזער
צייטונג איז: „דאס וואהל זיין פונ'ם פאלק“.
און דער דעוויז פון דער דאזיגער נייער אפטהיילונג איז:
„פרייהייט און ליעבע“...

און עס האבען זיך געגעבען א שאט מעלדונגען וועגען שדוכים
אין ביידע כתרילעווקער גאזעטען: אין דער „יאַרמעלקע“, אונ-
טער'ן קעפעל „קול חתן וקול כלה“, זענען ארויסגעטראטען די על-
טערען פון חתנים און כלות, און אין „קאפעליש“, אונטער'ן קעפעל
„פון בחור צום מידעל און פון מידעל צום בחור“, זענען ארויס-
געטראטען די חתנים מיט די כלות אליין, און ס'איז געווארען אין
כתרילעווקע ליהודים, א קלייניגקייט, אז איהר קאנט שרייבען וואס
איהר ווילט און קיין געלד קאסט עס ניט!

וואלט געווען גוט, ווען אין כתרילעווקע זאל זיין נור איין גא-
זעט און קיין שדכנים זאלען שוין גאר אויף דער וועלט ניט זיין.
ווי זשע איז אבער דער דין, אז עס פיקט זיך אויס א שדוך דורך איין
גאזעט, גאר עס מישט זיך אריין אויף די צווייטע, און א שדכן
שטעלט אויף אריין א פוס — דעמאלט ווערד א ויצעקן, אז מע מוז
אפטרעטען פון כתרילעווקע! גאר ניט לאנג פאר מיין אוועקפאהר
האט זיך דארט געטראפען א מעשה, וואס ס'איז כראי זי צו בע-

זיך אין גאזעט אַ מיין ביורא פון שדוכים אונטער'ן נאָמען „ ק ו ל
ח ת ז ו ק ו ל כ ל ה „ און האָט געגעבען צו וויסען זיינע לע-
זער דורך אַ מודעה, אזוי צו זאָגען:

„באשר אזוי ווי די שטאָרט כתריִלעווקע ווערד גרעסער, און
קינדער וואָכסען אונטער, און די שדכנים קאָנען זיך ניט צערייסען, —
על־כן האָבען מיר צוגעטראַכט אַ מיטעל, אז כתריִלעווקער בעלי־
בתים, וואָס זאָרגען פאַר'ן שיקאַל פון זייערע קינדער, זאָלען ניט
דאַרפֿען אַנקומען צו דער הילף פון שדכנים און זאָלען אַלליין קאָ-
נען פערזאָרגען זייערע חתנים מיט כלות און זייערע כלות מיט
חתנים. דהיינו, ווי אזוי? גאָר פשוט: יעדער בעל־הבית, וואָס
האָט אַ קינד אויף חתונה צו מאַכען, זאָל זיך ניט שעמען און מעל-
דען עס אין אונזער „יארמעלקע“, אז ער האָט אַזאַ און אַזאַ בחור,
אַדער אַזאַ און אַזאַ בתולה, און נדן גיט ער אזוי פיעל און אזוי פיעל,
און פערלאַנגען פערלאַנגט ער דאָס און דאָס. די אַלע מעלדונגען
דרוקען מיר אַהן געצאָהלט, ווייל מיר טהוען עס נור לשם מצוה
און צוליעב טובת־הכלל“...

פערשטעהט זיך, אז פאַר'ן „קאָפּעליש“ איז דאָס געווען אַ
באַמבע. סטייטש, די „יארמעלקע“ זאָל ביי איהם אַזאַ זאַך אויסחאַ-
פּען! תחילת האָט ער גערעכענט אַרויסגעהן מיט אַ פיעריגען אַר-
טיקעל קעגען דער „יארמעלקע“, שרייען גוואָלד — ווי ווייט אונ-
זער כתריִלעווקער פרעסע איז געפאַלען און צו וואָס אונזער ליטע-
ראַטור האָט זיך ערנידעריגט, אז די „פערשימעלטע יאָמפּערקע“
איז שוין געוואָרען אַ שדכנ'טע אויף דער עלטער — און נאָך אַזעל-
כע שאַרפע ווערטער. צום סוף האָט זיך דער רעדאַקטאָר איבער-
געלעגט און איז אַרויס אויף מאָרגען אין זיין „קאָפּעליש“ מיט אַזאַ
מיין מעלדונג:

„די וועלט שטעהט ניט. דער פראַגרעס טהוט זיינס. עס האָבען
זיך שוין געפעהלט יענע צייטען, ווען פאַנאַטישע פאַטער און מו-
טער האָבען געצוואונגען זייערע קינדער, זיי זאָלען חתונה האָבען
ניט מיט זייער גלייכען. עס האָבען זיך שוין געפעהלט יענע ציי-

ס'איז זעהר גוט, וואָס איהר האָט איינגעפיהרט דעם „קול חתן וקול כלה“. און דעריבער בעט איהר אייד, איהר זאלט אפדרוקען, אז איהר בין אַ כתרילעווקער בעליהבית פון פיינעם שמאנד, פון שלשלת היוחסין, און פערמאג איין טאכטער אַ בת יחידה, וואָס איהר דארף זי ניט לויבען, וואָרום סע שטעהט געשריבען: יהללך זר ולא פיד—לאז דיד יענער לויבען. נאָר אין קורצען וועל איהר אויסרעכענען דא איהרע מעלות. זי איז: (1) אַ בתולה, (2) אַ יפתתואר, (3) אַ חכמה נפלאה, (4) אַ בריה אויף אלסדינג, (5) געבילדעטע סכנות, (6) שפיעלט פיאנא, (7) עשרת אלפים נדן, (8) אויסגעקליידעט בגדי מלכות, (9) קען פראנצויז, (10) טאנצן איהר. ווער עס האָט אַ זון, וואָס האָט גע'פטר'ט דעם פרייזיו מיט אַ ווייסען בילעט און האָט פראוועס, זאל זיך ווענדען אין דער „יארמעלקע“ אויפ'ן נאמען פון מ. ב. מ.

דאָס איז נומער איינס. אין דער זעלביגער „יארמעלקע“ פונ'ם זעלביגען טאג האָט איהר אייד אזא מין מודעה:

„געעהרטער הערר רעדאקטאר! כפי אזוי ווי איהר בין אַ שטענדיגער לעזער פון אייער געהרטער „יארמעלקע“, געפין איהר אויך, אז איהר האָט זעהר גוט געטהאָן, וואָס איהר האָט איינגעפיהרט ביי זיך אזא טהייערע זאך, ווי דער „קול חתן וקול כלה“. אַלס בע-ווייז, ווי גוט דאָס איז, קום איהר אייד מעלדען, אז איהר אליין בין אַ היגער, אַ כתרילעווקער. מיינע עלטערען און אור-אורעלטערען זענען געווען כתרילעווקער. איהר האָב דאָנקען גאָט אַ נאמען, און בין אליין אַ נגיד און אַ מיוחס, און טהו שרובים מיט די גרעסטע מיוחסים, און האָב אַ זון אויף חתונה צו מאכען, וואָס פערמאגט אַ שען ביסעל מעלות. און מחמת סע שטעהט געשריבען: יהללך זר ולא פיד, טייטש איהר דעם פסוק אזוי: יהללך זר — לאז דיד לויבען אַ פרעמדער; ולא — אז ס'איז ניטאָ קיין פרעמדער? איז פיד — לויב זיך אליין. אַט דאָ זענען די מעלות פון מיין זון: (1) אַ בחור, (2) אַ טאטענס אַ קינד, (3) אַ ברייחיד, (4) האָט אַ וויי-

שרייבען, ניט אזוי צוליעב דער מעשה אליין, ווי צוליעב דעם מוסר השכל פון דער מעשה. אז די געשיכטע איז איין אמת'ע, חלילה ניט קיין אויסגעטראכטע, — גארנאטירט אין דעם דער, וואס האט זי מיר דערצעהלט. און דערצעהלט האט דאס מיר טאקע יענער יונגערמאן, וואס האט מיר איבערגעגעבען בסודסודות די געשיכטע מיט די „קעפלעך“.

„אז איהר וועט האלטען אמאל ביי'ם בעשרייבען די דאזיגע מעשה, זאלט איהר א נאמען געבען: „א מ ע ש ה מ י ט ז י ע ב ע ן ש ד כ נ י ם“. — אזוי האט זיך אנגערופען צו מיר דער יונגערמאן און האט זיך פערשטעלט דאס מויל מיט ביידע הענד און האט זיך פערגאנגען פאר געלעכטער. איבערשלאגען איהם האב איך ניט געוואלט. מסתמא, אז ער אליין לאכט, איז דאס שוין גוט לעכעריג. האב איך איהם געלאזט, אז ער זאל זיך אויסלאכען. און אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, איז ער צוגעטראטען צום גוף המעשה, וואס מיר געבען דא איבער מיט זיין לשון:

— ווייסט איהר דאך שוין, ווי אזוי אונזערע בעליטובות, סאי די קאנסערוואטיווע „יארמעלקע“, סאי דער מאדערנער „קאפעליש“, טהוען נישט חלילה קיין זאך צוליעב זיך, נאר צוליעב טובת-הכלל און נאר צוליעב יענעם, און אז איהר לייענט וואס זיי שרייבען, קומט אויס, אז זייער דעווין איז „שלי שלך ושלך שלך“. נאר אז איך וועל איך זאגען, למשל, אז אונזערע ביידע רעדאקטוירען זענען שדכנים, פשוטע שדכנים, וועט איהר ניט וועלען גלויבען, איז? וואס זשע וועט אבער זיין, אז איך וועל איך בעווייזען שווארץ אויף ווייס?

ביי די ווערטער האט דער יונגערמאן ארויסגעצויגען פון בוזעם-קעשעני א פאק מיט גאזעטען, פריהער די „יארמעלקע“, דערנאך דעם „קאפעליש“, און האט גענומען לייענען:

„ק ו ל ח ת ז ו ק ו ל כ ל ה“.

„ווערטהער הערר רעדאקטאר! היות אזוי ווי איך בין א שטענדיגער לעזער פון אייער ווערטהער „יארמעלקע“, געפין איך, אז

בארעקטער, נישט יונגער פון 22, וואס זאל זיין א מענטש און קאנען געבען א ווייב ברויט. טאמער האט ער נדן מאכט נישט אויס. ער וועט יעדענפאלס געפינען אין מיר א ליבעע פרוי. זיך ווענדען אין „קאפעליש“ צו דער „בעריהמטער קראסאוויצע“.

— על-פי שכל-הישר וואלט, דאכט זיך, בעדארפט זיין אזוי, אז דער פאטער פון דער יפת-תואר מ. ב. מ., וואס זוכט א חתן מיט א ווייסען בילעט, האט בעדארפט זיך אפרופען אין דער „יארמעל-קע“ אויפ'ן נאמען פון נ. ב. נ., צוליעב'ן בן-יחיד, וואס האט א ווייסען בילעט און איז א מיוחס און שפיעלט פיערעל און רעדט לשון-קודש, און אזוי ווייטער. דאס וואלט געווען באמת א כשר'ער טאפ מיט א כשר'ען לעפעל. וואס טהוט גאט? פערגלוסט זיך דעם פאטער, וואס לייענט די „יארמעלקע“, געבען א קוק אריין אינ'ם „קאפעליש“, אויף דער פיערטער זייט, זעהען, וואס טהוט זיך עפּים דארטען מכת דעם ענין פון חתן-כלה? איינגעלייענט זיך אין די מעלדונגען אויף דער פיערטער זייט, איז איהם אריין אין נאָז אריין: וואס טויג איהם דער מיוחס דער בן-יחיד, וואס איז א כתבא רבה און רעדט לשון-קודש און שפיעלט אויפ'ן פיערעל? ער בעדארף ניט קיין בעסערען חתן, ווי דער „וואוילער יונג“ פונ'ם „קאפעליש“, וואס האט א ווייסען בילעט און דערצו נאך פראוועס פון א פראוויזאר. אי, וואס ער איז א לעזער פונ'ם „קאפעליש“? מילא, וואו שטעהט דאס, אז אלע אידען דארפען לייענען די „יארמעלקע“? סע שטעהט געשריבען: „והי אחיד עמד“... בקיצור, ער האט געשיקט רופען א שדכן און האט איהם איבערגעגעבען אזוי און אזוי די מעשה: „איהר דארפט מיר אויפזוכען דעם אדרעס פונ'ם „וואויל-לען יונג“ דורכ'ן „קאפעליש“, און אויב מה' יצא הדבר, זאלט איהר איהם ברענגען צופיהרען, וועט ער זיך בעקענען מיט מיין טאכטער, וועט מען שרייבען תנאים, וזה כל שריר וקיים“...

אצינד לאזען מיר איבער דעם פאטער פון דער יפת-תואר און געהען אריבער צום פאטער פונ'ם בן-יחיד דעם מיוחס מיט'ן וויי-סען בילעט, וואס שפיעלט אויפ'ן פיערעל, רעדט לשון-קודש און

סעו בילעט, 5) א קענער, 6) א כתבא רבה, 7) שפיעלט פיעדעל, 8) רעדט לשון-קודש, 9) פרום, 10) האט נדן אויף. ווער עס האט א בתולה א יפת-תואר, זאל זיך אפרופען אין דעם „קול חתן וקול כלה“ פון דער „יאַרמעלקע“ אויפ'ן נאמען פון נ. ב. נ.

— פיינע צוויי אנאנסלעך — איא? דארף זיך טרעפן אזוי, אז אקוראט אין יענעם טאג דרוקען זיך, ווי איהר זעהט אטא, אינ'ם „קאפעליש“, אונטער'ן קעפעל „פון בחור צום מיידעל און פון מיידעל צום בחור“, אויף צוויי אנאנסען, שוין נישט פון די עלטערען, נאר פון א בחור מיט א מיידעל. אט וואס דער בחור שרייבט וועגען זיך: „ווערטהער הערר רעדאקטאר! אלס א שטענדיגער לעזער פון אייער ווערטהען „קאפעליש“ קום איך אייך צו מעלדען, אז איך בין א שענער בחור פון 23 יאהר, הויך געוואכסען, און האטש איך האב א ווייסען בילעט, פון דעסטוועגען בין איך געזונד און שטארק. הלואי ווייטער נישט ערגער. געקאנטשעט האב איך זעכס קלאסען און האב פראוועס פון א פראוויזאר. איך זוך א מיידעל א קראסאוויצע מיט היבשע עסליכע טויזענד נדן און מיט א גוטען כאראקטער. אויב זי קאן שפיעלען פיאנא, איז דאס ניט קיין חסרון, און טאמער שטאמט זי פון פיינע עלטערען — שאדט אויך נישט. ווער עס וויל מיך, זאל זיך ווענדען צום „קאפעליש“ אויפ'ן נאמען פון דעם „וואוילען יונג“.

— אט דאס שרייבט דער בחור אין „קאפעליש“. אצינד וועלען מיר זעהען, וואס שרייבט דאס מיידעל פונ'ם „קאפעליש“. זי שרייבט אזוי:

„געעהרטער הערר רעדאקטאר! אלס שטענדיגע לעזערין פון אייער געהערטען „קאפעליש“ לאז איך אייך וויסען, אז איך בין א מיידעל פון 21 יאהר, מיטעלע וואוכס, שווארצע האר, א ווייס פנים, מיט חזיריבעלעך אין די באקען און מיט זעהר א גוטען כאַראַקטער. גאנץ כתרילעווקע האלט מיך פאר א קראסאוויצע. אז סע קומט אויף א שמחה, זענען אלע קאוואליערען נאך מיר די כפרה. נאר איך האב זיי אין דער ערד. איך וויל א בחור מיט א גוטען

זענר אויף, האָט עס איהם געגעבען אַ טראַג אויף: סטייטש, ער האָט דאָך דעם אמת'ען ווייסען בילעט מיט די אמת'ע פראוועס! און נישט ווארטענדיג קיין איבעריגע מינוט, האָט ער זיך שוין צענויפֿ גערעדט מיט אַ בעקאנטען אידען, וואָס זוכט אַ פערדיענסטעל, און יענער איז גלייך אוועק צום בעל־הבית מ. ב. מ. און לעגט איהם פאַר אַ בחור מיט אַ ווייסען בילעט און מיט פראוועס. האָט זיך דער בעל־הבית דערפריידט און זאָגט צו איהם: „סטייטש, ער האָט נאָרוואָס אוועקגעשיקט צום בחור מיט'ן ווייסען בילעט און מיט די פראוועס אַ שדכן!“ זאָגט צו איהם דער איד: „מילא, וועלען זיין צוויי שדכנים, אַבי ס'זאָל זיין מיט מזל“. זאָגט איהם דער בעל־הבית: „פון אייער מויל אין גאָט'ס אויהערען“. ענטפערט איהם דער איד: „אמן“.

אַצינד בלייבט אונז נאָך איבער די קראַסאָוויצע פונ'ם „קאַ פעליש“ — און מיר ווערען פאַרטיג מיט אַלע שדוכים. די קראַסאָוויצע, אז זי האָט איבערגעלייענט אינ'ם קאפעליש“, אז ס'איז דא אַ חתן מיט אַ ווייסען בילעט און מיט פראוועס, האָט זי אַ טראַכט געגעבען, אז דאָס וואָלט אפשר געווען פאַר איהר אַ גלייך כער שדוך, נאָר ס'איז פאַרהאן אַ שטיקעל חסרון: ער זוכט אַ כלה מיט נדן, און נאָך היבשע עטליכע טויזענד דערצו — היבשע עטליכע מכות איהם! אונזערע קאפעלישיסטען, ס'זאָל זיי צו קיין חרפה ניט זיין, זענען טאַקי מאַדערן און ליבעראַל און אַלסדינג. נאָר אז עס קומט צו געלד, האַפט זיי אוועק דער שוואַרץ־יאָהר. פאַר געלד וועלען זיי אייך פערקויפֿען דעם אייגענעם טאַטען. אין בעל־זאַכען זענען שוין די יארמעלקיסטען אַ סך פיינער. אַט לאָזט וויסען אין דער „יארמעלקע“, אינ'ם „קול חתן וקול כלה“, אַ איד אַ נגיד, אז ער האָט אַ זוהן מיט אַלע מעלות און זוכט אַ יפת־תואר — אַ קראַסאָוויצע הייסט דאָס, און פון נדן דערמאָנט ער נאָר אַפילו גיט. מעג ניט זיין דער בחור דער פראוויזאָר מיט די פראוועס אַ בפרה פאַר דעם אידען? נישמעהר, איין קליינעם חסרון האָט אַט דעם נגיד'ס זוהן: ער איז פרום און רעדט לשוֹן־קודש. האַפט זי

אזוי ווייטער. איבערגעליינט אינ'ם „קול חתן וקול כלה“ פון דער „יארמעלקע“, אז ס'איז דא אזא יפת-תואר מיט אזוי פיעל מעלות, און האט נאך צעהנטוויזענר נרו אויך, האט ער זיך געטראכט, אז דער שרוד איז טאקע א פיינער שרוד. נאך וואס דען? אט די צעהנטוויזענר נרו שטעהט ווי א ביין אין האלץ. א איד, וואס זאגט, אז ער גיט צעהן טויזענר, גיט ער מסתמא די גרעסטע העלפט, הלואי דריי — מע קען זיי, די כתרילעווקער נגידים! הינט זאלען מיט זיי האנדלען. אמעהר, אט האט ער בעסער געלייענט היינט אינ'ם „קאפעליש“, מעלדעט זיך דארט א מיידעל פון 21 יאהר, א קראסאוויע, וואס זוכט א חתן מיט א גוטען כאראקטער. „מע דארף גיט האבען קיין בעסערען כאראקטער פון מיין זוה'ם בא-ראקטער!“...

אט אזוי האט זיך געזאגט דער איד פון דער „יארמעלקע“, נ. ב. נ., און האט געשיקט רופען צו זיך א שרדן און האט איהם איבערגעגעבען בסוד-סודות, ער זאל למען השם אויסגעפינען אינ'ם „קאפעליש“, ווער איז די קראסאוויע מיט'ן גוטען כאראקטער, און ער זאל איהר פארלעגען זיין זוה' דעם בוי-חיד מיט'ן ווייסען בילעט, וואס שפיעלט פיעדעל, רעדט לשון-קודש און אזוי ווייטער. און אז גאט וועט העלפען, ס'וועט געהן א גאנג, וועט אים ירצה שם זיין רעכט, אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער — אמן.

אצינד וועלען מיר אריבערגעהן צום בחור פון „קאפעליש“, וואס האט געקאנטשעט זעכס קלאסען און האט פראוועס פון א פראוויזאר. דאכט זיך, אז א מינדעסט קינד וועט אייד זאגען, אז דער דאזיגער בחור איז אנגעמאסטען פאר דער קראסאוויע פונ'ם „קאפעליש“, וואס אלע בחורים זענען נאך איהר די כפרה. צום סוף, וואס לאזט זיך אויס? אז דער בחור איז א בעלז געבען א קוק אריין אין דער „יארמעלקע“, און ווי נאך ער האט איבערגעלייענט אינ'ם „קול חתן וקול כלה“ וועגען דעם אידען, דעם מיוחס, וואס פער-מאגט א בתי-חידה א יפת-תואר מיט צעהן מעלות, און זוכט א חתן מיט א ווייסען בילעט און מיט פראוועס, און גיט נאך צעהן טוי-

קאנטשעט זעכס קלאסען, ווארום יענע זוכט דאך א חתן מיט פרא-
וועס, און דער האט אלע פראוועס..."

און דער חברה-מאן האט נישט געמאכט קיין לאנגע שהיות —
למאי זאל איין אנדערער אויסחאפען? — און איז אין איין שעה
אויסגעווען ביי אלע פיער: ביי'ם נגיד און ביי'ם בעל-הבית פון דער
„יארמעלקע" און ביי'ם בחור מיט'ן מידעל פון דעם „קאפעליש".
נאך וואוהין ער איז געקומען, האט מען איהם געענטפערט: „שוין
א ביסעל שפעטליך, פעטער, האט איהר זיך אויסגעקראצט — נאך-
וואס געווען א שדכן און גערעדט דאס אייגענע, וואס איהר..." „וואס
געהער זיך עס אן מיט מיר? געווען א שדכן, ניט געווען קיין שדכן—
אבי דאס, וואס איד רעד, רעד איד גלייך. און אפשר איז דאס ניט
גלייך, דארפט איהר מיר זאגען נאך איין ווארט, מאך איד דאס קאלי,
ווארום אויף קאלי מאכען בין איד א בריה..." דערהערט אזעלכע
דבורים, איז זיי פרחת נשמתם געווארען. זיי האבען דערזעהען, אז
זיי האבען צו טהון מיט א שייגעץ, איין עזות-מחוצא-פנים. האבען
זיי געבעטען דאס אידעל, ער זאל נישט קאלי מאכען, ובשכר זה,
אז ס'וועט זיך עפיים דערפון אויספיקען און ס'וועט קומען צום
רח"ש, וועט מען שוין זעהען מסתמא, ער זאל אויף עפיים פער-
דיענען.

און גאט האט געהאלפען, ביידע שדוכים האבען זיך אויס-
געפיקט און ביידע קנס-מאלס זענען געווען אין איין נאכט, און עס
האבען זיך א לאז געגעבען שדכנים פון דער וועלט. ערשטענס, די
צוויי שדכנים פון חתנ'ס צד. דערנאך די צוויי שדכנים פון כלה'ס
צד. דערנאך דאס אידעל, וואס האט געזאלט קאלי מאכען. איז אחת
לאחת האבען מיר א קיימאל'ן פון פינף שדכנים. היינט וואו זענען
די רעדאקטוירען פון ביידע נאזעטען? די „יארמעלקע" און דער
„קאפעליש" זענען געקומען ביידע אויסגעפוצט, ווי מחותנים, האטש
קינער האט זיי ניט געבעטען. נאך געקומען — מהכתיתי, זעהר
אנגעלעגט. האט מען זיי גאנץ פיין אויפגענומען, יעדען בעזונדער.
געשטעלט בראנפען, דערלאנגט לעקאד מיט איינגעמאכטס. האבען

אָבער, אז קיין גרויסע שטעהרונגען וועט דאָס נישט זיין. פרומקייט איז אַ פּריוואַט־זאַך, און וואָס ער רעדט לשון־קודש — איז דאָס אַ קרענק, וואָס געהט איבער. לאַזען זיי נאָר חתונה האָבען, וועט ער שוין אויפהערען רעדען לשון קודש: ער וועט שוין רעדען ביי איהר, ווי אַ מענטש!...

אַזוי האָט אָפּגע'פּס'ענט ביי זיך די קראַסאָוויצע און האָט גע'פּוועל'ט ביי איהר אייגענעם פעטער, נעבאָד אַ איד אַ יורד, ער זאָל זיך מטריט זיין צו יענעם נגיד פון דער „יארמעלקע", וואָס זוכט אַ קראַסאָוויצע אָהן געלד, און זאָל איהם בעווייזען איהר בילד, וועט ער איינגעמען א מיתה־משונה. כּך הוה — ס'איז טאַקי אַזוי געווען. וויבאַלד נאָר דער נגיד האָט דערזעהן דאָס בילד, האָט ער אויסגעשריען: „אַט דאָס איז דאָך די, וואָס איד זוך פאַר מײַן זוהן! איד האָב געשיקט ערשט היינט אַ שדכן צו דער דאָזיגער יפת־תואר!" רופט זיך אַז דער פעטער פון דער קראַסאָוויצע, דער יורד: „מעהר קיין דאגות זאָלט איהר נישט האָבען — וועלען מיר דעם רח"ש טיילען אויף דער האַלב, וואָס קאָן דאָ זיין? ...". „הלאוי, פון אייער מויל איז גאָט'ס אויהערען". „אמן ואמן".

מיינט איהר דאָך, אז איהר זענט שוין פארטיג מיט אלע שרכנים? האָט צייט אַ ביסעל. פערגעסט נישט, אז כּתרילעווקע איז אַ שטאָדט, און אַרעמע לייט, ברודר השם, זענען דאָ גענוג. שטעהט זיך אַ אידעל אין גאָס, נישטאָ וואָס צו טהון, לייענט ער ביידע גאָזע־טען, די „יארמעלקע" מיט'ן „קאפּעליש", פון דער ערשטער זייט ביז דער לעצטער זייט, לאָזט נישט דורך קיין אות אפילו. דערזעהט ער אין ביידע גאָזעטען די חתנים מיט די כּלות און שפּרינגט אונטער פאַר התפעלות: „סטויטש, ס'איז דאָך מן השמים! אַט דאָס מיידעל, די קראַסאָוויצע פונ'ם „קאפּעליש", איז אנגעמאַסטען פאַר'ן נגיד'ס בן־יחיד פון דער „יארמעלקע", וואָס זוכט אַ יפת־תואר אָהן נדו, און די בתולה, די יפת־תואר פון דער „יארמעלקע", וואָס איז געבילדעט סכנות, שפּיעלט פיאנא און פערמאַנט צעהנטויענד נדו,

מ.

אינטערוויערס:

אויף מארגען, נאך דעם, ווי דער לאכענדיגער יונגערמאן האט מיר דערצעהלט די מעשה מיט די זיעכען שדכנים, איז ער געקומען צו מיר מיט אזא גרויסען פארטפעל, אז איך האב מיר אזש דער-שראקען.

— איך וויל אייך אינטערווירען. — האט ער אנגעהויבען און ארויסגעצויגען א לאנג ביכעלע פון א זייטיקעשעני און גענומען מיר דערצעהלען מעשיות, מיר נישט געלאזט א ווארט אויסריידען. — פרעגט מיר, וואו עס וועט זיין געדרוקט מיין אינטערוויו מיט אייך — ווייס איך אליין ניט. עס קאן זיין אין „קאפעליש“. און עס קאן זיין אין דער „יארמעלקע“. אלץ איינע שאנסען. גיכער וואלט מיר בע-דארפט צונעמען דער „קאפעליש“. פארט א פראגרעסיווע גאזעט. האטש זיין גאנצער פראגרעס בעשטעהט אין דעם, וואס ער לאכט אפ פון אידישע דינים און מאכט חזק פון אידישע מנהגים. צום ביי-שפיעל: איהם געפעלט ניט דער מנהג פון פאסטען. קומט ערב תשעה באב, אדער ערב יום-כפור, אדער ערב איין אנדער תענית — צע-לאזט זיך דער „קאפעליש“ מיט איין ארטיקעל פון א דאקטאר. דער דאקטאר איז אזוי א דאקטאר, ווי איהר זענט א גובערנאטאר. דאס שרייבט ער אליין, טאקי דער רעדאקטאר בכבודו ובעצמו, און חתמ'ענען חתמ'עט ער זיך „דאקטאר מאלינוס איינגעמאכצוס“. אין זיינע ארטיקלען צעשפרייט זיך דער דאקטאר מאלינוס איינ-געמאכצוס וועגען די שערליכקייט פונ'ם פאסטען און אפפאסטען און פייניגען זיך, ברענגט ראיות פון ספרים און ביכער, וואס קיינער האט זיי ניט געזעהען, ברענגט נעמען פון גרויסע געלעהרטע, אויס-געטראכטע נעמען, למשל: דאקטאר פעפערס, פראפעסאר קנאבע-לום, פריעדריך פאן ציבעלום, טשאַרלז חריינוס, פיליפ מוסטארדום, ערוארד לאטקום, לאוידושי פאלירטשעקוס און נאך אזעלכע מינים

זיי זיך בעדאנקט און געגעבען אנצוהערעניש. אז ניט צוליעב דעם זענען זיי געקומען. „צוליעב וואס זשע דען?“ „צוליעב רח“ש“. „וואס הייסט — צוליעב רח“ש?“ „אט דאס הייסט. זיי מאנען נישט, נאר מע דארף אליין פערשטעהן... ווארום ווען ניט זיי מיט זייערע גאזעטען, פון וואנען וואלטען זיך גענומען די דאזיגע שדוכים? דאס הייסט, מאנען מאנען זיי נישט, נאר מע דארף אליין פערשטעהן“. . . . אזוי האבען גע'טענה'ט אונזערע רעדאקטירער, און ביי די מחותנים וואלט מען דאס אפשר גע'פועל'ט, ווארום וואס אהרט דאס זיי? קיין צוויי מאל רח"ש וועלען זיי נישט צאחלען. האבען זיך אבער די חברה שדכנים אויפֿֿ געהויבען און האבען געמאכט א נואלד ער לב השמים: „וואס פאר א שייכות האבען רעדאקטירער צו שדכנות? און וואו איז דאס גע'הערט געווארען, אז ביי צוויי שדוכים זאלען זיין זעבען שדכנים? צו דריי מיט א האלבען שדכן אויף א שדוך?“... מעהר פון אלע האט איינגעלעגט די וועלט יענער אידעל, וואס האט געסטראשעט, אז ער וועט קאלי מאכען. ער האט מבטיח געווען ביידע רעדאקטירער, אז ער וועט זיי „אריינווארפען יעדען איינציגען א בינמעל פינגער אין טשאלענט־ברעטעל אריין“... און ער וואלט זיין הבטחה מקיים געווען, ווארום ער איז שוין גרייט געווען צו פערקאטשען די ארבעל אפילו. האבען זיך אריינגעמישט די מחותנים פון ביידע צדדים און האבען זיי צענומען — און אט אזוי, ווי איהר זעהט, זענען אונזערע רעדאקטירער, דאנקען גאט, ארויס טרוקען, אהן פעטש.

דא האט זיך דער יונגערמאן ווידער פערשטעלט מיט ביידע הענט דאס פנים און האט געלאכט שטילערהייד, זיך אזש גע'טרייסעלט פאר געלעכטער. און אז ער האט זיך נוט אויסגעלאכט, האט ער מיט א פרעג געגעבען, ווען איך בין פריי? אזוי ווי איך האלט ביי אוועקפאהרען, וויל ער קומען מיט אינטערווירען. איך האב איהם געבעטען, ער זאל קומען מארגען.

דאכט זיך, די „יארמעלקע“ בעדארפט שלאגען מיט מיר בלאט, איא? לאזט זיך אויס, אז מיין פוס טאך דארט ניט זיין! איבער וואס? וועט איהר הערען א שענס. דאס איז אבער א לעבעריגע מעשה.

דא האט זיך מיין אינטערוויער אויסגעדריעהט מיט'ן פנים צו דער וואנד, זיך פערשטעלט מיט ביידע הענט און שטילערהייד גע-לאכט. דערנאך, אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, האט ער גענומען דערצעהלען די מעשה:

— דאס איז געווען שוין לאנג, נאך פאר די „קעפלעך“. איך בין דעמאלט געווען כלילך ביים רעדאקטאר פונ'ם „קאפעליש“. איך האב זיך גערעכענט כמעט סעקרעטאר פון דער רעדאקציע. אלע חודות זענען געווען ביי מיר אין די הענט. נישט געווען קיין פער-בארגענע זאך פאר מיר. אין דער „יארמעלקע“ איז אויך געווען א סעקרעטאר, טאקי דעם רעדאקטאר'ס איין אייגענער שוואגער און מיינער א גוטער פריינד, איין אוהב נאמן. וואס ביי זיי האט זיך געטהאן האב איך געוואוסט, און וואס ביי אונז האט זיך געטהאן האט ער געוואוסט. דאס הייסט, מיר האבען זיך ארויסגעגעבן איינער דעם אנדערען אלע סודות פון דער רעדאקציע, זיך געביטען שטילערהייד מיט טעלעגראמעס, געוויזען איינער דעם אנדערען געהיימע בריולעך, און טאמער עפּים איין עקסטרא — הא-בען מיר געגעבען צו וויסען איינער דעם אנדערען דורכ'ן טעלעפאן. — ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, איך זיין איינמאל אין דער רעדאקציע איינער אליין, שוין ווייט נאך האלבער נאכט, צוגע-שפארט אויף דער קושעטקע, און האפ א דרימטעל. קלינגט מען מיר אין טעלעפאן איין מאל און צוויי מאל און דריי מאל. איך דרימטעל אזוי געשמאק, האלט אין בעסטען שלאף, און יענער דרעהט מיר א מח: טערטערטערטער! „קלינג, טראכט איך מיר, צעזעצטערהייד, איך וועל זיך ניט ריהרען פונ'ם ארט“. יענער וויל אבער ניט אויפ-הערען: טערטערטערטערטער! „ווער איז דארטען?“ לאזט זיך אויס, ס'איז מיין פריינד פון דער „יארמעלקע“. „וואס טהוטסט דו,

נעמען פון דער הגדה. און טאמער איז ווינציג אזעלכע אויטאריטעטען, טהוט ער זיך א ווארף אויף סטאטיסטיק און טהוט א רעכענ-אויס, וויפיעל מענשען עס שטארבען אויס א יאהר פון פערצעהרונג דורך תעניתים. עס קומט אויס, אז פון תעניתים שטארבען אויס אין כתרילעווקע דריי מאל אזוי פיעל, וויפיעל עס ווערען געבוירען קינד דער דורכ'ן יאהר. און צום שלום פיהרט ער אונטער א השבון, אויס-גערעכענט מאטעמאטיש, ווי צוויי מאל צוויי, אז באס אידען וועלען פאסטען אלע תעניתים, ווי בין אהער, וועט אין כתרילעווקע אין עלף יאהר מיט דריי חדשים ניט בלייבען קיין איין איד אפילו.

— דאס איז וועגען תעניתים. היינט וואס דער איד צעארבייט וועגען דעם געצענדיגענערישען מנהג פון כפרות שלאגען! און וועגען דעם ווילדען איינפיהר געהן צו תשליך! דער רעדאקטאר פונ'ם „קא-פעליש" דערצעהלט זיך א מעשה פון פארצייעטע, א היסטארישע געשיכטע הייסט עס, וואס האט געטראפען טאקי דא, אין כתרילעווקע, ווי אזוי אידען זענען געגאנגען צו תשליך, איז געפאהרען א קארעטע מיט פיער פערד נאשפיץ. אין קארעטע איז געזעסען דעם גראפ'ס טעכטערעל מיט איהר אדיוטאנט. האבען די פערד דערזעהען אזוי פיעל אידען, האבען זיי זיך ספאלאשעט, צעטראגען די קארעטע און ארויסגעווארפען דעם גראפ'ס טאכטער מיט'ן אדיוטאנט. און אזוי ווי דער גראף איז געווען דער בעליהבית פון כתרילעווקע, צו איהם האט געהערט די שטאדט, האט ער בעשטראפט די גאנצע שטאדט מיט שמיץ און ארויפגעלעגט אויף אלע אידען אזא שווערען אפצאהל, אז זיי האבען הונדערט יאהר כסדר נישט געקאנט זיך אויסצאהלען.

— פאר וואס דער „קאפעליש" איז אויף מיר ברוגז — שטויסט איהר זיך מסתמא, אז דער רוגז וואכסט נאך פון דער געשיכטע מיט די „קעפלעך". וואס כ'האב אייך דערצעהלט. האטש גאט איז מיין עדות, אז איד בין אין דעם אזוי שולדיג, ווי איהר זענט שולדיג. נאר גארנישט. ער רעכענט, אז דאס האב איד ארויסגעגעבען דער „יארמעלעך" אלע סודות פון דער רעדאקציע. וויבאלד אזוי, וואלט,

ביי די ווערטער האָט זיך דערהערט א קלאַפּ אין טיר. איך האָב געבעטען אריין, און עס האָט זיך בעוויזען א יונגער פאַרשוין מיט אַ רויט בעשפּרינקעלט פנים, מיט אויך אַ גרויסען פאַרטפּעל. מיין לאַכעדיגער יונגערמאַן האָט דערזעהען דעם אַריינגעקומענעם פאַרשוין, איז גלייך ווי ער וואָלט דערזעהען עמיצען פון יענער וועלט. זיינע אויגען זענען איהם געוואָרען גרויס, און אליין איז ער אויפגעשטאַנען, אַ האַפּ געגעבען זיין פאַרטפּעל, זיך אין דער גיך אָפּגעזע-גענט מיט מיר און איז נעלם געוואָרען. געבליבען מיט'ן נייעם פאַרשוין אינצווייזען, האָב איך איהם געבעטען זיצען. ער האָט זיך בע-דאַנקט, אַרויסגענומען פון פאַרטפּעל אַ בויגען פאַפּיער און פון דער זייט-קעשעני אַ פּלפּעדער און האָט זיך אוועקגעזעצט גרייט צו דער אַרבייט.

— האָט קיין פאַראיבעל ניט, — האָט ער אָנגעהויבען — איך האָב געהערט, אז איהר זענט דאָ, האָב איך איך געוואָלט אינטער-ווירען. וואָס האָט געטהאָן ביי איך אַט דער חלאַמידניק?
— וואָסער חלאַמידניק?

— אַט דער, מיט'ן פאַרטפּעל, וואָס האָט געחאַפּט דאָס היטעל און איז אַרויסגעלאָפּען, ווי פון אַ שרפה? ער האָט איך עפּיס דער-צעהלט אַ סך מעשיות? זאָל עס נאָר פאַלען אין ים אריין, רבוננו של עולם, און אזוי ווי איך האָב עס ניט געהערט, אזוי זאָל עס מיר ניט שאַדטען!

— וואָס איז? ער איז דען אַ...?

— איהר ווילט זאָגען אַ ליגנער? חאַ-חאַ-חאַ! אַ ליגנער צו אַ ליגנער איז ניט גלייך! כל היוצא מפיו איז שקר וכזב! אויף איהם האָב איך אַמאָל געזאָגט און געשריבען אין אַ פעליעטאַל: פאַרהאָן, זאָג איהר, צווייערליי מינים ליגנערס. פאַרהאָן, זאָג איהר, אַ ליגנער, וואָס זאָגט אויף שוואַרץ ווייס און אויף זיס ביטער. דער, זאָג איהר, איז אַ ליגנער, וואָס זאָגט, זאָג איהר, אויף שוואַרץ, אז ס'איז זויער און אויף זיס—אַלטגעכאַקען. חאַ-חאַ-חאַ, גוט אַריינגעזאָגט? ער האָט נאָך אַ מעלע: אז ער זאָגט אַ חכמה, לאַכט ער זיך פריהער גוט אוי-

פרעגט ער מיד, דו שלאפסט? „חם ושלום, זאג איד, וואס הייסט איד שלאף? „וואס דען טהוסט דו? „איד ארבייט“. „וואס אר-בייטסט דו? פארהאן עפּים נייעס? „נאך אַ מין נייעס!“ „דהיינו?“ „דהיינו, זאג איד, א פאגראם“. „א פאגראם? וואו? „וואס הייסט וואו, זאג איד, אנו טרעף, וואו דארף זיין א פאגראם?“ זאגט ער: „אודאי אין קעשעניו?“ זאג איד: „אזא יאהר אויף מיר, וואס פאר א חכם דו ביזט!“ זאגט ער: „טאקי עפּים א רעכטער פאגראם?“ זאג איד: „מיט אלע פישטשעווקעס“. „עפּים פארהאן גע'הרג'עטע?“ זאג איד: „צוויי הונדערט“. „געשענדעטע פרויען?“ „פינף און דרייסיג“. „קינדער צעריסענע?“ „אָהן א שיעור!“... מעהר האָב איד פון איהם נישט געהערט, וואָרום ער האָט זיך געאיילט איבערצורגעבען די טעלעגראמע פון קעשעניו צום דרוק. און וואָס מאַרגען האָט זיך געטהאָן, אז די „יאַרמעלקע“ איז אַרויס מיט אַ דרייגאָרענדיגן קעפּעל: „אַ נייַער פּאַגראַם איז קעשעניו!“ (פון אונזער ספּעציעלען קאַרעספּאָנדענט) — דאַרף איד אַיַד ניט דערצעהלען. אונזער רעדאַקטאָר פּונ'ם „קאַפּעליש“ איז שיער ניט משוגע געוואָרען — ניט פון דעם פּאַגראַם, חלילה, נאָר פון דעם, וואָס אזא פּעטע נייעס איז אין דער „יאַרמעלקע“ פארהאן און אין „קאַפּעליש“ ניט! ער האָט אונז אלעמען איבערגעטריבען אויף הרעטשקע, אַ גאַנצען טאָג גענעסען און געיאָדעט — ביז עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז די מעשה איז אַ ליגען, ניט געשטויגען, ניט געפּלויגען. דעמאָלט האָט שוין דער רעדאַקטאָר פון דער „יאַרמעלקע“ גענומען אַרבייטען מעשים, דערגרונטעווען זיך, פון וואָנען האָט זיך גענומען צו איהם אזא אומגעלומפערטע טעלעגראמע, און עס האָט געהאַלטען, אז דער סעקרעטאַר, האָטש ער איז אַ שוואַגער, זאָל נעמען דעם וועג און זאָל נאָך זיין גוט אויסגעפאַטשט אויך. אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז ער האָט זיך געכאַך געמוזט מודה זיין, פון וועמען דאָס וואַכסט. דעמאָלט האָט דער רעדאַקטאָר פון דער „יאַרמעלקע“ בעפוילען, אז טאָמער בעווייז איד זיך פאַרביי דער רעדאַקציע, בין איד אַ טוידטער...

פערנומען דעם פארטפעל מיט'ן בויגען פאפיער, אין דער גיד זיך אפגעזעגענט מיט מיר, צוגעזאגט אריינקומען שפעטער, און איז ארויסגעשוואומען פון מיין חדר. אויף זיין אָרט איז געשטאנען אַ יונגערמאן א דאָרער, א הויכער, א טרוקענער, מיט א קליין שימער בערדעל און מיט גרויסע טראַגישע אויגען אונטער זילבערנע בריי לען — אַ מיין דאָזיגן קיכאָט פון אונזערע צייטען. אַריינגעקומען איז ער אויף מיט א גרויסען פארטפעל און גענומען זיך ארומצוקוקען אויף אלע זייטען. איך האָב איהם געבעטען זיצען. ער טהוט זיינס — ער קוקט און קוקט, ווי ער וואָלט עפּים געזוכט.

— וואָס זוכט איהר ?

— איך זוך ניט, איך קוק נאָר, וואָס האָט דאָ געטהאָן אַט דער

חברה־מאן ?

— וואָסער חברה־מאן ?

— אַט דער, וואָס איז נאָר-וואָס געווען ביי אייך. איך קוק, צי

האָט ער עפּים ניט אַוועקגע'לקח'ענט ביי אייך ?

— וואָס איז, ער איז דען א... ?

— א גנב! א נאָטקע! ביי איהם איז רעכט אלסדינג: אַ זייגערעל

איז אַ זייגערעל, אַ לעפעל איז אַ לעפעל. ער האָט אויף זיין לעבען

נאָך קיין צוויי שורות ניט ארויסגעגעבען, זיי זאָלען זיין זיינע. אלע

ווייסען דאָס. אַנומעלטען האָב איך אַנגעשריבען אַ פאַעמא — איך

בין אַ פאַעט מיט גאָט'ס הילף און שרייב לייערער, פאַעזיע שרייב

אייך. מיין נאָמען איז אַט דאָ, אין דעם קארטעל, און געקומען בין

אייך אייך צו אינטערווירען, ווייל איך האָב געהערט, אז איהר זענט

דאָ, וועט איהר אונז דערצעהלען נייעס — נאָר האָט קיין פאַראיבעל

ניט, איך האָב אַנגעהויבען צו דערצעהלען אייך די מעשה פון מיין

פאַעמא, מוז איך אייך שוין דערצעהלען ביז'ן סוף. אלזאָ, האָב איך

אַנגעשריבען אַ פאַעמא. איין אויסגעצייכענטע זאך. אז איהר וועט

וועלען, וועל איך אייך זי איבערלאָזען, איהר זאָלט זי לייענען, אָדער

אייך וועל אייך זי אליין איבערלייענען פון אַנהויב ביז'ן סוף, וועט

איהר זעהען, וואָס דאָס איז פאַר אַ סחורה. איהר וועט אליין זאָגען,

סעט און דערנאך ערשט דערצעהלט ער א נארישקייט. אויף איהם האב איך אמאל געזאגט און געשריבען אין א פעליעטאן, אז ס'איז פאר-האן, זאג איך, דרייערליי חכמים. איין חכם זאגט א חכמה און לאכט אליין. דער אנדער חכם זאגט א חכמה, לאכט יענער. דער דריטער חכם, זאג איך, זאגט א חכמה, און קיינער לאכט ניט. חא-חא-חא, ווי געפעלט דאס אייד? שאט! איהר זענט נאך ניט פארטיג — ער איז נאך טויב אויך. טויב ווי די וואנט. איך האב אמאל געזאגט אויף איהם, אז איך בין איהם מקנא: ער הערט ניט די וועלט. חא-חא-חא! און דאס האט א השגה צו רופען זיך ליטעראט. האטש ער געהער זיך אזוי אן מיט ליטעראטור, ווי איך געהער זיך אן מיט דער איינגעלשער מלכה א גליעד-געשוועסטערקינד, חא-חא-חא! איהר וואונדערט זיך, וואס איך בין פרייליך? דאס איז דער כאראקטער פון מיין טאלאנט. איך בין מיט אייך פון איין חדר. דאס הייסט, איך בין אויך א הומאריסט, און מיינע שרייבעכצען איז נאך סאטירע און סאטירע און סאטירע. איך האב אנומעלטען אנגעשריבען אויף א יונג פאר-פאלק א סאטירע, האב איך עס געמוזט דערנאך פער-ברענען. נעמען דעם מאנסקריפט און פערברענען אויפ'ן פייער. פאר וואס? ווארום אזא שטאדט איז ביי אונז. ניטא קיין סוד אין כתרי-לעווקע. איך האב מיין סאטירע געלייענט פאר א פאר מענשען בסוד-סודות, בעשוואוירען זיי, אז קיין פויגעל זאל ניט וויסען. זענען זיי זיך מיישב און צעטראגען עס איבער דער גאנצער שטאדט. האב איך געהאט פונ'ם פאר-פאלק אפגעשניטענע יאהרען! דאס ווייבעל האט געזאגט, אז זי וועט זיך נאך א מעשה אנטהוון, און דער יונגער-מאן האט געשוואוירען ביי גאט, אז ער וועט מיר אריינשטעכען א מעסער אין הארצען. וואס זאגט איהר אויף דעם באנדיט? געה שרייב סאטירעס אויף אזעלכע לייט! וואס דארפט איהר מעהר, איך וועל אייד דערצעהלען א שענערע מעשה...

עס האט זיך דערהערט א פרישער קלאפ אין טיר. איך האב געבעטען אריין, און ווי נאך דער נייער פארשוין האט זיך בעוויזען אויף דער שוועל, האט דער הומאריסט זיך געגעבען א חא-חא-חא.

כתרילעווקער ליטעראטען און שריפטשמעלער. זיי האָבען געפונען, אזוי ווי ביידע פאָעמעס זענען נאָך זייער מיינונג געשריבען גע- וואָרען יאָקבי אויף דער זעלבער אַרט ווי ביי פושקינען, דאָס הייסט, פושקין האָט, זאָגען זיי, אויך בעארבייט די זעלביגע טעמאַ אַסאָ פריהער, על-כן... וואָס האָפט איהר זיך אוועקצוגעהן? און וואָס וועט זיין מיט אונזער אינטערוויו?...

י.

א מ ע ש ה מ י ט א י ו ב י ל ע א ו ם .

„איהר זענט געבעטען צו קומען אויף דעם אָווענט, וואָס ..ווערד היינט אַראָנזשירט לכבוד דעם גרויסען שריפט- ..שמעלער און דראַמאַטורג ק א פ ע ל ב ן צ ב י .. נ א ד ע ל מ א ן המכונה ק'ב'צ'ו', צו זיין ..פינף-און-צוואַנציג-ייעהריגען יובילעאום. דער אָווענט ..וועט פאַרקומען אין דעם גרויסען כתרילעווקער רעס- ..טאָראַן פון אַל ט ע ר פ א ו ג א ט ש , ג ע ו ו ע - ..ז ע נ ע ר י א נ ק ע ל ק ו ו א ט ש ק ע .“

אַט אזא מיין איינלאָדונג האָב איך בעקומען פון דער פּאָסט. גע'חתמ'עט אויף דער איינלאָדונג איז געווען ניט קיינער, נאָר : „ד י ק א מ י ט ע .“

קוים דערלעבט דעם אויפדערנאכט, האָב איך מיך איבער- געטהאָן, גענומען אַ פוהרעל און געהייסען זיך צו'פיהרען צום גרוי- סען כתרילעווקער רעסטאָראַן פון אַל ט ע ר פ א ו ג א ט ש , ג ע ו ו ע ז ע נ ע ר י א נ ק ע ל ק ו ו א ט ש ק ע .

דער בנהג שבעולם איז, אז מע דערצעהלט אַ מעשה און מע קומט'צו צו אַ שטוב, הויבט מען אָן צו בעשרייבען פריהער די שטוב, ווי זי זעהט אויס פון דרויסען, דערנאָך פון אינוועניג, נאָר

אז א פאָעט איז שטארקער פון אַיזען, אז ער האלט זיך איין אין אזא אָרט, ווי כתרילעווקע, פארברענט זאל דאס ווערען! שטעלט אייך פאר, איך קום מיט מיין פאָעמא אין דער רעדאקציע פון דער „יארד מעלעקע“ און בעט, מע זאל דאס איבערלייענען, האַטש איבערלייענען. זאגט מען מיר, אז זיי האלטען נישט פון קיין ליעדער. קום איך אין דער רעדאקציע פונ'ם „קאפעליש“. שוין כלומרשט א ראדיקאלער ארגאן, א פרייע צייטונג. זאגען זיי: ס'איז קיין פלאץ נישטא. זאג איך: אבער איבערלייענען מענט איהר דאך! זאגען זיי: ס'איז קיין צייט נישטא. און אַט אזוי זענען זיי אלע: דער האט קיין פלאץ נישט, דער האט קיין צייט נישט. געהט שרייבט פאָעמעס! וועט איהר פרעגן: ווער הייסט איך שרייבען? — וואָס זאל איך טהון, אז סע שרייבט זיך פאָרט? אלע טאג מוז איך שרייבען. אלע וואָד ווערד ביי מיר פארטיג א פאָעמא, און א מאָל צוויי... נאָר איך האָב אייך אָנגעהויבען צו דערצעהלען פון יענעם חברה-מאן, מוז איך אייך שוין דערצעהלען ביז'ן סוף. האָב איך מיין פאָעמא געלייענט פאר א פאָר פריינד, האָבען זיי געלעקט די פינגער, געזאָגט, אז זיי האָב בען שוין לאָנג אזא אַנטיק נישט געלייענט. איז גוט? איז זיך מיישב יענער חברה-מאן און שרייבט אויך אָן א פאָעמא מיט'ן זעלבען נאָמען און מיט'ן זעלבען אינהאַלט, אָבער וואָרט אין וואָרט, און טראָגט זיך ארום מיט איהר איבער דער שטאָרט און ליענט זי פאר אייך ליכען בעזונדער און גיט זי ארויס פאר זיין אייגענער פאָעמא. זאל איך שווייגען? האָב איך געמאַכט א גוואָלד — איך וויל איהם רופען צו מענשען. וויל ער נישט געהן. האָב איך אָנגעבאַטען גוטע פריינד, מע זאל איהם נויטען. בקיצור, מע האָט איהם געבראַכט, דעם חברה-מאן, צו מענשען, און מענשען, לויטער ליטעראַטען און שריפטשטעלער, האָבען אויסגעהערט אונזערע ביידענס טענות און די ערות פון ביידע צדדים, דערנאָך האָט מען דורכגעקוקט ביידע פאָעמעס, און ס'האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז ס'איז טאָק וואָרט אין וואָרט, ווי ביי מיר. מיינט איהר דאך אורא, אז מע האָט איהם גע'קנס'עט מיט מי יודע וואָס? קענט איהר נישט אונזערע

נישט נאָר ניט ארויסגערעדט צווישען זיך קיין איינציג וואָרט — זיי האָבען אפילו נישט געקוקט איינס אויף דאָס אנדערע, ארומ-געשפּאַציערט מיט די הענד אין די קעשענים פראַנק און פריי, אָדער געקוקט אין פענסטער אריין און געפויפּט, גלייך ווי יעדער פון זיי וואָלט דאָ געווען דער איינציגער אין זאָל. ביז גאָט האָט געהאַלפּען. עס האָבען אָנגעהויבען צו קומען פאַרשוינען נאָך און נאָך, און צווישען זיי מיין גוטער בעקאנטער, מיין לאַכענדיגער אינטערוויר-ער, — האָט ער מיר שטיל אויפ'ן אויהער איינגערוימט אַ סוד. אז דאָס זענען לויטער קאַללענען, און ניט נאָר קאַללעגען — איי-ניגע פון זיי ארבייטען שוין פון ווייס איד ווען אַן אין איין גאַזעט.

— למאי זשע רעדען זיי ניט צווישען זיך, אז זיי זענען קאַללענען ?

— טאַקי דערימאָד רעדען זיי ניט צווישען זיך, ווייל זיי זענען קאַללענען. זעהט איהר אַט-אַ-יענעם-אַ, מיט די שוואַרצע קורלעס ? — דאָס איז אַ דיכטער, וואָס שרייבט ליעדער, און זעל-טען-זעלטען שרייבט ער אויך פראָזע, נאָר רעדען רעדט ער נישט מיט קיינעם, אפילו מיט זיין אייגען ווייב — סע שטעהט איהם ניט אַן. ער האָלט זיך גרעסער פון דער גאַנצער וועלט, און אפילו פון זיך אליין... פושקין איז אַ הונט. לערמאַנטאָוו — אַ יונגעל. מיט היינע'ן האָט מען איהם אַמאָל פערגלייבט, איז ער געוואָרען אָנגעצונדען: וואָס איז היינע ? אַ לץ ! אַ ברחן !... אויף איהם דערזעהלט מען אַ שענע מעשה : ער געהט נישט אין באַד אריין. ער איז געווען אַ מאָל אין באַד און דערזעהען זיך אַ נאַקעטען, איז ער געוואָרען מלא-כעס וחמה: אזא גרויסער דיכטער — זאָל מען איהם זעהען אַ נאַקעטען !

דערביי האָט זיך מיין פריינד פערשטעלט דאָס פנים מיט ביידע הענד און האָט זיך צעלאַכט מיט זיין שטילען געלעכטער. און אז ער האָט זיך גוט אויסגעלאַכט, האָט ער זיך גענומען מיך אונטערהאַלטען ווייטער.

ווייל דער בנהנן שבעולם איז אזוי, דערבער מהו איך אקראט
פערטערס און נעם אריבער גלייך צו דער מעשה.
ווייזען ווייזט אויס, אז איך האב מיך א ביסעל צוגעאייגלט,
ווארם דער זאל איז געווען נאך כמעט פוסט. עס האבען זיך
ארויסגעדריעהט די „מענטשען“, אנטעהאן אין אפגעבארעמע פראד
קען מיט פאפערענע, ניט איבעריג ווייסע מאנישקעס, צעשטעלט
דאס געפערס אויף דעם גענריימען לאנגען מיט און שטארק גע-
קלונגען מיט די גאפעלישעכער, א שארפער אראמאס פון אייגענע
האסטע הערינג מיט ציבעלעס האט זיך געלאזט הערען איבער דער
גאנצער שטוב, און א קול פון א קליין עופה'לע פון א ווייניגען
חרד האט געגעבען צו וויסען, אז אים דא אין דעם הויז איז ניט
לאנג געבוירען געווארען א נפש'על אויף נאט'ס וועלט. ווער איז
געווען די גליקליכע געוויינערין — צי די בעליהבית'מע אליין, צי
איהר מאכמע, אדער איהר שוה, אדער אפשר נאך א ווילדפרעמד
דע, איין איהר'מע, — דאס ווייס איך ניט. א פאקט איז, אז דאס
עופה'לע האט געשריגען מיט די לעצטע כחות, שיער ניט צעריסען
געווארען שריינעדיג, אין אזא פאל איז נישט באבאלע פאפער, איינ-
געמונדען אין ספורט, אנטעצונדען מיט א שוועבעלע און צילענען
דאס צום בייכעל; אדער א מיכעלע, איינגעמונדען אין בראנסען
און בעשאטען פון אויבען מיט פעפער; אדער פון דער אפטייט
פאר צוויי גראשען „פערעגארעס“ איז זעהר נישט; אדער אז נישט —
איז נאך געבען דעם סינד זייען. דאס איז דאס בעסטע פון אלע
מיטלען.

אויבער די „מענטשען“ אין פראקען, וואס זענען געווען בער
שעפטיגט מיט'ן גריימען צום מיט, איז געווען צו בעמערקען עט
ליכע יונגע לייט, וואס נאך זייערע לאנגע האר און נאך די ברילען
אויף די אויגען בין איך געווען כמעט זיכער, אז דאס זענען שריפט
שטעלער און ליטעראטור, וואס זענען געקומען גלייך מיט מיר צום
יובילעאום, איין זאך נאך איז מיר געווען א ביסעל קשה: די יונגע
לייט זענען געווען שוין צופרעמד איינער צום אנדערען און האבען

געטהאָן דעם קאָפּעליש, דערלאנגט אַ וואונק צו דער פּערזאָנלונג און געזוכט איין אָרט אויף אוועקצוועצען זיך. און דער אנדערער, דער פּעמפּיק מיט'ן בייבעל, האָט אויסגעטהאָן דאָס היטעל, אָנ-געטהאָן אַ זיידען יארמעלעלע און אויך גענומען זוכען איין אָרט אויף צו בעזעצען זיך. אין דער צייט האָט מיר מיין לאַכענדיגער פריינד איינגערוימט דערווייל אַ סוד אויפ'ן אויהער, אַז דאָס זענען זיי, די כתרילעווקער רעדאקטוירען, פונ'ם „קאפּעליש“ און פון דער „יארמעלעקע“.

— איהר וואָלט זיך בעדארפט מיט זיי בעקענען, נאָר איצט איז אונמעגליך. — אזוי זאָגט צו מיר מיין פריינד. פרעג איך איהם:
— פאַר וואָס?

— ווייל טאָמער בעקענט איהר זיך מיט איינעם פריהער, וועט דער אנדערער אויף אייך זיין אש לַחֲבֵהוּ!

— וואָס זשע טהוט מען?

— גאָרנישט. עלעהיי איהר זענט געשטאָרבען.

— אַ דאַנק.

— נישטאָ פאַר וואָס.

און דער עולם איז געגאנגען און געגאנגען, דער זאָל איז גע-וואָרען פול געפאַקט, און דער יוביליי האָט זיך אָנגעהויבען.

דער יובילאָר אליין, אַ איד שוין אין די יאָהרען, מיט אַ בלאַס הונגעריג פנים, נאָר אין אַ נייער שבת'דיגער קאפּאָטע, איז זיך געזעסען די גאַנצע צייט זעהר בעשיידען אַז אַ זייט. מע האָט איהם נישט געהערט און נישט געזעהען. ערשט דעמאָלט, אַז ס'איז גע-קומען די צייט, האָט מען איהם ארויפגעפיהרט און אוועקגעזעצט אויבענאָן, און ער האָט אויסגעזעהען, ווי איין אלמאָן צו דער צוויי-טער חופּה.

די קאפּאָטע, זאָג איך נאָך אַ מאָל און שטרייך עס אונטער, איז געווען אַ שבת'דיגע און אַ נייע. נאָר איין חסרון האָט זי גע-האַט — זי איז געזעסען אויף איהם, ווי אַ ווילד-פרעמדע, און גלייך ווי מיינע געדאַנקען וואָלטען געווען אָנגעשריבען אויפ'ן שמערן.

— און אַט-אײענעם זעהט איהר, וואָס מיט די בלויע ברילען און מיט'ן קורצען ווייטיקעל? דאָס איז אַ דראַמאַטורג, וואָס באַקט דראַמעס, ווי מע באַקט בייגעל. וויפיעל וואָכען אין יאהר, אזוי פיעל דראַמעס. מיינט איהר, ער האָט עפּים דערפון? צרות האָט ער. ער האָט אַ ווייבעל, ווערד זי אלע יאהר געלענען. וויל ער ניט ליידען: „אלע יאהר אַ קינד!“ זאָגט זי: „ווייסט דו וואָס? לאַמיר זיך בייטען: האָב דו קינדער און איד וועל שרייבען דראַמעס“.

דאָ האָט זיך מײן פריינד וויעדער פערשטעלט דאָס פנים און וויעדער שטיל געלאַכט. און אַז ער האָט זיך אויסגעלאַכט, האָט ער גענומען דערצעהלען ווייטער מיט זיין שטיל קול, וואָס מע קאן נעכען איהם אַנשלאָפען ווערען:

— און אַט-אײענעם אידען זעהט איהר, וואָס מיט די קאָלי אויגען? דאָס איז אַ ראַמאַנען-שרייבער. ער שרייבט ראַמאַנען. גאַנצע טעג מיט גאַנצע נעכט זיצט ער און שרייבט ראַמאַנען. ניט אומזיסט זענען איהם קאָלי געוואָרען די אויגען. צוליבע וואָס ער שרייבט ראַמאַנען — ווייסט קיינער ניט. בסך-הכל האָט ער אויף זיין לעבען אָנגעשריבען עפּים אַ מעשה, און די „יאַרמעלקע“ האָט זי אָפּגעדרוקט. פון דעמאָלט אַן האַלט אַט דער איד אין איין שריי-בען ראַמאַנען. קיינער דרוקט זיי ניט. קיינער לייענט זיי ניט. נאָר ס'איז ניט זיין עסק — ער שרייבט. דערצו האָט איהם גאָט געבענשט מיט אַ ווייב, האַלט זי אַ קלייטעל פון שרייבגעצויג, ניט ער איהר צו לייענען געלט, דאָס הייסט.....

דאָ איז מײן פריינד מיט אַ מאָל אַנשוויגען געוואָרען און געבליבען סטאַטעטשנע, ווי אַ סאָלדאַט, אַז ער דערזעהט איין אָפּי-צער. עס זענען אריינגעקומען צוויי נייע פאַרשוינען. איינער אַ הויכער אין אַ קאפּעליש, דער אנדערער אַ נידעריגער פעמפּיק מיט אַ פיין בייכעל. אריינגעקומען זענען די צוויי דורף איין טהיר, נאָר שטאַרק אָנגעדורדעלט איינס אויף דאָס אנדערע, געקוקט דער אַהין, דער אַהער. יענער, דער לאַנגער, וואָס מיט'ן קאפּעליש, האָט אויס-

— א ביסעלע א נומא. — האט איהם אונטערנעהאלטען דער דראמאטורג מיט די בלויע ברילען.

— נישט קיין גומא, נאר א חוצפה. — האט זיך אפגערופען דער ראמאנען־שרייבער מיט די קאלי אויגען, און דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס האט אונטערגעחאפט אויף א קול:

— א גרויסע חוצפה! א חוצפה און א איריאטסטווע!

— איהר זענט אליין א איריאט! — האט שוין דער פרעזידענט נישט געקאנט אריבערטרעגען מעהר, און דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס האט אזש אנגעהויבען צו ציטערען פאר כעס. מיינע אויגען האבען זיך אוועקגעשטעלט אויפ'ן יובילאָר נעכאָר אין דער געליהענער קאפאטע. זיין בלאס פנים איז געווארען נאָר מעהר בלאס; זיינע אויגען האבען ווי גערעדט, געבעטען זיך: „אירען! האט רחמנות! פערשטעהרט מיר ניט מיין שמחה!“... ס'איז אָבער געווען צושפעט. סטייטש, מע האט גענומען דעם בעריהמט־סטען פון אלע דיכטער, וואס פושקין איז אַקעגען איהם א הונט, לערמאנטאָוו — א יונגעל און היינע — א לע, א בדחן, און מע האט געזאָגט אויף איהם, אז ער איז א איריאט! אויב אזוי, טאט נאט זשע אייד!...

— אצינד איז די בעסטע צייט, אז מיר זאָלען זיך אוועק־מאַכען...

אזוי האט מיר מיין גוטער פריינד איינגערוימט א סוד גלייך אין אויהער אריין, און מיר האבען זיך אוועקגעמאַכט.

ע פ י ל א נ .

אויף מאַרגען אין דער פריה בין איך געוואוירע געווארען. טאָקי פון מיין גוטען פריינד, אז מיר האבען געטהאן גאנץ גלייך, וואס מיר האבען זיך בעצייטענס „אוועקגעמאַכט“.

האָט מיין פריינד מיר אריינגעשושקעט אין אויהער אריין:
— ס'איז ניט זיין קאפאטע. ס'א געליהענע. מחמת ער איז,
לא עליכם, א גרויסער אביון. און דער יוביליי, וואָס מיר מאַכען
איהם, איז נאָר מצד רחמנות.

— וואָס הייסט מצד רחמנות?

— אזוי. א מענטש פלאגט זיך כל ימיו. געלט פון זיינע שריי-
בעכצען האָט ער ווינציג-וואָס געהאט. כבוד — נאָך ווינציגער. לאַז
ער האָטש אויף דער עלטער האַבען א ביסעל נחת-רוח, א שטיקעל
יוביליי.

— רבותי! איך בעט אלע זאָלען פערנעמען די ערטער! — אזוי
האָט אויסגערופען א געלער יונגערמאָנטשיק מיט גאָלדענע ברילען
און מיט אַ געמבע, וואָס גאָר ניט נאָך די יאָהרען.

דאָס איז געווען דער פרעזידענט פון דער קאָמיטע, און ער
האָט גענומען אַנווייזען פלינק און געשיקט יעדען אויף זיין אָרט;
און אז ס'איז געקומען צום חתן-היובל, האָט ער איהם גענומען אונ-
טער אַ האַנד און האָט איהם בעזעצט גאנץ אויבענאָן, און ביי
ביידע זייטען האָט ער בריה"ש, אין איין און דער זעלבער צייט,
אוועקגעזעצט ביידע רעדאקטוירען, דעם „קאָפּעליש“ מיט דער
„יאַרמעלקע“, וועלכע האַבען זיך אויסגעדריעהט איינער צום אנ-
דערען, מחילה, מיט'ן הינטערשטען חלק און האַבען אויסגעזעהען,
ווי צוויי אונטערפיהרער, וואָס זענען צווישען זיך פייער מיט וואַ-
סער, אויף מעסערשטעד.

— רבותי! — האָט דער געלער פרעזידענט אָנגעהויבען זיין
ערשט וואָרט. — רבותי! מיר האַבען זיך צענויפגעזאמלט דאָ
היינטיגע נאכט צו פייערען דעם יוביליי פון דעם עלטערען און
גרעסערען פון אונזערע שריפטשמעלער...

— דעם „גרעסערען“? — האָט זיך אויפגעהאָפט דער דיכטער
מיט די שוואַרצע קודלעס. — דעם „עלטערען“ פערשטעה איך נאָך.
אבער דעם „גרעסערען“? וואָס פאַר אַ „גרעסערען“?

אבער דער חסרון, וואס דערצו דארף מען האבען געלד, און קיין געלד איז נישטא — די אלטע כתרילעווקער צרה! אלסדינג האט שוין דאס מאדערנע כתרילעווקע, נאר איין זאך פעהלט דעם נאך — געלד. עה, ווען כתרילעווקע, צו איהר חכמה און צו איהר פראגראם, האט נאך די מסבע אויף — טע-טע-טע!

ראשית, וואלטען נישט געווען דארטען אזוי פיעל אַרעמע לייט, און דאס וואלט שוין געווען, מיין איד, א גרויסע טובה פאר דער שטאָדט, וואָרום מיר דאָכט, אז ס'איז גלייכער איין נגיד איי-דער פופציג אַרעמע לייט. איז איינס. והשנית, פון וואָנען וואָלטען זיך גענומען אזוי פיעל לעדיגהער, אלערליי פוסטעפאָסניקעס, שקצים ורמשים און טונעיאדצעס, וואָס ווייסען נאָר שטארבען פון הונגער און אויסגעהן פון קעלט? אַה, הו נ נ ע ר און ק ע ל ט! ווען וועט שוין קומען די צייט, וואָס די צוויי מכות וועלען אויפהערען צו פייניגען די אַרעמע מענשהייט בכלל און אונזערע אומגליקליכע כתרילעווקער אחינו בני ישראל בפרט?... פערטעפט אין אזעלכע אלטראיסטישע און הומאניטארע מחשבות וועגען דער אַרעמער מענשהייט און וועגען די אומגליק-ליכע כתרילעווקער אידען, האָב איד דערווייל פערשפעטיגט צו דער פערזאָמלונג אין דער נייער שוהל צום אנדענקען פונ'ם פערשטאָרבענעם שריפטשטעלער אברהם יצחק וויינגארטען המכונה א'ב'י'ו'ו', וואָרום אז איד בין געקומען, האָב איד שוין געטראָפּען די שוהל פול-געפאָקט מיט מענשען, די פערזאָמלונג איז שוין לאנג געווען געעפענט, און איינער, א שריפטשטעלער, געוועהנליך, איז געשטאָנען און האט גע'דרש'עט.

דאָס איז געווען זעהר א שטענע, א ריהרענדע רעדע, א ריהרענדע ביז טרערען. דער רעדנער האָט מעהר נישט נאָר דערצעהלט, ווער דער נפטר איז געווען און ווי אזוי ער האָט געלעבט. דאָס הייסט, ווי אזוי ער איז געשטאָרבען, וואָרום געלעבט האָט ער, איי-גענטליך, גאָרניט.

יא.

א מ ע ש ה מ י ט א ל ו י ה .

איינמאל אין דערפריה עפען איד אויף ביידע כתרילעווקער צייטונגען, דערזעה איד אויבענאן, אויף דער ערשטער זייט, מיט א געדיכטען שווארצען ראם ארומגענומען, אפגעדרוקט אט וואס :

פאריגע נאכט האט כתרילעווקע געהאט איין אונגעהויער גרויסען שארען. עס איז געשמארבען צו 52 יאָהר דער בעריהמטער שריפטשטעלער א ב ר ה ס י צ ח ס ו ו י י נ ג א ר ט ע ז ה מ כ ו נ ה א ' ב ' י ' ו ' ו ' . די לוייה וועט זיין היינט 12 א זייגער. אלע שריפטשטעלער און ליטעראטען זענען געבעטען צו קומען אין דער נייער שוהל צום הספד, און דארטען וועט בעשלאסען ווערען, ווי אזוי ס'זאל זיין די לוייה, און אויך ווי אזוי צו בעוואָהרענען די אַרעמע אלמנה און די אומגליקליכע יתומים.

דאָרף מען, אַפֿנים, זיך אַנטהוון און געהן אין דער נייער שוהל אַרײַן. די „נייע שוהל“ רופט מען זי נישט דערפאר, ווייל זי איז זעהר נײַ, נאָר דערפאר, ווייל די אַלטע שוהל איז שוין צו אַלט, צו בײַכט און צו אײַנגעכויגען. אײַך בין זיכער, אַז נײַט הײַנט איז מאַרגען — וועט זי געבען אַ פּאַל אום, און עס וועט חלילה זײַן אַ קאַטאַסטראָפּע. ווען אײַך בין אַ כתרילעווקער תושב, נײַט קײַן נאָסט, וואָס „קומט אױף אַ ווייל און זעהט אױף אַ מײַל“, וואָלט אײַך געזאָגט, מע זאל די שוהל אומוואָלנערען. נאָר אזוי ווי קײַן שוהל וואָלנערט מען נײַט אום, וואָלט אײַך געהײסען, מע זאל אײַבערשײַטען די וועג, אַרױפּשטעלען אַ נײַעם דאָך — און פאַרטיגן. איז

האט איבערגע'חזר'ט כמעט אלסדינג, וואס דער דריטער רעדנער האט געזאגט, און אזוי ווייטער, און דער עולם האט זיי געפאטשט, שוואכליך אפילו, נאך דאך געפאטשט בראווא. ביז ס'איז געקומען צו א דיסקוסיע: וואס זאל מען טהון מיט דער ארעמער אלמנה און מיט די אומגליקליכע יתומים? און דא האבען זיך אנגעהויבען הייסע דעבאטעס. איינער, זעהר א שענער רעדנער, האט פארגעלעגט, מע זאל מאכען א פאנדר, דאס הייסט, דורך די גאזעמען זאל מען זאגן לען געלד, און פאר'ן געלד זאל מען מאכען דער אלמנה עפּיס א געשעפט, וועט זי האבען פון וואנען צו לעבען. דאס איז דעם עולם געפעלען און מע האט דעם רעדנער פאר זיין פראיעקט געפאטשט בראווא. נאך ס'איז אויפגעשטאנען איין אנדערער, אויך א רעדנער, און געזאגט: ניין, א געשעפט איז ניט גוט, ווארום די אלמנה איז א פריווענציעמער און טויג ניט צו א געשעפט. אין צוויי יאהר וועט זי אויפסען דאס גאנצע געלד — און וואס וועט זיין נאכדעם? ניין, עס וועט זיין בעסער, נאך זיין מיינונג, מע זאל פאר'ן צער נויפגעזאמלטען געלד ארויסגעבען אלע ווערק פונ'ם פערשטאנדר בענעם פערפאסער אברהם יצחק וויינגארטען המכונה א'ב'י'ו'ן. דער פלאן איז נאך מעהר געפעלען, און מע האט דעם צווייטען רעדנער שטארק געפאטשט בראווא. איז אבער אויפגעשטאנען א דריטער רעדנער און האט געזאגט, אז דאס טויג אויך ניט. ס'איז דא אזוי אויך גענוג ביכער אויפ'ן כתרילעווקער ליטערארישען מארק, וואס ליגען ווי א שטיין, קיינער קויפט זיי נישט.

— ביי אונז אין כתרילעווקע איז א מנהג, — האט ער געגעבען זיין ארגומענט — א מנהג פון קדמונים, אז קיין בוך קויפט מען ניט, נאר מע לייט א ויס איינס ביי דאס אנדערע און מע לייגענט. כתרילעווקע ווייסט ניט פון קיין קויפען. דא ווייסט מען נאך לייגען, אויסליהען...

דער דאזיגער ארגומענט האט ארויסגערופען נאך א שטארקען אפלויו, און מע האט דעם רעדנער געפאטשט כמעט נאך אהן איין

— רבותי! — מיט זי ווערטער האט זיך רעדנער פערענדיגט זיין זרשה — רבותי צוויי און פופציג יאהר נאכאנאנד איז א מענטש געשטארבען. אין גיהנם האט ער זיך געפונען. אין גיהנם האט זיך געפונען אונזער פערשטארבענער חבר אלע צוויי און פופציג יאהר פון זיין לעבען, און גע'חלומ'ט האט ער פון א ג'עדן, וועלכען ער האט כשר פערדיענט, נאך ער האט איהם ניט געהאט. איך בין זיכער, אז ער וועט אריין גלייך אהין, אין ג'עדן אריין. דעריבער דארפען מיר איהם אפגעבען זיין לעצטען כבוד, ווי עס פאסט פאר א מאן, וואס געהט אין ג'עדן אריין. דעריבער בע-דארפען מיר פעראייביגען זיין נאמען, ווי עס פאסט פאר א מאן, וואס געהט אין ג'עדן אריין. דעריבער בעדארפען מיר פערזארגען זיין ארעמע אלמנה מיט די אומגליקליכע יתומים נעכט, וואס זענען געבליבען ווי אויפ'ן וואסער, ווי עס פאסט פאר א מאן, וואס געהט אין ג'עדן אריין.

די רעדע, ווייזט אויס, האט ביי'ם עולם שטארק אויסגענומען. און מע האט דעם רעדנער לאנג-לאנג געפאטשט בראווא. און דער רעדנער איז א פערשוויצטער אראפ פון דער בימה, און ס'איז בא'לד ארויף א צווייטער רעדנער, וואס האט איבערגע'חזר'ט כמעט אלס-דינג, וואס דער ערשטער רעדנער האט געזאגט. נישמעהר ער האט דאס געזאגט א ביסעל אנדערש און א סך ערגער, און דערמיט קא'לי געמאכט דעם גוטען איינדרוק, וואס דער ערשטער רעדנער האט געמאכט. פון דעסטוועגען האט מען דעם רעדנער אויך גע-פאטשט בראווא גאנץ נישקשה'דיג, און עס איז ארויף א דריטער רעדנער און האט איבערגע'חזר'ט כמעט אלסדינג, וואס דער צוויי-טער רעדנער האט געזאגט. נישמעהר, ער האט דאס געזאגט א ביסעל אנדערש און א סך ערגער, און דערמיט קא'לי געמאכט דעם איינדרוק, וואס דער צווייטער רעדנער האט געמאכט. פון דעסט-וועגען האט מען איהם אויך געפאטשט, שוין ניט אזוי שטארק, ווי די ערשטע צוויי רעדנערס, נאך דאך געפאטשט בראווא. און אז דער דריטער האט געענדיגט, איז ארויף א פיערטער רעדנער און

א'ב'י'ו'ו' פון זיינע דאנקבארע חברים".
 דער דאזיגער אויפמחה האט, אפנים, גאר שטארק אויסגענוג
 מען ביי'ם עולם, און מע האט דעם רעדנער לאנג-לאנג געפאטשט
 בראווא. נאך איינעם איז דער פראעקט נישט געפעלען, שטארק
 נישט געפעלען. דאס איז געווען דער דיכטער מיט די שווארצע
 קודלעס. ער איז אויפגעשטאנען און האט צעגליעדערט דעם פלאן
 פונ'ם מאנומענט, געשאטען פער און שוועבעל אויפ'ן ערשטען
 רעדנער, געמאכט פון איהם אש און צעקלאפט זיין פראעקט אויף
 פיץ-פיצלעך. „ערשטענס, האט ער גע'טענה'ט, וואו וועט מען נעמען
 אין כתריילעווקע אזוי פיעל געלד? געלד, געלד און געלד! דער
 אלמנה געלד, די יתומים געלד, אויף א דענקמאל געלד! איז איינס.
 און צווייטענס, וואס פאר א נייעס פלוצים ביי אידען א דענקמאל
 נאך? ביי אונז זענען געווען גרעסערע מענשען, און מע האט זיי
 קיין מאנומענטען נישט געשטעלט. א סך מאנומענטען געפינט איהר
 עפנים אין דער אידישער היסטאריע? איז צוויי. און דריטענס, ווער
 וועט אייך לאזען אין מיטען דרינגען אוועקצושטעלען אין כתרי-
 לעווקע א סטאטוע? מע וועט אייך געבען א סטאטוע, אז ס'וועט
 אייך פינסטער ווערען אין די אויגען!"

האט זיך אויפגעחאפט נאך איינער, און דוקא פון די יונגע
 שרייבערס, מיט א געפינטעלט פנים און מיט איין אלטען פירושאס,
 און האט זיך אנגערופען:

— אונזער דיכטער איז גערעכט, און איך ווייס אפילו פאר
 וואס אונזער דיכטער איז קעגען א מאנומענט (די ווייטערע ווער-
 טער האט ער שטארק צעצויגען): ווייל ער רעכענט,
 אז אויף א דענקמאל איז ער פארהאנד,
 און אז דער ערשטער מאנומענט קומט
 איהם, ווייטער קיינעם נישט! ...

מעהר האט מען נישט בעדארפט. דער דיכטער מיט די שוואר-
 צע קודלעס איז געווארען אזש בלוי פאר כעס און האט אויסגע-
 שרינען: „חצוף! שייגעז! קבצניוק! אלטער פירושאקעל!" —

אויפהער, ביו דער פארזיצענדער האט געמוזט איינשטילען דעם
עולם דורך רעכטע עטליכע קלעפ אין טיש אריין און ער האט אויף
זיין שטארקער געמבע אויסגערופען:

— רבותי! א סוף צו דער דיסקוסיע וועגען פערזאנען די
אלמנה מיט די יתומים פונ'ם פערשטארבענעם! איך אנערקען, אז
די דעבאטען וועגען דער פראגע זענען געשלאסען. האבען מיר שוין,
הייסט עס, די אלמנה מיט די יתומים גע'פטר'ט. אצינד לאמיר
זיך קארשט א נעם טהון צום נפטר אליין: ווי א ווי,
אויף וואסער אופן זאלען מיר פער איי-
בינען דעם אנדענק פון אונזער פער-
שטארבענעם חבר? ווער עס האט וואס צו זאגען, בעט
איך, ער זאל זיך מעלדען צום ווארט.

האבען זיך כמעט אלע אנוועזענדע פערשריבען, און דער ער-
שטער, וואס האט געקריגען דאס ווארט, איז אויפגעשטאנען, האט
זיך אויסגעהוסט און אפגעהאלטען אפילו א ביסעלע צו א לאנגע,
דערפאר אבער זעהר א שענע דרשה וועגען דער ביטערער לאגע
פון שריפטשטעלער בכלל און פון אידישע שריפטשטעלער אין
כתרילעווקע בפרט, און האט געגעבען צו ערקלערען, ווי שווער און
ביטער עס איז צו זיין א שריפטשטעלער ביי אידען אין כתרילעווקע,
וואס האט ביי'ם לעבען ניט קיין כבוד און ניט קיין געלד, — פער-
רענט ער דעריבער, לכל הפחות, נאכ'ן טוידט, מע זאל איהם אפ-
געבען כבוד. על-כן געפינט ער, אז דאס בעסטע וואלט געווען, מע
זאל פונ'ם צענויפגעזאמעלטען געלד, וואס פאר דער אלמנה, אראפ-
נעמען א בעזונדערע סומע געלד אויף א דענקמאל, אויף א מאנר
מענט. דעם מאנמענט זאל מען אוועקשטעלען אויפ'ן שוהל-הויף,
און אויפ'ן שפיץ פונ'ם מאנמענט זאל זיין אויסגעהאקט דער
ביוסט פונ'ם פערשטארבענעם, פון מארמאר, אדער אויסגעגאסען
פון בראנז, און אונטער'ן ביוסט זאל שמעהן מיט גרויסע גאלדענע
אותיות אויסגעקריצט: „דעם אונפערנעם ליכען
חבר אברהם יצחק וויינגארטען המכונה

ערנסטע, א ביסעל איבערנעשראקענע אויגען און א זאג גענעכען
אין אויהער אריין:

— אצינד אין די רעכטע צייט אויפצושטעהן און ארויסגליי-
טשען זיך פון דאנען...

און איך האב איהם געפאלגט: איך בין אויפגעשטאנען און
האב מיך ארויסגעגלייטשט פון דארטען, און, ווי איך פערשטעה,
האט אין דעם ארויסגלייטשען זיך געשטעקט א גרויסער שכל...

ע פ י ל א נ .

דער מנהג צו בעערדיגען א מענשען באלד ווי ער שטארבט,
ניט אפלאנען אויף מארגען, אדער איבערמארגען, אין אינ'ם מאדער-
נעם כתרילעווקע פערבליבען פון אלטע צייטען עד היום הזה. דער-
ריבער, אז חברה קדישא האט דערוועהען, אז דער נפטר ליגט און
ליגט, און זיינע חברים האבען זיך פערזאמעלט אין דער נייער שוהל
און מע ליארעמט און מע פילדערט און מע קאן צו קיין טאלק נישט
קומען. — האבען די שמשים דערווייל דעם ברמנו צוגענומען,
אוועקגעפיהרט איהם אויפ'ן נייעם בית'עולם, געטהאן איהם זיין
רעכט און בעהאלטען. די יתומים האבען געזאגט קדיש, די אלמנה
האט עטליכע מאל גע'חלש'ט, אלץ ווי עס געהער צו זיין, און...

ת'נ'צ'ב'ה.

יב.

„אידישיססען“ און „העברעאייססען“.

אז ס'האט א בלאז געגעבען א ווינטעל אין כתרילעווקע און
דער עולם האט אנגעהויבען געהן פארווערטס און פאדערען מאדער-
ניזם, אלץ ווי אין דער גרויסער שטאדט, אין געבליבען, מע זאל

און האט זיך א לאז געגעבען מיט ביידע הענד גלייך צום יונגען שריי-
בער מיט'ן געפינטעלטען פנים און מיט'ן אלטען פירזשאק. א גליק,
וואס דער פארויצענדער האט איהם אפגעהאלטען, ניט דערלאזט
צו קיין סקאנדאל און האט געזאגט:

— געעהרטע פערזאמלונג! איך וואלט געזאגט, אזוי ווי די
צייט איז שפעט, שוין נאך צוועלף, און מיר האבען דאך די לוייה
בעשטימט אויף צוועלף, עליכן זאל מען די דיסקוסיע וועגען א
מאנומענט, אדער וועגען איין אנדער זאך, צו פערמיינען דעם
אנדענקען פון אונזער פערשטארבענעם חבר, אפגעגען אויף איין
אנדערס מאל, און אצינד זאלען מיר בעסער זיך פערנעמען מיט
דער פראגע וועגען דעם פאראד פון דער לוייה — מי ומי ההולכים?
ווער זאלען זיין די ערשטע, וואס זא-
לען ארויסטראגען דעם ארון מיט'ן
נפטר? ווער זאל געהן פון פריהער, און ווער פון הינטען, און
אזוי ווייטער? ווער עס וויל אנטהיל נעמען אינ'ם פאראד, זאל זיך
פערשרייבען!

האט זיך אויפגעהויבען א טומעל מיט א ליארם עד לב
השמים! אלע האבען זיך א לאז געטהאן אויף צו פערשרייבען זיך.
אלע האבען געוואלט זיין פון די ערשטע, וואס זאלען ארויסטראגען
דעם ארון מיט'ן נפטר, אלע האבען געוואלט געהן אויף צו פריהער
און קיינער ניט פון הינטען. אומזיסט האט דער פארויצענדער גע-
בעטען דעם עולם, מע זאל זיך בערהיגען, אומזיסט האט ער גע-
קלאפט אין טיש, געסטראשעט, אז טאמער ווערד ניט שטילער, אזוי
שליסט ער די פערזאמלונג. דער טומעל איז געווארען וואס ווייטער
אלץ שטארקער. דער עולם האט זיך געהיצט, געקריגעט זיך, געזי-
דעלט זיך, און די אטמאספערע האט אָנגעהויבען צו ווערען שוין
צו געדיכט. פלוצים דערפיהל איך, ווי עמיצער ציהט מיד ביי'ם
ארבעט. איך דרעה מיד אויס און דערזעה מיין פריינד, וואס האט
א טבע לאכען נאכדעם און פאר זיך. ער האט געקוקט אויף מיר מיט

פון דעס טוועגען איז מען געקומען אלע, קיינער האט, חלילה, נישט געפעהלט, און די פערזאמלונג האט זיך געעפענט אפילו שפעטליך, נאך געעפענט האט זי זיך. און געעפענט האט די פער-זאמלונג נח, אונזער אלטער בעקאנטער נח רב יאסעלס, פון די „קליינע מענשעלעך“, דער געוועזענער איינציגער קארעספאנדענט אין כתרילעווקע און דער פארשטעהער פון די אמאליגע חובבי ציון און פון די שפעטעריגע ציוניסטען, דער גרינדער פון א סך — א סך אלטע און נייע חברות.

נח רב יאסעלס, האטש ער איז שוין ניט קיין יונגערמאן, האטש אין בארד זענען שוין ביי איהם פארהאן מעהר גרויע האר ווי שווארצע, האטש ער איז שוין א זיידע (וועהוועה, ווי די זועלט לויפט! מיר האבען געקענט נח'ן נאך אלס בחור און דערנאך אלס איידעם אויף קעסט), — פון דעס טוועגען איז נח געבליבען דער זעלבער נח וואס אמאל. נישט געמינערט אויף א האר. א יונגע נשמה און א אידעאליסט. איין עהרליכער מענש, א כשר הארץ, איין עולה תמימה — איהר קאנט מיט איהם טהון וואס איהר ווילט, ווארום ער גלויבט אלעמען אויף נאמנות. מיט לייב און לעבען איז ער איבערגעגעבען צו כתרילעווקע און צו איהרע חברות און גע-זעלשאפטען. ווי אמאל, אזוי אויך איצט, האט ער קיין מאל נישט אין זינען ניט זיך, ניט קיין ווייב, ניט קיין קינד, נאך די שטאדט און נאך איהרע חברות און נאך טובת הכלל. כראי זיך בעקענען א ביסעל האטש מיט זיין ביאגראפיע. נח האנדעלט מיט פלעשער. פלעשער זענען זעהר א וואויל געשעפט, נאך עס געהט איהם ניט. אלע מענשען, וואס האנדלען מיט פלעשער, פערדיענען געלד — ער דערלעגט. מיט ווייבער געהט איהם אויך ניט. מיט'ן ערשטען ווייב האבען איהם אפגע'גט שווער און שוויעגער, דאס אנדערע ווייב האט זיך אליין מיט איהם גע'גט, מיט'ן דריטען האט דאס אויך געהאלטען ניט ווייט פון א גט, איז שוין געווען צורשפעט. און אלץ איבער דעם, וואס ער קהל'ט זיך און גיט אוועק דער וועלט זיין גאנצע צייט. ס'איז נאך א סברה, אז די אלע דריי מאל נרו,

גרינדען א חברה, מיין איד א געזעלשאפט, מיט'ן נאָמען „הומיר“, דערפאר ווייל יעדע לייטישע שטאָרט פערמאָנט א געזעלשאפט, וואָס טראָגט דעם דאָזיגען נאָמען. דאָס איז דעם עולם געפעלען. איבערהויפט — דער נאָמען „הומיר“, א שטער נאָמען, א שטען וואָרט, שטאַמט פון שיריהשירים. און מע האָט באלד אויסגעארבייט אַ פלאַן, צענויפגעשטעלט איין „אוסטאָו“ מיט אלע נויטיגע סטאָטוטען, און ס'איז געבליבען מעהר ניט צענויפרופען א פערזאָן לונג — און דאָס איז אין כתרילעווקע פון די קליינע זאכען. מע דרוקט אָב אין ביינע גאָזעטען איין אויפרוף: „היינט אויף דער נאכט, אַכט אַ זייגער פרעציו, איז אַ פערזאָמלונג דאָרט און דאָרט, איהר זענט געבעטען צו קומען“ — קומט מען. און געקומען זענען ניט נאָר די קארפּענקעפּ, ניט נאָר די אויבערשטע סמעטענע, נאָר די גאנצע כתרילעווקער אינטעליגענץ מיט די רעדאקטוירען פון ביינע כתרילעווקער גאָזעטען כראש.

פערשטעהט זיך, אז נישט אלע מיט אַ מאָל זענען געקומען. און ניט אזוי פרעציו, ווי מע האָט געשריבען. איטליכער איז זיך געקומען דעמאָלט, ווען ער האָט געקאָנט. ווער ס'איז געקומען זייגער אַכט, ווער זייגער נייען, ווער זייגער צעהן און ווער זייגער עלף אויך. פארהאן פערשיעדענע סבות און אומשטענדען, וואָס לאָזען אייך ניט קומען צו דער צייט, איהר מעגט ווי אזוי וועלען. צום ביישפּיעל, אז איהר האָט אַ קלייט און די שפּע האָט זיך אייך אַ לאָז געגעבען אַקוראַט אויף דער נאכט, ביי'ם פערשליסען די קראָם. אָדער איהר קומט אַהיים און טרעפט נישט דאָס ווייב, און די קינדער שרייען וועטשערע, און איהר האָט נישט קיין געפרעסט העמד. אָדער עס האָט זיך אייך צעריסען אַ שוץ אַקוראַט אויף אַזאָ אָרט, וואָס מע זעהט ארויס דעם גראָבען פינגער. אָדער אַ צאָהן האָט אייך גענומען רייסען, און איהר דראָפּט זיך אויף די גלייכע ווענט. ווער איז דאָס אימשטאַנד אויסצורעכענען אלע אומגליקען, וואָס טרעפען זיך אַקוראַט דעמאָלט, ווען איהר זענט איינגעלאָדען אויף אַ פערזאָמלונג?

קהל'שע זאך, א שיקעניש, א לויפעניש, איין איילעניש אין איין אטעהם — איז מען מכבד דערמיט נח'ן. און נח פאלגט, טהוט פאר דריי. ער פרעגט גאר ניט איבער דאס אנדערע ווארט, פאר וואס עפּים ער, פאר וואס ניט קיין אנדערער? ער ווייסט אליין, אז טהון בעדארף ער, נישט קיינער. און די איבעריגע חברה-לייט זענען מיט איהם מיינסטענס צופריעדען. און אז עס מאכט זיך א מאל, מען איז ניט אזוי צופריעדען, זאגט מען איהם, און אפטמאל מיט איין אנצוהערענישעל, מיט א שטעכווערטעל און מיט גלאט אזוי זיך א מעשה, א משל, אדער א ווייז, ווי דער מנהג איז אין כתרילעווקע, אז מע וויל יענעם דערגעהן די יאהרען. עס טרעפט א מאל, אז מע פאלט אן אויף איהם גאר מעשה שייגעץ און מע „רייבט איהם א קאלנער“. פארהאן אין כתרילעווקע, ברוד השם, אזעלכע לייט, וואס יענעמס פערדיענסטען ביי קהל מיט יענעמס ווייסע האר אין בארד שפיעלען ביי זיי א גאנץ קליינע ראַלע. גאר ווער רעדט פון שקצים, עזות-מחוצה-פנים'ער? מיר קעהרען זיך אום צוריק צו דער ערשטער פערזאמלונג פונ'ם ערשטען „הומיר“.

אויסגעהערט נח'ס פארשלאג וועגען אויסקלויבען א פרעזידענט, איז ארויס א שטיקעל סכסוך: עס זענען געווען א סך בעלנים. גאר וועמען אויסקלויבען איז ניט געווען. אין כתרילעווקע איז תמיד אזוי: ביי איין ארבייט, למשל, איז ניטא קיינער אין דער היים. אלע אויף נח'ן. קומט אבער צו א התמנות, אדער אזוי עמיצען אַנ-טהון א כבוד, ווערד א טומעל: „מי שמד?“ פאר וואס קומט איהם? און וואס עפּים יענער, ניט איד? — מע פערגינט ניט! אפטמאל ענדיגט זיך עס נור מיט שטעכווערטער, און אפטמאל מיט א סקאנ-דאל. און א מאל מאכט זיך, אז עס דערגעהט צו פעטט אויך.

איצטיגס מאל איז דאס געשטאנען אזוי, אז עס וואלט דערצו ניט דערגאנגען. ווארום עס האט זיך געפונען א קלוגער, וואס איז געפאלען אויף א גלייכער המצאה: „דארפט איהר זיך, ברידערלעך, שפארען און קריעגען איבער'ן „מי שמד“ — אַמעהר אט בין איד שוין אויבענגאן אייער פּרעזידענט — און טהוט מיר עפּים!“

וואס ער האט גענומען פאר זיינע ווייבער, זענען אריין אין די
 חברות אריין, און א ירושה האט ער געהאט בעקומען פון א פעטער
 א בעודעטניק (דער איינציגער בעודעטניק אין כתרילעווקע), האט
 ער די ירושה אויך אריינגעבראקט אין זיינע קהל'שע זאכען. בקיצור,
 נח איז א מענש, וואס לעבט פאר יענעם, נישט פאר זיך. אז דער
 נייער גייסט האט זיך אריינגע'גנב'עט קיין כתרילעווקע, האט דאס
 נח'ן פערזאנלעך געהערט ווי אלעמען, ווי א מין קרענק. עס האט איהם
 גאר דעם קאפ פערדרעהט, לחלוטין פער'שכור'ט. ער האט זיך א
 נעם געגעבען צו דער ארבייט מיט אזא אימפעט, גלייך ווי איהם
 וואלט דאס געגאנגען אין לעבען, אדער, לכל הפחות, גלייך ווי איהם
 וואלט דא געשטאנען גלייך צו ווערען!... דערהערט, אז שטארק
 וויל האבען א „הומיר“, האט נח פערקאמטשעט די ארבעט, זיך
 אוועקגעזעצט, אליין אין איין נאכט אויסגעארבייט דעם „אוסטאון“
 מיט אלע סטאטוסען און פאראגראפען, אליין בעשטעלט א פער-
 זאמלונג, אליין צעשריבען בריעף אין די רעדאקציעס און טאקי
 אליין מחילה זיי אפגעטראגען (נח איז קיין גרויסער איבערקלייבער,
 און קיין פוילער אודאי נישט), און אז דער עולם איז זיך צענויפגע-
 קומען, האט נח געעפענט די פערזאמלונג און פארגעשלאגען, מע
 זאל אויסקלויבען א פארויצענדען. נח יאגט זיך נישט, ער זאל פער-
 נעמען דעם אויבענאן, זיין דער פארויצענדער. ער האט דאס פיינט.
 ער איז, ווי געזאגט, נישט קיין רודף אחר הכבוד, און דאס איז דאך
 בעוואוסט פון זינט די וועלט שטעהט, אז כ ל ה ר ו ד ף א ח ר
 ה כ ב ו ד — ווער עס יאגט זיך נאך כבוד, איז ה כ ב ו ד ב ו ר ח
 מ מ נ ו — אנטלויפט פון איהם דער כבוד וואו דער ווייסער פעפער
 וואכט: און פערקעהרט זשע וויעדער צוריק, אז כ ל ה ב ו ר ח
 מ פ נ י ה כ ב ו ד — ווער עס אנטלויפט פון כבוד, איז ה כ ב ו ד
 ר ו ד ף א ח ר י ו — יאגט איהם דער כבוד נאך פון הינטען און
 בעט זיך ביי איהם: „שוטה, וואס אנטלויפטסטו? האב האטש א
 ביסעלע כבוד!“... דעריבער איז קיין חרוש נישט, וואס נח האט אין
 כתרילעווקע כבוד געהערט פון אלעמען. וואו ערגיץ איין ארבייט, א

קעל, און אויף אליין, אויף נישט געווארט אויף כבוד בין מע וועט
איהם אמאל אויסקלויבען, אויף א זעץ געגעבען מיט דער האנד
איבער'ן טיש און אנגעהויבען אויף העברעאיש:

— „רבותי!“ — און ניט רבותי ווי מיר זאגען, נאר טאקי
„ראבאטאי“, אזוי ווי מע זאגט דארטען, אין ארץ־ישראל... א קול
האט דער יונגער שרייבער מיט'ן אלטען פידושאקעל דוקא א היל־
כיגס, האט זיין „ראבאטאי“ אפגעקלונגען ווי א גלאק. נאר וואס
דען? ווייטער פון אט דעם ווארט איז ביי איהם ניט געגאנגען, מע
האט איהם נישט געלאזט.

דא זענען שוין די כתריילעווקער „אידישיסטען“ ארויס מיט א
דעמאנסטראציע קעגען העברעאיש. אפנים, אויף צוגעגרייט פון
פריהער און אויף מיט די זעלבע כלים, דאס הייסט, מע האט גע-
נומען ליארעמען און פילדערען און קלאפען מיט די פיס און
שרייען אויף קול־קולות — איין אמת'ע אבסטרוקציע! די קולות
האבען דערגרייכט ביז'ן הימעל. עס האבען געציטערט די ווענר,
געקלונגען די פענסטער: „מיכנאטאים! לאקשענקוילעטש! אידיש!
אידיש! אידיש!!!“

האט גאט אריינגעגעבען איינעם פון די העברעאיסטען, ער
זאל צווישען די אלע אנדערע קולות געבען א ווארף ארויס א
באמבע, אויסשרייען אויף א קול: „טשערנאָוויץ!“...
דאכט זיך, וואס, אייגענטליך, שטעקט אזעלכעס אינ'ם ווארט
„טשערנאָוויץ“? טשערנאָוויץ איז נישט מעהר ווי א שטעטעל איז
דער בוקאווינע, אין עסטרייך, וואס צוויי מלוכות שלאגען זיך
איצטער איבער דעם און טרייבען ארויס איינס דאס אנדערע, —
היינט געהערט עס צו איינעם, מארגען צו איין אנדערען. איז
אבער פאר די כתריילעווקער אידישיסטען, אז מע דערמאנט זיי דעם
נאמען „טשערנאָוויץ“, טויזענד מאל, צעהנטויזענד מאל ערגער, ווי
אין טאטען אריין געשאלטען! איהר קאנט זיי אויסווארפען די
שענדליכסטע עבירה, איהר קאנט זיי זאגען וואס איז דער קארט,
אבי ניט „טשערנאָוויץ“. אט אזא טבע ביי די כתריילעווקער אידי-

ווער איז דאס געווען? דאס איז געווען נישט קיין אנדערער.
נאָר דער בעריהמטער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס, מיט
וועלכען מיר האָבען זיך שוין אַ פּאַר מאל בעגעגענט אין אונזערע
כתרילעווקער מעשה'לעך. דער דיכטער האָט זיך אוועקגעזעצט
אויבענאָן, גאָנץ סטאַטעמשינע, טאַקי מעשה פרעזידענט, און
דערלאָנגט אַ זעץ מיט דער האַנד איבער'ן טיש:

— חברים און חבר'טעס!

מעהר אָבער ווי די צוויי־דריי ווערטער האָט ער נישט גע-
קאָנט אַרויסרעדען. מע האָט איהם נישט געלאָזט. ווער? די, וועלכע
זענען קעגען אידיש. זיי האָבען פּיינט אידיש, וואָרום אידיש איז
„זשאַרגאָן“ און זשאַרגאָן איז — פע! זענען זיי אַרויס דעריבער מיט
אַ פּראָטעסט:

— עברית! העברעאיש!...

דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס איז אפילו ניט פון די
איבערגעשראקענע יונגלעך, וואָס האָבען מורא פאר אַ פּראָטעסט,
פון דעסמוועגען איז ער געבליבען אַ ביסעל מוּשטש. דערנאָך האָט
ער זיך אַ גלעט געגעבען דאָס בייכעל, צורעכט געמאַכט דעם זשי-
לעט און אַ זאָג געגעבען נאָך אַמאל, גלייך ווי גאָר ניט איהם מיינט
מען, נאָר שוין העכער מיט אַ טאָן:

— חברים און חבר'טעס!...

איז געוואָרען אין זאָל נאָך אַ גרעסערער געפילדער מיט אַ
קלאַפּעריי, אַ פייפּעריי מיט אלערליי געשרייען און קולות ביז'ן
הימעל אריין:

— איבריט! איבריט! איבריט!

אפנים, דאָס איז געווען איין אָנגעשטעלטע זאָך פון פריהער.
דאָס האָבען די כתרילעווקער העברעאישטען צוגעגרייט אַ דעמאָנ-
סטראַציע קעגען אידיש. און עס האָט ניט געהאַלפּען קיין שמע
ישראל. דער דיכטער האָט געבאָד מיט בזיון געמוזט פערלאָזען דעם
אויבענאָן, און זיין אָרט אויף דער טריבונע האָט פערנומען דער יונג-
גער שרייבער מיט'ן געפּינטעלטען פנים און מיט'ן אלטען פּידושאַ-

אנטלויפט פון כבוד, איז ה כ ב ו ד ר ו ד פ א ח ר י ו — יאנט
איהם דער כבוד נאך פון הינטען פוסטריט...

ע פ י ל א נ .

צוזאם סעמעטאָר, ווי נח רב יאסעל'ס אין כתרילעווקע, איז צו
זוכען. אויף אלסדינג פיהרט זיך ביי איהם א פראטאָקאָל און אלס-
דינג ווערד ביי איהם פערשריבען. ער לאָזט ניט דורך קיין זאך.
דער אמאָליגער היסטאָריקער, אז ער וועט וועלען וויסען, וואָס האָט
זיך געטהאָן אין כתרילעווקע, וועט ער געבען א קוק אריין אין נח'ס
פראטאָקאָל-בוך, וועט ער דאָרט געפינען א גאנצען אוצר... וועגען
יענער היסטאָרישער פערזאָמלונג פון די אידישיסטען און העברע-
איסטען נעמען מיר ארויס די סאָמע נויטיגסטע, ווי די געשיכטע
פאָדערט עס: „...נאָך זעהר קורצע רעדעס פון די אַראַטאַרען האָבען
זיך אנגעהויבען היציגע, לעבהאפטע דעבאטען, וואָס האָבען נישט
געקאנט ברענגען צו קיין אַלגעמיינע אַפּשליסונג, איבער די חלוקי-
דעות און רייבונגען, וואָס הערשען צווישען פערשיעדענע פאר-
טייען, און ווייל ס'זענען ארויס חלוקי-דעות און רייבונגען וועגען
שפראך, און ווייל די שפראך-פראגע איז אונפערמיידליך, איז גע-
פונען געווארען איין איינציגער אויסוועג — מע זאל אַנשטאט איין
הומיר גרינדען צוויי הומיר'ס — איינעס א אידישען הומיר פאר
די אידישיסטען, און דעם אנדערען א העברעאישען הומיר פאר די
העברעאישטען...”

יג.

ר ע פ ע ר ע נ ט ע ז א ו ז פ א ר ל ע ז ש ר .

כתרילעווקע האָט לייעב ליטעראטור, קונסט און מוזיק. נישטאָ
די נאָכט, וואָס ס'זאל דאָרט ניט זיין וואו צו פערברענגען. ובמרט

שיסטען. דאס אייגענע איז אויך ביי די דארטיגע העברעאישטען. ווילט איהר זאמשעפען א כתרילעווקער העברעאישט. איהם דער-לאנגען ביו דער זיעבעטער ריפ, זאלט איהר איהם מעהר ניט נאר א זאג טהון איין ווארט: „מיכנאטאים“ (עס וואכסט פון „מכנסים“—הויזען). נאר וואס דען? איהר זאלט זיך היטען פאר איהם, ווארום ער קאן אייך פלעטען דעם מח... מאדנע מענשען דער נייער כתרילעווקער דור. מורא'דיגע האנאראווע פארשוינען, גרויסע קאפ-ריוניקעס און ווילדע בעלי-כעסנ'ס — „ספילשיווע נאטורען“...

הכלל, דערהערט דאס ווארט „טשערנאווויץ“, האט איינער פון די אידישיסטען, דוקא א שוואכער, א הוסטענדיגער, נאר א היציגער פארשוין, ניט לאנג געטראכט, אראפגעצויגען פונ'ם לינקען פוס א שטיבלעט און א ווארף געגעבען פון זיך איינעם פון די העברעאיש-טען גלייך איז פנים אריין און געטראפען סאמע דארט, וואו עס הויבט זיך אן די נאז, ביי דער אונטערשטער זייט פונ'ם לינקען אויג. א גליק, וואס ער טראגט ניט קיין ברילען, ער וואלט געקאנט בלייבען אהן איין אויג. האבען זיך עטליכע העברעאישטען, זעלבסט-פערשטענדליך, אנגענומען די קרוודע פון זייער בעלעדיגטען חבר און זענען אנגעפאלען אויפ'ן שוואכען, הוסטענדיגען אידישיסט מיט פערקאטשעטע עלענבויגענס און האבען איהם אוועקגעגעבען אזא גאב, אז ווען עס מישען זיך ניט אריין די איבעריגע אידישיסטען, וואלט מען זייער שוואכען חבר בעדארפט ארויסטראגען אויף א ליליך. פערשטעהט זיך, אז צוליעב דעם דאזיגען אינצידענט מיט'ן אידי-שיסטישען שטיבלעט איז שוין במילא אויסגעבראכען א גאנצע מלחמה, איין אלגעמיינער געשלעג, אין וועלכען עס האבען זיך ניט גענארט ניט די העברעאישטען און ניט די אידישיסטען. נאר מעהר פון אלעמען האט געקראגען אונזער עהרליכער קהל'ס-מאן און געניצ'לעך גרינדער פון חברות און געזעלשאפטען — נח. איהם איז אריין געפלוניען פון הינטען, גאר אומגעריכט, א היבשע פארציע. און אלץ איבער'ן פסוק: כל הבורח מפני הכבוד — ווער עס

לויפט הערען דעם אנדערען. מע האפט א ווארט פונ'ם פארלעזער און מע לויפט הערען א ביסעל פונ'ם רעדנער. דורכלאזען האט מען פיינט אין כתרילעווקע. דאס לעבען איז אזוי קורץ, אז א מענטש בעדארף פון אלסדינג געניסען. ווער סע זאל ניט קומען צופאהרען קיין כתרילעווקע, קאז ער זיכער זיין, אז ער וועט, אם ירצה השם, האבען א שען אוידיטאריום און אז דער זאל וועט זיין געפאקט, נאך מעהר ווי מע בעדארף, און אז ער וועט ארויס פון דארט ווי פון א שווייץ-באד. כתרילעווקע קוקט-נאך דער גרויסער שטאדט און שטעהט ניט אפ, חלילה, פון דער מאדע אויף א האר. אין דער גרויסער שטאדט איז א מאדע, אז נאך א רעפעראט, א לעקציע, אדער א פארלעזונג בעדארף זיין א באנקעט. אין כתרילעווקע איז אויך אזוי. קוים האט זיך געענדיגט דער רעפעראט מיט דיסקוסיעס, — עס מעג זיין העט-העט נאך האלבע נאכט — געמט מען דעם מחותן, דעם דע-פערענט הייסט עס, און מע שלעפט איהם אוועק אין א גארקיד, און מע זעצט איהם אוועק אויבענאן, און מע פראוועט איהם דארט א באנקעט.

כמעט, קאז מען זאגען, איז דער באנקעט אין כתרילעווקע מעהר חשוב ווי דער רעפעראט אדער די פארלעזונג. דער גאנצער עיקר איז דער באנקעט. אויף באנקעטען מאכען זענען די כתרילעווקער קער אינטעליגענטען די ערשטע אין דער וועלט. ווי נאך מע קומט זיך צענויף נאכ'ן לייענען, אזוי ווערד געקוילעט א הערינג און אוועקגעשטעלט ביער: דער עולם פילט אן די גלעזלעך, און עס הויבען זיך אן טאסטען מיט לחיימ'ס לכבוד דעם גרויסען גאסט. וואס ציהען זיך אוועק אפטמאל ביז'ן ווייסען טאג אריין. אין די טאסטען ווערען, אייגענטליך, איבערגע'חזר'ט און איבערגעקייט נאך אמאל פון אנהויב אלע פריהעריגע דיסקוסיעס, און דער גרוי-סער גאסט מוז עס אלסדינג נעבאך נאך אמאל אויסהערען און אלע-מען וויעדער אמאל ענטפערען על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. א מאל, מאכט זיך, זאל מען דעם גרויסען גאסט אויפ'ן באנקעט נעמען לויבען אין טאג אריין, הויבען אויף דרוקעס, אוועקשטעלען

נאך ווינטער. די נעכט זענען נרוים, נישט אלע שפיעלען אין קארט טען (וועגען קארטען וועלען מיר רעדען איין אנדערס מאל), ווילט זיך הערען א פריש וואָרט. איז ניט קיין טהעאטער, איז א קאנצערט, איז אזוי איין אבענד, איז א פערזאמלונג, א פארלעזונג, א רעפערט מיט דיסקוסיעס, אָדער אַהן דיסקוסיעס.

מעהר פון אלסדינג האָט מען דאָרט ליעב רעפערטען מיט דיסקוסיעס. וואָרום א רעפערט אלײן, אז יענער לייענט, איז נישט אינטערעסאנט. ער לייענט, און איהר דארפט זיצען און קוקען איהם אין מויל אַרײַן. וויבאלד אבער א רעפערט מיט דיסקוסיעס, קאנט איהר זיך אַרײַנמישען, קאנט איהר אויך עפּים זאָגען א וואָרט, ווייזען, אז איהר זענט אויך ניט קיין מלופים-קינד. און ווייל איז כתרילעווקע אלײן זענען דאָ ווינציג לעקטאָרס, רעפערענטען און לייענער, און ווייל אויף א כתרילעווקער לעקטאָר, רעפערענט אָדער לייענער לעגט מען דאָרט ווינציג-וואָס כבוד, איז מען זיך דעריבער נוהג, אז מע בעציהט די סתורה פון דרויסען, דאָס הייסט, מע שרייבט אויס לעקטאָרס, רעפערענטען, אַרטיסטען און פאַרלעזער פון דער פרעמד.

איז דעם ענין פון קאנצערטען, רעפערטען, לעקציעס און פאָר-לעזונגען קאנקורירען ביידע כתרילעווקער „הזמיר'ס" מיט סכנת נפשות! שרייבען אויס די אידישיסטען א וועלט-בעריהמטען פאָר-לעזער, ברענגען אַראָפּ די העברעאישטען א וועלט-בעריהמטען רעד-נער. מע שמייסט זיך ווי ווייט מע קאָן. אַפּטמאַל טרעפט, אז איז איינעם און דעם זעלבען אבענד זאָלען אין כתרילעווקע זיין צוויי שמחות: א פאַרלעזער מיט א רעדנער — און די שטאָרט נעבאָד ווייסט אלײן ניט, וואוהין פריהער צו געהן, האָטש נעם און צערייס זיך אויף צווייען! דאָס, וואָס די אידישיסטען מיט די העברעאישטען זענען צווישען זיך צעריסען, מאַכט ניט אויס. מילא, אז מען איז ברוגז אויפ'ן חזן, דעריבער דאָרף מען קיין קדוש ניט שפּרינגען? און אגב איז מען אין כתרילעווקע זעהר להוט נאָך א פריש וואָרט. טהוט מען וואָס מע קאָן — מע הערט אַפּ אַ ביסעל דעם און מע

ומעשה שהיה כך היה :

איינמאל אין א שטענעם טאג האָבען די העברעאישטען אַראָפּ געבראַכט פון דער גרויסער שטאָדט אויף איין אבענד מיט דיסקרסיעס א בעריהמטען דאָקטאָר-פּילאָזאָף, ער זאָל זיי ליינענען א רעפּעראַט מיט דיסקוסיעס. דער בעריהמטער דאָקטאָר-פּילאָזאָף איז געקומען קיין כתרילעווקע, אָפּגעלייגענט דעם רעפּעראַט, אויסגעהאַלטען די דיסקוסיעס, איבערגעלעבט דעם באַנקעט אויף בשלום און חלף לעולם — אוועק צוריק אהיים. וואָלט געווען גוט. וואָס טהוּט גאָט ? געהען די כתרילעווקער גאָזעטען און צעלעגען אויף זיעבען טעלערלעך דעם רעפּעראַט פונ'ם בעריהמטען דאָקטאָר-פּילאָזאָף און שרייבען זיך יעדע איהר מיינונג. פערשטעהט זיך, וואָס איינער זאָגט — זאָגט דער אנדערער קאָפּויר. ווייל די „יאַרמעלקע“, דער אָרגאַן פון די העברעאישטען, האָט אָפּגעלויבט דעם נאָסט אין טאָג אַרײַן, איהם אָנגערופען מיט'ן נאָמען געניצאלער שריפטשטעלער, גע-זאָגט, אז דענקען דענקט ער אזוי ווי קאָנט און שפּינאָזא און רעדען רעדט ער אזוי ווי בעכעל און זשאָרעס, האָט דער „קאָפּעליש“, דער אָרגאַן פון די אידישיסטען, אָקוראַט פערקעהרט, געמאַכט איהם צו אַש און צו בלאָטע, איהם געקרוינט מיט אזעלכע שענע נעמען, ווי „בטלן“, „שטאַמלער“, „פלאַפּלער“, „באַנק-קוועטשער“, „צבועק“, וכדומה. „צבועק“ האָט ער אָנגערופען דעם רעפּערענט דערפאַר, וואָס ער האָט אין זיין רעפּעראַט געזאָגט מוסר דעם עולם, למאי מען איז ניט אידישליך גענוג, למאי כתרילעווקער בחורים זיצען אין הינעמאַטאָגראַף אָדער אַ היטעל און כתרילעווקער מיידלעך טראָגען אום שבת זאָנטיקלעך, טיכעלעך, הענטשקעלעך און נאָך אזעלכע זאַכען בפרהסיא... האָט דאָס מסתמא רעכט פערדראָסען די העברעאישטען, און זייער אָרגאַן, די „יאַרמעלקע“, איז אַרויס מיט א „קריטיקע“ אויף די אידישיסטען און געפרעגט א קלאַקשיא: פון וואָנען ווייסען דאָס עס-האַרצים, גראָבע יונגאַטשעס, באַד-יונגען, שטיוועל-פּוצער, בעל-עגלה'ס און בעהעלפערס, וואָס קאָנען ניט קיין צלם פאַר קיין אַלף, צו זאָנען מבינות אויף אזא גרויסען גע-

העכער פון שלמה המלך און גרעסער פון שעקספיר'ן, להבדיל, אזוי אז דער קאפ זאל זיך איהם פערדרעהען אויף צו חלש'ען. און א מאל, וויעדער צוריק, זאל מען דעם רעפערענט אויפ'ן באנקעט אזוי צעגליעדערען זיין רעפערענט אויף שטיק-שטיקלעך, מכבד זיין מיט אזא מין „קריטיקע“, מיט אזא מין „אנאליז“ און מיט אזעלכע מינים „פאפוליס“, אז סע זאל איהם פינסטער ווערען אין די אויגען פון אזא „כיבוד“, און ער זאל ניט וויסען, וואו די טיר עפענט זיך... און א מאל זאלען זיך די בעלי הבאנקעט צווישען זיך אליין צעאמ-פערען, פערפיהרען א נייע דיסקוסיע מיט נייע דעבאטען און גאר אומגעריכט אריינפאלען אין א פייעריגע מלחמה, אזוי אז דער גרויסער גאסעט פאָהרט אַוועק פון דאָרט אַ גאַנצער, אין ער איינער אַ גליקליכער און מעג בענשען גומל... מע מיינט ניט, חלילה, עמיצער זאל איהם דאָרט שלאָגען אָדער אזוי בעלעדיגען. ניין, דאָס ניט. גאר מחמת די אַרטיגע אידישיסטען מיט די העברעאישטען פיהרען צווישען זיך א קאנקורענציע, טרעפט זיך אַמאָל, אז דער גאָסט זאל ווערען געשעדיגט. דאָס הייסט, ער זאל אריינפאלען אומזיסט-אומנישט אין אַ בלאַטע און זאל ניט קאנען זיך אַפּוואַשען נאכדעם מיט קיין צעהן וואַסערען.

אַלס אינאָסטראַציע צו דעם, וועלען מיר אייך דערצעהלען אַ מעשה, וואָס האָט געטראָפּען אַסידאָ ניט לאנג אין כתרילעווקע מיט איינעם אַ געלעהרטען העברעאישט און אַ דאָקטאָר-פּילאָזאָף, וואָס איז נעבאָד גאָט די נשמה שולדיג, וואָס האָט צוליעב קאנקורענץ ציען פון די צוויי פארטייעס און איבער אַ אינטריגע פון די צוויי כתריל-לעווקער גאָזעטען, אריינגעהאַפּט זיך אין אַ מיאָס'ען עסק. מע האָט אויסגעטראַכט אויף איהם אַ ליגען, אַ בלבוּל, וואָס האָט זיך טאַקע אויסגעלאָזט נאכדעם, אַז ס'איז ניט געשטויגען, ניט גע-פּלויגען, נאָר ביז עפּיס-וואָס האָט איהם די כתרילעווקער פּרעסע רעכט איבערגעוואָשען די ביינער, געלייטערט די נשמה און גע-מאַכט מיט דער בלאַטע גלייך, און די גאנצע שטאָדט האָט איהם אַ צייט געהאַלטען אין מויל — עס איז געווען בוזי-בזיונות!

ט ע ר". געהט וויעדער אוועק א טאג און צוויי, און עס קומט אן איין ענטפער: „איד האב ניט קיין שוועס-ט ע ר". פוילען זיך ניט די העברעאישטע און קלאפען אוועק א דריטען מאל א דעפעש: „א פ ש ר ז ע נ ע ז א י י ע ר ע ש ו ע ס ט ע ר ג ע ש ט א ר ב ע ז ?" קומט אן איין ענטפער, ווייזט אויס, מיט בייזען שוין: „וואס ווילט איהר? איד האב קיינמאל ניט געהאט קיין שוועסטער! איד בין א איין און איינציג נ ע ר".

דאס איז געווען איין אפפרישונג פאר די העברעאישטען. ווי א גוטער רענען איז א טרוקענעם זומער. עס איז זיי אראפ א שטיין פונ'ם הארצען. קודם כל האבען זיי אפגעדרוקט אלע דע-פעשען אין דער „יארמעלקע" און צוגעגעבען א רעכטען פירוש צו די טעלעגראמען — לאז די וועלט וויסען, אויף וואס איד-שיסטען זענען פעהיג. און חוץ לזה האבען זיי צענויפגענומען אלע בלעטער, וואו ס'איז געווען געדרוקט די מעשה מיט די שוועס-טער, און האבען עס אוועקגעשיקט צום רעפערענט. איז דער רע-פערענט, א היציגער פארשויז און א האנאריסט, געווארען שטארק אויפגעבראכט און האט אוועקגעווארפען האט און פאק און איז געקומען צופאהרען קיין כתרילעווקע און האט איינגעגעבען אויפ'ן „קאפעליש" און אויף אלע אידישיסטען איין „איסק", ארויסגערופען צום געריכט א מאסע עדות, געוואלט אריינפאקען די חברה אין חדרגדיא אריין פאר רכילות און פאר לשון-הרע און פאר פער-זענליכע בעלעדיגונג. און בכדי צו בעווייזען, אז ער איז ריין, אז ער האט ניט קיין שוועסטער, ניט קיין משומדת'טע, ניט קיין גנב'טע, און אז ער האט בכלל קיין שוועסטער קיינמאל ניט געהאט, האט ער ארויסגעפאדערט פון זיין שטאדט די מעטריקעס פון זיין גאנצער משפחה, וואס האבען ארויסגעוויזען, אז נישט נור ער איז ביי זיין טאטע-מאמע א ברייחיד — אפילו זיין טאטע האט אויך קיין שוועסטער ניט געהאט! דאס אלסדינג האט אבער וויי-

לעהרטען, אויף אזא בעריהמטען דאקטאר-פילאזאף און אויף אזא געניאלען רעפערענט ? האט זיך מסתמא דער ארגאן פון די אידיש-שיסטען, דער פראגרעסיווער „קאפעליש“, ניט געפולט און האט אויף מארגען אפגעענטפערט דעם ארטאדאקסישען קאנקורענט מיט א „קריטיקע“ און האט געפרעגט א קשיא אויפ'ן גרויסען נאסט, ווי אזוי שטעלט זיך דאס אוועק א איד, ער מעג זיין א גרויסער גע-לעהרטער און בעריהמטער דאקטאר-פילאזאף און א געניאלער רע-פערענט, צו זאגען פאר איין עולם מוסר, למאי מע זיצט אהן א היטעל אין קינעמאטאגראף, און למאי מיידלעך טראגען זאנטיקלעך, מיט טיכעלעך, מיט הענטשקעלעך אום שבת, בשעת ער אליין, דער גרויסער געלעהרטער, דער בעריהמטער דאקטאר-פילאזאף און גע-ניאלער רעפערענט, האט בסך-הכל צוויי שוועסטער, איז איינע א משומדת'טע און די אנדערע גלאט א גנב'טע ? . . .

פאר די העברעאיסטען איז די דאזיגע אונערווארטעטע קרי-טיקע פונ'ם אידיש-שיסטען „קאפעליש“ געווען א מין באמבע, און זיי האבען זיך די ערשטע צייט פערלירען. דערנאך האט מען אפגעהאלטען א פערזאמלונג מיט'ן רעדאקטאר פון דער „יאר-מעלקע“ בראש, און ס'איז געבליבען, מע זאל אוועקלאפען א דע-פעש צום רעפערענט און אנפרעגען זיך ביי איהם גאנץ אויפריכ-טיג אויף זיינע שוועסטער. נאך ווי אזוי פרעגט מען יענעם גלאט אזוי ? ווארום טאמער איז דאס איין אמת — אפשר האט ער טאקי צוויי שוועסטער, איינע א משומדת'טע, די אנדערע א גנב'-טע, — הייסט דאך עס דערלאנגט א פאטש אין פנים ! איז גע-בליבען, מע זאל ביי איהם אנפרעגען סתם טעלעגראפיש און בע-צאהלען פאר איין ענטפער: „וואס מאכט ער א יידע רע-שוועסטער ?“ איז אוועקגעגאנגען א טאג און צוויי — נישטא קיין ענטפער ! ערשט אויפ'ן דריטען טאג קומט אן א טעלעגרא-מע פון צוויי ווערטער: „וואס ערע שוועסטער ?“ נע-מען די העברעאיסטען און קלאפען אוועק נאך א טעלעגראמע און אויך מיט איין ענטפער: „איינערע צוויי שוועס-“

זיט. און אויב זיי האָבען דאָס אויף ניט, געהט מען אַרויס איבער דער שטאָרט מיט אַ פעטשיילע און מע מאַכט זיי אַ גרבה — וואָס זאָל מען טהון? מע וועט דאָך נישט לאָזען מענשען אויסגעהן פון הונגער; מען איז דאָך עפּים אידען, צי ניין? און אז זיי פאַהרען אוועק, געבען זיי זיך דאָס וואָרט, אז ווייל זיי וועלען לעבען זאָלען ניט זיי, ניט זייערע קינדער, ניט זייערע קינדס-קינדער נישט אַריינשמעקען מעהר קיין כתרילעווקע, עס מעג אויף דעם קומען אַ שרפה, אַ מגפה און וואָס אין דער קאָרט! דאָכט זיך, גוט אָנגעשאַלטען, איז? קומט איבער-אײַזאָהר — וויבא המן — זיי זענען וויעדער דאָ! אַזאָ טבע שוין ביי די אידישע ארטיסטען. עס ציהט זיי קיין כתרילעווקע, אַ קשיא אויף אַ מעשה — טאַמער וועט זיך אויסגעבען אַ סעזאָן, וואָס וועט אומקעהרען דעם פאַראַיאָהריגען פערלֹוסט נאָך מיט פראַצענט? „איהר קענט נישט דאָס טהעאָטער-געשעפט — האָט מיר אַמאָל געזאָגט אַ אידישער אַקטיאָר, אַ פערשלעפטע קרענק: — היינט איז שלעכט, מאַרגען קאָן זיין נאָך ערגער“...

און ווייל דאָס אידישע טהעאָטער קומט קיין כתרילעווקע נאָך אויף גאָסטראַלען, און בעגעהן זיך אַהן אַ טהעאָטער קאָן מען ניט, דעריבער זענען אין כתרילעווקע פאַרהאָן אַ סך אַמאָטערען פון קונסט, ליַעבהאַבער פון אידישען טהעאָטער.

איד האָב מורא צו זאָגען, ס'זאָל ניט אויסקומען שוין צו נוזמא'— דיג, צו איבערטריבען — נאָר אַ פאַקט איז עס, אז כמעט די גאַנצע יוגענד פון כתרילעווקע זענען „ליַעבהאַבער“. וואו ערגיץ אַ דער-וואַכסען בחור'על, וואו ערגיץ אַיין אונטערגעוואַכסען מיידעל, אַ חתן אָדער אַ כלה — זענען זיי „ליַעבהאַבער“. ניט נור בחורים און מיידלעך — פאַרהאָן יונגע לייט מיט בערדלעך שוין, אָדער ווייבלעך, מאַמעס פון קינדער, וואָס זענען „ליַעבהאַבער“ און שפּיעלען טהעאָטער. וואָס מיינט איהר? איז טאַקע אז אַך און וועה צו יענעם ווייבעל, וואָס איהר מאַן איז אַ „ליַעבהאַבער“, און אַ קלאָג צו יענעם יונגען-מאָן, וואָס זיין ווייבעל איז אַ „ליַעבהאַבער“

ציג וואס געהאלפן צום משפט. די העברעאישטע האבען פער-
לירען. די ריכטער האבען ארויסגעטראגען אזא מין רעזאלוציע:
„אז דער בעשולדיגער זאל האבען שוועסטער, און יענע זאלען הא-
בען אויסגעטראכט אויף זיינע שוועסטער א בלכול, און דער בלכול
וואלט זיך ארויסגעוויזען פאר א ליגען. — וואלטען די בעשולדיג-
טע בעקומען זייער שטראף לויט'ן געזעץ. נאר אזוי ווי דער בע-
שולדיגער אליין האט בעוויזען, און די צוגעשטעלטע פאפיערען בע-
שטעטיגען, אז ער האט קיין שוועסטער קיינמאל נישט געהאט. —
קומט אויס, אז די בעשולדיגטע האבען גערעדט לשון-הרע אויף
אזעלכע, וואס זענען קיינמאל נישט געבוירען געווארען: נמצא,
אז ס'איז נישטא קיין בעלעדיגטער. וויבאלד אזוי, זענען נישטא
קיין בעלעדיגטע און קיין בעלעדיגער — און דער משפט איז בטל“.

ע פ י ל א ג .

יענעם טאג האבען די העברעאישטען מיט דער „יארמעלעקע“
אפגעהאלטען איין עקסטרא-פערזאמלונג, און די אידישיסטען
מיט'ן „קאפעליש“ בראש האבען געמאכט א קערמעשעל און גע-
האלטען דרשות א גאנצע נאכט, געטרונקען, געזונגען און געטאנצט
ביז'ן ווייסען טאג אריין. ס'איז געווען דער אמת'ער „ליהודים“.

יד.

ל י ע ב ה א ב ע ר פ ו ז ט ה ע א ט ע ר

טהעאטערס זענען פארהאן אין כתרילעווקע צוויי: א טהע-
אטער פון אידישיסטען און א טהעאטער פון העברעאישטען. אק-
טיארען אבער — נישט איינער. סיידען עס קומט אראפ פון יעהו-
פעץ א אידישע טרופע, א מאל צוויי טרופעס, שפיעלען אפ א
פאר וואכען און, אויב זיי האבען מיט וואס, פאָהרען זיי אוועק
אהיו, פון וואנען זיי זענען געקומען, און אז נישט, פערזעצען זיי
די זייגערלעך, די מלבושים, די דעקאראציע מיט'ן גאנצען רעקוויר-

נאך דער חתונה, האָבען שוין געהאַט אַ קינד אויף (א יונגעל). פלוצים האָבען זיך אנגעהויבען צווישען פאַרפאַלק מחלוקת'ען. וואָס איז? באַשר ער וויל ניט, אָז זי זאָל געהן שפּיעלען אינ'ם טהעאַטער פון די בעל־לאַקשענקוילעטש. „ווילסטו שפּיעלען, זאָגט ער, קאָז איד, זאָגט ער, בעשטעהן, זאָלסטו שפּיעלען מיט מיר אינ' איינעם, זאָגט ער, אינ'ם טהעאַטער פון אונזערע אירישיסטען.“ קוקט זי איהם אָן, ווי אַ משוגענעם: „וואָס עפּים אין מיטען דריי־נען? די גאַנצע צייט בין איד געווען אַ העברעאיסטקע — און גאָר ניט, דו האָסט זיך ניט דערוואָרגען. איצט איז דיר מיט אַ מאָל געוואָרען ביטער. וואָס איז דער שכל?”

לאָזט זיך אויס אַ מעשה, אָז דער שכל איז אַ פראָסטער שכל: דער מאַן, דער אירישיסט, איז געוואָהרע געוואָרען על־פי נס, דורך עפּים אַ צעטעלע פון אַ העברעאיסט, אָז זיין ווייבעל, די העברע־איסטקע, האָט געפיהרט אַ ראַמאָן נאָך מיידעלווייז, פאַר דער חתונה, טאָקי מיט איינעם אַ העברעער. האָט זיך אנגעצונדען אין איהם אַ פייער, און ס'איז געווען הימעל עפען זיך! די גאַנצע שטאָרט האָט זיך געוויעגט. ס'איז אוועק רעדערייען, שושקערייען, פלאַטקעס. ס'איז אַרויסגעטראָגען געוואָרען אויף דער גאַס, אין מאַרק, און סוף־כל־סוף אַריין אין דער פרעסע, אין די כתרילעווקער גאָזעטען הייסט עס, אינ'ם „קאפּעליש“ מיט דער „יאַרמעלקע“ — און ווי באַלד ס'האָט זיך אַריינגעמישט די כתרילעווקער פרעסע, האָט איהר שוין ניט וואָס זיי מקנא צו זיין.

וואָס פאַר אַ ראָלע, למשל, האָט דאָ געשפּיעלט די פרעסע? גאַנץ פשוט: אזוי ווי דער אירישיסטישער „קאפּעליש“ האָט זיך אנגענומען די קרוידע פונ'ם אירישיסטישען מאַן, איז איינמאָל אין אַ שענעם פריהמאָרגען דער רעדאַקטאָר אַרויס מיט אַ פער־ביסענעם אַרטיקעל אונטער אַ שרייענדיגען גאַמען: „אויף כפרות דאָרווייז!“ מיר געבען דאָ איבער אַ גאַנצען שטיק פונ'ם דאָזיגען העכסט־אינמערעסאַנטען אַרטיקעל, טאָקי מיט'ן לשון, ווי ס'איז אַפֿ־געדרוקט אינ'ם פראַגרעסיווען „קאפּעליש“: „אבי די געלעהרענ־

רין! דער יונגער-מאן נעבאך קומט אהיים פון קלייט א מיעדער, א הונגער־גער, טרעפט ער ניט קיין וועטשערע, ניט קיין סאמאץ וואר, דאס קינד ווערד צעריסען שרייענדיג, וואס איז די מעשה? — דאס ווייבעל איז א „ליעבהאבערין“, איז זי דאס אַוועק אויף פראַ-בע, מע מאַכט רעפעטיציע. אָדער פערקעהרט דאס אייגענע: דער מאן איז א „ליעבהאבער“, פלאַנטערט זיך מיט'ן טהעאטער, פער-ברענגט זיך די צייט גאַנץ פרעהליך. אַז ניט קיין ספּעקטאַקעל, איז א רעפעטיציע, אַז ניט קיין רעפעטיציע, איז גלאַט א פּערזאָנל-לונג פון ליעבהאבער — מע לייענט א נייע שטיק פון א כתרילעוור קער דראַמאַטורג, טיילט מען פונאַנדער צווישען זיך די ראַלען. עסט מען דערנאָך וועטשערע אַלע אינאיינעם, מע נעמט צו גלעז-לעד ביער, מע רויכערט פּאַפּירעסלעך — ס'איז חי געלעבט! און דאס ווייבעל נעבאך דאַרף זיצען אין דערהיים, וויעגען דאס קינד, אדער ליגען אין בעט א פערשמאַכטע און אַרויסקוקען א גאַנצע נאַכט, ווען וועט ער שוין קומען, דער געמרייער מאן, דער „ליעב-האבער“?

ערגער פון אַלץ איז, אַז ביידע, סיי דער מאן, סיי דאס ווייבעל, זענען „ליעבהאבער“; און נאך ערגער איז (דעמאָלט איז שוין טאַ-קי גאר א צרה!), אַז דער מאן מיט'ן ווייב זענען קידער-ווידער. דאס הייסט, אַז דער מאן איז א ליעבהאבער א העברעאישט און דאס ווייבעל — א ליעבהאבערין א אידישיסטקע, אָדער פערקעהרט, אַז דער מאן איז א ליעבהאבער א אידישיסט, און דאס ווייבעל — א ליעבהאבערין א העברעאישטקע. קומט אַרויס דערפון א מאַל א קאַנפליקט, וואס ענדיגט זיך מיט א סקאַנדאַל און מיט בזיונות. ניט לאַנג האָט זיך געטראָפּען א מעשה מיט א פאַר-פּאַלק, מאן און ווייב, ביידע „ליעבהאבערס“, ער — א פערברענטער אי-דישיסט, א „קאַפּעלישיסט“, זי — א פערברענטע העברעאישטקע, א „יאַרמעלעקעליסטקע“.

דאס דאָזיגע פאַר-פּאַלק איז זיך געווען א גאַנץ נישקשה'דיג פאַר-פּאַלק. האָבען געלעבט בשלום ושלום כמעט א גאַנץ יאָהר

ווערד ווינציג-וואס נתפע'ל פון אזא קאכען זיך. ער ווייסט, אז דאס גאנצע קאכען זיך איז ניט ווערטה איין אויסגעבלאזען איין. איז דאך אבער פארהאן נאך א גאנצע איז כתרילעווקע, מיט'ן גאנצען די „יארמעלקע“, און זי, די „יארמעלקע“, זייט זיכער, וועט שוין ניט דורכלאזען קיין ווארט אפילו פונ'ם „קאפעליש“. זי, די „יארמעלקע“, בעדארף מעהר ניט נור האבען א פריטשעפּקע, ביי וואס אנט צוחאפען דעם „קאפעליש“, וועט שוין זיין סחורה מיט א מ"ם! און כד הוה. ניט שפעטער ווי אויף מארגען איז דערפריה איז דער ארטאדאקסישער רעדאקטאר פון דער ארטאדאקסישער „יארמעלקע“ ארויס מיט א ברענענדיגען לייט-ארטיקעל, אויף אונטער א שריי-ענדיג קעפעל און אויף מיט גרויסע אותיות: „הינטישע פאליטיק“. אינ'ם דאזיגען ארטיקעל גיט אוועק די „יארמעלקע“ א רעכטע פאר-ציע איחר ביטערען קאנקורענט, דעם „קאפעליש“, און בעווייזט, ווי צוויי מאל צוויי איז פיער, אז דער גאנצער מיין פונ'ם כלומרשט-געלעהרטען קאך איז געווען מעהר ניט נור צוליב דעם, מע זאל ווארפען א חשד אויף א פאר-פאלק, טאקי פון היע, פון כתרילעווקע גופא, האטש דער יעוואיט פונ'ם ראדיקאלען בלאט זאגט זיך כלומרשט, אז דאס האט זיך געטראפען ניט ביי אונז איז כתרילעווקע קע, נאר איז יעהופעץ. „א מינדסט קינד — זאגט די „יארמעלקע“ קע“ — א מינדסט קינד ווייסט ווער דאס פאר-פאלק איז, און נור א בהמה וועט נישט טרעפען, אז דאס האט מען געמיינט מעהר ניט אז צו קאמפראמענטירען נעבאך איין אומשולדיגע פרוי, א כשר'ע נשמה, איין עהרליכע „ליעבהאבערין“, פאר וואס זי איז ניט קיין אידישיסטקע!!“...

עס פערשטעהט זיך פון זיך אליין, אז דערמיט האט זיך די דאזיגע „פאלעמיק“ נאך ניט געענדיגט. עס איז ערשט אוועק א שרייבעניש אויף טיש און אויף בענק. ס'האט זיך ערשט אנגע-הויבען אט דאס, וואס דער כתרילעווקער לעזער רופט אן מיט'ן גאנצען „קריטיקע“, און וואס דער כתרילעווקער לעזער האט אזוי ליעב, דערווייל אבער האט דאס פאר-פאלק נעבאך געהאט צו

מע, די אזוי גערופשנע דארוויניסטען, ווילען אונז איינשמועסען א קינד אין בויך — אז ס'איז פארהאן כלומרשט אין דער נאטור א כח, וואס הייסט אטאווזם, וואס לויט דעם דאזיגען כח מוז א קינד זיין עהנליך צו זיינע עלטערען. עס הויבט זיך גאר ניט אן! מיר קאנען דאס בעווייזען מיט פאקטען. מיר האלטען נישט פון פוס-טעטעאריעס! מיר האבען ליעב פאקטען. אט, למשל, האט זיך גע-טראפען ניט לאנג א פאקט (ניט ביי אונז אין כתרילעווקע, חלילה, — אין איין אנדער ארט, אין יעהופעץ, האט עס זיך געטראפען). עס איז זיך געווען א פאר-פאלק, ביידע ליעבהאבער פון אידיש טהער-אטער, ער — א פייעריגער אידישיסט, זי — א פלאמפייעריגע העבר-רעאיסטקע. וויא היים, איז ביי זיי געבוירען געווארען א קינד (א יונגעל), האט מען זיך אין א יאהר ארום ארומגעקוקט, אז דאס קינד איז ניט נור קיין האר נישט עהנליך צום פאטער דעם „ליעבהאבער“, דעם אידישיסט, נאר אדרבה, דאס קינד איז צוויי טראפען וואסער עהנליך צו א פרעמדען מאנספארשיוו, אויך א „ליעבהאבער“, און דוקא א העברעאיסט. און האטש דער דאזיגער „ליעבהאבער“ דער העברעאיסט איז געווען א פרינציפיעלער געגנער פון אידיש, פונ-דעסטוועגען איז ער געווען א גאנץ אפטער איינגעהער צום ווייב פונ'ם אידישיסט... דעריבער איז גאנץ מעגליך, און כמעט גאר אהן א שום ספק, אז די עהנליכקייט פונ'ם קינד, וואס דעם ליעבהאבער דעם אידישיסט'ס ווייב האט געבוירען, זאל זיך נעמען דערפון, הייסט עס, וואס די ליעבהאבערין די העברעאיסטקע האט זיך פער-קוקט אויפ'ן ליעבהאבער דעם העברעאיסט... אויב אזוי, איז דאס נאך מעהר בעווייז, אז די געלעהרענטע דארוויניסטען, וואס שמור עסען וועגען אטאווזם, הויבען נישט אן צו וויסען ווער ס'האט זיי געשלייערט. זיי פעהראקען אייך נור דעם קאפ מיט זייערע נארי-שע טעאריעס און ווילען נישט מטריח זיין זיך א קוק טהון, וואס ביי זיי אונטער דער נאז טהוט זיך“...

וואלט עס אפשר אפגעלאפען גלאט. ווארום וועמען געהט עס אן, וואס א רעדאקטאר קאכט זיך דארטען? א כתרילעווקער לעזער

זומערדיגע ראמאנען

געשריבען אין יאָהרען 1915 — 1914

זינגען און צו זאגען. בעקאנטע און אומבעקאנטע האבען זיי אפ-געשטעלט. געפרעגט, וואס הערט זיך? שכנים זענען אריינגעקור-מען אנקוקען דאס קינד, איז וועמען ס'איז געראטען... גוטע פריינד האבען געגעבען עצות, זיי זאלען איינגעבען אויפ'ן „קא-פעליש“ פאר רכילות, לשון-הרע און בעלעדיגונג. אנדערע האבען בערויערט דאס פארפאלק. אנדערע האבען א סך מעהר בערויערט דאס קינד. „וואס האט מען צום קינד? נעבאד איין עופה'לע! א גאט'ס בעשעפעניש!“...

ע פ י ל א נ .

דאס פאר פאלק האט זיך גע'גט, און אין א קורצע צייט ארום האט דאס ווייבעל די העברעערינ חתונה געהאט טאקי פאר יענעם יונגען-מאן, דעם ליעבהאכער דעם העברעאיסט, וואס איהר קינד איז אזוי עהנליך געווען צו איהם, טאקי ממש ווי צוויי טראפּען ווא-סער.

זומערדיגע ראמאנען.

1.

„ארץ-ישראל“ און „פאלעסטינא“.

פון זינט איד געדענק כתרילעווקע איז די שטאדט געווען א שטאדט, ווי אלע שטעט. ווינטער איז מען געזעסען ביי פעהאקטע פענסטער, זומער — ביי אראפגעלאזטע פארהענגלעך און פער-מאכטע לאדען, און אז ס'איז געווען שטארק הייס, און די זונן האט שטארק דעקוטשעט, האט מען זיך בעהאלטען אין די קעלערס, ביינאכט געשלאפען אין דרויסען, געפאכעט מיט דער נשמה — און גאר נישט. מען איז ניט געשטארבען. דאס הייסט, שטארבען איז מען געשטארבען, נאר ניט פון דער זונן, ניט פון דעם וואס ס'איז הייס אין דרויסען. איצט, זאלט איהר אַנקוקען, אז עס קומט זומער, איז אַ בחלה אויף די כתרילעווקער אידען. עס ווערד זיי הייס אין שטאדט, הייס און דושנע, און מע רעדט שוין גאר וועגען לופט, וועגען „וואַזדוך“, וועגען ארויספאהרען אויף א „דאטשע“. און פאהרען דארף מען דאָרט ניט גאָט ווייסט וואָר-היין. זיי, די כתרילעווקער, האבען די דאטשע, ברוך השם, ביי זיך אונטער דער נאָז, טאַקי אין כתרילעווקע. דאָס הייסט, ניט אין שטאדט גופא, נאר נישט ווייט פון שטאדט — אויף דער „סלאַב באַרקע“. דאָס איז די אלטע כתרילעווקער סלאַבארקע, וואו מיר, חדריונגלעך, פלעגען אַמאָל, אָנגעוואָפענט מיט הילצערנע שווער-דען און מיט געפארבטע ראַדביקסלעך, אַרויסגעהן מלחמה האַלטען, אז ס'איז געקומען ל"ג בעומר. היינט איז די סלאַבארקע גאר נישט צו דערקענען. פריהער האָט דאָס געהערט צו די גוים, היינט געהערט עס שוין צו די אידען. דאָס הייסט, געהערען געהערט דאָס היינט אויף צו די גוים, מחמת עס רעכענט זיך שוין מחוץ

שוין די אַרעמערע, די סאַמע הישמשע; און ס'איז געוואָרען אויס
 גווישע סלאַבאָדקע, נאָר אַ אידישער ישוב, און מע האָט דאָס
 דעריבער אַ נאָמען געגעבען „ארץ-ישראל“. וואָס ווייטער האָבען
 כתרילעווקער אידען אָנגעהויבען פאַהרען שטאַרקער און שטאַר-
 קער, „ארץ-ישראל“ איז געוואַכסען, און עס האָט אָנגעהויבען ווע-
 רען ענג. האָבען זיך די נגידים גענומען אַפּרוקען פון דער סלאַ-
 באָדקע אַלץ ווייטער און ווייטער, טיעפער אין דאָרף אַרײַן, העכער
 אַרויף, אויף יענער זייט באַרג, און מיט דער צייט איז פון דער
 סלאַבאָדקע געוואָרען צוויי סלאַבאָדקעס: די אַלטע סלאַבאָדקע,
 וואו די קבצנים זיצען, „ארץ-ישראל“, און די נייע סלאַבאָדקע, וואו
 די אַריסטאָקראַטען, די נגידים הייסט עס, זיצען, וואָס מע האָט
 דאָס געקרוינט מיט'ן נאָמען „פאַלעסטינא“. דאָס הייסט, טאַקי
 אַרץ-ישראל, נאָר פאַרט ניט אַרץ-ישראל, „פאַלעסטינא“ איז מעהר
 מאָדערן, מעהר אַריסטאָקראַטיש.

פערשטעהט זיך, אז איז „פאַלעסטינא“ איז אַ סך שענער,
 ווי אין „ארץ-ישראל“. אין „פאַלעסטינא“ זעהט איהר שוין נייע
 הייזלעך, הויפּען מיט געפאַרבטע שטאַכעטען, רייכע סעדער, גרינע
 גערטנער, שמעקענדיגע בלומען — מעשה דאָטשע. אין „ארץ-ישראל“
 איז דאָס שוין נישטא. אַ גוויש שטיבעל, מיט שטרוי געדעקט,
 פון אינוועניג און פון אויסוועניג אויסגעשמירט מיט גרויען לעהם,
 און סע שמעקט מיט מיסט און מיט קוה און מיט זויערטייג, אַ הוי-
 פעל, ווי אַ זשמעני די גרויס, אַ שטעלכעל פאַר חזירים, אַ האָהן
 שפּאַציערט אַרום מיט היהנער, און קראַפּיווע מיט שטעכעלקעס
 מיט בוריאן, הויך געוואַכסען — אַט דאָס איז דער גויערן פונ'ם
 כתרילעווקער דאָטשניק אין „ארץ-ישראל“. און מען איז צופריערען
 פונדעסטוועגען, — אַבי גאָט העלפט, מע קאָן בעצאָהלען דעם גוי
 פאַר דער דאָטשע און ס'איז נאָך דאָ וואָס צו עסען אויף, שעפט
 מען תענוג און מע טהוט זיך אָן כל הפערנעניגענס שבעולם:
 די ווייבער קאָכען אַפּ דעם קאַלטען באַרשט, „שטשאַוו“ רופט
 מען עס, און שמעלען דעם סאַמאָוואַר מיט שטעקלעך, מיט שפּענדר-

לעיר, פון יענער זייט שטאדט, טאָר דאָך דאָרט אַ איד ניט זיין. נאָר וואָהנען דאָרט זומער ביי'ם גוי אויף דער דאָטשע — דאָס מעג מען. דאָס הייסט, מענען מעג מען ניט, נאָר אז איהר בעצאָהלט דעם פריסטאָו און אז איהר נעמט אַרויס פון אַ דאָקטאָר אַ פאָ-פיער, אז איהר זענט קראַנק און אז איהר בעדאָרפט האָבען „וואַז-דוד“, לאָזט מען אייך אַרײַן אין דעם פערבאָטענעם גוֹ-עדן.

געבליבען אין כתריִלעווקע איבער'ן גאַנצען זומער און דער-זעהען, ווי דער עולם פאַקט זיך אין וועג אַרײַן, עס שלעפּען זיך פוהרען און פוהרלעך, גאַנצע קאַראָוואַנען, פון אויבען ביז אַראָפּ מיט כל טוב: בענקלעך און טישלעך, בעטען און בעטלעך, טעפּ-לעך און פאַקרישקעס, קוימענס פון סאַמאָוואַרען, אויבערשטע פון שטויסלעך, קישענס און פערײַנעס, אַלטע ווייבער און פיצלעך קינד-דער — דער גאַנצער כתריִלעווקער סקאַרב, — האָט מיד אויך אַנ-גענומען אַ יצר-הרע: איך וויל אויך פאַהרען אויף אַ דאָטשע. האָב איך געדונגען אַ פוהרעל און ביז אוועק אויף דער סלאָבאָדקע. פאַהרענדיג, פרענט מיד אפרים דער בעל-עגלה, יאַנקעל בול-גאַטשעס אײַן אייניקעל, אַ בחור מיט אַ ווייסער מאַנישקע און מיט שטיוועלעטען, וואוהין וויל איך פאַהרען: קיין „אַרץ-ישראל“, אָדער קיין „פאַלעסטינאַ“?

— פריהער קיין „אַרץ-ישראל“, דערנאָך קיין „פאַלעסטינאַ“

נאָ... -

דאָ מוז מען איבעררייסען און געבען צו דערקלערען דעם לע-זער, וואָס איז דאָס פאַר אַ מין „אַרץ-ישראל“ און וואָס פאַר אַ „פאַלעסטינאַ“? — דאָס איז אזוי פשוט, אז נאָכדעם, ווי מע וועט עס אייך געבען צו פערשטעהן און איהר וועט דאָס צעקײען, וועט איהר אַלײַן זאָגען, אז אַנדערש האָט עס ניט געקאָנט הייסען. אזוי איז געווען די מעשה: פריהער האָבען אָנגעהויבען אַרויסצופאַהרען אויף דער סלאָבאָדקע זיך בעזעצען אויפ'ן זומער, געוועהנליך, די רייכערע, די „פני“, די אַזויגערופענע כתריִלעווקער אַריסטאָ-קראַטען; דערנאָך — די מיטעלמעסיגע בעל־ביתים, און דערנאָך —

און אידישע קינדער האפען זיך אַנצוטוהן, ציטערען, ווי די אַנגעשראָקענע שעפּעלעך. דער מאַמעס מילך ווערד ביי זיי פער- קיהלט אינוועניג אין די בייכלעך.

זיצען זומער אויף אַ דאָטשע, אַחוץ וואָס ס'איז אַ תענוג, איז דאָס נאָך אַ גדלות אויף: „וואוהין רעכענט איהר היינטיגען זון מער, אים ירצה השם, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, אַרויס- פאַהרען אויף דער דאָטשע, שרה-ברכה קרוין?“ — „איד רעכען היינטיגען זומער, אים ירצה השם, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לע- בען. זיך באַזעצען ביי מיקאַלע חויר אין „ארץ-ישראל“. און איהר, חנה-מירעל סערדצע, זאָלט איהר מיר געזונד זיין, וואו רעכענט איהר זיך באַזעצען היינטיגען זומער, אים ירצה שם, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען?“ — „איד רעכען, שרה-ברכה קרוין, היינטי- גען זומער, אים ירצה שם, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, זיך באַזעצען אויף אין „ארץ-ישראל“, ביי האווריליכע די שכור'טע — זי האָט זעהר אַ וואוילע דאָטשע“...

אַט אזוי שמועסען זיך אויס צוויי בעל-הבית'טעס אין כתר-י לעווקע און טאָפען זיך ביי די גוידערס און קוקען איינס אויף דאָס אנדערע מיט גרויס גדלות, גלייך ווי דאָס וואָלטען געווען צוויי יעהר- פעצער דאָמעס, וואָס האָבען אלסדינג און עס געהט זיי מעהר ניט אָפּ, נאָר אַ דאָטשע.

2.

ווער זענען זיי?

פרייטאָג איז געווען די געשיכטע, אין סאַמע ברען פון דאָ- טשע-סעזאָן. די היץ איז געווען מיט סכנת-נפשות. כתרילעוו- קער אירען האָבען זיך געאיילט קיין „ארץ-ישראל“ אויף שבת,

לעך און מיט פערטריקענטע בוזשיקעס, מע פערשפארט קויהלען. און די מאנסבילען ווארפען אראפ די קאפאטעס, זעצען זיך אוועק גאנץ שען אויף דער הויילער ערד, מע קוקט ארויף אין אָנגעגליהטען הייסען הימעל אַרײַן און מע פיהלט עפּים אַ מאַרנעם ריח, אַ ריח, וואָס מע האָט איהם קײנמאָל אין שטאָרט נײַט געפיהלט נאָך. היינט די קינדער? פון קינדער שמועסט מען נײַט. פאַר אײדישע קינדער עפענט זיך דאָך גאָר אַ נײַע וועלט, אַז עס קומט זומער אויף דער דאָטשע. און נישט אײַן וועלט, נאָר טאַקי אַלע דריי הונדערט צעהן וועלטען! אַ קלייניגקײט גראָז! אַ ווערטעלע קראָד-פיווע! אַ שפּיעלעכעל קנאַקעלעס! און בעזימער? און בוזשי-קעס? און גרינע אַגרעסען? און רויטע וויימפערלעך? און געלע סאַנישקעס? און ווייסע פליטערלעך? און וואָס איז ווערטה אַנצוקוקען קליינע הינדערלעך, נאָרוואָס אויסגעפיקטע פון די אייער? און יונגע קאָטשקעלעך, אַ שטײגער, וואָס אַז זײ געהען. קאָטשען זײ זיך, ווי אַ כתריִלעווקער נגידת'טע און מיוחסת שבת בייטאַג, אַז זי געהט אויפ'ן שפּאַציער? און דאָס, מײנט איהר, איז גאָר נײַט, וואָס מע קאָן אין מיטען גאָס אָננעמען פולע זשמע-ניס מיט שטױב און מאַכען „חושך של מצרים“? און דער טעם פון נאָכלױפּען נאָך אַ פולען וואָגען מיט נאָרוואָס אָפּגעשניטען ברויט און אַרויסשלעפּען אַ פאַר זאָנגען פון הינטען — אַ מכה זאָל דער גוי וויסען? היינט די סאָזשעלעקע, וואָס מע קאָן דארטען טהון עטליכע זאָכען מיט אַ מאָל: אי פיש חאַפּען, אי באַדען זיך, אי שווימען, אי עפּים נאָך?... דער עיקר איז דאָס באַדען זיך. מע וואָלט זיך געקאָנט דארטען באַדען און באַדען, פאַליאָסקען זיך גאַנצע טעג, ווען נײַט די שקצים'לעך, ימח שמם, וואָס קלױבען זיך צענויף אַקוראַט דעמאָלט, ווען אײדישע קינדער האָבען אַראָפּ-געוואָרפען פון זיך די אַרבע-כנפות'לעך, האַלטען שוין כמעט ביי די הויזלעך, — הויבען אַז די שקצים'לעך צו לאַכען און צו וואָרפען מיט שטײנדלעך און הוקען און טיוקען און שרייען: „העי, זשי-דאָטשקי! לײבסערדאָקי! ציצעלע! העי!“

וואלטען געווען ניט קיין לעבעדיגע מענשען, נאר טוידטע זעקלעך קארטאפליס, חריין אדער מעהרען. גאר ניט זיין עסק — איהר מענט איהם זידלען, איהר מענט איהם שעלטען. וואס הערט ער אייך? דא איז ער בעל-הבית. און ניט נור בעל-הבית, ער איז דא קייסער. און ניט נור קייסער אליין, נאר א „סאמאדער-זשעץ“ — א זעלבסטהערשער. ווארום ער איז איינער. די „קאלייקע“ — דאס איז זיין אידעע. ער האט דאס צוגעטראכט און דורכגעפיהרט, און ער האט פאר קאנקורענץ קיין מורא ניט, ווא-רום — אנו, לאז עמיצער פרובען איהם נאכמאכען! קיינער וועט ניט וואגען זיך זאטשעפען מיט אזא שייגעץ, ווי אברהמעל. איז איינס. און צווייטענס, וואס וועלען טהון צוויי „קאלייקעס“, אז איין „קאלייקע“ געהט אויף א גאנצע וואך לעדיג, אויסער ערב שבת? דעריבער איז זיך אברהמעל פעסט מיט זיין פרנסה, האט פאר קיינעם קיין מורא ניט, סיידען פאר גאט. נאך א מינוט — און אברהמעל דער קאנקורענט איז שוין ביי זיך אויף דער קעלני. א ציה מיט די לייצעס, א שמיץ מיט דער בייטש, א קנאק מיט דער צונג — און די שטארק בעזעצטע „קאלייקע“ געהט שוין. פאר פאלען. די איבערגעבליבענע פאסאזשירען נעבאך וועלען מסתמא מוזען ווארטען, ביז ער וועט זיך אומקעהרען צוריק נאך א מאל פון „ארץ-ישראל“ קיין כתרילעווקע, און די, וואס האבען נישט קיין געדולד צו ווארטען, וועלען א ברירה האבען נעמען די פיס אויף די פלייצעס און — מארש צו פוס קיין „ארץ-ישראל“ אויף שבת. און אט סאמע אין דער מינוט, וואס די שטארק-בעזעצטע „קאלייקע“ האט זיך געריהרט פון ארט, זענען אויסגעוואכסען, ווי פון אונטער דער ערד, נאך א פאר פאסאזשירען, א אידינע מיט א מיידעל. די אידינע — אנגעלאדען פון אויבען ביז אראפ מיט קוישלעך און מיט פעקלעך. דאס מיידעל — אין א היטעלע מיט א זאנטיקעל און מיט אזשורנע הענטשקעלעך אויף די הענד. די אידינע — פערשוויצט און פערשלומפערט, פערטארעראמט און צעטראגען. מיט א רויט פערברענט פנים, ווייסט ניט אויף

זיך געשטופט און געשפארט און געקוועטשט און געריסען זיך צו אברהמעל דעם קאליישטשיק אין פורגאן אריין, געקראכען קאפ אויף קאפ און ממש געשלאגען זיך פאר די ערטער. אברהמעל'ס „קאליי-קע“ — דאס איז א פראדוקט פון כתרילעווקער פראגרעס, פון כתרי-לעווקער מאדערניזם. בעצם אבער איז דאס א פראסטער וואגען, א געוועזענע בויד, וואס מע האט ארונטערגעריסען דאס ביידעל, אוועקגעשטעלט אין דער לענג פונ'ם וואגען, איינע אקעגען דער אנדערער, צוויי לאנגע בענק און — ויקרא שמו בישראל „קאלייקע“. דאס איז געווען טאקי אברהמעל'ס אויפטאן. ער האט דאס אויס-געטראכט און ער עקספלאטירט עס ער היום הזה — ביז היינטיגען טאג.

אברהמעל אליין, דער קאנדוקטאר און דער בעליהבית פון דער „קאלייקע“, איז זיך געשטאנען תחילת ביי דער זייט, מיט א פא-פיראסעל אין מויל, גאנץ רוהיג און מיט פערנעניגען צוגעקוקט, ווי אזוי אידען שלאגען זיך איבער זיין „קאלייקע“. פונ'ם פער-רוקטען היטעל ארויף האט ארויסגעקוקט זיין ברייטער, געקנייטש-טער, רויטער, שטארק-פערשוויצטער שטערן. איין האנד האט ער פערלעגט אהינטער, איין אויג איז ביי איהם געווען צו, דאס אנ-דערע האלב געשמייעלט, גלייך ווי ער וואלט וועלען זאגען אויף בעל-עגלה-שפראך:

— שטופט זיך, אידעלעך, שלאגט זיך, רייסט זיך, בייסט זיך. לאס איד נור אקארשט אויסרויכערען אט דאס דאזיגע פאפירא-סעל, וועט שוין א רוח אין אייער פארענט און מיטען אריין און ס'וועט קומען א גוטע חלירע אויף אייער טאטען!

און כך הוה. אויסגעשפיגען דאס לעצטע שטיקעל פאפיראס, האט ער פערקאטשעט די ארבעל און א נעם געגעבען זיך צו די פאסאזשירען — מאכען א „פאראנדעק“ אין דער „קאלייקע“. שטיל, אהן ווערטער און גאר אהן שום צערעמאניעס, האט ער גענומען שלעפען וועמען פאר א האנד און וועמען פאר א פוס פון דעם פורגאן ארויס, ווארפען זיי אראפ פון דער „קאלייקע“, גלייך ווי דאס

איינגענעסענער איהינע איבער דער האנד, גענעכען איהר אנצוהע-
רעניש, זי זאל אפלאזען דעם „פורנאן“.

דערמיט וואלט זיך אפשר דער אינצידענט געווען געענדיגט.
האט זיך אבער אין דער „קאליקע“ געפונען א „קאוואליער“, א יונג-
גערמאן אין ווייסע הויזען מיט א ברייטען געלען פאס, פון וועלכען
עס האט זיך ארויסגעבאמבעלט א לערערן קייטעל מיט א שטאלע-
נער פאדקאווע; אויף די פיס ווייסע שיד, אויפ'ן קאפ א קליין
שטרויען קאפעלישעל, און דאס פנים אינגאנצען געראזירט, ווי ביי
איין ארטיסט, און מורא'דיג פערשוויצט. אין איין כהרף-עין האט
דער דאזיגער יונגערמאן בריה'ש גענעכען א שפרונג-ארויס פון
דער „קאליקע“, מיט גרויס מסירת נפש ארויפגעשטופט אויף דער
„קאליקע“, גלייך צו די איבעריגע פאסאזשירען אויף די פיס.
פריהער די אירינע, דערנאך דאס מיידעל, דערנאך האט ער אליין
אויף געוואלט ארויפזעצען זיך, האט אברהמעל דער בעל הקאליקע
איהם אפגעהאלטען. דער בעל-עגלה איז געווען אזוי אויפגערעגט
אויף דער עוברת פונ'ם געגאלטען קאוואליער מיט די ווייסע הוי-
זען און מיט דער שטאלענער פאדקאווע, אז ער האט נישט געקאנט
איינזיצען מעהר אויף דער קעלני. האט ער מיט א שטארקען
„טפּרררר“ אפגעשטעלט די פערדלעך, האסטיג אראפגעשפרונגען פון
דער „קאליקע“ און איז צוגעגאנגען גלייך צום יונגענמאן מיט דער
שטאלענער פאדקאווע, און בשעת מעשה האבען איהם די אויגען
געברענגט, דאס פנים געפייערט און דער פערשוויצטער שטערן איז
געוואָרען נאך מעהר פערשוויצט.

דער יונגענמאן, דער העלד, האט, אפנים, פערשטאנען, אז דאס
וועט איהם גלאט ניט אפלויפען, האט ער זיך גייעיג אוועקגעשטעלט
אקעגען דעם בעל הקאליקע, גרייט אנצונעמען דעם ארויסרוף.
אויף די פארשוניגען פון דער „קאליקע“ האבען ארויסגעזעהן, אז
דא וועט עפּיס פאָרקומען א שטענע זאך, האבען זיי זיך צוגעגרייט
צו אלסדינג און דערווייל בעטראכט די צוויי העלדען, דעם בעל-עגלה
מיט דער בייטש און דעם יונגענמאן מיט דער פאדקאווע, ווי זיי

וואסער וועלט זי איז. דאס מיידעל — אויסגעפוצט, ווי א פאניענ-
קע, געהט שמאלע טריטלעך, איבער איהר שמאל קליידעל, פון
וואנען עס זעהען זיך ארויס די לאסירטע קאמאשען אויף אזעלכע
הויכע אבצאסען, אז ס'איז שווער צו פערשטעהן, ווי אזוי זי האלט
זיך אויף די פיס.

נישט קוקענדיג דערויף, וואס די „קאליקע“ האט געריהרט
פונ'ם ארט, האט זיך די פעהאוועטע פערטארעראמטע אירי-
נע מיט איין האנד אנגעהאפט אינ'ם געהענדיגען וואנען, און ניט
נענוג, וואס זי אליין איז געשטאנען אין א סכנה אויף דער'הרג'עט
צו ווערען, האט זי נאך מיטגערופען דאס אויסגעפוצטע מיידעל,
נאכגעשריען צו איהר פון דער ווייטען:

— ניקער, אסתר'על, ניקער! חאפ זיך אז מיט דער האנד
אז דער „קאליקע“, ווארום מיר קאנען נאך פארשפעטיגען!
און צום בעל'עגלה האט זי זיך אנגערופען:

— רב אברהמעל! גאט איז מיט אייך! וואס פליהט איהר
אזוי? ביז שבת איז נאך ווייט — איהר'ס נאך איינפאהרען!
אברהמעל דער בעל'קאליקע האט ניט נור קיין חשק געהאט
אפצושטעלען דעם וואנען — אדרבה, ער איז נאך אריין אין א-
ביציע — בעל'עגלה'שע אמביציע איז געפעהרליך! — און ער האט
א ציה געגעבען ביי די לייצעס, און די אירינע האט ער מכבד גע-
ווען מיט א פיינעם יברכה, אויסגעגאסען כל חמתו אויף גאנץ
כתרילעווקע:

— בראש האפט זיי אוועק דער רוח, אז עס קומט פרייטאג!
א גאנצע וואך קוקט מען ניט אז קיין פארשוין איז די אויגען!
א שטאדט — ברענען זאל זי אויפ'ן פייער! וויא, מאאי ווארא-
בייטשיקי, קומען זאל א גומע חלירע אויף אייער טאטען!

און ער האט דערלאנגט מיט דער בייטש די „וואראבייטשי-
קעס“, זיי זאלען מאכען פיס, און טאקי מיט דער אייגענער בייטש,
וואס ער שמייסט די „וואראבייטשיקעס“, האט ער דערלאנגט דער

אברהמעל בעל-הקאל ייקע: אט דאס, וואס
 דו הערסט! אנים זאל איך איינגעמען א מיתה משונה אט דא
 אויפ'ן ארט, אדער ס'זאל קומען א גוטע חלירע אויף דיין טאטען!
 יונגערמאן פון דער פאדקאווע: בשום
 אופן וועט אייך ניט ריהרען ופון דעם ארט, זאגט אייך?

אברהמעל בעל-הקאל ייקע: בשום אופן ואופן!
 יונגערמאן פון דער פאדקאווע: פאר
 קיין געלד איז דער וועלט?

אברהמעל בעל-הקאל ייקע: אפילו פאר
 קיין מיליון!

יונגערמאן פון דער פאדקאווע: און
 פאר צוויי מיליון?

אברהמעל בעל-הקאל ייקע: אפילו ניט פאר
 קיין צעהן מיליון!

יונגערמאן פון דער פאדקאווע: פאר
 קיין צעהן מיליון אויך ניט? זייט זשע מיר געזונד און שרייבט
 בריוולעך!

און איידער דער בעל-הקאל ייקע האט בעוויווען צו עפענען
 דאס מויל, איז שוין דער יונגערמאן פון דער פאדקאווע געזעסען
 אויף דער קעלני פון דער „קאליקע“, געגעבען א נעם די לייצעס צו
 זיך אין די הענד אריין און מיט א הוק און מיט א פיף און מיט
 איין אויסרוף: „וויא, וואראבייטשיקי, פאשאל, פאשאל!“
 האט די „קאליקע“ זיך געגעבען א טראג פון כתרילעווקע קיין
 „ארץ-ישראל“ מיט אזא אימפעט און מיט אזא טרייסלעניש און
 טראסקעניש, אז די פארשווינען האבען זיך געמוזט אנהאפען ביי
 די פערענטשעס פון דער „קאליקע“, און די ווייבער האבען אויפ-
 געהויבען א קוויטשעריי מיט א געלעכטער אינאיינעם.

געקוויטשעט האבען די ווייבער פאר שרעק, זיי זאלען, חלילה,
 ניט ארויספאלען, און געלאכט האט מען פון אברהמלען דעם בעל-
 הקאליקע, ווי ער לויפט עס נאכ'ן וואגען, מאכט מיט דער בייטש

שטעהען דאס אזוי אנגערודעלט איינס אויף דאס אנדערע, ווי די העהנער, און שמועסען זיך אויס אין קורצע, נאך אין שארפע ווערטער.

דער דאזיגער שמועס איז אזוי הויך-אינטערעסאנט און פאסט זיך שטארק צו א ראמאן, אז דער גאנצער דיאלאג מוז איבערגעגעבן בען ווערען פינקטליך, סטענאגראפיש:

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל - ה ק א ל י י ק ע : זאג מיר נאך, יונגערמאן פון דער ציעג, ווער ביזט דו דאס, וואס איך קען דיר ניט ? יונגערמאן פון דער פאדקאווע : וואס געהט עס איידא, ווער איך בין ?

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל - ה ק א ל י י ק ע : וואס הייסט, וואס געהט עס מיך און ? דו ווייסט, מיט וועמען דו רעדסט ? יונגערמאן פון דער פאדקאווע : פאר וואס זאל איך ניט וויסען ?

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל - ה ק א ל י י ק ע : וויבאלד און דו ווייסט יא, ווער איך בין, פרעג איך דיר, וואס ביזט דו דא פאר א מונדערפעצער, וואס דו נעמסט מיר ארויף פארשווינדלעך אויף דער „קאלייקע“ אהן מיין וויסען ? און וואס פאר א מחותן ביזט דו מיט אים די ווייבער ?

יונגערמאן פון דער פאדקאווע : וואס פאר א מחותן איך בין — איז ניט אייער עסק. איהר זעצט זיך אוועק אויף אייער ארט, טהוט א שמיים די פערדלעך און פאחרט קיין „ארץ-ישראל“ !

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל - ה ק א ל י י ק ע : אזוי זאגסט דו ? און א י ד זאג דיר, אז איך וועל ניט ריהרען פונ'ם ארט, בין אט די דאזיגע אידענע מיט אט דעם דאזיגען מיידעל וועלען מיר ניט אראפ פון דער „קאלייקע“ !

יונגערמאן פון דער פאדקאווע : וואס רעדט איהר ?

פון יעהופעץ. נאר אז מע האט זיי ארויסגעטריבען, האט כתר-
לעווע געהעכערט דעם מקח פון דירות און קליימען. און איהרע
דאטשעס זענען געווארען מיט גאלד גלייך. בעזונדער האבען זיך
געגעבען א הויב-אויף די דאטשעס, וואס אויף דער זייט בארג,
אינ'ם אידישען טייל, וואס הייסט „ארץ-ישראל“. מע האט אנגע-
הויבען ארויסצופאהרען אהין אויף זומער פון יעהופעץ און פון
בויבעריק און פון דער גארער וועלט. כתרילעווקער אידען, די בע-
ריהמטע וועלט-עקספלאטאטארס, האבען עס פערשטאנען און הא-
בען בעווייזען אויסצונוצען די לאגע על צד היותר טוב. מע האט
אנגעהויבען אפרינגען גויישע שטיבלעך און עפענען געשעפטען,
צום מיינסטען קלייטלעך פון באקאלי און פון עסענארג, קיאס-
קען פון סאדע-וואסער און פון אלערליי געטראנקען, און עפענען
אכסניות, האטעלען און פאנסיאנען. דערהויפט — פאנסיאנען. אויף
פאנסיאנען האבען זיך די כתרילעווקער אידען א ווארף געגעבען,
ווי די היישריקען, און ארויסגערופען א מורא'דיגע קאנקורענציע.
דערווייל פערמאגען מיר אין „ארץ-ישראל“ אויף די דאטשעס, איי-
גענטליך, נור צוויי פאנסיאנען. נאר מע שמועסט שוין פון א דריי-
טען און פון א פיערטען און פון א פינפטען — די אלטע כתרילעווק-
ער מכה: אז יענעם לוינט זיך א פשניי-
דען די נאז, לוינט זיך מיר אויך.

וויפיעל עס וועלען אמאל, מיט דער צייט, זיין אין „ארץ-
ישראל“ פאנסיאנען — קאן מען פאראויס ניט וויסען. נאר די
צוויי פאנסיאנען, וואס „ארץ-ישראל“ פערמאגט דערוויילע, זענען
ווערטה צו בעשריבען ווערען אין א בוך, און, אויב ס'איז א
בעשערטע זאך, זאלען זיי פעראייביגט ווערען.

דער ערשטער פאנסיאן געפינט זיך אין עק שטאדט, ניט
ווייט פונ'ם נייעם אידישען בית-עולם, אויף יענער זייט בריקעל,
אמוראט וואו עס הויבען זיך אן די גויישע הייזער, און הייסען
הייסט ער מיט א שענעם ראמאנטישען נאמען: „דער קווי-
קעניש“, און די בעל-הבית'טע, וואס האלט דעם פאנסיאן, הייסט,

און שרייט, מע זאל אפשטעלען די פערדלעך, און שעלט, אז א גוטע חלירע זאל קומען אויף עמיצענס טאטען, נאך קיינער הערט איהם ניט — „א ריינע קאמערדיע!“ גאנץ „ארץ-ישראל“ איז ארויס אויף די דאטשעס, בעלעגערט די „ווארענדעס“, צוגעקוקט די דא-זיגע „קאמערדיע“, ווי די „קאליקע“ טראסקעט, און עפּיס א פרעמדער יונגערמאן זיצט אויף דער קעלני און בראקט די פערדלעך, אידען האלטען זיך צו, ווייבער קוויטשען, און אברהמעל אליין, דער בעל-הבית פון דער „קאליקע“, לויפט נאכ'ן פורגאן גאנץ ווייט, מאכט מיט די הענד, ווי א משוגענער — וואס זאל דאס בע-דייטען?

* * *

איצט פרעגט זיך: ווער זענען דאס געווען די אידנע מיט'ן מיידעל? און דער יונגערמאן פון דער פארקאווע? און וואס פאר א מחותן איז ער מיט זיי, וואס ער האט מיט אזוי פיעל מסירת נפש איינגעשטעלט פאר זיי דאס לעבען? די צוענגע גרענעצען פון א קאפיטעל געבען ניט, ליידער, די מעגליכקייט אויסצודער-צעהלען אלסדינג אויף א מאל, און דעריבער מוז דער פריינד לעזער זיך אָננעמען מיט געדולד, צו לייענען די ווייטעריגע קא-פיטלעך, ביז ס'וועט איהם אלסדינג קלאר ווערען.

3.

דער „פורים“ מיט'ן „תשעה באב“.

ווער וואלט דאס געקאנט גלויבען, אז צוליעב די נזירות, וואס מע וועט טרייבען אידען פון די דערפער, וועט כתרילעווקע ווערען א כרך און די כתרילעווקער דאטשעס, „ארץ-ישראל“ און „פאלעס-טינא“, וועלען ווערען איבערפילט מיט אידען און בעריהמט אויף דער גאנצער וועלט? ס'איז תמיד אזוי: פון יענעמ'ס חורבן ווערד דער געבויט, פון איינעמ'ס מפלה ווערד דער צווייטער נתגדל און פון אייער אומגליק ווער איד געהאלפען. ס'איז א גאט-זאך, און קיינער איז אין דעם ניט שולדיג. כתרילעווקע — אודאי און אודאי ניט. כתרילעווקע האט ניט געוואלט, מע זאל טרייבען די אידען

נישטשקע" זאגט אויפ'ן „גזערן", אז דאָרט האַדעוועט מען די אורחים מיט „וואָזדעך", און דער „גזערן" זאגט אויפ'ן „דערקוויקעניש", אז איבער דעם, וואָס דאָרט בייסט מען זיך, שלאָפען די פּאַנסיאָנערען אַ גאַנץ זומער אין דרויסען... ס'איז אָבער נישט אמת: נישט אין „גזערן", נישט אין דעם „דערקוויקעניש" איז פאַרהאן דער מין, וואָס ווערד אָנגערופען אויף זייער לשון „וואָזדעך"; און בייסען בייסט מען זיך אין ביידע פּאַנסיאָנען אַזוי געשמאַק, אז מע פערשעלט זיך דאָס געביין. אין דעם איז אָבער קיינער נישט שולדיג. דאָס איז אַ גאַט-זאָך. ווי וועמען ס'איז בעשערט, אַ מאָל מאַכט זיך, זאָלט איהר פערפאַהרען אינ'ם גרעסטען רייכסטען האַטעל אין דער וועלט, און איהר שלאָפט אָפּ אַ גאַנצע נאַכט ביז אין דער פריה — און קיינער טשעפעט אייך נישט. און אַ מאָל זאָלט איהר זיך אַפּשטעלען אין אַ וויסטער פינסטערער אכסניה, אין אַ חדר'על די גרויס ווי אַ געהיץ, און פונדעסטוועגען זאָל מען אייך דאָרטען בעפאַלען פון אלע זייטען, און איהר בעוואונדערט נור, פון וואָנען האַבען זיי זיך גענומען אַזוי פיעל? די חדרים אין ביידע דער-מאַנטע פּאַנסיאָנען זענען נישט איבעריג גרויס און נישט איבעריג ליכטיג. דערפאַר קאָסט אייך אָבער דאָרטען דאָס לעבען נישט טהיירער. מע קאָן זאָגען — וואָלוועל, טאַקי בזיל'הזל. פאַר איין דריי-ערעל אַ וואָך, למשל, האָט איהר אייך אַלסדינג: אַ דאָטשע און אַ „וואָרענדע" און „וואָזדעך" און עסען. דאָס הייסט, עסען איז גלייך כער איהר זאָלט דאָרט נישט עסען. וואָרום איהר וועט מוזען אָנ-קומען, זאָגט מען, דערנאָך צו די כתירלעווקער דאָקטוירים, וואָס האָ-בען אויך אַ טבע פון בייסען זיך... זיי, די דאָקטוירים, וועלען אייך האַדעווען מיט אַפטיק און מיט קרייטעכצער און מיט פּראַש-קעס און מיט פילען, און סוף-כל-סוף וועלען זיי אייך אַפשיקען אַדער קיין קאַרלסבאַד, אַדער קיין עמס, אַדער נאָך ווייטער — אין אַזאַ אַרט, וואו מע פערשפּאַרט אַ גובערנאַטאַרסקי פּאַס און מע בעדאַרף נישט גנב'ענען די גרעניץ... ער כאַן כתירלעווקער פּאַנ-

אייגענטליך, אלטע, נאָר רופען רופט מען זי: „דער קוויטע-
 נישטשע“. אז איין כתרילעטשקע, למשל, פרעגט ביי דער אַנ-
 דערער: „וואו וואוינט איהר, פערעל קרוין?“ ענטפערט זי איהר
 מיט אַ ניגון: „וואָס הייסט וואו וואוין איד? איד וואוין ביי דער
 דערקוויטשקע וואוין איד“. דער נאָמען איז אפילו אַ ביסעל
 צו אַ לאַנגער און קלינגט עפּים נישט אזוי פּיין, און נישט איערער
 וועט דאָס אזוי גרינג קאנען אַרויסרעדען: אַ סימן האָט איהר —
 פרובט אַקארשט זאָגען עס גיך, אין איין אַטהעם: „אינ'ם דער-
 קוויטעניש ביי דער דערקוויטשקע“, — וועט איהר זיך געוויס
 פערפלאַנטען. דערפאַר אָבער האָט דאָס „דערקוויטעניש“ אַ
 מעלה — די דאָטשע צייכענט זיך אויס מיט איהר „וואַרענדע“.
 אַ גרויסע ברייטע „וואַרענדע“. אַ פעלד, נישט קיין „וואַרענדע“.
 אויף דער דאָזיגער „וואַרענדע“, אז מע טראָגט אַרויס דעם סאַמאָ-
 וואַר און מע זעצט זיך אַוועק טרינקען וויסאַצק'ס טיי — איז דאָך
 אַ חיות פון גאט! דריי מנינים אידען קאנען דאָרט טיי טרינקען.
 פערשטעהט זיך, נישט אַלע אינאיינעם, נאָר ביסלעכווייז, איינס
 נאָך דאָס אַנדערע. זעהט איהר, דער פאַנסיאָן, וואָס שטעהט אַקור
 ראָט אַקענען דעם „דערקוויטעניש“ און הייסט מיט אַ וואַזשנעם
 נאָמען: „גו-ע-דו“, האָט שוין מחילה אַ פּייג, נישט קיין „וואַ-
 רענדע“. דערפאַר האָט אָבער דער „גו-עדו“ אַ גאָרטען, וואָס בע-
 שטעהט קענען צעהן „וואַרענדעס“. אינ'ם דאָזיגען גאָרטען וואָכ-
 סען אייד פון כל טוב: ציבעלעקלעך און רעטאַבלעך, קנאַבעל און
 חרין, און בוריאָן און קראַפּיווע, און „סאַנישניקעס“, וואָס געבען
 „סעמעטשקעס“ אויף אַ גאַנץ ווינטער ביז פּסח. און אז גאָט העלפט,
 עס גיט זיך אויס אַ גערעט, דערגרייכט דער בוריאָן מיט דער קראַ-
 פּיווע כמעט ביז דער הויף פון אַ מענשען, און די „סאַנישניקעס“ —
 נאָך העכער פון אַ מענשען.

פערשטעהט זיך, אז ביידע פאַנסיאָנען פיהרען צוליבע קאנ-
 קורענציע אַ ביטערען קאַמפּף, און וואָס איינער רעדט אויס אויפ'ן
 אַנדערען — מען עס פאַלען אין ים אַרײַן. למשל, די „דערקוויטע-“

מאכטס, און מחמת זיי זענען שוין געזעסען א זומער אין „ארץ-ישראל“ אויף א דאטשע, האבען זיי אנגעשמעקט ביי א בעקאנ-טען גוי, אקוראט אקעגען דעם „דערקוויקעניש“, א הויף מיט א גארטען, אַוועקגעדונגען ביי איהם דעם הויף מיט'ן גארטען, אויס-געשמירט די שטוב פון אינוועניג און פון דרויסען מיט ווייסען לעהם, אויפגעהאנגען א ברעטעל און אנגעשריבען מיט גרויסע אותיות אויף אידיש:

„שרה-משה-פורים'ס-גן-עדן. כשר“.

האט דאס מסתמא די בעלי-בתים פונ'ם ערשטען פאנסיאן „דערקוויקעניש“ רעכט פערדראסען, האבען זיי געשלעפט שרה משה פורים'ס צום רב מיט א דין-תורה. זיי האבען גע'טענה'ט, אז זיי האבען אזוי אויך קיין פרנסה ניט, נאר איצט איז געקומען אַט די שרה משה פורים'ס מיט איהר „גן-עדן“ אקוראט אקעגען זייער „דערקוויקעניש“ און וויל זיי גאר אינגאנצען צעברעכען מיט זייער פרנסה! האט אבער משה, שרה משה פורים'ס מאן, גע'טענה'ט, אז ער איז אויך א איד און זוכט אויך א שטיקעל ברויט — און ווער קאן איהם זאגען א דעה, וואו און פון וואנען ער זאל זוכען פרנסה? אוראי, ווען דער אלטער רב רב יויפּעל, עליו השלום, זאל לעבען, וואלט ער שוין געפונען א סגולה, ווי אזוי אויסצוגלייכען די צדדים. חבל על דאבדין דלא משתכחין! ניטא אזא רב, ווי רב יויפּעל איז געווען! איצט זענען דא צוויי רבנים אין כתרילעווקע, און ביי דע קאנען זיי ניט הויזען צווישען זיך, זיי זאלען מיר מוחל זיין — צוויי קעץ אין איין זאק לעבען א סך שענער און א סך לייטישער, ווי די צוויי רבנים. און דער עולם האט פאר זיי קיין ברעקעל דרך ארץ ניט. נאר מיר האבען געהאלטען ביי די העלדען פונ'ם ראמאן, און פערקראכען זענען מיר צו די רבנים, דער לעזער וועט מסתמא זיין אזוי פריינדליך און וועט אונז מוחל זיין.

הקיצור, ביידע ווייבער, שרה משה פורים'ס און אלטע די „דערקוויקענישקע“, האבען זיך בעגעגענט אין כתרילעווקע אין א שמאל געפעל — דאס איז געווען באלד נאך פסח, איידער דער

סיאנען אין „ארץ-ישראל“. איצט געהען מיר אריבער צו די העלדען פון אונזער זומערדיגען ראמאן.

* * *

די פעהראוועטע, די פערטאָרעראַמטע אידינע, וואָס דער יונגערמאן פון דער פאָדקאווע, אויב דער לעזער קאן זיך דערמאָנען, האָט זי אַזוי העלדיש אַרויפגעזעצט צו אברהמלען אויף דער „קאַליקע“, — דאָס איז געווען ניט מעהר און ניט וועניגער, ווי די בעל־הבית'טע פון דעם אויבענדערמאָנטען „גז־עדן“; און דאָס שעה־נע מיידעל מיט'ן נאָמען אַסתר'על, אויב די לעזערין האָלט קאָפּ, — דאָס איז איהר טעכטערעל; און דער העלד אַליין, דער יונגערמאן פון דער פאָדקאווע — דאָס איז זייער אורח, זייער „פאַנסיאָנער“. די בעל־הבית'טע פונ'ם פאַנסיאָן „גז־עדן“ איז אַליין אַ כתרילעטש־קע פון כתרילעווקע און הייסט מיט אַ מאָדנעם נאָמען. הייסען הייסט זי שרה, נאָר רופען רופט מען זי שרה משה פורים'ס, איבער וואָס? ווייל איהר מאָן הייסט משה פורים. און זייער טעכטערעל רופט מען הינטער די אויגען „אַסתר'על שרה משה פורים'ס“. עפּיס נישט אַזאָ פאַעטישער נאָמען, אמת. עס דארף אייך אַבער קיין חרוש ניט זיין. פאַרהאן איז כתרילעווקע אַ סך ערגערע נעמען. למשל, אַט האָט איהר אַ צעטעל פון כתרילעווקער בעלי־ביתים, אַרויסגע־נומען פון אַ רייסטער ביי אַ ציוניסטישען פּעראַיוו: יענקעל צע־ריסענער, דוד ליב וויימפערלעך, חיים נעכ־טיגערטאָג, מענדעל אַסאָרעדעבריי, בעני פאַטש־איהמאָיס, זלמן באַרגאָראָפּ, נפתלי האָפּ־אַטענצעל — און נאָך אַ סך, אַ סך אַזעלכע מאָדנע נעמען, וואָס מע קאן גאָר אַזוי קלוג ניט זיין און פערשטעהן, פון וואָנען זיי האָבען זיך גענומען?

אַט דער שרה משה פורים'ס מאָן, דאָס הייסט, משה פורים אַליין, איז כטבע אַ איד אַ שניידער, נאָר ווייל ער האָט אין כתרילעווקע ווינציג פרנסה, און אַזוי ווי זיין ווייב שרה איז אַ גרויסע בריה'טע אויף קאָכען פיש, באַקען לעקאָד און פּרעגלען איינגע־

העלדן, שרה משה פורימ'ס טעכטערעל, איז א מיידעל, וואס איז מלא חן, א מאמזעל, וואס האט געענדיגט פיער קלאסען גימנאזיע, לייענט ארציבאשעוו און רעדט רוסיש, קיין ווארט אידיש, און טהוט ניט פון דאנען אהין. דעם גאנצען „גזערן“ האלט אויס שרה משה פורימ'ס נעבאך אליין אויף איהרע פלייצעס. זי אליין קאכט און באקט און רוימט, און דער מאן, משה שרה משה פורימ'ס, בעדיענט די אורחים, די פאנסיאנערען, שטעהט אויס אלע זייערע קאפריזען. חלילה וחס זייער טעכטערעל זאל זיי מיטהעלפען מיט וואס ניט איז! אסתר'על שרה משה פורימ'ס וועט בעסער געהן אנגעטאן נאך דער לעצטער מאדע, זיין אויסגעפוצט ווי א כלה, ליי-ענען ארציבאשעוו, טאנצען „טו סטעפ“ און „טאנא“ און אלע אנדערע מאדערנע טענץ. היינט איהר רעדען רוסיש? מיט איהר רוסיש רעדען וועט זי אייך פערדרעהען דעם קאפ אלע כתרילעווקער בחורים, זיי פיהרען ביי דער נאז. און מעהר פון אלעמען האט זי פערדרעהט דעם קאפ און געפיהרט ביי דער נאז זייער פאנסיאנער, דעם יונגענמאן מיט דער פאדקאווע. דער דאזיגער יונגערמאן איז אליין איין אנענט פון נעהמאשינעס, ניט קיין בעווייבטער, און הייסען הייסט ער מיט א מאדנעם נאמען: „תשעהבאב“ — א ר א ז ס א ל א מ א נ א ו ו י ט ש ט י ש ע ב א ו ו.

געוואוירע געווארען, אז ער איז איין אנענט פון נעהמאשינעס און אז ער הייסט „תשעהבאב“ און אז ער איז נאך ניט קיין בע-ווייבטער, האט „ארץ-ישראל“ גע'פסקנ'ט אין איין קול, אז דאס איז פאר'ן בעל-הבית פונ'ם „גזערן“ איין אויסגעצייכענטער שרוד, איין אמת'ער זונג מן השמים, א באשערטע זאך פון גאט: „ד ע ר פ ו ר י מ'ס מ י ט'ן ת ש ע ה - ב א ב — הא-חא! זינט די וועלט שטעהט, איז נאך אזא גלייך פארעל ניט געווען!“ — און ווער שמועסט פון יענעם פרייטאג אן, וואס ער איז געקומען מיט אברהמעל'ס „קאליקע“ קיין „ארץ-ישראל“, איז דער „פורים“ מיט'ן „תשעהבאב“ נישט אראפ פון דער צונג. דער יונגערמאן פון דער פאדקאווע זאל, אשטייגער, געווען ארויסהעלפען שרה משה

זומערסעזאן האט זיך אנגעהויבען—און ס'איז ארויס צווישען זיי, זאגט מען, זעהר א מיאוס'ער סקאנדאל... דאס האט אבער אויך ניט געהאלפֿען, ביז איינמאל אין א שענעם פריהמארגען — דאס איז גע- ווען סאמע אין אנהויב סעזאן — האבען זיך בעוויזען אין „גזעדין“ דער גאספאדין „אוראדניק“ מיט צוויי סאלדאטען און האט ארויף טערגעריסען, מחילה, דאס ברעטעל מיט דער אידישער אויפשריפט און האט זיי נאך געשטראפירט מיט א דרייערעל, דערפאר, וואס זיי האבען זיך ערלויבט אויסצוהענגען א אידיש שילד, שרה משה פורימ'ס האט גאנץ גוט פערשטאנען, אז דאס איז דער „דערקווי- קעניטשקע'ס“ ארבייט, האט זי בעצאהלט דעם אוראדניק דאס דריי- ערעל מיט נאך א פינפערעל און זי האט אויסגעפיהרט איהרם : זי האט דאס ברעטעל אויפגעהאנגען, און עס הענגט דארטען עד היום הזה, און אז ס'איז בעשערט, אז א מענש זאל האבען פרנסה, מעגען שונאים צעזעצט און צעשפרונגען ווערען, וועט זיך זיי ניט העלפֿען. די „דערקוויקעניטשקע“ האט נעבאך געמוזט צוועהען, ווי אקעגען, ביי שרה משה פורימ'ס אין „גזעדין“, איז שמענדיג פול געפאקט מיט אורחים און מיט פאנסיאנערען, און נאך מיט ווא- סערע פאנסיאנערען ! אט, למשל, נעמט דעם פארשויז מיט די וויי- סע הויזען און מיט דער פאדקאווע — „דער גראשען איז ביי איהם א ממזר ; ביי אזא פאנסיאנער קאן מען אפֿלעקען א ביינדעל, אויס- קרענקען זאל זי איהם, רבוננו של עולם!“ — אזוי האט די „דער- קוויקעניטשקע“ געבענטשט איהר קאנקורענצין — און איז געווען גערעכט. שטעלט אייך פאר, אז דער יונגערמאן פון דער פאדקא- ווע איז געווען פריהער א י ה ר אורח. דאס הייסט, ער האט גע- האט זיך אפגעשטעלט אין דעם „דערקוויקעניש“. נאר דער רוח האט איהם אריבערגעטראגען אהין, אין „גזעדין“ אריין. צוליב וואס, מיינט איהר ? „צוליב שרה משה פורימ'ס טעכטערעל, דער הולטיקע, פארברענט זאל זי ווערען!“ — מיר דריקען זיך אויס מיט'ן לשון פון דער „דערקוויקעניטשקע“, פון וועלכער עס רעדט ארויס די קאנקורענציע. דער אמת איז אבער ניט אזוי, אונזער

4

די חתונה אין „נו-ערז“.

זינט כתרילעווקע איז א שטאדט און „ארץ-ישראל“ א קור-ארט איז דארט נאך קיינמאל אזוי לעבעדיג און פרויליך ניט גע-ווען, ווי יענעם טאג, ווען שרה משה פורימ'ס האט חתונה גע-מאכט איהר טעכטערעל, עספיר מאיסעוונא פורים, פאר'ן פאנ-סיאנער, אראן סאלאמאנאוויטש טישעבאון.

א טאג האט זיך אוועקגעשטעלט דעמאלט איין אויסגעצייכענ-טער. איינער פון יענע אויסדערוועהלטע זומערדיגע טעג, ווען אלס-דינג רוהט זיך אפ, ווערד אנשלאפען; ווען די זון בראט און גיסט מיט פייער, נאך א קליין ווינטעלע, מע ווייסט ניט פון וואנען, בלאזט פערביי און קיהלט אפ די ברענענדיגע שטראהלען, מאכט זיי ווייך און אנגענעהם. ווי די סאלדאטען מיט קאלירענדיגע קאסעס, שטעהען די הויכע סאנישניקעס אויסגעצויגען, קוים-קוים וואס זיי ריהרען זיך פונ'ם קליינעם ווינטעלע, וואס גלעט זיי מיט ליעבשאפט איבער די געלע סאמעטענע בלעטלעך. אלץ רוהט. אלץ שלאפט. נאך ווער-ניט-ווען בעווייזט זיך א פוהר, אנגעלאדען הויך מיט סנאפעס ברויט פון פעלך. די רעדער פון דער פוהר קרעכ-צעו-אונטער שטילערהייך. דער גוי מיט'ן שווארץ-פערברענטען גלאנצענדיגען פנים געהט אויף-צו-פריהער א בארוויסער, מיט א צעחראסטעט הארץ, דרעהט מיט דער בייטש פאר די אכסען און שמועסט מיט זיי אויף זייער לשון: „היי! סאב-סאב, סאלאווי!“ און די אכסען, פערטיעפט אין זיך, געהען איהם נאך פיס-טריט. הינטער'ן וואנען לויפען א פאר בארוויסע יונגלעך, אידישע קינד-דער, רייסען ארויס א פאר זאנגען פון די סנאפעס און ווילען נאך. נאך פלוצים בלייבען זיי שטעהן פער'כשופ'ט. וואס איז די מעשה? אקוראט אקעגען זיי טראגט זיך אברהמעל'ס פורגאן, די „קאליקע“, אנגעפאקט פול און פול מיט מאדנע פארשוינען, און די מאדנע פארשוינען האלטען מאדנע אינסטרומענטען אין די הענד. דאס

פורימ'ס טעכטערעל פון איין אומגליק — למשל, ארויסשלעפען זי פונ'ם טייך, אדער אראפנעמען פון דער תליה, אדער ארויסרא-טעווען פון גולנים'ס הענד, אדער גלאט מצי'ל זיין פון א זיכערען טוידט, — וואלט דאס ניט געקאנט האבען בשום אופן דעם חז מיט דעם עפעקט, וואס ס'האט געהאט זיין ארויפזעצען זי מיט איהר מאמע צו אברהמלען אויף דער „קאליקע". און דערנאך זיין אריינפאהרען יענעם פרייטאג מיט'ן גאנצען טראסק קיין „ארץ-ישראל", דאס זיצען זיינס אויף אברהמעל דעם בעל-הקאליקע'ס ארט, און אברהמעל'ס נאכלויפען פון הינטען נאך דער „קאליי-קע" — דאס אלץ אינאיינעם גענומען האט אנגעמאכט אזא רעש אין „ארץ-ישראל" און ארויסגערופען אזא געלעכטער צווישען די דאטשניקעס, אז ניט ווילענדיג איז דער יונגערמאן פון דער פאד-קאווע געווארען ביי זיי א העלד, און שרה משה פורימ'ס טעכטער-רעל — א העלדין. און ס'איז אוועק א רעדעניש מיט א שמועסער-ריי, א מאכעניש מיט די אויגען און א סמארעניש מיט די נעז פון „ארץ-ישראל" ביז כתרילעווקע, און עס האט שוין געהאט שיער-שיער דערגרייכט צו דער כתרילעווקער פרעסע. דער „קאפעליש" מיט דער „יארמעלקע" וואלטען שוין געהאט שטאף און זיי וואל-טען שוין געמאכט דערפון א גאנץ פיינעם פירוש... האט מען אבער פערהאפט בעצייטענס מיט די אנאנסען, וואס מע האט געלאזט אפדרוקען אויף ביידע גאנצעמען אויף דער ערשטער זייט:

עספיר מאיסעיוונא פורימ
אראן סאלאמאנאוויטש טישעבאו
פערלויבט!

און דא הייבט זיך ערשט אז און עס ענדיגט זיך דער רעכטער ראמאן.

שונאים! די מעשה איז גאנץ פשוט: א פאר טעג פאר דער חתונה האט שרה משה פורימ'ס זיך מיישכ געווען: צו וואס טויג איהר שונאים? מע זאגט: ס'איז גלייכער צעהן גוטע פריינד איידער איין שונא. איז זי אוועק צו דער „דערקוויסקעניטשקע“ אהיים, און גלייך ווי זיי האבען זיך קיינמאל אויף זייער לעבען נישט גע- קריעגט, קיין שלעכט ווארט, קיין צונג נישט איבערגעקעהרט, האט שרה די מחותנת'טע זיך אנגערופען צו אלטע דער „דערקוויסקע- ניטשקע“: „גוט מארגען אייד, אלטע לעבען! איך האב צו אייך א בקשה“, „דהיינו, וואס פאר א בקשה, שרה'ל קרוין?“ איהר ווייסט דאך, אלטע לעבען, אז איך מאך חתונה מיין אסתר'על“. „זאל זיין אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער, איהר ווייסט דאך, שרה'ל קרוין, אז איך בין אייך א גוטער פריינד. לאז עס מיר אננעהן, וואס איך ווינט אייד“, „אמן. האב איך אייך געוואלט בעטען, אלטע לעבען, איהר זאלט מיר אנטהון דעם כבוד און זיין ביי מיר אויף דער חתונה, איהר און אייער מאן און אייערע קינד- דערלעך“, „מיט'ן גרעסטען כבוד, שרה'ל קרוין. מיר האבען זיך דען א מאל געקריעגט, חס ושלום? געהט אהיים, מיר'ן מירטשעם קומען אלע זיך משמח זיין מיט אייד, גאט זאל נור געבען, ס'זאל זיין מיט גליק און מיט הצלחה, ווארום אזא יאהר אויף מיר, וואס פאר א חתן אייער טאכטער נעמט“, „אמן. מיר זאלען דערלעבען ביי אייערע קינדער ניט ערגער, בעסער האט קיין שיעור ניט“. פאר גרויס ליעבשאפט האבען זיך די ווייבער אזש צעקושט אין די פיסק- לעך און האבען שוין ארויסגעקוקט אויף דער מינוט, וואס נאך דער חופה. ווען מע וועט זיך נעמען ביידע פאר די הענד און מע וועט איינס אקעגען דאס אנדערע האפען א פרייליכס. דערווייל איז דער טאדערעם נאך גרויס און עס הערען זיך שוין געשרייען, אז די זון זעצט זיך — שוין צייט, שוין צייט צו דער חופה געהן! אמת, חתן-כלה פאסטען ניט. ס'איז ניט דער חתן און ניט די כלה, וואס האלטען פון אזעלכע „אידישע זאכובאנעס“ — גאר פאס- טען! ס'איז שוין אבער באלד נאכט. דער גאנצער הויף איז פול

זענען די כתרילעווקער כליזמר געקומען קיין „ארץ-ישראל“ צו שרה משה פורימ'ס אויף דער חתונה.

— די כליזמר פאָהרען! די כליזמר פאָהרען!

און די באַרוויסע יונגלעך לאָזען זיך פאַר דער „קאַליוקע“ מיט איין אימפעט צוריק אַהיים אַנזאָגען אַ בשורה: די כליזמר פאָהרען! די כליזמר פאָהרען!

און ביי שרה משה פורימ'ס איז שוין אַלסדינג גרייט צו דער חתונה. דער גאַנצער פאַנסיאָן איז פּערוואַנדעלט אין אַ שאַלאַש צוליעב די צענויפּגערופענע געסט פון „ארץ-ישראל“. אינ'ם בע-ריהמטען גארטען פון „גז-עדן“ שטעהען לאַנגע טישען, געדעקט מיט כל טוב, בראַנפּענס און לעקאַכער און איינגעמאַכטעס. ביס-לעכווייז הויבען אַן צענויפּקומען זיך משפּחה און גוטע פריינד פון כלה'ס צד, אַלע אַנגעטהאָן, ווי מחותנים, און סתם געסט — דאָטשניקעס און דאָטשניצעס פון „ארץ-ישראל“. די דאָטשניקעס איז שבת'דיגע קאַפּאַטעס און יום-טוב'דיגע קאַשקעטען, און די דאָטשניצעס איז זיידענע קליידער מיט זייער גאַנצער ציערונג. יונגע ווייבלעך און מיידלעך, אויסגעפּוצט נאָך דער לעצטער מאַדע, די פּנימ'ער בעצייטענס פּערוויטעלט און פּערשוויצט, זענען גרייט האָ-פּען אַ טענצעל. לאָזען נור די כליזמר אויפהערען רימפּלען און שקרימפּלען, אַנצושטעלען די אינסטרומענטען, און שוין געבען עפּיס אַ מאָל אַ שפּיעל. חתן-כלה זיצען אויסגעפּוצט; ער איז אַ גלאַנצעדי-גען צילינדער, זי איז אַ ווייסער פאַטאַ — אַ פּרינץ מיט אַ פּרינצעס-סין, דער „תּשעה-באב“ מיט'ן „פורים“! און די מחותנים — משה פורים מיט'ן ווייב, שרה משה פורים — זיי לויפּען אַרום, ווי די פּער'סמ'טע מיין, שטאַרק פּערטאַרעראַמט און פּערטראַגען, ווי געוועהנליך טאַטע-מאַמע, וואָס האַבען דערלעבט אַזאַ שמחה, זיי מאַכען חתונה אַ קינד. און וואָס איז מעהר וואונדער פון אַלסדינג — צווישען די מחותנים פון כלה'ס צד איז צו בעמערקען אויף די בעליבתים פונ'ם פאַנסיאָן „דערקוויקעניש“. ווי קומען זיי אַהער? אַזעלכע בימערע קאַנקורענטען און אַזוינע געפעהרליכע

ליארעמט, געיאמערט און געשאלטען, איבערשלאגענדיג איינע דער
אנדערער:

— שמעהט, אידישע קינדער!
— גיט איהם ניט קיין חופה וקידושין!
— פארחאפט זאל ער ווערען!
— דער שלאק זאל איהם טרעפען!
— אט דער שארלאמאן! אט דער הולטיי! אט דער ממזר!
— קוקט איהם אן אינ'ם קאפעליש! ער איז דאך מיינער א
מאן!
— איך האב דאך פון איהם א קינד, האבען זאל ער א וויסטען
סוף!

— און מיד האט ער מקדש געווען ערשט היינטיגען נאך פסח!
צוגענומען אכט הונדערט קארבען, ווי איין גראשען, אכט הונדערט
מכות זאלען זיך איהם אויסזעצען, רבונן של עולם, אויפ'ן פנים
און אויף דער צונג און אויפ'ן גאנצען לייב, ער זאל ניט דערלעבען
מעהר צו פאהרען, באגראבען אידישע טעכטער, פארוויסטען און
פארפינסטערען זייער לעבען!

— ניט איהם אהער, דעם גנב, אט פאהר איך איהם אריין
מיט מיינע נענעל און רייס איהם אויס די אויגען!
— אין קייטען זאלט איהר איהם קאווען! אין אייזערנע קיי-
טען! מיינע אכט הונדערט קארבען, אכט הונדערט מכות, רבונן
של עולם! ...

ע פ י ל א נ .

פאר די כתדילעווקער גאזעטען, פאר'ן „קאפעליש“ מיט דער
„יאַרמעלעקע“, איז די דאזיגע שרעקליכע געשיכטע, וואס האט זיך
פערלאפען אין „גורדן“ אויף דער דאטשע, געווען איין אמת'ער
יום טוב. עטליכע טעג דורכאיינאנדר האבען זיי ניט אויפגעהערט

מיט געסט. גאנץ „ארץ-ישראל“ האט זיך צענויפגעקלויבען אויף דער חתונה. די גאנצע גאס איז בעלאגערט מיט שיקסעס און שקצים. וואס זענען געקומען אַנקוקען א „זשיראָווסקע סוואַדבע“. די שקצים זאָגען ווערטלעך, די שיקסעס שיסען אויס אלע מינוט אַ ווילדען געלעכטער. מיט אַ הילף און מיט אַ קוויטש. אַ שמחה. אַ גרולה אין „ארץ-ישראל“! שוין. מע האָט שוין אַוועקגעשטעלט די פיער שטאַנגען מיט דער רויטער חופּה, וואָס איז מיט גאַלדענע סאַטעסען פון אלע פיער זייטען. און די כליוזמר מיט'ן קעסעל-פּוּיק האָבען געגעבען אַ האַפּטאָפּ דעם זיסען אומעדיגען ניגון, און די מחותנים מיט די אונטערפיהרערס, אַנגעטהאָן אין די אויבער-שטע בגדים און מיט אַנגעצונדענע הבדלות אין די הענד, האָבען געגעבען אַ נעם דעם חתן מיט דער כלה, און די צערעמאָניע האָט זיך אַנגעהויבען. די אַלע שטענע אידן שיעצט רעמאניע.

דערזעהען אידען דרעהען זיך מיט דער אויסגעפּוצטער כלה אין סאַמע ווייסען אונטער דער חופּה, אַרום דעם חתן מיט'ן גלאַנץ-צעדיגען צילינדער, האָבען די צענויפגעלאָפּענע שקצים זיך אַנגע-רופּען מיט אַ געלעכטער: „אַה-אַה, דיוויסיאַ, יאָק זשידי קרו-טיאַטסאַ!“ (אוי-אוי, זעהט נור ווי די אידען דרעהען זיך!) דאָס האָט אַבער גארניט געשטעהרט. דער רב איז שוין געווען גרייט צו נעמען דעם כּוּם אין דער רעכטער האַנד אַריין. דער חזן האָט שוין צורעכט געמאַכט דעם האַלז אויף צו זינגען דעם „שוש תשיש“. דער שמש האָט שוין געהאַלטען גרייט דאָס קידושין-פינגערעל אַי-בערצוגעבען דעם חתן, ער זאָל זאָגען דעם געוויסען „הרי את“. פּלוצים האָט זיך דערהערט פון דרויסען אַ „טפּררר!“ מיט אַ ירגון אין צוגעפּאָהרען אַברהמעל'ס „קאַליקע“, און פון דארטען זענען אַרויסגעשפּרונגען צוויי יונגע ווייבלעך און געלאָזט זיך מיט אויס-געשטרעקטע אַרעמס גלייך צו דער חופּה. עס איז געווען אונ-געגלייך צו זעהען זייערע פּנימ'ער אין דער פינסטער. מע האָט נור ניט. כּתרילעווקע האָט ניט געוואָלט, מען זאָל טרייבען די אידען געהערט זייערע ווייבערשע קולות, ווי ביידע אינאיינעם האָבען גע-

הלאַוי! מיר ווינשען איהר גליק און הצלחה און אַלדאָס
גוטס — אַמין.

5.

„אונזערע בראַצקיס“ מיט „אונזערע רויט-
שיילדס“.

אין אַ הייסען זומער-טאָג, סאַמע אין רעכטען ברען פון דאָ-
טשע-סעזאָן, איז פון כתרילעווקע קיין „פּאַלעסטינא“ געגאַנגען איי-
בער „ארץ-ישראל“ אונזער בעקאַנטע „קאַליקע“ כמעט אַ לעדיגע,
ווייל ס'איז געווען ניט קיין פרייטאָג, נאָר אַ געוועהנליכער וואָכע-
דיגער טאָג, דעמאָלט, ווען די כתרילעווקער דאָטשניקעס, וואָס וואָהר-
נען אין „ארץ-ישראל“, זענען ניט קליין צו געהן צופוס. אין דער
„קאַליקע“, ער זאָל אַזוי גוט און מוחל זיין אָפּשטעלען די פערד-
עלטערע, די אנדערע אַ יונגערע, און ביידע האָבען געשמאַק געגעהר-
ניצט און געפאַכעט מיט דער נשמה פאַר גרויס היץ. אברהמעל דער
קאַנדוקטאָר האָט געדריממעלט, די פערדלעך האָבען זיך געמאַכט
ווי זיי פאַהרען, און די „קאַליקע“ קוים-קוים וואָס זי האָט גע-
שלעפט זיך. פלוצים איז אויסגעוואַכסען, ווי פון אונטער דער ערד,
אַ פראַנטעוואַטע ציקאַווע אַריסטאָקראַטיש בחור'על פון אַ יאהר
צוויי און צוואַנציג, מיט אַ ווייס אַריסטאָקראַטיש קאָפּעלישעל און
מיט שוואַרצע אַריסטאָקראַטישע וואַנסילעד, האָט אַ מאַך געגעד-
בען מיט'ן אַריסטאָקראַטישען שטעקעלע צום קאַנדוקטאָר פון דער
„קאַליקע“, ער זאָל אַזוי גוט און מוחל זיין אָפּשטעלען די פערד-
לעד, און האָט געגעבען אַ שפרונג-אַריין אין דער „קאַליקע“, אָבער
אַזוי אַריסטאָקראַטיש, אַזוי בריה'ש, אַזוי פלינק, אז עס האָט גע-
האַט דעם זיעכעטען חזן. דערנאָך האָט ער זיך געגעבען אַ זעץ
אוועק אויף דער צווייטער באַנק, פונקט אַקעגען דער מאַדאָס מיט

צו שרייבען און צו שרייבען. די ערנסטע פובליציסטען, די מוסר-
זאגער, האבען נישט אויפגעהערט צו שטאפען דעם עולם מיט מוסר
און לערנען שכל, ווי אזוי מע דארף זיין געהיט היינטיגע צייטען
ביי חתונה מאכען א טאכטער פאר א מאנן מיט א רוסישען נאָ-
מען „טישעבאָוו“ : און די וויצלער האבען זיך געוויצעלט און גע-
ווערטעלט גאר אַהן אַיין אויפהער : „ווי קאָן אַרויסקומען גוטס
פון א פורים מיט א תשעה-באב ?“ — און אויסגעלאָזט האָט זיך
עס דערמיט, וואָס ביידע צייטונגען, סאָי דער פראַגרעסיווער „קאָ-
פעליש“, סאָי די אַרטאָדאָקסישע „יאַרמעלקע“, האָבען אנגעזאָגט
זייערע לעזער א פרייליכע בשורה מיט מורא'דיג גרויסע אותיות,
אַז גאָר אין גיכען הויבען זיי אָן צו געבען דעם עולם א מתנה —
א נייעם מאָדערנעם, זעהר שפּאַנענדע און הויך בעלע־הערנדען ראָ-
מאָן פון איצטיגען אידישען לעבען מיט א מוסר־השכל. ביים „קאָ-
פעליש“ וועט דער ראָמאַן הייסען :

„דער מאָן פון די דריי ווייבער“

(א הויך-אינטערעסאַנטער ראָמאַן אין 4 טייל מיט אַיין עפילאָג)

און ביי דער „יאַרמעלקע“ וועט ער הייסען :

„דער דריי ווייבער די גער מאָן“

(א מערקווירדיגער ראָמאַן אין 4 טייל מיט א פראָלאָג און מיט
אַיין עפילאָג).

א שאָד! מע וועט נעמען אזא שענעם מאַטעריאַל און מע
וועט דאָס צעשמירען אויף דריי הונדערט בלעטער, מאַכען פון דעם
א תל. און א רחמנות נעבאָד אויף דער העלדין, שרה משה פורימ'ס
טאכטער, אסתר'על. נאָך דעם, ווי די כתרי־לעווקער גאָזעטען וועלען
זי בעארבייטען, מעג זי זיך שוין אָפּגעזעגענען. זי וועט שוין דאָר-
טען קיין חתן ניט קריגען ווייל זי וועט לעבען. סייידען זי זאָל
פערלאָזען „אַרץ־ישראל“ מיט כתרי־לעווקע און אַריבערפּעקלען זיך
קיין אמעריקא.

— א או וואס נא דאטשע טאקושע חאראשיי וואזדוד? — איז
ביי אייך עפּים אויך א גוטע לופט אויף דער דאטשע?

האט די מאדאם פונדעסטוועגען ניט דערלאזט, אז די טאכטער
זאל איהם ענטפערען און האט זיך בעסער אליין ארויסגעשטעלט
(פארט א מאמע!) און האט זיך אנגערופען צום יונגענמאן וויעדער
אויף רוסיש און מיט א ניגון:

— נא טשטא נאם וואזדעד, קאנדא או נאם יעסט דיענני? —
צו וואס דארפען מיר לופט, אז מיר האבען געלד?

דערמיט האט זי איהם, אפנים, געוואלט אפהאקען די פליע-
געל, ער זאל זיך אזוי ניט איבערנעמען. נאר ארויסגעקומען דער-
פון איז נאר עפּים אנדערש: ביידע קינדער, דער יונגערמאנטשיק
און דאס מאמוזעלכעל, האבען זיך איבערגעקוקט און אויסגעשאסען
מיט אנא געלעכטער, אז דער קאנדוקטאר פון דער „קאליקע“,
אברהמעל דער בעל-עגלה, האט זיך געמוזט אויסדרעהען צו זיי מיט'ן
פנים, האפען א קוק: „וואס לאכען עפּים די אריסטאקראטען, א
גוטע חלילע אויף זייער טאטען?“ דער שפיץ איז געווען, אז מען
איז צוגעקומען צו איינער פון די שענסטע און רייכסטע דאטשעס
איז „פאלעסטינא“, האט מען זיך גאנץ ווארעם אפגעזעגענט און
שטארק-שטארק געקוועטשט די הענד, און די מאדאם האט האלב-
אפיציעל פערבעטען דעם אריסטאקראטישען יונגענמאנטישן צו
זיך: „פאזשאלעסטע, בעז צערעמאני!“ און דאס שענע מאמוזעל-
כעל האט אזוי ליעב געשמייכעלט און האט בעשענקט דעם יונגען
קאוואליער מיט אזעלכע ווארעמע בליקען פון איהרע שענע חל'עו-
ריגע אויגען, אז ווען דער יונגער בחור, דער אריסטאקראט, זאל זיין
פון אייווען און זיין הארץ פון שטיין, וואלט עס אויך בעדארפט
צעשמאלצען ווערען, אזוי ווי וואכס.

אצינד בעדארפען מיר דערצעהלען, ווער איז געווען אט דער
יונגער אריסטאקראט און וואס איז מיט דער מאדאם געווען אזוי
די גדולה, וואס איהר טעכטערעל האט זיך מיט איהם בעקענט?

איהר טעכטערעל (די עלטערע איז געווען די מוטער, און די יונגע-
 רע—איהר טעכטערעל). און א לעג אריין איין האנד אין דער לינקער
 הויזען-קעשעני און מיט דער אנדערער האנד א דרעה די רעכטע
 אריסטאקראטישע וואנסע, און בעת מעשה געגעבען אזא אריסטא-
 קראטישען קוק אויף דער יפהפיה, אויף דעם שענעם מאמוזעלכין,
 אז א מיידעל, וואס איז נאך ניט שטארק פערליעבט אין קיינעם,
 דארף זיין שטארקער פון אייזען, זי זאל זיך ניט פערליעבען תיכף
 ומיד אין אזא בראווען אריסטאקראטישען בחור. פאר דער מאדאם איז
 דאס דאזיגע אומגעריכטע בעגעגעניש געווען איין „אצבע אלהים“,
 א פאטאלע בעגעגעניש, און איהר מוטערליך הארץ האט באלד אנה-
 געהויבען צו קלאפען און נביאות צו זאגען, אז ס'איז ניט אומזיסט,
 אז ס'איז א גאט-זאג... און האטש איהר טעכטערעל איז שוין כמעט
 א בלה, טאקי מיט איהרען א גליעד-געשוועסטערקינדעל, ווי מיר ווע-
 לען דאס איז ניכען געוואהרע ווערען, פון דעסמוועגען איז זי געווען
 העכסט צופרידען, וואס דער אריסטאקראטישער יונגערמאנטישק
 שיסט מיט אויגען אויף איהר טעכטערעל, נעמט זי דורך און
 דורך... נאך ווי אזוי מאכט מען, אז ער זאל זיך בעקענען מיט איהר
 טעכטערעל, אז זי איז נאך אליין מיט איהם ניט רעכט בעקענט?
 איז זי געפאלען אויף איין עצה (א מאמעס הארץ): זי האט גענומען
 זיך פאכען מיט'ן פעכער און א זאג געגעבען, ווי צו זיך אליין, און
 דוקא אויף רוסיש, אויף דעם כתרילעווקער רוסיש, וואס האט א
 שם אויף דער וועלט:

— אה, קאקאי גאריאטשע דיען סעוואדני! — סארא הייסער
 טאג היינט איז!

האט די טאכטער א קוק געגעבען אויפ'ן אריסטאקראטישען
 יונגענמאן און האט פערריכט דער מוטער'ס גרייז:
 — דא, אטשען זשארקיי דיען!

האט שוין דער אריסטאקראטישער יונגערמאן געהאט א גע-
 לעגענהייט אריינצומישען זיך מיט א ווארט און אויך אויף רוסיש
 געווענדט זיך צו דער מאמוזעל:

מיליאָרדערען, איד מיין אונזערע כתרילעווקער בראַצקיס מיט אונז-
 זערע כתרילעווקער רויטשילדס, זענען אויף געווען אַמאָל
 גאַנץ קליינע מענשעלעך, און זייער שבת מוז געזאָגט
 ווערען. זיי האָבען זיך אַליין מיט זייערע אייגענע כחות
 דורכגעשלאָגען און מיט דער צייט שטאַרק-שטאַרק אַרױפֿגעאַרבייט
 זיך, געוואַכסען און אויסגעוואַכסען און גענומען איבערשטייגען און
 אַריבערשטיימען איינס דאָס אַנדערע הו אין עשירות, הו אין צדקה,
 הו אין שענע שדוכים, און מי יודע, וואָס פון זיי קאָן נאָך אַמאָל
 אויסוואַכסען! די גאַנצע וועלט, למשל, ווייסט דעם יחוס פון די
 אמת'ע רויטשילדס, אַז זיי שטאַמען פון פראַנקפורט און אַז זייער
 עלטער-זיידע איז געווען פריהער אַ חלפּן, דערנאָך אַ מלוה, דערנאָך
 אַ באַנקיר, וואָס פערלייהט געלד. אונזערע כתרילעווקער רויט-
 שילדס שטאַמען ניט פון פראַנקפורט. שטאַמען שטאַמען זיי טאַקי
 פון כתרילעווקע גופא, נאָר ווייל זייער עלטער-זיידע איז אויף כל
 ימיו געווען אַ חלפּן, געשטאַנען מיט אַ טישעל אין כתרילעווקער
 מאַרק און געביטען קערבלעך אויף צעהנערס און צעהנערס אויף
 גראַשענס, האָט מען דעריבער זיינע קינדער און קינדס-קינדער גע-
 קרוינט מיט'ן נאָמען „די רויטשילדס“. זיי, די קינדער, זענען
 שוין קיין חלפּנים ניט געווען, מיט קיין טישעל אין מאַרק ניט גע-
 שטאַנען, נאָר מיט הלואה האָבען זיי זיך פערנומען, מיט הלואה
 פערנעמען זיי זיך נאָך היינט און מיט הלואה וועלען זיך פערנעמען
 אויף זייערע קינדער און קינדס-קינדער — כל זמן עס וועט עקזיס-
 טירען אויף דער וועלט אַט דאָס פאַסקודנע מין, וואָס מע רופט דאָס
 „געלד“, און כל זמן עס וועלען זיך געפינען אַזעלכע מענשען, וואָס
 וועלען אייך פערזעצען, איד בעט איבער אייער כבוד, די הוי-
 זען, אבי איהר זאָלט זיי לייהען געלד... אַז ס'וועט זיך מאַכען,
 איהר וועט קומען איצט אין דאָס בענייעטע מאַדערנע כתרילעווקע,
 וועט איהר אויף דער „געבריקעוועטער גאָס“ דערזעהן אַ צוויי גאָר
 רענדיגען מויער מיט אַ גרויסען שילד איבער דער גאַנצער וואַנד,
 מיט גרויסע גאָלדענע אותיות: „יעפים אי באַריס גינגאָלד, באַנקיר“

די גרויסע שטארט יעחופעץ לעבט אין טעות. זי מיינט, אז נור זי פערמאגט אריסטאקראטען-מיליאנערען. די גרויסע שטארט פארזי מיינט, אז נור זי פערמאגט אריסטאקראטען-מיליאנערען. א סברה, אז אין כתרילעווקע האָבען מיר זיך אונזערע אייגענע אריסטאקראטען, אונזערע אייגענע בראַצקיס מיט אונזערע אייגענע רויטשילדס. נאָר וואָס דענן? אזוי ווי אלסדינג, וואָס כתרילעווקע פערמאָגט, פערמאָגט זי אין קלענערען מאַסשטאַב, על־כּו זענען אונ־זערע בראַצקיס קליינע בראַצקעלעך און אונזערע רויטשילדס — קליינע רויטשילדעך, און זיי זענען ווערטה בעשריבען צו ווערען מיט זייערע ביאָגראַפיעס, פונקט ווי עס ווערען בעשריבען אַלע מיי־ליאַנערען און אַלע מיליאַרדערען פון דער גאנצער וועלט.

דאָס איז אַ כּלל — און עס ווייסט אַ מינדסט קינד, — אז אַלע גרויסע מענשען פון דער וועלט זענען אמאָל געווען קליין, דערנאָך ערשט זענען זיי אויסגעוואַכסען און נתגדל געוואָרען. די אַמע־ריקאַנער גרויסע מיליאַרדערען, למשׁל, האָבען ליַעב צו בעריהמען זיך צעהן מאָל אַ טאָג, ווי קליין זיי זענען אַמאָל געווען. ביי איין אמעריקאַנער אַריסטאָקראַט איז אַ כבוד און אַ גדלות צו דערצעהן לען פאַר יעדען אינטערוויעו, אז אין דער יוגענד האָט ער גע־טראָגען זעק אויף די פלייצעס, אָדער גאַנצען צו פערקויפּען, אָדער געהאַנדעלט מיט „מעטשעס“. אונזערע כתרילעווקער אַריסטאָקראַטען האָלטען נישט פון דער דאָזיגער מדה. אדרבה, אַ כתרילעווקער מיליאַרדער, אז איהר וועט איהם אַ פרעג טהון וועגען זיין יחוס, וועט ער אייד דערצעהלען גוזמאות, אז זיין זידע איז געווען אַ רב און זיין עלטער־זיידע — אַ גאון, און זייער גאנצע משפּחה — לויטער רבנים, גאונים און נגידים, גבירים מפורסמים. זיי פעהראַקען אייד אזוי דעם קאַפּ מיט זייער יחוס און שרעקען אייד אזוי שטאַרק אַז מיט זייער אַריסטאָקראַטיזם, אז עס שאַלט אַז אויף אייד אַ פחד, און איהר קלערט זיך: „ווייסט זיי דער גוטער יאָהר — אפשר קומען זיי טאָקי אַרויס דער רוח ווייסט זיי פון וועמען?“ ... אונזערע אַריסטאָקראַטען, מיליאַנערען און

זיסטירען דער נאָמען שטרעמבאָד-רודניצקי. און ווי דער מנהג העולם איז, האָבען דאָך מסתמא די יורשים פונ'ם גראַף שטרעמבאָד-רודניצקי זיך פערשפיעלט אין קארמען און פערקויפט, געמאַכט אַ תל פון אַלע סוכאַליעסיער וועלדער, און אהרז'ס קינדער האָבען נע-מוזט אַריבערפּעקלען זיך פון וואָלד אין שטאָרט אַרײַן, זיך בעזעצט אין כתרילעווקע. און ווייל ניט זיי און ניט זייערע קינדער האָבען נישט געוואוסט קיין זאך, אַ חוץ וואָלד און אַ חוץ געהילץ, איז זייער געשעפט געוואָרען נור וואָלד און געהילץ — עד היום הזה. און עס האָט זיי מצליח געווען, און זיי זענען געוואכסען אַלץ העכער און העכער, און מיט זיי איז געוואכסען אויך זייער נאָמען. תחילת האָט מען זיי גערופען „די וואָלד-מענשען“, דערנאָך — „די הילצער-נע אידען“, „די דעמבעניאַטעס“, דערנאָך — „די ברידער דעם-באָ“, דערנאָך — „די נייע נגידים“, „די מיליאַנטשיקעס“, און ערשט דערנאָך, אַז זיי האָבען אָנגעהויבען אויספיינען זיך, אַרויס-געהן מיט אַ שענער נדבה, טהון גרויסע שדוכים, שמייסען און אַרײַ-בערשמייסען די רויטשילדס, — האָט זיי די שטאָרט געקרוינט מיט'ן נאָמען: „אונזערע בראַצקיס“. עס איז שווער צו זאָגען, ווער פון זיי איז רייכער: „אונזערע רויטשילדס“, צי „אונזערע בראַצקיס“? זייער געלד האָט נאָך קיינער ניט געזעהלט. נאָר מיר דאַכט, אַז וואָס זיי פעהלט צו די אמת'ע בראַצקיס מיט די אמת'ע רויטשילדס, וואָלט עס געמעגט אונז אַלעמען צוקומען. זייער רייכ-קייט איז ווי אַמאָל. אַמאָל זענען „אונזערע רויטשילדס“ רייכער, אַמאָל — „אונזערע בראַצקיס“. עס ווענדט זיך, ווער עס שטעלט זיך אויס שענער פאַר דער שטאָרט. און ווייל יעדער פון זיי וויל אַריבערשטייגען אין אַריסטאָקראַטיזם, אַריבערשמייסען אײַנס דאָס אַנדערע, דעריבער קאָנקורירען אונזערע כתרילעווקער מיליאַנערען און מיליאַרדערען און שמייסען זיך אויף וואָס די וועלט שטעהט. למשל, זאָגט אַ רויטשילד, אַז ס'איז איהם שווער איריש רעדען — בעריהמט זיך אַ בראַצקי, אַז ער פערשטעהט ניט קיין וואָרט אײ-דיש. און דאָס איז אין כתרילעווקע אַ סימן פון אַריסטאָקראַטיזם.

ספאָיאַ קאַנטאַרע". אויף אונזער אידיש לשון וועט דאָס הייסען אזוי שען, ווי „חיים און כבוד גינגאלד. באַנק־געשעפט". זאָלט איהר וויסען, אז דאָס זענען אונזערע כתרי־לעווקער רויטשילדס. אי, די קשיא: פון וואָנען האָט זיך צו זיי גענומען דער נאָמען רויטשילד, אז הייסען הייסען זיי גאר גינגאלד? קאן מען דאָס אייך פערענטפערען מיט אַ וויעדעראַנאָד, ווי דער שטייגער איז: למאי וואָס וועט איהר זאָגען דערויף, אז אַקוראַט אַקעגען די רויטשילדס שטעהט נאָך אַ שענערער מויער מיט נאָך אַ שענערען שילד, מיט נאָך גרעסערע גאָלדענע אותיות אָנגעשריעבען בפירוש, און אויף אויף רוסיש: „ליעסנאָיאַ טאַרגאָווליאַ בראַטיעוו דעם באַ"; דאָס הייסט: „האַלץ־געשעפט פון די ברידער דעמבאָ"; — פון דעסמוועגען טהוט אַ פרעג אַ מינדסט קינד: „יונגעלע, ווע־מענס שטוב איז דאָס?" — וועט אייך אַ מינדסט קינד ענטפערען: „אט די שטוב וועמענס? — בראַצקי'ס".

אויב אייך אינטערעסירט די ביאָגראַפיע פון די דאָזיגע בראַצקי, וואָס הייסען דעמבאָ, אָדער דער יחוס פון די ברידער דעמבאָ, וואָס רופען זיך בראַצקי, קאן עס דאָ דערצעהלט ווערען אין קורצען אַט אזוי: אין סוכאַליעסיע, אין אַ שטעטלעך ניט ווייט פון כתרי־לעווקע, וואָס האָט אַמאָל געהערט צום גראַף שטרעמבאָרודניצקי, איז געווען אַ איד אַ שאַפער, איין אויפזעהער אויף די פריזישע וועלדער, וואָס געהייסען האָט ער אַהרן, נאָך גערופען האָט מען איהם דעמב, ווייל ער איז געווען, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, אַ איד אַ פראַסטאַק, אַ דאַרפסמאַן, אַ הויכער, אַ געזונדער, אַ דעמב, געטראָגען אַ גראַבען, אַ גויישען כגד, מיט אַ שטריקעל אַרומגעבונדן דען, און אַ פאַר הויכע שטיוואַלעס, געקענט אויף אויסוועניג אַלע בוימער פון אַלע סוכאַליעסיער וועלדער, געהיט דעם גראַף'ס גוטס, ווי אַ געטרייער הונד, און איז געווען ביי'ם גראַף אַזאָ חשוב, אַז ער האָט אָנגעזאָגט אין זיין צוואַה די קינדער, אַז דער איד אַהרן און דעם אידענס קינדער זאָלען בלייבען ביי זיי שאַפערס כל־זמן עס וועלען שטעהן די וועלדער פון סוכאַליעסיע און כל־זמן עס וועט עק־

און אויף א משפחה — א גרויסע לעפעל, אויב מע האט בעוויזען צו ברענגען א פאפיער פונ'ם רב, אז די משפחה בעשטעהט ניט ווייניגער ווי פון פינף נפשות.

פון שטאדט איז די קאנקורענציע מיט'ן שמיסען זיך אריבער-געשמיסען געווארען אין דאָרף, אויף דער דאטשע. „פאלעסטינא“ האט געעפענט פאר „ארץ-ישראל“ איהרע טויערען, און די פער-שמאכטע ארץ-ישראל'דיגע דאטשניקעס האבען אָפגעלעבט. ווי אזוי איז דאס געשעהן? אט ווי אזוי: איינמאל אין א זומער האבען „אונזערע“ רויטשילדס אויסגעבויט אין „פאלעסטינא“ איין איי-גענע דאטשע (אויף א גוי'ס נאמען, געוועהנליך). אבער א דאטשע! מיט א וועראנדע און מיט שטאכעטען, געפארבטע גרינע שטאכעטען, און א גארטען האבען זיי געפלאנצט, געזעצט אַגרעסען און וויימפערלעך און וויינשעל און קארשען. און האבען געעפענט דעם גארטען פאר אלע כתרילעווקער דאטשניקעס, וואס אויף דער זייט בארג, פראנק און פריי — גאנץ „ארץ-ישראל“ קאן קומען שבת בייטאָג שפאצירען אין גארטען! אבער נור שבת. אין מיטען וואך — אזאס! ... זענען זיך מישב „אונזערע“ בראצקיס, טאקי באלד אויפ'ן אנדערען זומער, און געהען און שטעלען אוועק נאך א שענערע דאטשע מיט נאך א שענערער וועראנדע און מיט נאך א גרעסערען גארטען, אויך אין „פאלעסטינא“ און אויך אויף א גוי'ס נאמען, און אויך מיט אַגרעסען און מיט וויימפערלעך און מיט וויינשעל און מיט קארשען, און האבען גענומען און האבן בען בפירוש געלאזט אויסרופען אין שטאדט, אין אלע בתי-מדרשים, אז דער גארטען זייערער איז אָפּען פאר אלע אידען ניט נור דעם טאָג שבת — אלע טעג פון א גאנצער וואך, נאר בתנאי — מע זאל זיך צו די בוימלעך ניט צוריהרען, די פירות ניט רייסען און אויפ'ן נראָז ניט טרעטען... ווי מיינט איהר אבער, אז מע לאָזט אַרײַן א שטייגער, „ארץ-ישראל'דיגע“ דאטשניקעס אין א גארטען. און זיי דערזעהען גראַם, — זאל מען ניט אַראַפּוואַרפּען די קאפּאטע און ניט אוועקזעצן זיך אויף דער ערד? צי, א שטייגער, אידישע מינ-

אדער עס האט זיך געטראפן א מעשה ביי די רויטשילדס, א זון-
דעל האט זיך פערשפיעלט אין קארטען און גע'פטר'ט, זאגט מען, א
גאנצען הונדערטער — האט ביי די גבירים, ביי די בראצקיס,
א זוןדעל פערשפיעלט צוויי הונדערטער. אדער עס האט זיך גע-
טראפן נאך א מעשה: ביי די רויטשילדס האט א שוורץ גע-
פלירטעוועט "אין אויסלאנד אין די בעדער מיט עפס א ווילד-
פרעמדע יונגענמאן בפרהסיה, און עס האט געקאכט דערמיט די
וועלט — האט ביי די נייע אריסטאקראטען, ביי די בראצקיס,
אויך אין אויסלאנד אין די בעדער און אויך בפרהסיה „געפלירטע-
וועט" א שוורץ מיט צוויי ווילד-פרעמדע יונגע לייט... אריסטא-
קראטען אז זיי שמייסען זיך, איז פאר דער שטאדט א מעלה, וואס
רום אז מע האלט אין שמייסען זיך, שמייסט מען זיך שוין אין אלס-
דינגן. למשל, כתרילעווקע וועט קיינמאל נישט פארגעסען יענעם וויי-
טער, בשעת עס האבען געכושעוועט די גרויסע פרעסט, ארעמע לייט
געבאך זענען געפאלען, אזוי ווי פליעגען. — איז געווארען א ויצעק:
„סטייטש, וואו זענען אונזערע גבירים? אונזערע רויטשילדס מיט
אונזערע בראצקיס? וואס שווייגען זיי?!“ האבען זיך די רויט-
שילדס דערבארעמט און האבען אריינגעשיקט פון מארק עטליכע
פוהרען שטרוי אויף צו בעהייצען די געפרוירענע. וואס זשע האבען
געטהאן, מיינט איהר, די בראצקיס? — האבען זיי גענומען און
האבען אריינגעשיקט, פון זייערע אייגענע וועלדער טאקי, עטליכע
גאנצע פוהרען מיט האלץ און געטיילט האלץ אומזיסט פאר די ארע-
מע לייט פון שטאדט, וועמען א פונט און וועמען צוויי פונט. אדער
וואס האט געפעהלט יענעם פסח, בשעת די רויטשילדס האבען זיך
צעלאזט און האבען, א חוץ מעות-חטים, אריינגעשיקט א האלבע
מאה זעקלעך קארטאפלים פאר ארעמע לייט אויף פסח? זענען זיך
מיישב די בראצקיס: „איהר נישט קארטאפלים? מיר וועלען גע-
בען שמאלץ צו די קארטאפלים!“ און מען איז געגאנגען און מע
האט געעפענט גרויסע טעפ מיט שמאלץ און מע האט געטיילט די
ארעמע לייט שמאלץ. כל דכפין — איטליכען א לעפעלע שמאלץ,

נאר פשוט. ווייל זיי האלטען זיך גרעסער פון אלעמען און האבען זיך איינגערעדט און זענען איבערצייגט, אז צו זייער יחוס איז נישטא קיין גלייכען אויף דער גאנצער וועלט. ניט אומזיסט זאגט כתר-לעווקע אויף זייערע אריסטאקראטען א ווערטעל, אז זיי זענען אלעלכע גרויסע מיוחסים, אז ס'ע שטעהט זיי נייט אז די מחותנ'שאפט מיט זיך אליין ... ס'איז געווען א צייט, וואס די אויפגעקומענע כתרלעווקער אריסטאקראטען, „אונזערע בראצקיס“, האבן אפילו אין חלום נישט געוואגט צו טראכטען פון אזא כבוד, ווי מתחתן זיין זיך מיט די אלטע כתרלעווקער אריסטאקראטען, מיט „אונזערע רויטשילדס“. נאר אז „אונזערע בראצקיס“ האט א שיינ געגעבען דאס מזל, זיי האבען אנגעהויבען וואכסען, געווארען גרויס און האבען בעקומען כמעט אזוי פיעל געלט, ווי די רויטשילדס, איז ביי זיי געזעסען טיעף אין הארצען פערבארגען נור איין וואונש: א שרדף מיט די רויטשילדס. ארויסזאגען דעם דאזיגען וואונש הויף האט מען נישט געוואגט פונדעסטוועגען. איין מאל נור, מעהר נישט אז איין מאל, האט זיך געטראפען א מעשה, די „אויפגעקומענע אריסטאקראטען“ האבען צוגעשיקט א שרדף צו די רויטשילדס — דעם בעריהמטען כתרלעווקער שרדף סאלאווייטשיק. סאלאווייטשיק דער שרדף, מוזט איהר וויסען, איז ניט פון די אמאל ליגע כתרלעווקער שרדפים. סאלאווייטשיק איז א שרדף פון דעם איצטיגען מאדערנעם כתרלעווקע, און ער הייסט שוין ניט „שרדף“, נאר „פערמיטלער“. סאלאווייטשיק איז בעריהמט, ניט אזוי מיט זיינע גרויסע שדוכים, וואס ער פיהרט דורך, ווי מיט זיין מויל, מיט ויין רעדען. ער קאן אייך איבעררעדען די גאנצע וועלט. ס'איז גאר ניטא א מענש, וואס זאל קאנען ביישטעהן קעגען סאלאווייטשיק דעם פערמיטלער, אז ער הויבט אן צו רעדען. ס'איז אשלהבה! סאלאווייטשיק דער פערמיטלער איז טאקי דעם אלטען רב שלום שדכו'ס א זון, און איז א איד פון היינטיגער וועלט, טראגט שוין, פערשטעהט איהר מיד, א קאפעליש אויפ'ן קאפ און א ווייסע מא-

דער האבען דערוועהן פאר זיך גרינע אנרעסען. רויטע וויימפערלעך, דערשמעקט קארשען — וועט מען קוקען און מע וועט שוויינען? ... האט מען דעם גארטען ארומגעגרייזט מיט א פארקאן, אויף די שטאכעמען אנגעשלאגען צווייטעס, אויפ'ן טויער אנגעהאנגען א שלאס, און עס איז ארויס א „פריקאן“, אז מהיום והלאה, טאמער וועט זיך דערוועגען עמיצער פון „ארץ-ישראל“ אריינצוטערטען צו זיי אויף דער דאטשע, וועט מען איהם איבערברעכען הענד און פיס, ארויסשלאגען א צאהן און אנרייצען אויף איהם די הינד... באמת, זענען די הינד געווען גור א פאנטאזיע, א סטראשידלע אויף אפצושרעקען דעם עולם; נאר דאס האט געהאלפען מעהר פון אלסדינג: **כ ת ר י ל ע ו ק ע ר א י ד ע ז ה א ב ע ז פ י י נ ט ה א ב ע ז צ ו ט ה ו ז מ י ט ה י נ ד ...**

6.

מ ע ק א ז נ י ט ו ו י ס ע ז ו ע מ ע נ ס מ א ר ג ע ז ס ' א י ז .

דאס ווייסט איהר דאך מן הסתם, אז ביי די אמת'ע, ביי די פראנקפורטער, רויטשילדס איז א מנהג פון קדמונים, א מין טראַד-דיציע אזעלכע בירושה פון זייערע זיידעס, וואס ווערד שטארק אפ-געהיט, — אז שדוכים זאל מען טהון גור צווישען אייגענע, בכדי די משפחה זאל, חלילה, ניט פערפרעמדט ווערען; סידען עס האפט זיך אונטער א גראף, אדער א מארקיו, אדער א פרינק, און פער-ליעבט זיך אין זייערער א מאכטער — דעמאלט איז אנדערע ווער-טער. דעמאלט, פערשטעהט איהר מיד, איז שוין דער יצר הרע צו גרויס און מע קאן נישט ביישטעהן קענען אזא נסיון... ביי די כתרילעווקער רויטשילדס איז אויך די זעלבע טראַד-דיציע. נישט מחמת זיי האבען דאס בירושה פון זייערע זיידעס,

בארד, פריש אונטערגעשוירען דעם ארט, וואו ס'איז אמאל געווען פאות, און איז אוועק צו די רויטשילדס — און האט נור געקאנט אויסרעדען די ערשטע עטליכע ווערטער אויף זיין געמישטער שפראך: „איזדראסטאטע! איך האב פאר זיי א פארטי — טשטא ניבור אסאבענע!“ — ווארום אז מע האט איהם א פרעג געטהאן, ווער איז די „פארטי“ און וואס פאר א „טשטא ניבור אסאבענע“, און ער האט נור אויסגערעדט די ווערטער „אונזערע בראצקיס“, — האט ער געהאפט אזא מיאוס'ען פעטשאטעק, אז ס'איז איהם פינגסטער געווארען איז די אויגען. ער וועט שוין פערזאגען קינדס-קינד דער! מע האט איהם מבטיח געווען, אז דאס אנדערע מאל, טאמער לעגט ער פאר אזא „פארטי“ מיט אזא „טשטא ניבור אסאבענע“, וועט ער עפענען מיט'ן קאפ די טהיר. בקיצור, מע האט דעם שדכן געגעבען דעם וועג. אויף פראסט אידיש וועט דאס הייסען: מע האט איהם דורכגעטריבען. דערפאר, שטעהענדיג שוין ביי דער טהיר, האט סאלאווייטשיק דער פערמיטלער בעוויזען וואס ער קאן. ער האט זיי א זאג געגעבען: „געדענקט, דאס זאגט אייך סאלאווייטשיק: מע ווייסט ניט וועמענס מארגען ס'איז!“... און כך הוה. סאלאווייטשיק'ס ווארט איז, אפנים, אין אזא שעה ארויסגערעדט געווארען. די רשעים האבען געהאט זייער מפלה. די אייגענע רויטשילדס, וואס האבען איהם אמאל דורגעטריבען. האבען געשיקט רופען דעם אייגענעם סאלאווייטשיק דעם שדכן, ער זאל זיי געהן מאכען א פארטי מיט די נייע מיליאנטשיקעס, מיט די אויפגעקומענע אריסטאקראטען, מיט די בראצקיס. דא איז מקוים געווארען דאס ווערטעל: „אז מע דארף האבען דעם גנב, נעמט מען איהם פון דער תליה“. סאלאווייטשיק דער פערמיטלער האט זיך ניט געלאזט צוויי מאל בעטען, און אז ער איז געקומען צו די רויטשילדס, האט מען איהם געבעטען זיצען. ניט געווארט ביז ער וועט זיך אליין זעצען, און אפילו דערלאנגט איהם א פאפיראס און פייער צום פאפיראס. דאס איז שוין די טבע פון א כתרילעווקער אריסטאקראט: אזוי וועט ער

נישקע מיט א שניפס. אמת, דער קאפעליש איז שטארק אָפגעבאָרעט, די ווייסע מאַנישקע איז ניט איבעריג ווייס און דער שניפס איז, זאָל ער מיר מוחל זיין, עפּיס אַ מיין שמאַטע, וואָס גלאַנצט — ס'איז אָבער פאַרט אַ קאפעליש און פאַרט אַ מאַנישקע און פאַרט אַ שניפס! היינט לעגט-צו צו דעם אַ פּירזשאַק, טאַקי איין אַלמען, נאָר אַ קורצען פּירזשאַק, וואָס הענגט אויף איהם אַ ביסעל פּרעמד-ליד, און הויזען אַ פאַר, אפילו קורצליכע, דערפאַר אָבער ברייטע, גאַנץ ברייטע, און קעסטעלדיגע, געווען אַמאָל, איז די יונגע יאָהרען, גאָר-גאָר פיינע הויזען — וועט איהר פערשטעהן דעם חלוק פון איהם ביז זיין טאַטע, עליו השלום. נאָר דאָס אַלסדינג איז בלאַטע אַקעגען די באָרד און פּאות. ווער מיר באָרד? וואָס מיר פּאות? מילא, די באָרד איז נאָך ווי ס'ניט איז. איז ניט קיין באָרד — איז אַ בערדעל. אַ מענש איז ניט מחויב צו טראָגען אַ בעזעם אויפ'ן פנים. אָבער פּאות? קיין סימן אפילו! אָפגעשוירען, אונטערגע-גאַלט און אויסגעקארעניעט מיט'ן וואַרצעל! היינט דאָס רעדען זיינס! קיין „גוט מאַרגען“ איז נישטא, נאָר אַ רוישישער „איזדראַ-סטאַטיע“. און ביי'ס אַוועקגעהן איז — „דאסווידאַניע“. ער זאָל זאָגען, אַשטייגער: „איד האָב פאַר אייד אַ גוטען שדוך“ — איז ניטא. וואָס דען? אַ ביסעל אויף דייטש, אַ ביסעל אויף פראַנץ צווייז און אַ ביסעל אויף רוישיש: „איד האָב פאַר זיי אַ פאַרטי — טשטאָ ניכוד אַסאָבענע!“ וואָס דאַרפט איהר מעהר? זיין טאַטע, עליו השלום, פלעגט טראָגען אַ זאָנטיק, אַ גרויסען, אַ רויטען פאַרעסאָל. איהם שמעהט ניט אָן. ער איז שוין איין אַריסטאָקראַט מיט אַ שטעקעל און רופט זיך סאָלאַווויטשיק דער פערמיטלער. רב שלום שדכן זאָל אויפשמעהן און אַ קוק טהון אויף זיין זוהן, דעם „פערמיטלער“!...

בעקומען אַזא הויכע מיסיע — אויסצופיהרען אַ „פאַרטי“ צווישען אַזעלכע צוויי אַריסטאָקראַטישע הייזער, ווי „אונזערע בראַצ-קיס“ מיט „אונזערע רויטשילדס“, האָט סאָלאַווויטשיק דער פער-מיטלער אָנגעטהאן אַ ווייסע מאַנישקע, צעקעמט דאָס שטיקעל

זאלט זאגען וואס איהר ווילט, הויבט ביי אייך די צונג און צו פלעשטשען דער רוח ווייסט וואס!... איידער סאלאווויטשיק איז אריין צו די אויפגעקומענע מיליאנטשיקעס, דאס הייסט, אז ער איז געווען אויף יענער זייט טהיר, איז ביי איהם געווען צוגעגרייט פֿעק מיט רעד און מיט משלים און מיט פסוקים און מיט גמרא'ס — אהו א שיעור. נאר אז די בראַצקיס האָבען געגעבען אויף איהם אַ קוק מיט די אויגען און אַ פרעג: „וואָס דאַרפֿט איהר?“ — האָבען זיך ביי'ם שרען געגעבען אַ בלעטער־איבער די געדאַנקען אין קאָפּ, און פֿון אַלע זיינע פֿאַרטיגע רעד מיט די פסוקים, מיט די גמרא'ס, מיט די משלים, איז געוואָרען אַ מישמאַש — עס האָט זיך ניט גע־קלעפֿט אַ וואָרט צו אַ וואָרט. דאָס הייסט, אָנגעהויבען האָט ער דוקא נישקשה'דיג: „פֿאַרהאַן אַ רש"י, מאַכט ער: „תעלֵא בערניה סגיד ליה“ — אַ פֿוקס איז זיין צייט, אַז מע דאַרף צו איהם אָנקור מען...“ האָט מען געגעבען אויף איהם אַ קוק און אַ האַק איבער: „אַקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רעד?“ „טאַקי אַקעגען דעם טאַקי, וואָס מע ווייס ניט וועמענס מאָרגען ס'איז...“ אַט, דאַכט זיך, ניט לאַנג האָט איהר געוואָלט, האָבען זיי ניט געוואָלט. איצט ווילען זיי שוין — שייך זאָגען זיי ווילען? זיי חלש'ען, זיי געהען אויס מיט אייך צו טהון, זיי נעמען אַיין אַ מיתה משונה! זיי וואָלטען מי יודע וואָס, אַבי...“

— פון וועמען רעדט איהר?

— פון וועמען איך רעד? טאַקי פון זיי, טא יעסט, פונ'ם סאַמע יחוס, פון דער גילדענער פֿאהו, פון די גרעסטע, פון די פיינס־טע, פון די שענסטע — פון „אונזערע רויטשילדס" רעד איך דאָד... מעהר האָט מען נישט בעדאַרפט. דער פערמיטלער זאל זיי געווען אָפּגיסען מיט עסיג, אָדער מיט וויטריאַל, וואָלט זיי, דאַכט זיך, געווען ניהא'ער. די בראַצקיס, ווייזט אויס, האָבען נאָך נישט פֿערגעסען דעם מיאוס'ען אָפּזאָג, וואָס זיי האָבען אַמאַל געהאַט פון די רויטשילדס, ניט היינט געדאַכט, — האָבען זיי זיך אָפּגע־

זיך אייד בלאזען, ווי איין אינדיק — גארנישט צו צוטרעטען! נאר קוים בעדארף ער פון אייד א שטיקעל טובה, אזוי ווערד ער אייד נידעריגער פון דער ערד און ווייכער פון פוטער, האטש נעמט לענט איהם צו צו א געשוויר! אין קורצע ווערטער, מיט א פאר קליינע הקדמות, האבען די רויטשילדס אויסדערצעהלט זייער התנצלות פאר סאלאווייטשיק דעם פערמיטלער, אז זיי וואלטען, אייגענטליך, בשום אופן ניט געוואלט טהון ניט מיט זייער גלייכען, ניט מיט דעם, וואס זיי שטעהט ניט אן. נאר אזוי ווי ס'איז פארהאן א גמרא מיט א מדרש און מיט, להבדיל, א גוייש ווערטעל — על כן זאל ער זיך מטרות זיין צו די נייע, צו די אויפגעקומענע, צו אט די, וואס מע רופט זיי איצט מיט'ן נאמען „די בראצקיס“, און ער זאל זיי זאגען כך וכך... איהם בעדארף מען דאך די צונג ניט פיקען; ער איז דאך א איד, וואס קאטארע ער קאן...

דער פערמיטלער איז שיער צעגאנגען געווארען פון אזא בע-נעמונג, פון אזוינע רעד און פון אזעלכע קאמפלימענטען. שויד צו זאגען ער קאן? אוראי קאן ער! „ניין, פאני סאלאווייטשיק! איהר בעדארפט רעדען נישט גלאט, נאר פערשטעלט.“ שויד צו זא-גען פערשטעלט? אוראי פערשטעלט! „ניין, פאני סאלאווייטשיק! איהר טארט ניט זאגען, אז דאס האבען מיר אייד געשיקט. איהר בעדארפט זיי זאגען, אז דאס איז אייער אייגענער פלאן, וואס וואכסט פון אייד אליין. איהר פערשטעהט, צי ניין?“ שויד צו זאגען ער פערשטעהט? ווער דען פערשטעהט, אז ניט ער? — און סאלאווייטשיק דער פערמיטלער האט אנגעגורט זיינע לענדען און איז אין דעם זעלבען טאג אוועק צו די בראצקיס, איין אנגעלאדע-נער און איין אנגעשטאלענער, געהאט אזוי פיעל צו זאגען, אז ער האט גארניט געוואוסט, פון וואס פריהער. עס האט זיך איהם ארויסגעווי-זען, אז וויפיעל ער זאל ניט רעדען, וועט זיין ווינציג, און וואס ער זאל ניט זאגען, וועט ניט זיין דאס, וואס מע דארף. ס'איז אלע מאל אזוי, פון זינט די וועלט שטעהט: אז איהר קומט אריין צו א גרויסען מענ-שען, פערפלאנטען זיך אייד די מחשבות, און אנשטאט דעם, איהר

און האט זיי געפלעפט ביידען, די מאדאם מיט דער טאכטער, מיט'ן ערשטען דרעה פון זיינע שווארצע אריסטאקראטישע וואנסילעך און מיט'ן ערשטען שאם פון זיינע אויגען. איצט איז געקומען די צייט אויסצואגען — עס איז שוין מעהר ניט קיין סוד — ווער איז דאס די אריסטאקראטישע מאדאם, וואס רעדט אזוי שטארק רוסיש: „נא טשטא נאם וואזדעך, קאגדא או נאם יעסט דיענגי? “ און ווער איז געווען דער טשיקאווע-פראנטעוואטע-אריסטאקראטישער יונגערמאנטיק, וואס האט געפלעפט די אריסטאקראטישע מאמע מיט איהר אריסטא-קראטישער טאכטער? די מאדאם — דאס איז געווען נישט קיין אנדערע, נאר די מאדאם רויטשילד, און דער יונגערמאן איז נישט מעהר און נישט וועניגער, ווי א זוהן פון די אויפגעקומענע אריסטאקראטען, פון די כתרילעווקער בראצקיס.

נעמענדיג איז אנבעטראכט דאס אלץ, וואס איז דערצעהלט גע-ווארען ביז אהער, וועט שוין ביי'ם לעזער זיין רעכט, ווער ס'איז געקומען צו הילף סאלאווייטשיק דעם שדכן, און עס בלייבט איבער נור איין זאך: צי האט דער גאט פון ליעבע עפּים אויפגעטהאן? און צי ס'איז איהם געראטען, סאלאווייטשיק דעם פערמיטלער, די דאזיגע „פארטי“ דורכצופיהרען? און אויב יא — וואס האט ער, סאלאווייטשיק דער פערמיטלער, געחאפט דערביי? און וואו איז פארגעקומען די דאזיגע גרויסארטיגע אריסטאקראטישע חתונה — אין כתרילעווקע, צי אין „פאלעסטינא“ אויף דער דאטשע? אויף די אלע וויכטיגע פראגען בעקומט דער פריינד לעזער א קלארע תשובה אינ'ם קומענדיגען קאפיטעל פונ'ם דאזיגען זומערדיגען ראמאן.

7.

סאלאווייטשיק דער שדכן ארבייט אויף אלע כליים.

מיר מיינען, אז דער פריינד לעזער איז צופריעדען, וואס דער „ער“ און די „זי“ פונ'ם דאזיגען זומערדיגען ראמאן זענען גאר

קיהלט דאס הארץ אצינד און אויסגעלאזט כל חמתם נעבאך אויפ'ן שדכו'ס קאפ:

— מיט וועמען רעדט איהר אונז ? מיט אט די ראסטאוויש-טשיקעס, פראצענטניקעס, ליכוויארזשעס, וואס פערמאנען ניט אונז זער מיסט ? — ווי האט דאס א איר א שדכן אזא פאטעפאלנעסט קומען פארלעגען אונז צו טהון מיט אזעלכע „חאץ-דארגעס“ ? ווער זענען זיי, אייערע רויטשילדס ? שוין לאנג איז זייער זיידע גער זעסען מיט א טארבע מינץ אין מארק און געפרוירען, ווי א הונט ? איצט זענען זיי שוין געווארען כלומרשט באנקירען, נעמען וועכס-לעך, שינדען די הויט. ניין, ניין ! איהר זאלט גארניט פרובען אפילו אפגענטפערען א ווארט — איהר הערט, וואס מע רעדט צו אייד ? און אז איהר וועט ניט אוועקגעהן באלד מיט גוטען, וועט איהר זיך דערשפיעלען — מע וועט אייד נעמען, איהר הערט צי ניין, און מע וועט אייד אראפלאזען פון אלע טרעפ !

שוין שטעהענדיג פון אונטען, איז דעם שדכן געבליבען נור איבערצו'חור'ען נאך אמאל די אמאליגע ווערטער זיינע: „מ ע ק א ז נ י ט ו ו י ס ע ז ו ו ע מ ע נ ס מ א ר ג ע ז ס ' א י ז “ . . . און זיינע ווערטער זענען מקוים געווארען אויף א וואונדערליכען אופן, וואס ניט סאלאווייטשיק דער פערמיטלער, ניט קיינער האט זיך געקאנט דערויף ריכטען. איצטיגס מאל האט זיך אנגענומען דעם שדכן'ס קרוודע דער גאט פון ליבע, עס האט זיך אריינגעמישט דאס קליינע מלאך'על, וואס הייסט מיט זיין היי-ליגען נאמען „אמור“ און וואס שיסט מיט פערגיפטגוטע פיילען אלע בחורים מיט אלע מיידלעך גלייך אין הארצען אריין. דאס איז געווען אין יענעם הייסען זומערדיגען טאג, ווען ביי אברהמעל דעם קאלישטשיק זענען געפאהרען פון כתרילעווקע קיין „פאלעס-טינא“, אויב דער לעזער קאן זיך דערמאנען, איין אריסטאקראטישע מאדאם מיט א טעכטערעל א יפת-תואר, און צו זיי אויף דער „קא-ליקע“ האט זיך ארויפגעחאפט א טשיקאווע פראנטעוואטע בחור'על מיט א ווייס קאפעלישעל און מיט איין אריסטאקראטיש שטעקעלע

האלטען מיט זיי ערע עלטערען, אַנטלאָפּען און שטילערהייך געשטעלט אַ חופּה. וואָלטען זיי דאָס, דאָכט זיך, געמעגט געדענ- קען? איז ניין. איצט, אַז גאָט האָט זיי געהאַלפּען, זיי זענען אַל י י ו געוואָרען עלטערען, האָלטען זיי מלחמה מיט זייערע קינדער. דערפאַר, אַז זייערע קינדער וועלען, אַם ירצה השם, אויס- וואַכסען און וועלען ווערען עלטערען, וועלען זיי אויף פּערגעסען די אַמאָליגע צרות און וועלען מלחמה האָלטען מיט זיי ערע קינ- דער. דאָס איז אַ בעזונדער קלל פון גאָט, און נור איין אַרם הראשון איז געווען אַ גליקליכער, וואָס חוה האָט נישט געהאַט קיין עלטערען, — און ווייטער איז צרות, מיט דאָסאָדע, מיט האַרצוועג- טיג, מיט אומגליקען, מיט דראַמעס, מיט טראַגעדיעס אַלערליי. וועהדוועה, אַז מע טהוט זיך אַ טראַכט-אַריין, וויפּיעל אומזיסטע טרערען עס זענען פּערגאָסען געוואָרען און וויפּיעל יונגע לעבענס- עס זענען דערפון רואינירט געוואָרען — שטעלען זיך די האַר קא- פּויר! און נור דערפאַר, וואָס ס'איז אַצינד זומער, דאָטשע-סעזאָן, אַלץ גרינט און געלט און בליהט און וואַכסט און ס'איז היים, און עס ווילט זיך גאָר געהן באַדען, און ווייל מיר זענען בכלל נישט קיין גרויסע מרה-שחורה'ניקעס און זענען ווייט פון טראַגישע בעשריי- בונגען און טרויעריגע געדאַנקען, געהען מיר פּערביי און ווילען דער- פון גאָר נישט רעדען אפילו. און דערצו איז אין דעם זומערדיגען ראַמאָן, וואָס מיר בעשרייבען דאָ, צום גליק, אַלסדינג צוגעגאַנגען אַזוי גלאַטיג, אַזוי פּיינטשיק, אַז ס'איז געבליבען, דאָכט זיך, מעהר נישט, ווי נעמען און שרייבען תנאים, ברעכען טעלער און — מוזל טוב אייד. נאָר וואָס דען? אַז ס'איז געקומען צום שפּיל, האָט זיך עס אָפּגעשטעלט. וואָס איז די מעשה? די מעשה איז, וואָס אומע- דום מוז זיין אַ פּלעקעל, אַ וואָרעם, וואָס דערלאָזט נישט. און דאָס איז, אייגענטליך, אַ גליק פאַר אונז, שרייבער, מחמת ווען ניט אַט דער וואָרעם, און ס'זאָל אַלסדינג געהן גלאַט, וואָס וואָלטען מיר, דיכטער, דעמאָלט געהאַט צו טהון אויף דער וועלט?

נישט קיין געוועהנליכע בשר-רודם'ס, ווי, למשל, מיר זענען. נאר אמת'ע אריסטאקראטען, פון דער גאלדענער פאָהן, פון די כתר-לעווקער מיליאנערען און מיליארדערען. „ער“ איז אַ בראַצקי פון „אונזערע בראַצקיס“. „זי“ — אַ רויטשילד פון „אונזערע רויט-שילדס“. און דאָס איז דאָך אַ פאַקט, וואָס מע קאָן נישט אַפֿליי-קענען, אַז מיר, געוועהנליכע בשר-רודם'ס, זענען אַלע מאָל זעהר נייגעריג צו ווייסען דוקא וואָס איז די הויכע פענסטער טהוט זיך, ווי אזוי לעבט מען ביי די נגידים, ווי אזוי עסט מען דארט, ווי אזוי טרינקט מען? און אז אַ מיליאַנערסקע אַריסטאָקראַטישע חתונה האָט פאַר אונז גאָר אַ בעזונדערען אינטערעס, האַטש אַז מע וויל שמועסען אין תּוֹך אַרײַן — וואָס האָבען מיר דערפּון? גאר-נישט מיט גאַרנישט. נאָר אזוי האָט אונז שוין גאָט בעשאַפֿען — פאַרפּאַלען. מיר קאָנען דעריבער מיט אַ ריינעם געוויסען געהן ווייטער מיט אונזער געשיכטע. נאָר מע דאַרף זיך דערמאַנען אויף אַ ווײַלע איז דעם ערשטען בעגעגעניש פּונ'ם „ער“ מיט דער „זי“ ביי אַבראַהאַמען אויף דער „קאַליקע“, ווי אזוי דעם יונגען העלד בראַצקי איז דאָס געגאַנגען, טאַקי ממש דורך טהיר און דורך טויער. נישט נור איז די יפּת־תּוֹאַר, רויטשילד'ס טעכטערעל, געווען פון איהם געפאַנגען, נאָר אפילו די מאַמע איהרע, זאָל געזונד זיין, די מאַדאַם רויטשילד אַלײַן, איז אינגאַנצען געווען אויף זיין זייט און האָט איהם מוראַדיג פּרײַנדליך אויפגענומען און מיט סכנות ליעבליך איינגעלאָדען צו זיך אויף דער דאַטשע: „פּאַזשאַלעססטע, בעז צערעמאַני!“ צו אַזאַ כבוד און צו אַזאַ הצלחה איז לאו כל אדם זוכה. וואָרום מיר ווייסען דאָך, אַז פון זינט די וועלט שטעהט און זינט צווישען מענשען קומען פאַר ראַמאַנען איז פונקט קאַפּויר: אַז עס קומט די צייט פון פּערליעבעניש, איז אָדער דער טאַטע, אָדער די מאַמע פון דער יפּת־תּוֹאַר, אָדער זיי ביידע, שפּאַרען זיך איין אזוי גוואַלדיג, אַז ס'איז זיי נישט צו ריהרען פּונ'ם אָרט! שענער פון אַלץ איז דאָס, וואָס די עלטערען, זאָלען מיר מוחל זיין, האָבען אַלײַן אַמאָל אין דער יוגענד געליעבט און געקעמפּט, מלחמה גע-

טראפען מיט אונזער צווייטען העלד, מיט בראַצקי'ס זוהנדעל, ביי זיינע מחותנים, אין „פאלעסטינא“ אויף דער דאטשע, און דער-זעהן, ווי יענער שיסט מיט אויגען אויף דער מאמוזעלעכין רויט-שילד, און ווי די מאדאם רויטשילד שלאגט מיט איהם בלאט, חנפה'ט דעם גאסט אויף וואס די וועלט שטעהט און האקט אזא רוסיש, אז מע קאן בלייבען אהן א בויך לאכענדיג! דעם חתן רויטשילד, דאס הייסט, דעם האלבען חתן איז ניט געפעלען דאס, וואס די מחותנת'טע רויטשילד איז איהם געווארען עפּיס צו בערע-דעוורדיג, און עס האט זיך אָנגעצונדען א העליש פייער אין דעם דאזיגען העלד, און סע האט איהם געהאפט א פערדראס אויף דעם יונגען בראַצקי, און די לייעבע האט זיך פלוצים אין איהם צעברענט און צעפלאקערט מיט סכנת נפשות! ניט אזוי די לייעבע צו דער כלה, ווי די שנאה צו אט דעם „אויפגעקומענעם“ אריסטאקראט! וואס האט יענער צו געהן מיט ווייזטען אין אזא שטוב, וואו ער, רויטשילד, רעכענט זיך „כמעט“ פאר א חתן? ... און בכדי צו מאכען א סוף מיט דער דאזיגער אונאַנגענהמער געשיכטע, האט ער גע-פועל'ט ביי זיינע עלטערען, אז מע זאל זיך אביסעל צואוילען מיט'ן קנס-מאַל. נאָר ווי איבערראשט איז מען געוואָרען ביי זיינע עלטע-רען, אז מע האט זיי געבראכט פון דארט א תשובה, אז ס'איז נישטא וואס צו רעדען פון קיין קנס-מאַל, איבער דר יי טעמים: ער-שטענס, איז זומער, און זומער מאכט מען ניט קיין קנס-מאַל. צווייטענס, איז די כלה נאָך צורונג און מע טראכט נאָך גארנישט פון קיין שרוד. און דריטענס, קאן זיין, אז די טעג זאל זי א כלה ווערען טאקי פון היע מיט איינעם פון די פאלעס-טינער אריסטאקראטען...

אז דער איינער פון די „פאלעסטינער אריסטאקראטען“ איז אונזער יונגער בראַצקי — דאס האט מען נישט געזאגט. מע האט עס שוין אליין בעדארפט פערשטעהן. פאר די רויטשילדס איז דאס געווען א צווייענדיגער סקאנדאַל: דאס, וואס זייער זוהנדעל בלייבט אהן א כלה — איז איינס. און צווייטענס, וואס איז דער גאלדענער

דער „וואָרעם“, וואָס איז געלעגען צווישען אָנווערע העלדען, איז נישט נור דאָס, וואָס ער איז אַ בראַצקי און זי אַ רויטשילד, — דאָ איז געלעגען איין אַנדער הונד בעגראַבען: אָנווער יפת־תואר איז שוין געווען „כמעט“ ווי אַ כלה. טאָקי פאַר איין אייגענעם, פון דער משפּחה, פון די רויטשילדס. אַ זונג איז דאָס אפילו געווען מששת ימי בראשית: ביידע גלייכע מיוחסים, ביידע פון דער גאָל־דענער פּאָהן און ביידע זיצען זיי אין איין „פּאַלעסטינא“, אַ דאָטשע געבען אַ דאָטשע. ביידע האָבען גלייכע נדו'ס (צו עשרת אלפים) און ביידע קענען זיי זיך איינס דאָס אַנדערע דורך און דורך. זי — קענען מיר שוין. מיר האָבען שוין געהאַט דאָס פּערגעניגען זי צו זעהען ביי אברהמלען אין דער „קאליקע“ — אַ בתולה'כין אַ צאָצ־קע, איין אמת'ע יפת־תואר. און מיט איהם, מיט'ן חתן, הייסט עס, בעדאָרף מען אייך בעקאָנט מאַכען, אָפּמאַהלען אין עטליכע קורצע שטריכען: אַ בחור כהלכה, פונ'ם געוויסען שנים, אַ „גער־קאָנטשעטער קאָמערטשעסקי“, האָט ליַעב אַ קערטעל און קען זיך מיט דער גאַנצער חבריא פון „שאַנטאָן“, קלאָר אויף אויסוועניג אַלע אָפּערעמעס, און דעם גרעסטען ניגון וועט ער אייך אויספייפּען מיט'ן מויל. בייטאָג איז ער שלעפּעריג, ביינאַכט — איין אויסגע־שלאָפענער, דאָס קאָפּעלישעל זיצט ביי איהם אויפ'ן שפיץ קאָפּ, דאָס רעקעלע, „אַלאַ־קלאַש“, הענגט ווי אויסגעגאָסען, דאָס שטעקעלע דין און טשאַקענדיג, און אַז עס קומט אַריין אין טהעאָטער, אַדער אין צירק, אַדער אין סינעמאַטאָגראַף, געהט עס, ווי צום טאַנץ, בעל־הבתיש, ווי אַ הוימישער, ווי איין אַלטגעוועסענער. אַט האָט איהר אייך אַ בילד פון איין אַריסטא־קראַטישען חתן פון די אמת'ע כתרילעווקער רויטשילדס. מיט דער כלה האָלט זיך אַזאָ חתן קאָלט, סטאַטעטשנע, אויסגערעכענט, בע־ווייזט זיך ניט אַרויס מיט קיין פּערליעבעניש — דאָס פאַסט פאַר אַ בחור'על פון „אַרץ־ישראל“, ניט פאַר אַ „פּאַלעסטינער“ אַריסטאָקראַט. אַרויסבעוויזען סימנים פון פּערליעבעניש און פּרעטעני־זיעס צו דער „כלה“ האָט ער ערשט דעמאָלט, ווען ער האָט זיך גע־

גענומען מאכען א שפאציער מיט'ן מאמוזעלעכין רויטשילד, אמאל צופוס, אמאל רייטענדיג אויף פערדלעך און אמאל גאר אין איין אויטאמאביל ווייט'ווייט אין וואלד אריין, — אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז מען איז געוואוירע געווארען אין „ארץ-ישראל" אויף די דאטשעס, וואס אין „פאלעסטינא" טהוט זיך, האט מען דאס פארעל גענומען אין די מיילער אריין און מע האט אנגעהויבען אונטערצומורמלען... בקיצור, עס איז דערגאנגען אזש צו דער משפחה פונ'ם העלד, צו די בראצקים, און ס'איז געווארען כלומרשט א ויצעקו — זיי ווילען ניט דעם שדוך! האט דאס שוין די רויטשילדס פערדראסען: ווי-באלד, אז אייזער ווילט ניט, ווילען מיר א ו ד א י ניט! האט זיך דאס יונגע פארעל אוועקגעשטעלט: ווילען מיר אבער! און עס האט זיך אפגעשפיעלט איין אריסטאקראטישע טראגיקא-מעדיע, וואו אלע צדדים האבען געוואלט — און אלע האבען זיך געברעקעלט, געמאכט אנשטעלען, ביז מע האט געמוזט אנקומען צו סאלאווייטשיק דעם פערמיטלער, ער זאל אויסגלייכען דעם סכסוך. און אט דא האט זיך ארויסגעוויזען סאלאווייטשיק מיט זיין גאנצער כח, וואס ער קאן. ער האט אנגעווענדט אלע מיטלען, דריי טעג געארבייט מיט דער גאל, און האט אויסגעגלייכט אלע צדדים, גע-מאכט שלום ושלחה, השקט וכטח. קודם האט ער אפגעמאכט מיט'ן געוועזענעם חתן א שטיקעל געשעפט. ער האט איהם געגעבען צו פערשטעהן, אז ער קאן מיר זיין געוועזענער כלה'ס ליעבע-בריוולעך מאכען געלד; נישט חלילה זיי פערקויפען צו די גאזעטען, נאר צו דער כלה'ס עלטערען. די רויטשילדס קאנען פאר אזא סחורה מעהר בעצאהלען, ווי צוואנציג קבצנ'ישע גאזעטען אין כתרי לעוווקע; און דוקא איצט, פאר דער חתונה, איז די רעכטע צייט צו פעהראנדלען די בריוולעך, ווארום טאמער לעגט ער עס אפ אויף שפעטער, האפט די סחורה א ריח און זי ווערד אויסגעוועבט... די דאזיגע ווערטער זענען דעם געוועזענעם חתן אריין אין נאז אריין. און מע האט זיך גענומען דינגען פאר די בריוולעך גאר פשוט, ווי מע דינגט זיך פאר עפוס א מין ארטיקעל, און מע האט די בריוולעך ביי איהם

פאזן פון די אמת'ע רויטשילדס האפט זיך אריין איין „אויפגע-
קומענער“ אריסטאקראט, „עפּיס“ א בראַצקי! דער צווייטער פונקט
איז געווען נאך אפשר וויכטיגער פונ'ם ערשטען. און פאר אונזער
אפגענאָרטען העלד, דעם האַלבען חתן רויטשילד, איז דאס געווען
אזא קלאַפּ, אז ער איז גרייט געווען אויף אלסדינג, וואָס ער האָט
ווען אַמאָל געלייענט אין די פראַנצויזישע ראַמאַנען. אפילו אויף
א דעל! נאָר דערווייל האָט ער קיין סעקונדאָנטען צו זיין קאָנקור-
רענט, צו בראַצקי'ן, נישט געשיקט. ער האָט בעסער געשיקט זאָגען
דער טאַמע פון זיין „כמעט“ געוועזענער כלה, אז ער ווייסט, אז
דאָס שטאַמט פון א י ה ר, און אז ער וועט דאָס איהר ניט פער-
שווייגען — ער וועט לאָזען אָפּדרוקען אין ביידע כתרילעווקער גאָ-
זעטען אַלע לייעבעריוולעך, וואָס ער האָט פון איהר טעכטערעל,
אַלע ביז איינעם, — און לאָז איהר געליעכטער חתן וויסען, וועמען
ער נעמט פאר אַ כלה! ... אַפנים, אז אין די דאָזיגע לייעבעריוור-
לעך האָט זיך עפּיס געפונען, — און דאָס וואָלט געקאָנט זיין אַ
שענער מאַטעריאַל פאר די כתרילעווקער גאָזעטען. דער „קאַפּע-
ליש“ מיט דער „יאַרמעלקע“ וואָלטען שוין געמאַכט דערפון אַ רעכ-
טען צימעס און וואָלטען עס צעלעגט אויף טעלערלעך, — און דאָס
האָט דאָך געבאָד דאָס געעהרטע כתרילעווקער פובליקום אזוי לייעב,
ווי, אַ שטייגער, געהאַקטע געזענע לעבערלעך מיט שמאַלץ, אָדער
געפיהלטע העלזלעך אין אַ גוטען לאַקשענעם קוגעל, אָדער קאַלטען
עפּעל־קוואַס מיט אייז אין אַ הייסען זומער טאָג. איז אָבער ניט
בעשערט געווען ניט די גאָזעטען זאָלען האָבען וואָס צו שרייבען,
ניט דאָס געעהרטע פובליקום זאָל האָבען וואָס צו לייענען, ווי מיר
וועלען דאָס באַלד געוואוירע ווערען.

* * *

און אונזער צווייטער העלד, דער גליקליכער בראַצקי, האָט
זיך דערווייל געטהאָן זיינס: ער איז געוואָרען אַ גאַנץ אָפּטער
גאַסט ביי די רויטשילדס אויף דער דאָטשע, געבראַכט אַלע טאָג
צוטראָגען אַ בוקעט פרישע בלומען מיט אַ האַלב פונט שאַקאַלאַד,

סיש : די מחותנים פון חתנ'ס צד האבען זיך עפֿים גע'סוד'עט, און צווישען די געסט איז געוואָרען אזאָ בהלה, אזאָ סומאטאכע, אז מיר מוזען דאָ איבעררייסען און איבערלאָזען די פערשלייערטע דאָ-מע אויפ'ן קומענדיגען קאפיטעל, וואָס שליסט די דאָזיגע זומער-דיגע ערצעהלונג מיט אַ שענעם „עפילאָג“ און מיט אַ „נאטאכענע“, ווי סע פאסט פאר אזאָ אַריסטאקראטישען ראמאָ.

8.

די פערשלייערטע דאמע.

דערפאר איז גוט צו זיין אַ גביר (אונזער אלטע מענה!) און דערפאר איז אַ חיות ביי די אַריסטאקראטען, וואָס טאמער טרעפט זיך עפֿים ביי זיי, איז אפגעווישט די ליפען און פתח שוין — שאַ! ווען אזאָ מעשה, וואָס האָט זיך געטראָפֿען אין „פאלעסטינא“, ביי די רויטשילדס מיט די בראַצקיס, טרעפט זיך, די שעה זאָל גאָר ניט זיין, ביי אַ פראסטען אידען אין „ארץ-ישראל“, וואָלט זיך איך בערגעקעהרט די גאנצע וועלט! און דאָ, ביי די אַריסטאקראטען, — גארנישט! אז די פערשלייערטע דאמע איז אַריינגעקומען צו די רויטשילדס אַ מינוט פאר דער חופה, איז טאקי געוואָרען אויף אַ וויילע אַ סומאטאכע, אַ בהלה; עס האָט אָבער לאַנג נישט גענוג מען. מע האָט די פערשלייערטע דאמע אַריינגעפיהרט אין אַ בער-זונדער חדר, טאקי דעם חתנ'ס פאטער און מוטער, די אויפגעקומענע בראַצקיס האָבען עס געטהאָן, און מע האָט זי אַ פרעג געגעבן: „וואָס וויל זי?“ ווער זי איז און וואָס זי איז — דאָס האָט מען זי ניט געפרעגט. מע האָט זיך שוין אַליוו גע-שטויסען, אז דאָס איז מסתמא דעם ענגען בראַצקי'ס אַ געליעבטע פון פאר דער חתונה (דאָס ווערד אַנגערופען אויף זייער לשון „פֿלירט“). ווער פֿלירטעוועט ניט היינטיגע צייטען ביי די אַריס-

אונגעקענופט — פאר וויפיל? דאס איז שוין א סוד-ואד. סאלא ווייטשיק דער פערמיטלער ווינשט זיך עס צו פערדיענען אלע יאהר, וואס דאס האט אפגעקאסט, און פאר נויט — איז אלע דריי יאהר. און אז איהר וועט איהם שטארק בעטען — איז אלע פינף יאהר... דערנאך האט ער גע'פועל'ט ביי די בראצקיס, אז האטש זיי האבען אריבערגעשמיסען די רויטשילדס און זענען א סך רייכער פון די רויטשילדס, און וויבאלד רייכער, זענען זיי דאך גרעסערע מיוחסים אויף, פון דעסמוועגען זענען זיי, די בראצקיס, פריהער געקומען מיט א ווייט צו די רויטשילדס אין „פאלעסטינא" אויף דער דאטשע. און דארטען איז טאקי געווען דאס ווארט, און דערנאך — דאס קנס-מאל, און טאקי באלד נאכדעם האט בעדארפט זיין די חתונה, — האט זיך געטראפען א מעשה, א צופאל, וואס טרעפט זיך איין מאל אין הונדערט יאהר און וואס האט שיער-שיער ניט צעשטעהרט דעם גאנצען פלאץ פון סאלאווייטשיק דעם שדכן. דער צופאל איז געקור מען גאר פון א זייט, וואס ניט סאלאווייטשיק, ניט די רויטשילדס מיט די בראצקיס זענען אין דעם גאט די נשמה שולדיג. שטעלט אייך פאר, אז סאמע איז דער לעצטער מינוט, ווען אלע כתירלעוו-קער אריסטאקראטען, אנגעטהאן אין קורצע פראקען און ווייסע הענטשקעס, זענען זיך צענויפגעקומען קיין „פאלעסטינא", צו די רויטשילדס אויף דער חתונה, וואס האט אפגעקאסט א פערמעגען. צוויי ארקעסטערן מוזיק האבען געשפיעלט, א חוץ כתירלעוונקער כליזמר, און אלץ איז שוין געווען גרייט צו דער אריסטאקראטישער חופה, — פלוצים וואכסט אויס, מע ווייסט ניט פון וואנען, עפנים א גרויסארטיגע דאמע, א הויכע, א שלאנקע פיגור, אונטער א גע-דיכטען שליער, א שענע צי מיאוסע — דאס ווייסט מען ניט, נאר אז זי איז א נקבה — דאס איז זיכער. און ווי נור די דאמע אונטער'ן שליער האט זיך בעוויזען, אזוי איז דער אריסטאקראטישער חתן געווארען בלאס, דער כלה איז געווארען ניט גוט, טאקי ממש אויף צו חלש'ען; די מחותנת'טע פון כלה'ס צד איז געווארען צעמישט, געבראכען די הענד און אויפגעהערט צו רעדען אויף רי-

און דער אלטער בראצקי האט געלעגט די חתימה מיט זיין אמת'ען נאָמען „קופעץ פעררע נילדיע איסאק אראנאוויטש דעמבא“, אז דאס קינד בעדארה זיך געפינען ביי דער מוטער ביז ס'וועט אלט ווערען אכצעהן יאהר, און דערויף בעקומט די מוטער אזוי פיעל און אזוי פיעל אלע יאהר; און אז דאס קינד ווערד אלט אכצעהן יאהר, בעקומט עס פון דעם קופעטשעסקי סין אראן איסאקאוויטש דעמבא, פון חתן הייסט עס, אזוי פיעל און אזוי פיעל, — און דאס אלסדינג דארה זיין בסודיסודות, און ביידע צדדים זענען צופריעדען, איינס צו דאס אנדערע טאָרען נישט האָבען קיין שום טענות און פרע-טענזיעס — **והכל שריר וקיים**.

און דערמיט איז די פערשלייערטע ראַמע אַוועק אהין, פון וואָנען זי איז געקומען, און די צערעמאָניע פון דער אַריסטאָקראַט טישער חופּה איז אויסגעפיהרט געוואָרען אויפ'ן שענסטען אופן: דער קאָזיאָנער רב האָט געהאַלטען זעהר אַ שענע דרשה, געוועהנ-ליך אויף רוסיש, זיך אָפּגעשטעלט אויף דער אומשולדיגקייט און אויף דער ריינער ליעבע פון דעם פאַרעל, וואָס געהען בויען זייער הויז, אזוי ווי גאט האָט געבאָטען און אזוי ווי אין פסוק שטעהט: „הבן יקיר לי אפרים“. ביי'ם פסוק האָבען די אַריסטאָקראַטען אַראָפּ געלאָזט זייערע נעזער, און די אַריסטאָקראַטעס האָבען צוגעטראָ-גען די ווייסע טיכלעך צו די טרוקענע אויגען, צו בעווייזען, אז האָטש זיי ווייסען ניט די טייטש פונ'ם פסוק, נאָר דעם פשט פון די ווערטער פערשטעהען זיי גלייך מיט די אַריסטאָקראַטען... און דער-נאָך האָבען חתן-כלה צעקושט זיך מיט די מחותנים און מיט אלע געסט, און תיכף נאָך דער צערעמאָניע, אפילו נישט פער-ביסען, נאָך אויסגעטרונקען צו גלעזלעך שאַמפּאַניער-וויין, האָט זיך דאָס פאַרעל אויפגעזעצט אין אַ שענעם אויטאָמאָביל און איז אָפּ-געפאַהרען צו דער באַהן אויף דער האַכצייטסרייזע, ווי דער מנהג איז ביי די אַריסטאָקראַטען פון דער גאַנצער וועלט, און אויך ביי אונזערע כתלעווקער אַריסטאָקראַטען, וואָס טאַנצען נאָך דער גאַנצער וועלט.

טאקראטען? דעריבער האט מען זי נור געפרעגט, וואס זי וויל. און אז די פערשלייערטע דאממע האט געזאגט, וואס זי וויל, איז מען קיין ברעקעל נישט נתפעל געווארען. מע האט זיך נור אוועקגעשטעלט דינגען מיט איהר, ווארום די פאדערונגען, וואס די פערשלייערטע דאממע האט אוועקגעשטעלט, זענען געווען שוין אביסל סעל צו פיעל. די פערשלייערטע דאממע האט געפאדערט איינס פון די צוויי: אדער ס'זאל זיין אויס שדוך מיט די רויטשילדס און אויס חופה, און דער חתן בראצקי זאל חתונה האבען בעסער מיט איהר, מיט דער פערשלייערטער דאממע, אדער אז ניט, זאל ער זי בעוואהר רענען מיט א שטענער פענסיע, ווי עס פאסט פאר אזא אריסטאקראט, ווי אונזער בראצקי, און א חוץ דעם זאל ער מוחל זיין אוועק לעגען א געוויסען קאפיטאל אויף אויפ'ן קינד'ס נאמען... וואס איז געווען דאס קינד און פון וואס געזען האט זיך גענומען אהער א קינד? — דאס האט מען זי אויך ניט געפרעגט. ביי די אריסטאקראטען איז דאס ניט קיין נאווונע, אז א חתן פאר דער חתונה זאל האבען א געליעבטע, און די געליעבטע זאל האבען פון איהם א קינד, אדער צוויי. אונזערע אויפגעקומענע אריסטאקראטען, די כתרילעווקער בראצקיס, האבען געדאנקט גאט, וואס זי האט נור א ייז קינד. ווארום מיט וואס וואלט געווען בעסער, ס'זאל זיין צוויי אדער דריי קינדער? און אביסעל האט מען געהאט פאראייבעל אויפ'ן זוהן: למאי האט ער ניט דערצעהלט פריהער דעם טאטען אדער דער מאמען, אז ער האט שוין א קדיש? איצט איז אבער נישט די צייט אויף צו זיין ברוגז, די חופה שטעהט, אלץ איז גרייט און פארטיג, און דער עולם קאן נאך אנהויבען זיך צעקרייכען און צעגעהן אהיים, און די אריסטאקראטישע חתונה קאן זיך נאך חלילה ענדיגען מיט א סקאנדאל, — און אריסטאקראטען האבען פיינט סקאנדאלען! האט מען זיך גענומען דינגען מיט דער פערשלייערטער דאממע, א רענדעל אראפ, א רענדעל ארויף — מען איז דורכגעקומען: מע האט איהר בעצאהלט טאקי דא אויפ'ן ארט קאטעסען פון אלע פיער זייטען. און די כלי-זמר מיט'ן קעסעל-מיט מזומנים ממש, און מע האט איהר ארויסגעגעבען א פאפיער,

דער כתרילעווקער לעזער, וואס איז שוין געוואהנט צו אזעל-
כע נוזמות אין די כתרילעווקער גאזעטען, איז ווינציג-וואס נתפעל
געווארען סאי פון די שוחטים און סאי פון די פלעשלעך. איז דאך
אבער די וויסטע קאנקורענציע! בעדארף דער ראדיקאלער „קאפע-
ליש“ ארויס אויף מארגען מיט א שארפער „קריטיקע“ אויף דער
„יארמעלקע“, אונטער א שרייענדיג קעפעל: „א י ד ע ן — די
גרעסטע שכורים אין דער וועלט!“

איז דער דאזיגער „קריטיקע“ טהוט זיך דער ראדיקאלער „קא-
פעליש“ א טייטש-אויס מיט'ן גראבען פינגער און א רעכען-אויס:
„שאט! לאמיר נור געהן פאוואלינקע, ניט געהאפט: דריי טעכ-
טער חתונה מאכען, לאז שוין זיין אפילו ניט אזוי „בהרחבה'דיג“,
ווי דער פינסטערער רעדאקטאר פון דער שווארצער „יארמעלקע“
זאגט, בעדארף אויך קאסטען היינטיגע צייטען, צום וועניגסטענס,
אזעלכע פינגער-זעכס הונדערטער אויף א טאכטער. האבען מיר שוין
א קיימאל'ן פון אכצעהן הונדערטער. היינט לאמיר אקארשט א
רעכען טהון, וואס איז ווערטה א לעדיג פלעשעל פון וויין? וועלען
מיר זאגען: צו דריי קאפיקעס. קומט אויס, אז אויף דער דאזי-
גער חתונה זענען אויסגעטרונקען געווארען נישט מעהר און נישט
וועניגער ווי 60,000 פלעשער וויין! איצט לאמיר געהן ווייטער:
וויפיעל האבען געקאנט זיין מענשען אין „פאלעסטינא“ אויף דער
דאטשע? נו, דריי מנינים. דרייסיג אידען הייסט עס. זעכציג
טויזענד געטוילט אויף דרייסיג — מאכט דאס ניט קיין צוויי
טויזענד פלאש וויין אויף א מענשען? קומט אויס, הייסט עס, אז די גרעסטע שכורים אין דער וועלט זע-
נען אידען — און דאס איז פאר אונז א נייעס, איין איבערראשענ-
דע נייעס!“

האט זיך אבער די „יארמעלקע“ ווינציג-וואס דערשראקען פאר
אזא „קריטיקע“ און איז אויף מארגען ארויס אויך מיט א „קרי-
טיקע“ אויף א „קריטיקע“, און פרעגט ביים „קאפעליש“ א קלאץ-
קשיא, שוין מיט א לשון רבים: „זאגט נור, קלוגע קעפ פונ'ם ליכ-

ע פ י ל א ג צ ו ד ע ר „פ ע ר ש ל י י ע ר ט ע ר ד א ט ע“.

אויף מארגען אין דער פריה, נאך דער חופה-וועטשערע, האט זיך בעוויזען אין ביידע כתרילעווקער גאזעטען א נאטיץ וועגען דער גרויסארטיגער אריסטאקראטישער חתונה אין „פאלעסטינא“.

אין דער דאזיגער נאטיץ איז געווען בעשריבען אלסדינג, נאך וועגען דער מעשה מיט דער פערשלייערטער דאמע — אפילו נישט קיין ווארט. ביידע כתרילעווקער גאזעטען, סאי דער פראגרעסי-ווער מאדערנער „קאפעליש“, סאי די ארטאדאקסישע „יאַרמעלקע“, האבען זיך געריסען אויף די גלייכע וועג, זיך גארנישט געקאנט אפלייבען פון דער דאזיגער „קייזערליכער“ חתונה. עס זענען ביי זיי אויסגערעכענט געווארען ביי די נעמען אלע כתרילעווקער אריסטאקראטען, וואס האבען בעהרט די דאזיגע זעלטענע חתונה, מיט א קורצער כאראקטעריסטיק אויף יעדען אריסטאקראט בעזונדער, מיט וואס ער פיינט זיך אויס: ווער מיט זיין גוט הארץ, ווער מיט זיין חכמה, ווער מיט זיין צדקהגעבען און ווער מיט אנדערע מעלות טובות. מע האט נישט פערגעסען אויסרעכענען אויך די מאכלים, וואס מע האט דארטען געגעסען, און די משקאות, וואס מע האט דארטען געטרונקען. דער „קאפעליש“, למשל, איז אריין אין מורא'דיגע התלהבות און האט זיך געגעבען א זאג, אז די שוחטים האבען דאס געהאט וואס צו טהון! אלע דריי שוחטים האבען דריי טאג כסדר געהאלטען אין איין קוילען עופות! און די „יאַרמעלקע“ האט זיך צעקאכט גאר אויף איין אנדער אופן. די „יאַרמעלקע“ האט זיך מעהר אפגעגעבען מיט די משקאות, ווי מיט די מאכלים. אז ס'איז געקומען צו די וויינען, וואס מע האט דארטען אויסגעטרונקען אויף דער חופה-וועטשערע, איז זי אריין אין איין עקסטאז און האט א זאג געגעבען ברך משל, אז פון די לעדיגע פלעשלעך אליין, ווען א כתרילעווקער בעל-הבית פערמאגט עס, וואלט ער געקאנט בהרחבה חתונה מאכען דריי טעכטער, און עס וואלט איהם אליין נאך אויך געבליבען אויף א יאהר צו לעבען!...

נ א ט א ב ע נ ע: אז דאס יונגע פאר איז צוריקגעקומען פון דער האכצייטסרייזע — געזאגט האבען זיי, אז זיי זענען געווען אין אויסלאנד, אין איטאליע, נאר די כתרילעווקער ליציני-הדרור האבען געשמועסט, אז ס'א ליגען — געווען זענען זיי גאר אין יעהר-פעץ! — נאר יעדענפאלס, אז זיי זענען צוריקגעקומען פון זייער האכצייטסרייזע, און דער יונגער בראצקי, דאס הייסט, אראז אי-סאקאוויטש דעמבא, איז געוואוירע געווארען (דעמאלט איז דער כלה האט ער נישט געקאנט וויסען — די עלטערען האבען איהם נישט געוואלט פערשטעהרען די שמחה), אז זיין פאטער, דער אלטער בראצקי, דאס הייסט, דער פערווע גילדיע קופעץ איסאק אראנא-וויטש דעמבא, האט ארויסגעגעבען דער פערשלייערטער דאמע אזא פאפיער, — האט ער זיך געחאפט ביים קאפ! ער האט געשוואויר-רען מיט אזעלכע שבועות, וואס מע מעג גלויבען א משומר, אז ער געדענקט נישט, האטש נעמט איהם אראפ דעם קאפ, אז די „פער-שלייערטע דאמע“, לויט איהר הויכער פיגור, זאל געווען זיין אמאל זיין געליעבטע, און אויף וויפיעל ער געדענקט, האט זיין געליעבטע קיינמאל קיין קינד נישט געהאט, דאס הייסט, ער וויל זאגען, אז ער האט קיינמאל נישט געהאט אזא געליעבטע, וואס זאל האבען א קינד... נאר אויב די „פערשלייערטע דאמע“ איז די, וואס ער מיינט, מוז דאס זיין א אינטריגע פון זיין קאנקורענט, פונ'ם געוועזענעם חתן רויטשילד... נאר גארנישט, גע'חתמ'עט א פאפיער — איז פאר-פאלען, בראצקי ברעכט נישט קיין ווארט. סיידען אז דער אלטער וועט צומאכען די אויגען, און דער יונגער וועט איבערנעמען די ירושה — דעמאלט וועלען מיר שוין זעהן...

און וואס אנבעלאנגט דעם קאנקורענט, דעם בעלעדיגטען יונג-גען רויטשילד, זאלט איהר גאר קיין יסורים נישט האבען: סאלאוויי-טשיק האט איהם אויך געקריגען א כלה, און נאך וואס פאר א כלה! טאקי פון די אויפגעקומענע, פון „אונזערע בראצקיס“. מאהלט אייד, שוין א סך א קלענערע יפת-תואר פון יענער, פון דער רויט-שילד. און נישט נאר א קלענערע יפת-תואר, נאר טאקי גארנישט קיין

טיגען „קאפעליש“, מענשען פון אמת, אז איהר זענט שוין יא אזעל-
 כע קנאקערס און חטאים-זוכער און איהר קאנט חאפען יענעם אין
 א גוזמא און מאכען אזעלכע חשבונות מיט אזעלכע געראטענע סטא-
 טיסטיקעס, — פאר וואס זאלט איהר שוין אין איינוועגס ניט נעמען
 א בליישטיפט פאר פיער גראשען און געבען א רעכענ-אויס אויף
 פאפיער, אדער טהון א חאפ אויפ'ן קאפ אייער אייגענעם חשבון
 מיט אייער אייגענער סטאטיסטיקע פון די היהנער? איהר זאגט
 אין אייער ליכטיגען בלאט, אז אויף דער דאזיגער חתונה זענען
 אויסגעקוילעט געווארען אזוי פיעל היהנער, אז אלע דריי כתרילעו-
 קער שוחטים האבען דריי טעג דורכאיינאנד געהאלטען אין איין
 שעכטען עופות? לאמיר זשע זיך ניט פוילען און קארשט מאכען
 א חשבון-צדק: וואס געדויערט ביי א שוחט קוילען איין עוף?
 העכסטענס, א מינוט, הייסט עס, אז אין א שעה קאן ער אייך אוועק-
 לעגען, מינדעסטענס, 60 עופות. אין א טאג (אויב ער שלאפט
 ביינאכט), 12 מאל 60 — איז אזוי גרויס ווי 720 עופות. אין דריי
 טעג — 2160 עופות. אלע דריי שוחטים אינאיינעם בעדארפען
 אוועקלעגען, הייסט עס, אזוי גרויס, אזוי קליין, ווי 6480 עופות!
 אצינד ווילען מיר זיין מילך און געבען אייך צו, אז פון אזא מחנה
 עופות זענען 480 שטיק טרפה געווארען, איין עק — האבען מיר
 נאך אלץ א קיימאל-פון 6000 עופות! געטיילט אויף דרייסיג
 אריסטאקראטען, ווי איהר זאגט, נעמט זיך אן אזוי גרויס, ווי צו
 200 היהנער א ויף א קאפ? וויבאלד אזוי, פרעגט
 זיך א קשיא, האב אייך אכציג שווארצע רוחות, — וואסער מענש,
 ער מעג זיך זיין דער גרעסטער אריסטאקראט און דער גרעסטער
 זולל-וסובא'ניק, וועט קאנען בייקומען 200 עופות א טאג?...
 איז דאך דאס אבער כתרילעווקע אויף דער וועלט, האבען זיך
 געפונען לצים, וואס האבען זיך אונטערגענומען אויסגלייכען ביי-
 דע צדדים, זיי האבען געזאגט אזוי: „לאזט אונז אראפ אויפ'ן
 וויין, וועלען מיר אייך אראפלאזען אויף די היהנער.“

א וואָרט פאר א וואָרט

א מעשה שהיה, וואָס מיט מיר אליין האָט
געמראָפּען, דערצעהלט לכבוד פסח, האָט
ס'האָט נישט צו טהון נישט מיט פסח, נישט
מיט שבועות, נישט מיט סוכות, און עס קאָן
זעהר שטארק דערצעהלט ווערען אין א וואָכע-
דיגען טאָג אויך — אבי מע זאָל נאָר וועלען
הערען.

געשריבען אין יאָהר 1915

יפת-תואר, מע קאן זאגען, טאקי גאר-גאר א מיאוסקייט. דערפאר
אבער האט מען איהם געגעבען א לעגאציע נרו — וואס טויג
אייד — איהר האט איהם פערזאָרגט! ...

און נאך איין זאך מוז דא געזאגט ווערען, בכדי דער פריינד
לעזער זאל זיין בעפריעדיגט פון אלע זייטען: וואס פאר א
רח"ש האט דא געהאפט סאלאווויטשיק
דער שדכן ארום און ארום? — פרעגט שוין גאר
ניט! סאלאווויטשיק דריקט זיך אויס, אז ער האט דא געהאפט
אזא גראַבס, אז ער האט ניט אזא גוטען פריינד, וואס ער זאל איהם
ווינשען אזא גליק. „זינט כתרילעווקע איז א שטאָדט, זאגט ער,
און זינט סאלאווויטשיק איז א פערמיטלער, האט נאך קיין איד,
זאגט ער, אזא רח"ש אפילו אין חלום ניט געזעהן!“ און אויסלאזען
לאזט ער אויס אזוי:

— איבעריגענס, צו וואס טויג אייד, פעטערעל, אריינקריכען
איז יענעמס קעשעני? אפשר זענט איהר בעסער רייד אין א גמילות-
חסד'על אויף א קורצע צייט? איד שטעה איצט אין א פאר פאר-
טיעם, וועל איד אייד, אם ירצה שם, מיט גאט'ס הילף, אפגעבען,
און נאך מיט גרויס דאנק!

א וואָרט פאַר א וואָרט

ניט היינט געדאַכט, ניט פאַר אייך געדאַכט — איך בין אַמאָל געווען אַ ראַבינער. אַ ראַבינער, נישט קיין רב. דאָס הייסט, טאַקע אַ רב, נאָר אַ „קאַזיאַנער“...

וואָס אַ „קאַזיאַנער רב“ איז דערהיים בעדייט — בעדאַרף איך פאַר מיינע היימישע אידען קיין סך נישט ערקלעהרען. זיי ווייסען שוין אַלליין. וואָס דאָס איז פאַר אַ מין חיה. אַ מעטריקע, אַ ברית, אַ חתונה, אַ גט — דאָס איז זיין אַרבייט. און ער האָט זיך אַ טאַקסע פון טויזנט און פון לעבעדיג... איז שוהל קומט איהם דער אויבערזאָן. מעשה רב: צו „הנותן תשועה“ שטעהט ער אויף דער ערשטער; און קומט אַ יום־טוב, אַ טאַבעל־טאַג הייסט עס, איז אַ ריין אינ'ם צילינדער און אַרױס מיט לשון, און דוקא „רשעות“: „גאַספאַ-דא פריחאָזשאַנע!“ אָדער „בלאַגאַטשעסטיװיע בראַטיא!“... זאָגען. אז מע האָט ביי אונז שטאַרק ליעב אַ ראַבינער — עט! גאַרניט, מע האָלט זיך מיט איהם. עלעהיי אַ פריסטאָו אָדער איין אַנדער קנעפּעל, אַ שוואַרץ יאָהר. און דאָ ווערד ער געוועהלט אלע דריי יאָהר דורך „וויבאַרעס“ — אַ מין עלעקשאָן, ווי ביי אייך אַ פרעזי-דענט, לחבדיל. און אויסגעקלויבען ווערד ער דוקא פונ'ם פאַלק, דאָס הייסט, מע שרייבט אַריין אַ פאַפיער צו דער קהילה: „נאַ אַסנאַ-וואַניע פרעדפּיסאַניאַ יעוואַ פרעוואַסחאָדיטעלסטוואַ גאַספאַדינאַ גובערנאַטאָראַ — פריקאָזאַל...“ אויף אונזער לשון וועט דאָס היי-סען כמעט אזוי שער ווי: „דער אדון דער גובערנאַטאָר הייסט אייך, איהר זאָלט אייך צענויפקומען, אידעלעך פאַרכעס, איז שוהל אַריין און אויסקלויבען אייך אַ ראַבינער!“...

דערנאָך הויבען זיך אַן די „וויבאַרעס“: קאַנדיראַטען. זחלוקת'ען, בראַנפּען און האַבאַר... דערנאָך הויבען אַן לויפּען דאָ-

ויהי היום, עפענט זיך איינמאל די טהיר, און עס קומען אריין די שבעה טובי העיר, דער רעכטער שפיענעל, דער סאמע צימעס פון שטאָרט, — פיער אידען בעלי־בתים, מע קאן זאגען נגידים: „א גוט מאַרגען, ראבינער!“ ווער זענען דאס געווען? דריי פון זיי זענען געווען די „טראַיקע“ — אזוי האָט מען זיי אַ נאָמען געגעבען אין שטעדטעל דערפאר, ווייל זיי האָבען תמיד געהאַנדעלט אלע דריי בשותפות'דיג, אלע מאָל געקריגעט זיך, שטענדיג חושד געווען איינס דאָס אַנדערע און געקוקט זיך אין האַנד אַריין — און פון דעסט־וועגען איז מען קיינמאל ניט צעגאַנגען זיך, איבער אַ פרינציפ פון אַ ממה־נפשד: „איז דאָס געשעפט אַ גוט געשעפט און מע וועט פערדיענען, פאַר וואָס זאַל איך אויך ניט אַפּלעקען אַ ביינרעל? אלא וואָס דען, ס'איז איין אומגליק — ווער דו אויך בעגראָבען מיט מיר און ליג אויך אין דער ערד“... וואָס טהוט גאָט? געהען זיך צענויף די דריי שותפים מיט אַ פיערטען, האַנדלען אַפּ מיט איהם קאַרגער אַ יאָהר און מע צעפאַטשט זיך. וואָס איז? „זינט גאָט האַנדעלט מיט גנבים, דרעהערס און זשוליקעס, האָט ער נאָך אַזאַ גנב, אַזאַ דרעהער און אַזאַ זשוליק נישט געזעהן!“ אזוי טענה'ן גע־באָד די דריי שותפים אויפ'ן פיערטען. און ער, דער פיערטער, טענה'ט פונקט דאָס אייגענע אויף זיי: „זינט גאָט האַנדעלט מיט גנבים, דרעהערס און זשוליקעס, האָט ער נאָך אַזעלכע גנבים, אַזעל־כע דרעהערס און זשוליקעס ניט בעגעגענט!“ ווער־זשע איז געווען אַט דער פיערטער? דאָס איז געווען אַ איד דוקא אַ שטילינקער, אַ נעבאָכעל, איין אַפגעפוצטער, מיט אַ הדרת־פנים, מיט געדיכטע, שוואַרצע ברעמען, אונטער וועלכע עס האָבען אַרויסגעקוקט אַ פאַר ממזר'יש־שמיכלענדיגע אויגען, און געהייסען האָט ער מיט זיין לייעבען נאָמען „רב נחמן לֶקח“.

דאָס הייסט, הייסען האָט ער געהייסען נחמן נתן, נאָר גע־רופען האָט מען איהם „נחמן לֶקח“, דערפאַר, ווייל „לֶקח“ איז די טייטש ער האָט גענומען, און „נתן“ — ער האָט געגעבען, און אַט דער נחמן נתן האָט אויף זיין לעבען קיינמאל

נאסלעך, מסירה'לעך הייסט עס, אין דער „גובערנסקע פראוולע-ניע“... אין מען מבטל די וויבארעס, און מע הייסט מאכען נייע וויבארעס, און וויעדער „נא אסנאוואניע פרעדפיסאניא יעווא פרעווא-סחאדיטעלסטווא“, און וויעדער קאנדידאטען, מחלוקת'ען, פאר טיעם, בראנפען און האבאר — הי געלעבט!

בין איד געווען, את חטאי אני מזכיר היום, א ראבינער אין א קליין שטעטלע. ס'איז נישט קיין סוד, איד קאן אייד זאנען אפילו מיט א סימן: אין פאלטאווער גובערניע, געוואלט האב איד אבער זיין מאדערן, א יוצא מן הכלל, נישט ווי אלע ראבינערס. האב איד אראפגעווארפען פון זיך דאס „קנעפעל“ און גענומען אריינקוקען בעסער אין קהל'שען טאפ אריין, אפגעבען זיך מיט כלל-זאכען, א תלמוד-תורה, א גמילות-חסדים, א פערלאזעניש, א בוררות, א דיון-תורה און גלאט איין עצה.

א פערלאזעניש, א בוררות, איין עצה — דאס האב איד גע'ירש'עט פון מיין טאטען און פון מיינע פעטערס. זיי, עליהם השלום, האבען אויך ליעב געהאט, מע זאל זיי „באדערען“ מיט פרעמדע „ביזנעס“. פארהאן אלערליי מינים מענשען אויף דער וועלט. פאר-האן מענשען אזעלכע, וואס מע קאן זיי ניט באדערען בשום אופן. איהר וואלט זיי געבאדערט — לאזען זיי זיך ניט. און פארהאן וויעדער מענשען אזעלכע, וואס איהר קאנט זיי ארויפקריכען גלייך אויפ'ן קאפ, נישט מיט א מאל, ביסלעכווייז: פריהער אויפ'ן שוים, דערנאך אויפ'ן קאפ און דערנאך מיט די טיעפע קאלאשען אין האר-צען אריין אויף א גאנץ ווינטער.

אט פון דעם מין ראבינערס בין איד געוועזען און האב געהאט, איד מעג מיר בעריהמען, א סך אנהענגער און גאנץ הייסע חסידים, וואס האבען זיך נישט געשעמט צו קומען אלע טאג, אנבארא-באנעווען א פולען קאפ און אוועקזיצען ביז העט-ווייט אין דער נאכט אריין; ניט אפגעזאגט זיך קיין מאל פון א גלעזעל טיי; פאר-פיראסען, פערשטעהט זיך, מיינע; צייטונגען און ביכער — שמועסט מען ניט. מיט איינעם וואָרט, אחינו אתה — נאש בראט, און שוין.

גען עמיצער פון זיי, זיך געחאפט ביים קאפ, ביים האַרצען:
 „סטייט-סטייט! ווי קאָן א איד זאָגען אזעלכע זאכען? האקען
 אזעלכע שקרים וכזבים?“ עס האט געקאסט מיה די חברה צו בע-
 רהיגען, זיי זאָלען פאַר גרויס ערגערניש ניט אַרײַנפאַהרען זייער
 בעלדבר אין בארד אַרײַן, און דעם ראבינער איז שווער געווען,
 זעהר שווער, אַרויסצוקריכען פון דעם דאָזיגען פלאַנטער, וואָס האט
 אַרויסגעוויזען, אַז ער האט פאַר זיך א גוטע קאמפאניע, און אַז
 שווינדלערס, גנבים און זשוליקעס זענען זיי אַלע פיער, און נאָך
 מוסרים אויך דערצו, און אַז זיי פערדיענען, מע זאָל זיי אַלע בע-
 שטראַפען. וואס-זשע טהוט מען? בין איד געפאלען אויף איין עצה
 און רופ מיר אַז צו זיי:

— הערט זשע אויס, מיינע ליעבע אידען. מײַן פסקדין איז
 שוין ביי מיר פאַרטיג אין קאפ כמעט אינגאנצען. נאָר וואָס דען?
 איד וועל אייך איהם ניט אַרויסזאָגען ביז איהר וועט ניט איינלעגען
 ביי מיר אַלע פיער צו „כה-הא'ער“, צו פינף-און-צוואַנציגער, הייסט
 עס, אַז איהר וועט מקיים זיין דעם פסק, וואָס איד וועל אַרויס-
 טראַגען.

— אַד! מיט'ן גרעסטען כבוד! — האבען זיך אַלע דריי א
 וואָרף געגעבען, און נחמן לקח נאָך זיי, און מע האט זיך א נעם
 געטהאָן אַלע פיער צו די קעשענים און מע האט אַרויסגעצעהלט
 מיר אויפ'ן טיש איטליכער זיין פינף-און-צוואַנציגער, וועלכע איד
 האב צענויפגענומען און פערשלאָסען ביי זיך אין טישקעסטעל, און
 דערנאָך האב איד אַרויסגעזאָגט מײַן רעזאָלוציע בזה הלשון:

„אויסגעהערט די טענות מיט די רעד פון ביידע צדדים און
 גוט אַרײַנגעטראַכט זיך אין אייערע עסקים, חשבונות און סכסוכים,
 האב איד געפונען, נאָך מײַן פערשטאַנד און טיעפער איבערצייגונג,
 אַז אומגערעכט זענט איהר אַלע פיער, און נישט נור אומגערעכט, —
 ס'איז א חרפה, א בזיון, אַז אידען זאָלען אַזוי קאנען האַנדלען צוויי-
 שען זיך, ווייזען פאַלשע חשבונות, שווערען זיך אויף א ליגען און
 אפילו פער'מסר'ען איינס דאָס אַנדערע... על כן האב איד געפּוֹר

ניט געגעבען, נאר גענומען... און נחמן נתן האט א טבע, אז ער רעדט, מישט ער אריין אלע מאל, צי מע דארף, צי מע דארף ניט, די צוויי ווערטער: „מחמת דערימאד“.

איז מען דאס געקומען, הייסט עס, צום ראבינער מיט א פער-לאזעניש — ער זאל אויסהערען, הייסט עס, זייערע טענות, טאמער וועט ער געפינען עפּים א מיטעל זיי אויסצוגלייכען אין זייערע פער-פלאנטערטע חשבונות. „ווי אזוי איהר וועט געפינען, פאני ראבי-נער, און וואס איהר וועט אפ'פסק'ענען און וואס איהר וועט זאגען, איז געזאגט“...

אזוי האבען בעשלאסען די דריי שותפים, און דער בעל-דבר זייערער, רב נחמן לקח, האט צוגעבאמקעט מיט א נעבאד'פנים, אז ער פערלאזט זיך אינגאנצען אויף מיר: „מחמת דערימאד וואס ער ווייסט, אז ער איז גאט די נשמה שולדיג“, און ער האט זיך אוועקגעזעצט אין א ווינקעלע, צענויפגעלעגט די הענד אויפ'ן האר-צען, ווי א אידניע, צענויפגענומען די געדיכטע ברעמען און געקוקט מיט זיינע ממזריש-שמייכלענדיגע אויגען אויף מיר און געווארט, וואס וועלען טענה'ן די שותפים. און אז די שותפים האבען ארויס-געלעגט אלע זייערע טענות ומענות, איז ער אויפגעשטאנען, אויס-געגלעט די געדיכטע ברעמען, נישט געקוקט אויף זיי, נאר די גאנ-צע צייט אויף מיר, טיעף-טיעף, מיט זיינע ממזריש-שמייכלענדיגע אויגען, און ער האט אזוי בריה'ש צעשלאגען אלע זייערע טענות, אז ס'איז אויסגעקומען, אז דרעהערס, שווינדלערס, גנבים און זשור-ליקעס זענען טאקי זיי, די דריי שותפים זיינע, און ער, נחמן לקח, איז א צדיק וישר און א כפרה-היהנדעל, איין אמת'ער קרבן: „מחמת דערימאד וואס אלסדינג, וואס איהר האט דא געהערט פון זיי, איז שווא ושרר, לא היה ולא נברא, ניט געשטויגען ניט געפלו-גען“... און ער האט אויסגעוויזען מיט טויזענדער ראיות, אז אלץ, וואס ער זאגט, איז הייליג, תורת משה אמת...

די גאנצע צייט, וואס דער האט גע'טענה'ט, האבען יענע, די טראיקע, ניט געקאנט איינזיצען. אלע מינוט איז אויפגעשפרונ-

גוט אויסהערען א געשיכטע, מיר זאלען אייד, הייסט עס, דערימאך באצאהלען אייד פאר אייער טרחה האטש מיט א מעשה?

— אף! אפילו מיט צוויי מעשיות!

— וויבאלד אזוי, זעצט זיך, רב ראבינער, און זייט אונז מכבד מיט פאפיראסען, וועל איך אייד דערצעהלען א שענע, איין אמת'ע געשיכטע, וואס האט זיך געטראפען מיט מיר אליין טאקי, מחמת דערימאך איך האב פיינט פרעמדע מעשיות.

און מיר האבען פעררויכערט צו פאפיראסען, זיך אוועקגעזעצט אלע ארום טיש, און רב נחמן לקח האט פאנאנדערגעגלעט זיינע געדיכטע ברעמען און, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע ממזריש-שמיכלענדיגע אויגען, האט ער אנגעהויבען פאוואלינקע צו דערצעהלען זיין אמת'ע געשיכטע, וואס מיט איהם אליין האט זיך געטראפן פער. איך געב אייד זי איבער ווארט אין ווארט, טאקי מיט זיין לשון:

— דאס איז געווען, איך זאל אייד נאך ניט זאגען קיין ליגען, מחמת דערימאך ס'איז שוין א מעשה פון א יאהר מיט א מיטוואך, איך בין נאך דעמאלט געווען א יונגערמאן און געזעסען ניט ווייט פון הייז, אין א דארף, אויף א סטאנציע פון דער באהן, געדרעהט געשעפטלעך, געהאלטען א שטיקעל אכסנית, גאנץ פיין פארדיענט געלט. קיין רויטשילד בין איך ניט געווארען, נאך גארנישט, דאס שטיקעל ברויט האט זיך געשלעפט, און, ווי דער שטייגער איז, האט בען א חוץ מיר זיך געדרעהט ארום וואקסאל נאך א מנין אידען, מחמת דערימאך, אז א איך האט פרנסה, איז מען איהם מקנא. מע מיינט, ער זשעברעוועט גאלד. נאך נישט דאס איז דער עיקר המעשה. איך וויל אייד נאך דערצעהלען, אז סאמע איז רעכטען ברען פון סעזאן, ווען ברויט געהט און וואגאנעס לויפען, און די מקחים שטייגען, איז זיך מיישב מיינע און ווערד מיר געלעגען און האט מיר א בן-זכר — מזל טוב! מיט מזל זאלט איהר לעבען! וואס טהוט מען? דארף מען מחמת דערימאך פראווען א ברית. אוועק-געווארפען אלע געשעפטען, בין איך אוועקעט אין שטאדט אריין.

נען, אזוי ווי מיר האבען א תלמוד-תורה אין שטאָרט מיט א סך קינדער, וואָס געהען נעכאָד נאָקעט און באַרויס, און שכר-למוד צו צאהלען איז ניטא פון וואַנען, וואָרום איידער מע רייסט אויס ביי אייד אַמאָל א פאַר גראַשען, קומט עס אָן מיט גרינע ווערעס, איז א יושר, אַז אַט דער הונדערטער אייערער זאָל געהן אויף דער תלמוד-תורה, און איהר זאָלט געהן אַהיים געזונטערהייט, און א דאָנק אייד פאַר דער שענער נדבָה — די אַרעמע קינדער וועלען שוין האָבען הויזלעך און שטיוועלעך און אַרבעט-כּנפות/לעך און וועלען גאָט בעטען פאַר אייד און פאַר אייערע קינדער — אַמאָן“.

אויסגעהערט דעם פסק-דין, האָבען מיינע דריי שותפים (די טראַיקע) נאָר איבערגעקוקט זיך צווישען זיך, געשוויצט און נישט געווען אימשטאַנד א וואָרט אַרויסצורעדן. אַפּנים, אויף אזא פסק האָבען זיי זיך ניט געריכט! לשון האָט בעקומען נאָר זייער בעל-דבר, רב נחמן לָקח, ער האָט זיך אויפגעהויבען, אויסגעגלעט די געריכטע ברעמען, אויסגעצויגען א האַנד, און, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע ממזריש-שמיכלענדיגע אויגלעך, מאַכט ער צו מיר אזוי: — אייד דאָנק אייד, רב ראַבינער, פון אונזער אַלעמענס נאָמען פאַר אייער קלוגען פסק-דין, וואָס איהר האָט אונז אַרויסגעגעבען, מחמת דערימאָד וואָס אזוי פסק'ענען וואָלט געקאָנט נור סיידען שלמה המלך... איין זאך האָט איהר נאָר פאַרגעסען זאָגען, רב ראַבינער, וויפיל קומט אייד פסק-געלוי פאַר אייער קלוגען און יושר-דיגען משפט?

— האָט קיין פאַראיבעל ניט, איהר האָט נישט געטראַפּען די קרעטשמע, אייד בין נישט פון די ראַבינערס, וואָס נעמען פון טוירט און פון לעבעדיג... — אזוי האָב איך איהם אָפּגעענטפערט, ווי איין עכטער דזשענטעלמען, און האָב בעקומען פון מיין חבר-המאָן אזא מין ענטפער:

— אויב אזוי, זענט איהר נישט נור א חכם א ראַבינער, איהר זענט נאָך א נקי-כּפים/ניק אויף! אפשר וואָלט איהר געווען אזוי

וואָלט זאָגען, זאָג איד, אז הונדערט יאהר זאָלט איהר לעבען, גאט אליין האט אייד, זאָג איד, צוגעשיקט!" קוקט ער אויף מיר און פארשטעהט ניט. זאָג איד צו איהם: „איהר ווילט, זאָג איד, פאָר-דיענען עולס־הבא און נאָך עסען דערצו א ראַסעלפליישעל, וואָס צע-געהט זיך אין אלע אברים, מיט פרישע חלה, זאָג איד, נאָר וואָס פונ'ם אויווען?" קוקט ער מיך נאָך אלץ אן, ווי א משוגענעם: — ווער זענט איהר? וואָס ווילט איהר? דערצעהל איד איהם די גאנצע געשיכטע, וואָסער איין אומגליק, מחמת דערימאָד ס'איז ביי מיר א ברית, ס'איז אלסדינג דא, זאָג איד, א מוהל און א שמש און א סעודה א פרישע, זאָג איד, נאָר עס פעהלט מיר א צעהנטער צו א מנין. זאָגט ער: „וואָס זשעט געהט זיך עס אן מיט מיר?" זאָג איד: „עס געהט זיך אן, מחמת דערימאָד, איד וויל, איהר זאָלט זיין, זאָג איד, דער צעהנטער צום מנין. איד בעט אייד, איהר'ט פארדיענען, זאָג איד, עולס־הבא און עסען א גוטען וואַרעמעס אויך..." „משוגע זענט איהר? — מאַכט ער צו מיר — צי חסר דעה? וואָס הייסט, דער פאיעזד וועט דאך אוועקגעהן און ס'איז ערב שבת, זאָגט ער, און איד פאָהר, זאָגט ער, פאָרעלא..." „וואָס קאן דא זיין? — זאָג איד — וועט איהר פאָהרען מיט'ן צווייטען פאיעזד, און דערווייל, זאָג איד, וועט איהר זיך קויפען עולס־הבא און געניסען, זאָג איד, פון א סעודת־מצוה, א יוד א פרישע מיט פארפעלעך, אויף מיר אזא יאהר..."

— בקיצור, צו וואָס זאָל איד אייד לאָנג מאַריר זיין, אז מע קאן עס מאַכען בקיצור? איד האב דעם אידען בייגעקומען. אפנים, דאָס ראַסעלפליישעל און די יוד מיט פארפעלעך האָבען געטהאָן זייער זאָך, מחמת דערימאָד מיין איד האָט זיך אויף באַלעקט. האב איד געגעבען א נעם, אוועק ביי איהם דעם טשעמאָדאָנטשיק, און מיר זענען אוועק ביידע צו מיר אַחיים, און מיר האָבען געפראַוועט א ברית—אויף אלע אונזערע ליעבע געזאָגט געוואָרען. דאָס ראַסעלפליי-שעל האָט זיך געלאָזט הערען נאָך בשעת'ן שניידען, מחמת דערי-מאָד ס'איז געווען פארפראַוועט מיט קנאָבעל. אזא ראַסעלפליישעל

איינגעקויפט אלע גוטע זאכען און אראפגעבראכט דעם שוחד, דעם מוהל הייסט עס, מיט זיין גאנצען קלאפערגעצייג, און דעם שמש פון שוהל, מחמת דערימאד וואס איד האב גערעכענט, אז מיט די צוויי כלי-קודש און מיט'ן בעל-ברית'ניק, מיט מיר אליין הייסט עס, וועלען מיר שוין געוויס האבען א מנין, און נאך מיט א סמיטשיק. וואס טהוט גאט? איז זיך מיישב איינער פון מיינע דארפסלייט און ווערד חולה, לעגט זיך אוועקעט, קאן נישט געהן צו מיר אויפ'ן ברית, האטש ברענג איהם צו טראגען מיט'ן בעט: און נאך איינער הויבט זיך אויף אין מיטען דרינען און פאָהרט גאר אוועק צו אלרי שווארצע יאהר אין שטאדט אריין, מחמת דערימאד ער האט, זאגט ער, יאהרצייט, און — וואס טויג אייד גרויס? — איד בלייב אהן א מנין, האטש נעם לעג זיך אוועקעט און שטארב! און דא איז אקוראט ערב שבת (פרייטאג געפעלט מיין אידינע צו פראווען א ברית!), דער שוחד, דער מוהל, הייסט עס, זעצט די נשמה; דער שמש וויינט מיט טרערען — „וואס'ט איהר אונז געשלעפט?“ — ביטער ווי דער טוידט! פאל איד אויף איין עצה און לויף ארויסעט אויפ'ן וואקזאל, מחמת דערימאד טאמער וועט גאט צושיקען, א קשיא אויף א מעשה, עס פאָהרען דורך אזוי פיעל מענטשען! און כד הוה: איד קום צו לויפען אויפ'ן וואקזאל, גאר-וואס אנגעלאפען דער קוריער און האלט שוין אט-טאט ביים אוועקצוגעהן. איד טהו א קוק, עפים א פארשוין, א פעמפיק, א בייכיגער הייסט דאס, מיט א היבשען טשעמאדאן, פליהט א פארשוויצטער און גלייך צום בר-פעט — אפנים, עפים נעמען אין מויל אריין. נאך וואס קאן, משטיינס געזאגט, א איד נאשען פון א גויעשען בופעט אויפ'ן וואקזאל? זוכט ער מיט די אויגען א שטיקעל הערינג, איין איי, די סלינע געבאך רינט איהם פונ'ם מויל — א גאטס רחמנות! אז איד טהו איהם ניט א נעם פאר'ן ארבעל: „פעטער! איהר ווילט עפים גע-ניסען?“ מיין איד האט זיך אזש א ווארף געטהאן פאר שרעק, ווי איינער רעדט: ווער האט אייד געזאגט, אז איד וויל עפים געני-סען?... רופ איד מיד אז צו איהם: „ניט דאס! איד האב אייד גע-

פיש גלייך ווי נאך א תענית, שטארק געלויבט די פיש, ממש ביז'ן הימעל אריין, זיך ניט אפגעזאגט בשום אופן פון אביסעל בראנפען פאר די פיש און אביסעל בראנפען נאך די פיש. און אז ח'איז גע-
קומען צו דער שבת'דיגער יוד מיט לאקשען, זענען איהם די לאקשען אויך געפעלען און דער צימעס אויך, און אפילו דאס פלייש פון צימעס, א שטיקעל ברוסטען-פלייש, האט ער אויך שטארק געלויבט, פשוט געלעקט די פינגער! „ווייסט איהר, זאגט ער, וואס איך וועל אייך זאגען? — מאכט ער צו מיר פאר'ן בענטשען. — בריעכר, אז ס'האט זיך שוין אזוי געמאכט, זאגט ער, ביז איך גאנץ צופריעדן, וואס איך בין פארבליבען ביי אייך אויף שבת. איך האב שוין, זאגט ער, לאנג אזוי הנאה ניט געהאט פון שבת, ווי אצינד!“ „אויב אזוי, זאג איך, טהוט עס מיר הנאה. נאך ווארט אויס, זאג איך, איהר וועט ערשט זעהען מארגען, מחמת דערמאן ס'איז שבת, און אויף שבת'דיגע פאטראוועס, זאג איך, איז מיינע א מאדים!“...

— און כך הוה. ס'איז געקומען מארגען, נאכ'ן דאוונען און נאכ'ן קדוש מאכען, אז מע האט אנגעהויבען דערלאנגען די פערביי-סעכצען, די קיכלעך מיט'ן געהאקטען הערינג, מיט ציבעלעקס מיט שמאלי, מיט'ן רעטאך, מיט די געהאקטע אייער, לעבערלעך און גריווען, און דערנאך ערשט די קאלטע פיש מיט'ן קאלטען שטיקעל ברוסט פון נעכטיגען צימעס, און דערנאך די פעטשע, אדער „פיש-נאנע“, ווי מע רופט עס ביי אייך, מיט די גוטע פענעצלעך מיט קנאך בעל, און נאכדעם דער גאנצער טשאלענט מיט'ן גוטען פעטען היי-סען קוגעל — האט דער אורח גאר נישט געקאנט אפלייבען זיך! זאג איך צו איהם: „דאס איז נאך גארנישט! ווארט אויס, זאג איך, וועט איהר פארזוכען, אם ירצה שם, אונזער וואלכישען בארשט צו דער מלוה-מלכה, וועט איהר, זאג איך, ערשט דעמאלט וויסען וואס הייסט גוט!“ צעלאכט ער זיך גאנץ ברייטליך און מאכט צו מיר: „עמינו! וואו וועל איך שוין זיין, זאגט ער, ביז אייער וואלכישער בארשט וועט אמאל פארטיג ווערען?“ צעלאך איך מיך אויך נאך ברייטער פון איהם און מאך צו איהם: „מאהלט

מיט פרישען קוילעטש איז טאקלי איין אפעטיט פון גאט. און דער-
 צו נאך גוטע געזייערטע אוגערקעס, און א פלעשעל ביער, און א
 ביסעל קאניאק פאר'ן עסען, און א גלעזעל ווישניק נאכ'ן עסען —
 וואס אהרט אייד, מיין איד האט מקיים געווען דעם פסוק פון
 ו י א ב ל ו גאר באופן אחר. דער שטערן האט איהם אויף גע-
 שוויצט! נאר וואס דען? ביז עפס וואס, ביז מע האט זיך אומ-
 געקוקט, ווערד אויס טאג, מיין איד טהוט זיך א חאפ אויף — א
 צרה איז איהם! א שלאק איז איהם! און ער נעמט זיך צום טשע-
 מאדאן. „וואוהין איז? — זאג איד צו איהם. — גאט איז מיט
 אייד! ערשטענס, זאג איד, ווער וועט אייד לאזען אוועקפאהרען
 פון שבת? און, צווייטענס, זאג איד, זענט איהר דאך ניט דער
 איד, וואס קאטמארע איהר'ט זיך לאזען פאהרען לכתחילה אין שבת
 אריין. איידער שבת האלטען ערגיץ אין מיטען פעלד, איז שוין.
 זאג איד, גלייכער ביי מיר.“ אויקעט ער מסתמא און אכקעט:
 סטייטש, למאי האב איד איהם פארהאלטען? און וואס האב איד
 געהאט צו איהם? און פאר וואס האב איד איהם ניט געזאגט פרי-
 הער? — טענות מיט טענות מיט טענות! זאג איד צו איהם: „ער-
 שטענס, זאג איד, האב איד אייד נישט באדארפט זאגען, זאג איד, אז
 ס'איז ערב שבת. מחמת דערימאד, זאג איד, וואס איהר אליין האט
 גאנץ גוט געוואוסט, אז ס'איז ערב שבת. און צווייטענס, זאג איד,
 פון וואנען ווייסט איהר? אפשר איז דאס א באשערטע זאך פון גאט,
 אז איהר זאלט, זאג איד, שבת האלטען דוקא ביי מיר און פארזוך
 כען מיין ווייב'ס פיש? איד ביז אייד ערב, זאג איד, אז זינט איהר
 עסט פיש, האט איהר נאך אזעלכע פיש, ווי מיין ווייב'ס פיש, זאג
 איד, אפילו איז חלום נישט געגעסען!“... איד האב, וואס אהרט
 אייד, געוואוסט מיט וואס מע קאן דעם אידען נעמען. והראיה?
 מיר האבען אפגעדאווענט מנחה, מקבל שבת געווען, געמאכט קדוש,
 און מיינע האט דערלאנגט די פיש, האבען זיך ביי מיין אידען
 צענומען די נעזלעכער, די אויגען האבען ביי איהם בעקומען גאר
 איין אנדער גלאנץ, — און מיין אורח האט זיך צוגעחאפט צו די

בין מחויב געווען על־פי יושר און על־פי מענשליכקייט איהם אויפצו־וועקען. און אז איבער מיר וועט ער האַבען היזק — ער ווייס נאָך אַליין ניט וויפיעל. הכלל, איך האָב איהם גאָר אומגליקליך גע־מאַכט! הער איך איהם אויסעט גאַנץ פיין און רוף מיך אָן צו איהם: „זאָגט אַליין, זאָג איך, זענט איהר ניט אַ מאַדנער איד? ערשטענס, זאָג איך, וואָס איז בכלל, זאָג איך, דאָס איינעניש, וואָס מע איילט זיך? משטיינס געזאָגט, וויפיעל לעבט דאָס אינגאנצען אַ מענטש אויף דער וועלט? איז נומער איינס. והשנית, האָט איהר פאַרגעסען, זאָג איך, אַז היינט איז דער דריטער טאָג נאָכ'ן ברית, שלישי למילה הייסט עס, אַ קלייניגקייט? ביי אונז איז מען זיך נוהג, זאָג איך, אַז צום דריטען טאָג נאָכ'ן ברית מאַכט מען אַ סעודה נאָך אַ גרעסערע ווי אויפ'ן ברית אַליין, מחמת דערימאָד וואָס שלישי למילה, זאָג איך, איז נאָך טייערער פון דער מילה אַליין... ניט שוין זשע, זאָג איך, וועט איהר וועלען אומזיסט־אומ־נישט, זאָג איך, מיר נעמען און פאַרשטעהרען אַ שמחה?“...

— און כך הוה. מיין איד האָט זיך שוין ניט געקאָנט איינהאַל־טען און האָט זיך אַזש צעלאַכט פאַר צרות: „וואָס טויג מיר גרויס, זאָגט ער, איהר זענט אַ רעכטער קלעשטש!“... „לאָז זיין אַזוי, זאָג איך, אַבי איין אורח!“...

— זיצענדיג ביים וואַרעמעס און גענומען צו ביסלעך לחיים, רוף איך מיך אָן צו איהם: „הערט זשע אויס, מיין לעבער איד, די מעשה דערפון איז אַזוי, זאָג איך, ס'איז אפילו, זאָג איך, נישט אַזוי כדאי אַצינדערטאָ, זאָג איך, צו רעדען וועגען מילכיגע מאַכלים, מחמת דערימאָד, וואָס מיר האַלטען, זאָג איך, סאַמע ביי'ם פלייש, נאָר איד וואָלט, זאָג איך, וועלען האַרבען פון אייך, זאָג איך, וואָס איז אייער מיינונג וועגען קרעפּלעך מיט קעז“... קוקט ער מיך אָן: „אַקעגען וואָס, הייסט עס, איז דאָס געקומען צו רעד?“. „אַקע־גען דעם, זאָג איך, וואָס איך וואָלט וועלען, איהר זאָלט פאַרזוכען, זאָג איך, די מילכיגע קרעפּלעך, וואָס מיין ווייב מאַכט, מחמת דערי־מאָד וואָס היינט אויף דער נאַכט, זאָג איך, איז ביי אונז אַ מילכ־

אייד, לאז זיך אייד דאכטען, זאג איך, אז איהר האט א טעות. אויב איהר רעכענט אויפדערנאכט אוועקפאהרען, זאג איך, זאלט איהר עס פארנעסען תיכף ומיד, מחמת דערימאך דער וואס פאָהרט, זאג איך, אום שבת, דער זיצט א גאנצע וואך אין דערהיים".

— און כך הוה. באלד ווי מע האט אפגעמאכט הבדלה און אפגעזאגט די „המבדילים“, הויבט מין איד אן צו פאקען זיך אין וועג אריין. רוף איך מיד אן צו איהם: „משוגע מיינע שונאים? ערשטענס, ווער וועט אייד אוועקלאזען אויף ביינאכט אין דער וועלט אריין? און, צווייטענס, זאג איך, וואו האט איהר א פאיעזר?“ „סטייטש, זאגט ער, האט איהר דאך מיד געקוילעט!“ זאג איך: „סײן גרעסערען אומגליק זאלט איהר נישט האבען ווייל איהר וועט לעבען! א פאיעזר וועט איהר האבען, אם ירצה שם, מארגען פאר טאָג. איהר, זאג איך, גרייט אייד בעסער צו, זאג איך, א מאגען מיט איין אפעטיט, מחמת דערימאך, זאג איך, דער באַרשט לאָזט זיך שוין הערען! איך וועל אייד נאך בעטען, זאג איך, איהר זאלט מיר זאגען דעם אמת, צי האט איהר ווען געגעסען אזא באַרשט? נאך דעם ריינעם אמת!“ וואס טויג אייד, ער האט זיך נעבאך געמוזט מודה זיין, אז זינט ער לעבט עסט ער דעם ערשטען מאל אזא באַרשט! און ער האט שוין גאר באַקומען חשק געוואוירע צו ווערען, ווי אזוי מאכט מען עס אזא מין באַרשט? און פאר וואס האט מען איהם געקרוינט מיט'ן נאמען „וואלכישער“? און נאך אזעלכע זאכען. זאג איך: „צו וואס טויג עס אייד? איהר פארוכט בעסער, זאג איך, אט דאס גלעזעל וויין און זאגט מיר, זאג איך, דערויף אייער מבינות. נאך דעם אמת! דעם ריינעם אמת! מחמת דערימאך איך האב פיינט, זאג איך, קאמפלימענטען“...

— כך הוה. מע האט גענומען א גלעזעל און נאך א גלעזעל און מע האט זיך געלעגט שלאפען, און מין אורח האט, וואס אהרט אייד, פארשלאפען דעם פארטאגנעדיגען פאיעזר און איז אויפגע-שטאנען ווי א צעקאכטער, מלא גולו, אנגעפאלען אויף מיר, אז איך

פייער: „באצאהלען? פאר וואָס באצאהלען?“ „וואָס הייסט, זאג
 איד, פאר וואָס? פאר אַלסדינג: פאר עסען, זאג איד, פאר טרינק
 קען, פאר סטאַנציע“. ווערד ער שוין ווייס, ניט רויט, און מאַכט
 צו מיר: „איד פארשטעה אייד ניט, זאגט ער: איהר האָט מיך
 פארבעטען צו זיך, זאגט ער, אויפ'ן ברית, איבערגעחאָפּט אויף דער
 באַהן. אַרויסגעריסען ביי מיר דעם טשעמאַדאָן פון די הענט, צו-
 געזאָגט עולס'הבא...“ שלאָג איד איהם איבער און מאַך צו איהם:
 „אמת, אַלסדינג אמת; נאָר וואָס געהט זיך דאָס אָן צו דעם? דאָס,
 זאג איד, וואָס איהר זענט געווען ביי מיר אויפ'ן ברית, האָט איהר
 פארדיענט אַ מצוה, אָבער עסען און טרינקען און סטאַנציע — דאָס
 בין איד דאָך ניט מחויב, זאג איד, אייד צו געבען אומזיסט! מחמת
 דערימאָך איהר זענט דאָך, זאג איד, אַ איר אַ סתור און פארשטעהט,
 זאג איד, אַליין גאַנץ גוט, אָן פיש קאָסט געלט, און וויין האָט איהר
 געטרונקען דעם בעסטען, און ביער אויך, און ווישניק אויך, און
 דעם צימעס מיט די קוגלען מיט'ן באַרשט האָט איהר, דאַנקען גאָט,
 געלויבט אין טאָג אַרײַן, געלעקט די פינגער, און די קרעפלעך, זאג
 איד, מיט קען האָבען אייד אויך גוט געשמעקט. לאָז אייד, זאג איד,
 וואויל באַקומען. איד פאַרגיין אייד מיט'ן גאַנצען האַרצען. איהר
 וועט דאָך אָבער ניט פאַרלאַנגען, זאג איד, אָן מחמת דערימאָך
 וואָס איהר האָט פאַרדיענט, זאג איד, אַ מצוה און געהאַט הנאה.
 זאָל אַ איד צו אייד דערלעגען אי טרחה, אי געלט!“ מײן אידען
 געבאָר, זעה איד, האָט באַשלאָגען אַ שווייס, ער האָט שיער דעם
 שלאָק באַקומען! ער האָט גענומען זיך וואַרפען, פילדערען, שרייען,
 גוואַלדעווען: „ס'איז סדום! ערנער פון סדום! אַזא רציחה איז,
 זאָגט ער, נאָך ניט געהערט געוואָרען אין דער גאַנצער וועלט!!!
 וויפיעל קומט אייד?“ געה איד און נעם אַ פאַפיער מיט אַ בליי-
 שטיפט און מאַך איהם אַ חשבון אַרום און אַרום, פאר עסען און
 טרינקען און נאָכטלעגער, פאר שבת, פאר וויין און פאר ווישניק,
 און פאר ביער, און פאר בעזונדערע באַשטעלטע קרעפלעך מיט קען.
 אחת לאַחת האָט זיך צענויפגענומען אַ קיימאָל פון עטליכע און

גע וועטשערע".... ווערד ער אויפגעטראגען, דער אורח, הייסט עס, און רופט זיך אן צו מיר: „אירפּע! איד זעה, זאגט ער, איז אייד, אז אייהר ווילט מיר פארהאלטען נאך אויף א מעת-לעת! ס'איז פון אייד, זאגט ער, איין עולה! א גרויסע עולה!"... און פון זיין קאכען זיך, וואס ער קאכט זיך, פארשטעה אייד, אז לאנג בעטען וועט מען איהם פונדעסטוועגען נישט באדארפען, און קריעגען זיך אורדאי נישט, מחמת דערימאך ס'איז א איד מיט איין אפעטיט, וואס האלט פון דער אכילה... מאך איד צו איהם אזוי: „איד געב אייד מיין עהרע-ווארט, זאג אייד, און טאמער איז אייד ווינציג, נאט אייד, זאג אייד, מיין תקיעת כף, אז אם ירצה שם מארגען פארטאג וועק איד אייד אויף צום פארטאגנעדיגען פאיעזר — די גאנצע וועלט מעג זיך איבערקעהרען, אניט, זאג אייד, זאל איד אזוי און אזוי!"... ווערד ער שוין א ביסעלע ווייכער און רופט זיך אז צו מיר: „געדענקט זשע — א תקיעת כף!" זאג אייד: „תקיעת כף איז תקיעת כף". און מיינע האט געמאכט א מילכיגע וועטשערע, וואס זאל איד אייד זאגען, מיט אזעלכע קרעפלעך, אז דער אורח האט געמוזט מודה זיין, אז ס'איז אמת: ער האט אויך א ווייב, און זיין ווייב מאכט אויך קרעפלעך, נאך ס'איז אזא חלוק ווי פון טאג צו נאכט! ווייס אייד וואס — כרחוק מזרח ממערב! — און כף הוה. איד האב געהאלטען ווארט, מחמת דערימאך וואס א תקיעת כף איז א תקיעת כף. איד האב מיין אורח אויפגעוועקט פארטאג, געשטעלט דעם סאמאוואר. ער האט זיך גענומען פאקען אין וועג אריין, און טאקי גאנץ פיין געזעגענען זיך מיט מיר און מיט מיין הויזגעזינד. רוף איד מיר אן צו איהם: „געזעגענען, זאג אייד, וועלען מיר זיך געזעגענען, נאך פריהער, זאג אייד, דארה מען זיך צערעכענען". קוקט ער מיר אן, מחמת דערימאך ער פארשטעהט ניט וואס אייד זאג. „וואס הייסט, זאגט ער, צערעכענען?" „צערע-כענען, זאג אייד, הייסט מאכען א חשבון; איד, זאג אייד, וועל אייד געבען א חשבון, וואס פון אייד קומט, און אייהר, זאג אייד, וועט זיין אזוי גוט און מטריח זיין זיך באצאהלען". ווערד ער רויט אזוי ווי

דורכגעלאזט קיין זאך. און געהט און דערלאנגט דעם רב דעם חשבון, וואָס איך האָב איהם געגעבען. האָט איהם דער רב אויס- געהערט דוקא מיט קאָפּ און ביז'ן רעכטען סוף. און אז דער איד האָט געענדיגט, רופט זיך אז דער רב : „האָבען מיר אויסגעהערט, הייסט עס, איין צד. אַצינד, זאָגט ער, וועלען מיר הערען דעם אנדערען צד. וואָס האָט איהר דערויף צו זאָגען?“ רופּ איך זיך אז צום רב : „איך פון מיין זייט האָב גאַרנישט צו צולעגען, מחמת דערימאָד, זאָג איך, וואָס אַלסדינג, וואָס דער איד האָט איך דאָ דערצעהלט, איז כשר וישר, לויטער אמת. נאָר וואָס דען, זאָג איך, איין זאָך לאָז ער אייד, זאָג איך, זאָגען אויף זיין אידישקייט : ווען און וואָסער אַ טאָג איז ער געקומען, און וואו האָט ער געהאַל- טען שבת, און צי האָט ער געגעסען פיש און געטרונקען וויין מיט ביער מיט קאַניאַק מיט ווישניק, און צי האָט ער געלויבט דעם וואָל- כישען באָרשט מיט די מילכיגע קרעפּלעך, וואָס מיין ווייב האָט געמאַכט?“ ווערד דאָך מסתמא מיין איד נאָך מעהר אויפגעקאָכט, שמיצט זיך און וואַרפט זיך, ממש ער באַקומט אַפּאַפּלעקציע ! בעט איהם דער רב, ער זאָל זיך אזוי ניט קאָכען און ניט זיין אין כעס, מחמת דערימאָד, וואָס כעס איז עבודה זרה, און ער פרעגט איהם איבער נאָך אַ מאָל וועגען די פיש מיט'ן באָרשט מיט די קרעפּלעך, און צי ס'איז אמת, אז ער האָט געטרונקען אי וויין, אי ביער, אי קאַניאַק, אי ווישניק ? דערנאָך טהוט ער אז די שפּאַקולען, דער רב, הייסט דאָס, קוקט איבער דעם חשבון פון אויבען ביז אַראָפּ, פיהרט אונטער די אונטערשטע שורה — סע שטימט : עטליכע און דרייסיג רובעל מיט קאָפּיקעס. דערנאָך ציהט ער אויס אונז די פעטשיללע, מיר זאלען, הייסט עס, מקבל קניז זיין, אז מיר וועלען מקיים פסק זיין, און דער רב האָט ארויסגעגעבען זיין פסק אין קורצע ווערטער : אז דער איד באַדאַרף מיר באַצאהלען כפי החשבון די עטליכע און דרייסיג רובעל מיט קאָפּיקעס, און הוצאות פאַר דער נסיעה אַהער און אַהין, און פסקיגלט דעם רב — דאָס זאָל זיין לחצאיו, אויף דער האַלב הייסט עס, חלק בחלק.

דרייסיג קארבען מיט קאפיקעס — איד געדענק שוין ניט אקוראט... — דערזעהן דעם חשבו, איז מיין איד געווארען געל און גרין. די הענט האבען איהם געציטערט און די אויגען זענען איהם שיער פון קאפ ניט ארויס, און ער האט גענומען שרייען נאך מיט גרעסערע קולות און גוואלדען: „וואו איז ער עס אריינגעפאלען? צוויי-שען פעלד-גולנים? גאר קיין מענטשען ניט פארהאנען? קיין גאט נישטא?״ רוף איד מיך אן צו איהם: „שאט, ווייסט איהר וואס, רב איד? וואס דארפט איהר שרייען? זיך אפעסען דאס הארץ? אמהער לאמיר זיך דורכפאהרען, זאג איד, אין שטערטעל אריין, ס'איז ניט ווייט פון דאנען, מחמת דערימאך דארט איז דא מענ'טשען, דארט איז דא א רב, לאמיר פרעגען דעם רב, וואס דער רב וועט זאגען, אזוי וועט זיין.“ דערהערט פון מיר אזעלכע דבורים, איז דעם אידען געווארען אביסעל גרינגער אויף דער נשמה. און וואס אהרט אייך — מיר האבען געדונגען א פוהרעל און האבען אויפגעזעצט זיך און אוועק אין צווייען אין שטערטעל אריין, און גלייך צום רב. — געקומען צום רב, מרעפען מיר איהם אקוראט נאכ'ן דאוונען. ווי ער לעגט צענויף טלית ותפילין. שלום עליכם, עליכם שלום. וואס'ט איהר זאגען? האפט זיך ארויס מיין איד מיט א פייער און הויבט אן צו דערצעהלען די גאנצע מעשה פון „א“ ביז „ת“, ווי אזוי ער איז געפאהרען פארביי אונזער סטאנציע, ווי אזוי ער האט זיך אראפגעחאפט מיט'ן טשעמאדאן אויפ'ן וואקזאל עפס נעמען אין מויל אריין, אפילו גארניט אין זינען געהאט קיין ברית, פליהט אונטער אט דער איד (ווייזט אן אויף מיר) און פאלט צו מיט תחנונים, מחמת דערימאך אזוי ווי ביי איהם איז היינט א ברית און עס פעהלט איהם א צעהנטער צו א מנין, על כן האט גאט אליין אזוי געפיהרט! און דערנאך ווי אזוי איד האב ארויסגעריסען ביי איהם דעם טשעמאדאן פון די הענט, דערנאך ווי אזוי ער איז געקומען אויפ'ן ברית און געוואלט פאהרען ווייטער, האב איד איהם פארהאלטען אויף שבת און אויף שבת-צורנאכטס און אויף זונטאג שלישי למילה און אויף מילכיגע קרעפלעך — הקיצור, ער האט ניט

אפשר וואלט איהר געווען, זאג איך, אזוי פריינדליך אויסהערען אויך פון מיר א מעשה, און אויך מיט א רב, נאך א סך א קירצערע, ווי אייער מעשה?

און גארנישט געווארט אויף זייער יא אדער ניין, בין איך צוגעטרעטען גלייך צום עסק, און טאקי גאָר אין קורצען.

— דאס איז געווען — אזוי האב איך אנגעהויבען מיין מעשה — גארנישט לאַנג, און דוקא איז א גרויסער שטאָדט, ערב יום כפור האט זיך עס געטראָפּען. פאַלט אַראָפּ ווי פונ'ם הימעל א איד א סוחר, איין אורח, א רייזענדער, וואָס פאָהרט אַרום איבער דער וועלט, פערקויפט סחורה און נעמט געלד, האַלט זיך מיט ביידע הענד ביי די זייטען, שפּאַציערט אַרום איבער'ן שוהלטהוף, אויף דער אידישער גאָס, און פרעגט זיך שטאַרק נאָך אויפ'ן רב, וואו זיצט דאָ ערגיץ דער רב? — וואָס בעדאַרפט איהר צום רב? — „וואָס איז אייער עסק?“ איינעם, דעם אַנדערען, דעם דריטען: וואו זיצט דאָ ערגיץ דער רב? — וואָס דאַרפט איהר דעם רב? — „וואָס איז אייער עסק?“... אַהיז'אהער, ער האט זיך דערפרעגט, וואו דער רב וואוינט. אַריינגעקומען צום רב, האַלט ער זיך נאָך אַלץ מיט ביידע הענד ביי די זייטען, רופט אָפּ דעם רב אויף א סוד, פערשליסט זיך מיט איהם בעזונדער אין אַ חדר: „רבי! אזוי און אזוי איז די מעשה. איך בין א איד א רייזענדער און פיהר מיט זיך געלט, א היבשע פותיקא. נישט חלילה מיינס; פריהער גאָט'ס, דער-נאָך פרעמדס. ס'איז ערב יום כפור; האַלטען ביי זיך קאָן איך עס נישט; איבערלאָזען עס אויף דער סטאַנציע האָב איך מורא — אזא פותיקא! טהוט מיר אַ טובה, נאָט עס אייך, באַהאַלט דאָס ביי זיך אין קאָסטען ביז, אַם ירצה השם, מאַרגען אויף דער נאָכט נאָך יום כפור...“

און נישט לאַנג געטראַכט, נעמט דער סוחר, בינרט אויף דעם זשילעט, און ציהט אַרויס איין פעקעל נאָכ'ן אַנדערען די שענע אַסיגנאַציעס, נישט פאַר אייך געדאַכט, די אמת'ע רויטע קנאַקע-דיגע הונדערטערס!

— ארויסגעחאפט זיך פונ'ם רב, ווי פון א שווייץ-באך, נעמט דער איד ארויס דעם טייסטער, האפט ארויס פון דארטען א פופציגער (צוויי כהה'ערס), טהוט מיר א שמיץ אין פנים אריין, איד זאל איהם געבען אויסגאב. זאג איד צו איהם: „וואסער אויסגאב?“ זאגט ער: „נאך די עטליכע און דרייסיג, וואס קומט איידעל על פי חשבון.“ זאג איד: „וואסער חשבון? וואסערע עטליכע און דרייסיג? וואס מיינט איהר, זאג איד, איד בין טאקי א פערד-גולד? צי א משוגע'נער? וואס הייסט, איד וועל ביי איידעל נעמען געלט? איד האט אן, זאג איד, א אידען אויפ'ן וואקזאל, א ווילד-פרעמדען, איד קען איהם ניט, איד ווייס איהם ניט, נעם אוועק ביי איהם דעם טשעמאראן פון די הענט און פארשלעפ איהם, זאג איד, מיט גע- וואלד צו מיר אויף א ברית, און פארברענג, זאג איד, מיט איהם א שבת, אויף אלע אידען געזאגט געווארען — וועל איד געהן, זאג איד, מחמת דערימאך, און וועל ביי איהם נעמען געלט פאר דער טובה, וואס ער האט מיר געטהאן, און פאר'ן תענוג, וואס איד האט פון איהם געהאט?“... קוקט ער מיד שוין אן טאקי מיט איין אמת ווי א משוגע'נעם און מאכט צו מיר: „ונאם זשע האט איהר גע- דרעהט א מח? און וואס האט איהר מיד געשלעפט צום רב?“ „א מאדנער איד, זאג איד, איהר זענט! איד האב עס געטהאן, זאג איד, ניט פאר קיין זאך, נאר מחמת דערימאך, וואס איד האב גע- וואלט, זאג איד, איהר זאלט זעהן, וואס פאר א חכם א רב מיר האט ער — און מעהר גארנישט...“

* * *

דערצעהלט די מעשה, האט זיך מיין בעל-דבר, רב נחמן לכה, גאנץ פיין אויפגעהויבען, און די איבעריגע דריי שותפים נאך איהם, גענומען פערשפילען זיך די קאפאטעס, שוין גרייט אוועקצוגעהן. האב איד מיד ניט געפוילט, דערלאנגט זיי נאך צו פאפיראסען און אנגערופען זיך צום דערצעהלער:

— האט איהר מיר דערצעהלט, זאג איד, א מעשה מיט א רב.

געקומען מכה דער פוטיקא" ... „וואסער פוטיקא?" „די ממתקים" ...
 „וואסערע ממתקים?" „איד בין געקומען נאָכ'ן געלט" ... „וואסער
 געלט?" „מיון געלט" ... דאס הייסט, ניט מיינס, פריהער גאט'ס,
 דערנאכדעם פרעמדס... איד האב עס אייד געגעבען באהאלטען" ...
 „א י ה ר ה א ט מ י ר געגעבען באהאלטען געלט? ... ווען?" ...
 צעלאכט זיך דער איד, מיינט, אז דער רב טרייבט מיט איהם
 קאטאָוועס. פרעגט איהם דער רב: „וואס איז דער געלעכטער?"
 זאגט ער: „דאס ערשטע מאל זעה איד א רב אַ לץ" ... געפינט זיך
 שוין דער רב בעלעדריגט. קיינער האָט איהם נאָך בין אהער, זאגט
 ער, ניט געקרוינט מיט'ן נאָמען לץ. „זאגט, רב איד, וואס דארפט
 איהר?"

דערהערט אזעלכע דבורים, האט דעם אידען א קלאפ געגע-
 בען, ניט פאר איד געדאכט, אט-אדא, אונטער'ן לעפעלע.
 „סטייטש, רבי, אין גאטעס ווילען! איהר ווילט קוילען א אידען?
 איד האב דאך איד אפגעגעבען אינגאנצען מיון געלט, ניט מיינס,
 פריהער גאט'ס, דערנאכדעם פרעמדס! א סימן — איהר האָט עס,
 זאגט ער, איינגעוויקעלט אין פעטשילע, פאר'חתם'עט מיט טרי-
 וואכס, פארשלאסען ביי דער רביצין אין קאסטען, און די שליסער
 לעך באהאלטען אויף איין ארט, וואס קיין בן-אדם זאל ניט וויסען...
 און נאָך א בעסערער סימן: עס זענען, זאגט ער, דערביי געווען
 ערות, די פיינסטע בעליבתים פון שטאָרט!" ... און ער פוילט זיך
 ניט, דער איד, און רעכענט אויס די בעליבתים ביי די נעמען.
 און אליין בעשלאָגט איהם א קאלטער שווייס, און עס נעמען איהם
 אננסטען, בעט א גלאז וואסער.

און נישט לאנג געטראכט, נעמט דער רב און שיקט אַוועק
 דעם שמש צו די אויסגערעכענטע פני, די שבעה טובי העיר, די
 סאַמע פיינסטע בעליבתים פון שטאָרט. יענע קומען צו לויפן:
 „וואס איז געשעהן?" „איין אומגליק! א בלבל! א פריטשע-
 פע א איד! ער טענה'ט, אז ער האָט מיר יאקבי איבערגעגעבען

דערזעהן און סומע געלד, רופט זיך אפ צו איהם דער רב : „האט קיין פאראיבעל ניט, איהר קענט מיד ניט, איהר ווייסט מיד ניט“... „וואס הייסט, איד קען אייד ניט ? איהר זענט דאך עפּים א רב!“... „גוט, איד בין א רב, איד קען אבער א י י ד ניט, ווער א י ה ר זענט און וואס א י ה ר זענט“... אהיו-אחער, זיי דינגען זיך. ער איהם : „איהר זענט א רב!“ דער רב צו איהם : „איד קען אייד ניט“. און דא דער טאג שטעהט ניט, ערב יום כפור ! ס'איז געבליבען, אז דער רב נעמט צו ביי איהם דאס געלד; נאר וואס דען ? — פאר עדות. ווער זאלען זיין די עדות ? קיין אביוועמען קאן מען דאך נישט פערטרויען. שיקט דער רב רופען צו זיך די פני, די שבעה טובי העיר, די סאמע נגיד'ישע און פיינע בעלי-בתים פון שטאדט, און דערזעהלט זיי : „אזוי און אזוי איז די מעשה. אט דער איד, זאגט ער, האט געלט, א היבשע פותיקא, ניט זיינס, פריהער גאט'ס, דערנאך פרעמדס. וויל ער עס מיר, זאגט ער, געבען באהאלטען בין איבער יום-כפור. על כן זייט איהר, זאגט ער, עדות, וויפיעל ער האט מיר איבערגעגעבען געלט, בכדי ס'זאל ניט ארויסקומען, זאגט ער, דערנאכדעם קיין שום, איהר פארשטעהט ?“... און דער רב האט זיך מטריח געווען, איבערגע-צעהלט פאר די בעלי-בתים אין די אויגען דריי מאל די פותיקא, איינגעוויקעלט אין א פעטשיילע, פער'חתמ'עט די פעטשיילע מיט טריוואכס, צוגעלעגט די חתימה : „הרב ומו'צ'“, בעוויזען די בעלי-בתים : „נאט, זעהט, אט דא האט איהר מיין חתימה, און געדענקט זשע, אז איהר זענט עדות!“... די פעטשיילע מיט'ן געלד האט דער רב איבערגעגעבען דער רביצין, זי זאל דאס פערשליסען אין קאס-טען, און די שליסעלעך זאל זי בעהאלטען אין איין ארט, וואס קיין כח אדם זאל ניט וויסען... און מען איז אוועק אין שוהל אריין און מע האט גאנץ פייז געדאווענט און געפאסט, און איבערגעלעבט דעם יום-כפור, געקומען פון שוהל, אפגעפאסט זיך, מע טהוט א קוק — אהא ! ער איז דא ! דער איד, דער סוחר, הייסט עס. „א גוטע וואך“. „א גוט יאהר. זיצט. וואס'ט איהר זאגען ?“ „גארנישט, איד בין

לשנה טובה

א מעשה פון סאָרצוימען, דערצעהלט פון א
איד אַ חסיד פאַר אַ סך אידען, פאַרענדיג
אין וואַגאַן, און איבערדערצעהלט מיט זיין
לשון.

נעשריבען אין יאָהרען 1915 — 1913

א נאנצע פוטיקא ערב יום כפור אויף צו באהאלטען, און איהר זענט יאסכי דערביי געווען עדות!..."

האבען זיך די בעלי-בתים איבערגעקוקט צווישען זיך, ווי איי-נער רעדט: „אט דא וועט מען עס אפאלעקען א ביינדעל!“ א קליי-ניגסויט, אזא פוטיקא! דער יצר-הרע פון געלד! און זיי זענען אנגעפאלען אויפ'ן אידען: „אי-פע! ווי שעמט איהר אייך ניט אין אייער ווייטען האלז אריין אויסטראכטען אויף אונזער רב אזא מיאוסען בלבל? ...!“

דערוועגן אזא מעשה, האט דער איד אפגעלאזט הענד און פיס — עס האט איהם א נעם געגעבען דער קראם, ניט פאר אייך געראכט — אט-אט חלש'ט ער! האט זיך אויפגעהויבען דער רב, צוגעגאנגען צום קאסטען, ארויסגענומען די פעטשילע מיט געלד און אונטערגעטראגען דעם אידען:

— נאט איז מיט אייך! נאט! אט איז אייער געלט! נעמט עס אייך אפ און צעהלט עס נאר אקארשט איבער, ווי עס געהר צו זיין, פאר די דאזיגע אידען אין די אויגען. די חתימה, ווי איהר זעהט, איז ניט געריהרט, דער טריוואכס גאנץ, אלץ ווי עס דארף צו זיין!

א נייע נשמה האט מען געבאד אין דעם אידען אריינגעזעצט. די הענד האבען איהם אזש געציטערט, און טרערען האבען זיך איהם געשמעלט אין די אויגען.

— צו וואס האט אייך געטויגט, רבי, נעמען א אידען און טרייבען מיט איהם לצנות? אזא לצנות? ...!

— כ'האב אייך נאר געוואלט באווייזען — ווער אונז ע-

רע שענע בעלי-בתים זענען ...

לשנה טובה

— נעמען, לאז זיך אייך דאכטען, נעמען אלע ביי אונז, ביז'ן אַדון הגדול! און אפילו דער אַדון הגדול אליין בכבודו ובעצמו, ס'זאל אייך צו קיין שאַנדע ניט זיין, נעמט אויף, אז מען ניט איהם... וואס? איהר גלויבט ניט? איהר לאַכט? לאַכט געוונטערהייך!... שוין? איהר'ט זיך שוין אויסגעלאַכט? אַצינד רוקט אייך קארשט צענויף, מיינע ליבע אידען, וועל איך אייך דערצעהלען אַ מעשה פון פאַרצייטען. די מעשה האט זיך געטראַפען ניט מעהר און ניט וועניגער ווי מיט מיין זיידען, עליו השלום, אין יענער גוטער צייט, בעת מלך אין געווען דער ערשטער ניש... וואס ווינקט איהר צו מיר? וואס'ט איהר זיך דערשלאָסן? איהר האט מורא, אז די ערליכע, וואס זיצען מיט אונז אין וואַגאָן, וועלען פאַרשטעהן וואס מען דבר'ט? אַ מכה וועלען זיי ביי מיר פאַרשטעהן! איכ'ל רעדען פאַרשטעלט, און דארט, וואו מען באַדאַרף, — נאָר אויף לשון קודש — אַבי איהר זאָלט נאָר הערען מיט קאָפּ און ניט האַבען אַ טבע איבערשלאָגען יענעם אין מיטען.

בקיצור, ויהי בימי אחשוורוש — דאס איז געווען, לאַז זיך אייך דאכטען, אין דער צייט, ווען ס'האט געוועלטיגט א ו נ ז ע - ר ע נ ס עלטער-זיידע, נאך וועמען א ו נ ז ע ר ע ר איז אַ נאָמען, דער זכות מעג איהם ביישטעהן אויף יענער וועלט און אַקעגען קומען דארט, פאַר די טובות, וואס אונזערע אחינו בני ישראל האָבען פון איהם געהאַט דורך זיינע גיירות טובות ישועות ונחמות — אַמון. אַ לאַנגע צייט האַבען אונזערע זיידעס, און דער- נאך אונזערע טאָטעס, נישט געקאָנט פאַרגעסען דעם דאָזיגען אַדון הגדול, האַבען זיך געאַכעט פונ'ם שלאָף און דערמאָנט איהם אלע מאל צום גוטען — אזוי גוט איז זיי געווען! דאס נאָנצע לעבען איז געהאַנגען ביי אַיטליכען אויפ'ן שפיץ נאָז, און געלעבט האט מען נאָר

און מיין זיידע אנשעל איז געווען, לאז זיך אייך ראכטען, א איד א נגיד און א מיוחס, און דעם רבינ'ס א חסיד, און א גבאי אין שוהל, און א תקיף ביי נאטשאַלסטווע. אז מע שמועסט כל-ולך! „גוואלד, רב אנשעל, ראטעוועט א שטאדט! גיט עפּים איין עצה!“ הערט זיי אויס דער זיידע און מאכט צו זיי: „וואס קאן איד אייך, קינדערלעך, העלפען? סיינען איכ'ל מיד אראפּפּאפּען צום רבי'ן זאָל לעבען, און וואָס ער זאָל לעבען וועט זאָגען, דאָס וועלען מיר טהון.“ און אומר ועושה — דער זיידע האָט פיינט געהאט לאַנגע מחזקות. פּוילען זיך איז ביי איהם גיט געווען, און איז הוצאות איז אויך גיט געווען קיין מניעה — א שטאדט קאן אויס-טראַגען. עס האָלט ביי צרכי צבור, מע דארף ראטעווען א שטאדט, איז עפּים פאַרהאַן תירוצים?... און ער האָט זיך אויפגעזעצט, דער זיידע אנשעל הייסט עס, זומער איז דאָס געווען, איז די רעכטע היצען, האָט זיך אפּגעזעגענט מיט דער גאַנצער שטאָדט און איז אוועק גלייך צום רבי'ן. געקומען צום רבי'ן, הויבט ער איהם אָן צו דערצעהלען אַ מעשה: איין אומגליק, איין ערל אַ נקי'כפּים/ניק, וואָס נעמט גיט. טהוט דער רבי אַ קוק אויף איהם מיט איין אויג און אַ מאַך מיט דער האַנט, ווי איינער רעדט: מע דארף גיט רעדן ווייטער, ער ווייסט שוין. פון וואָנען ווייסט ער? — דאָס פרעגט אַ נאָר. זיי ווייסען שוין!... וואונדערט זיך דער זיידע, נאָר ער שווייגט און וואַרט, וואָס וועט זיין ווייטער? אין אַ מינוט אַרום רופט זיך אַן דער רבי: לִשְׁנָה טוֹבָה תַּכְתּוּבוּ וְתַחֲתָמוּ... וואונדערט זיך דער זיידע נאָך מעהר: וואָס פאַר אַ סמיכות־הפרשה? ס'איז נאָך אין רעכטען זומער, נאָך ווייט צו ראשי־השנה. ווי קומט עס איצטער צו „לשנה טובה“?... נאָר פרעגען דעם רבי'ן קשיות פרעגט מען גיט. וואַרט ער. און שוין פאַר'ן אפּגעזעגענען זיך רופט זיך אַן דער רבי צום זיידען מיט אַ זיפּץ: הער זשע אויס, אנשעל (זיי זאָגען דאָך אַלעמען „דו“). נעם און פאַהר, זאָגט ער, אַהיים בשלום און זאָלסט זאָגען דער שטאדט, זאָגט ער, אַן איד האָב זיי געזאָגט „לשנה טובה תכתבו ותחתמו“. און אַן דו וועסט קומען

אינ'ם זכות און מיט'ן חסד פונ'ם אדון הקטן, פונ'ם „קנעפעל“, דאס הייסט, דורך דעם, וואס דאס „קנעפעל“ פלעגט נעמען אויף דער יד, און דערצו נאך פארוואנדלען די דגים ערב שבת מיט א גלעז זעל יי"ש, האבען אידען געקאנט דערוויילע אטעמען פראנק און פריי, האנדלען און וואנדלען און לעבען ווי גאט אין אדעם.

ויהי היום — און וואו א ויהי איז דאך א צרה — טרעפט זיך א מעשה: וימת פרעה מלך מצרים — לעגט זיך אוועקעט דאס „קנעפעל“ און מאכט א שטארב, ויקם מלך חדש — און עס קומט אראפ צו אונז אין שטאדט א ניי „קנעפעל“, א המו, א רשע, אשר לא ידע את יוסף — וואס נעמט נישט, האטש געב איהם א קרענק! האט מען איהם געפרובט נתנ'ען א גרעסערע מטבע — ער נעמט ניט! נאר א גרויסע מטבע — ער נעמט ניט! געוואלט איהם מכבד זיין מיט דגים — ער געהט ניט! א שמועס געגעבען פון א גוט ביכעל משקה — ער טרינקט ניט! אז מע שמועסט א „נקי-כפים'ניק“, איז דאך ניט שויד! און טאמער בעט מען איהם מיט רחמים — טופעט ער מיט די פיס, טרייבט ארויס און טהוט דערנאכדעם מעשים אשר לא יעשו: א פראטאקאל נאך א פראטאקאל, א שטראף נאך א שטראף, אידען לאזט ער ניט האנדלען, מלמדים לאזט ער ניט קנעלען, און דערוועגט ער א יונג ווייבעל — רייסט ער איהר אראפ דעם פארק, א יונגען מאן — שערט ער איהם אפ א פאה, „אזוי, זאגט ער, טהוט דער אדון הגדול אויף“... און קוועלט, טרייסעלט זיך פון זיין אייגענער חכמה, ווערד צעשמאלצען פאר געלעכטער!... פערדריסט דאך עס, און סע ברענט, נאר מען קאן גארנישט מאכען, וואס טהוען אידען? דאס, וואס אלע מאל: וואנחו בני ישראל — אידען זיפצען נעבאד שטילער-הייד און מע מאכט איין אסיפה און נאך איין אסיפה, הבה נתחכמה — לאמיר עפס צוטראכטען, ווי אזוי ווערד מען פטור פונ'ם דאזיגען המן ימח שמו? איז געבליבען, מע זאל געהן צו מיין זיידען רב אנשעל עליו השלום, אזוי טאקי האט ער געהייסען, דער זיידע מיינער, און דאס בין איך טאקי נאך איהם א נאמען.

זיידע איז אויסער זיך פון די פערדלעך, האט ער מסתמא פארבעטען אזא מקח, אז דעם זיידען איז געווארען נישט גוט, ממש עס איז איהם פינסטער געווארען איז די אויגען! נאך ס'איז עפּים א תירוץ? פּוּח־נפש — ראטעווען א שטאדט מיט מענטשען! אידען האבען פארקויפט, פארזעצט דאס לעצטע שבלעצטע! און מין זיידע האט גענומען דינגען זיך פאר די שפּאַקעס, א רענדעל אראפ, א רענדעל ארויף — ער איז שוין, לאז זיך אייך דאכטען, פון די שפּאַקעס ניט אפגעטראטען און האט אוועקגעקויפט די שפּאַקעס און גענומען די שפּאַקעס און איינגעשפּאַנט די שפּאַקעס אין א שענער קארעטע, און איז אוועק מיט די שפּאַקעס גלייך אין יענעם מקום, אקוראט ווי דער רבי האט אנגעזאגט, נישט געלאזט פאלען א האר, און אז ער איז געקומען מיט די שפּאַקעס אין יענעם מקום אריין, — דאס איז שוין געווען ראש חודש אלול — האט ער אויסגערופט זיך דריי טעג מיט דריי נעכט, און גענומען דערנאך שפּאַציערען מיט די שפּאַקעס אלע אין דער פריה תיכף ומיד נאכ'ן דאווענען און אויף דער נאכט, בין מנחה למעריב, און פאוואל, נישט געהאפט, טריט ביי טריט, דריי מאל הין און צוריק, פארביי דעם פאלאץ פונ'ם מלכות — אלסדינג, ווי דער רבי האט געהייסען, ניט געמינערט א האר.

הקיצור המעשה, ער פאָהרט, לאזט זיך אייך דאכטען, א טאג, ער פאָהרט צוויי, ער פאָהרט דריי — גארנישט מיט גארנישט! ער הויבט שוין אז אריינפאלען אביסעל אין א מרה־שחורה: וואס וועט זיין דער תכלית? נאך צופיעל מהרהר זיין טאָר מען אויך נישט. אז דער רבי זאגט, איז מסתמא ניט אומזיסט, און כך הוה: איינ-מאל, שפּאַציערענדיג אזוי פארביי דעם מלך'ס פאלאץ מיט די שפּאַקעס, דערזעהט ער, ווי עס קומט איהם אקעגען פון דווארעץ ארויס עפּים א גרויס „קנעפעל“, אפנים, איין אטיוטאנט פון די אטיר-טאנטען, און שמעלט איהם אפּעט און פייפט עפּים מאַרנע איהם גלייך אין פנים אריין, און באטראכט די שפּאַקעס, ווי א רעכטער מבין, פון אלע זייטען, און טהוט איהם א פרעג: „הער נאָר, דו.

אהיים, זאגט ער, זאלסטו אפּווארטען ביז'ן גרויסען יאָרד, און זאלסט אַרויסגעהן, זאגט ער, אויפ'ן יאָרד און זאלסט קויפּען אַ פאַר סוסים, אבער מן המוכה, פון די בעסטע הייבט עס! שפּאַקעס זאלען זיי זיין! און זיי זאלען זיין, זאגט ער, ביידע גלייך, ווי א צוויילינג, ווי איין מאמע האט זיי געהאַט, עס טאָר נישט זיין קיין פלעק אויף זיי, קיין שפּרינקעלע. און דו זאלסט, זאגט ער, נעמען ד שפּאַקעס און זאלט זיי איינשפּאַנען, זאגט ער, אין אַ קאַרעטע, אין אַ שענער קאַרעטע, וואָס שענער איז בעסער, און דו זאלסט אַוועק-פאַהרען מיט זיי, זאגט ער, אין יענעם מקום אַריין, וואו דער אַדון הגדול זיצט... מיט אַ „פ“ הויבט זיך אַז יענע שטאָרט... און אַז דו וועסט קומען, זאגט ער, אין יענעם מקום, זאלסטו דעם ערשטען טאָג, זאגט ער, אַפּרוהען, דעם אַנדערען טאָג אַפּרוהען, און דריטען טאָג, זאגט ער, אויך אַפּרוהען, און אַז דו וועסט זיך אַפּרוהען, זאלסטו, זאגט ער, נאכדעם אין דער פריה, באַלד נאכ'ן דאַוונען, און פאַרנאכט, בין מנחה למערב, מאַכען אַ שפּאַציער מיט די שפּאַצ-קעס פאַר'ן פאַלאַץ פונ'ם מלכות, און זיצען זאלסטו אין דער קאַרעטע ווי אַ שררה, וואָס פאַהרט זיך דורך גלאַט אַזוי לשם פאַרגעניגען... ווהי — און ס'וועט זיין, זאגט ער, אַז מע וועט זיך אַפּשטעלען און פּרעגען: „וואָס ווילסטו פאַר די פּערדלעך?“ זאלסטו זאגען: „איד האַנדעל נישט מיט קיין פּערד...“ און פאַהר, זאגט ער, בשלום אהיים, ווה, זאגט ער, יצליח דרכך...”

און כך הוה. ס'איז געקומען די צייט פונ'ם גרויסען יאָרד, ווי דער רבי האט פאַראויסגעזאגט, איז דער זיידע אַרויס אויפ'ן יאָרד, דערזעהט ער אַ ציגיינער מיט אַ פאַר שפּאַקעס, אבער שפּאַצ-קעס אַשר לאַ שפּאַקו אבותינו! קיין גרויסער מכין אויף פּערד אין מיין זיידע נישט געווען, נאר זייער אויסזעהען — איינס אין איינס, ווי איין מאמע האט זיי געהאַט, און אַהן אַ פלעק — אַלסדינג, ווי דער רבי האט געזאגט! דערזעהען די פּערדלעך, איז שוין דער זיידע, דע, לאַז זיך אייד דאכטען, פון זיי נישט אַפּגעטרעטען. ער איז צוגע-טען געוואָרען! דער ציגיינער, אַפנים, האט פאַרשטאַנען, אַז דער

און ווי נאך דער ארון הגדול האט דערזעהן די שפאקעס, אזוי האט
 ער שוין ניט געקאנט מעהר אפטרעטען פון די שפאקעס. א מין כח
 איז געלעגען אין די דאזיגע שפאקעס! א שעה כסדר האט ער זיך
 געשפיענעלט אין די שפאקעס, באוויזען די שפאקעס לכל שריו
 ועבריו — דעם גאנצען הויף. הכלל, ער האט זיך גאר ניט געקאנט
 זאגן אנקוקען אין די שפאקעס — ממש ותרבק נפשו! ... און דער
 זיידע שטעהט אלץ פון דער ווייטען און קוקט זיך צו און שווייגט.
 ער האט באלד דערקענט נאכ'ן פאטרעט ווער דאס איז... נאך גאר
 נישט, לא קם ולא זע, א כשר ודם גלייך מיט אלע... דערנאך געהט
 ער צו, דער ארון הגדול הייסט עס, גלייך צום זיידען, און ווי נאך
 ער האט א קוק געגעבען אויף איהם, איז איהם שוין פארקיהלט גע-
 ווארען, דעם זיידען הייסט עס, אלע געבליטען. און אז ער האט
 דערהערט זיין קול, א קול פון א לעמפערט, איז איהם דורכגעלאפען
 א פרעסטעל איבער'ן לויב. „וויפיעל ווילסטו פאר די פערדלעך?“
 ענטפערט איהם דער זיידע, קוים־קוים וואס ער רעדט, און פיהלט,
 אז דאס קול ציטערט איהם און אין מויל איז איהם טרוקען: „איך
 פארקויף ניט קיין פערד. נאך אויב, זאגט ער, דעם האר זענען
 געפעלען די פערדלעך, און אויב איך האב, זאגט ער, געפונען לייט-
 זעליגקייט אין די אויגען פון מיין האר, און מיין האר וועט ניט זיין
 אויף מיר אין גרימצארן, לאזען, זאגט ער, אריינגעפיהרט ווערען
 מיינע שפאקעס אין די שטאלונגען פון מיין האר — דארט, זאגט ער,
 איז זייער ארט...“ מעהר האט ער ניט געקאנט ארויסרעדען קיין
 ווארט, מחמת דער ארון הגדול האט אויף איהם געגעבען א קוק,
 איז איהם פרחת נשמתו געווארען! און ווער שמועסט, אז דער
 ארון הגדול איז צו איהם צוגעגאנגען נאך נעהענטער און געגעבען
 צו איהם א רעד מיט זיין געמכע, איז פון איהם שיער ניט געווא-
 רען, פונ'ם זיידען אנשעל, א גל של עצמות. „הער זיך איין, זאגט
 ער צום זיידען, אפשר ווילסטו פון מיר א טובה'לע? זאלסטו, זאגט
 ער, זאגען בעסער גלייך, אהן חכמות, אהן אידישע אויבער־הסברות,

וואס ווילסטו פאר די פערדלעך? — אקוראט ווי דער רבי האט געזאגט! טהומ איהם א טיטלעך דאס הארץ, דעם זיידען הייסט עס, און ער ענטפערט איהם אפ, ווי דער רבי האט איהם אנגעזאגט: „איד האנדעל גיט מיט קיין פערד“. קוקט איהם יענער אן מיט א בעזען קוק: „ווי קומט צו דיר אזעלכע שפאקעס?“ שווייגט ער שוין, דער זיידע, ווייסט גיט וואס צו ענטפערען, ווארום וועגען דעם האט דער רבי גיט געזאגט גארנישט... ווערד יענער נאך מעהר בען און רופט זיך אן צו איהם: „אפשר האסטו זיי גע'גנב'עט?“ ווערד דעם זיידען שוין גאר קאלעמוטנע אויפ'ן הארצען, און ער מראכט זיך: „הלאי זאל זיך עס גוט אויסלאזען“. גאר רעדען קאן ער נישט, ביז גאט האט איהם אריינגעגעבען א זינן, ער זאל א זאג טהון צום אטיטאנט: „אדוני פריץ! די שפאקעס זענען מיינע שפאקעס, איד האב זיי געקויפט, זאגט ער, ביי א ציגיינער אויפ'ן יאריר. איד האב, זאגט ער, עדות, — א גאנצע שטאדט מיט איר דען!“... ענטפערט איהם דער אטיטאנט: „עדות האסטו? מע קען אייערע עדות“... און ער נעמט וויעדער א מאל פיפערן און אבער א מאל באטראכטען די שפאקעס, און רופט זיך אן צום זיידען: „דו ווייסט? דעם מלך זענען געפעלען דיינע שפאקעס!“... רופט זיך אן צו איהם דער זיידע: „איז וואס איז די מניעה? אויב די שפאקעס זענען געפעלען דעם מלך, קאנען דאך מיינע שפאקעס זיין זיינע שפאקעס“...

ווי קומט דאס, דער זיידע זאל פאלען אויף אונז זאך — וואס פרעגט איהר? אז ס'איז באשערט, גיט דעך אויבערשטער אריין א שכל, ובפרט אז ער איז געווען, ווי איד האב שוין געזאגט, א איד א חכם, האט ער פארשטאנען, אז דער רבי האט איהם אנגעזאגט שפאצירען פארביי דעם מלך'ס פאלאץ, איז מסתמא געווען דערביי א קוק, ווי איהר וועט עס באלד געוואוירע ווערען...
הקיצור המעשה, מע האט גענומען די שפאקעס און מע האט גאנץ פיין אריינגעפיהרט די שפאקעס אין הויף אריין, אין צארסקי דווארעץ הייסט עס, און געוויזען די שפאקעס פאר'ן אדון הגדול.

הגדול געהט, ער געהט איהם נאך. דערנאך זעצט זיך דער אדון אוועק, בעט דעם זיידען אויף זיצען, זיצט ער. איז ער איהם מכבד מיט א ציגאיער, ער זאל רויכערען, רויכערט ער — לא קם ולא זע! דערווייל קומט אריין „זי“, די מלכה הייסט עס — רייך, איינגעטונקען אין זייד און אין סאמעט, פון אויבען ביז אראפ דימענטען און ברויאנטען און די טהייערסטע שטיינער, וואס שעמערירען אין די אויגען! און שען איז זי, ווי די מלכה שבא, אין איהר פנים נישט אריינצורוקען! דערוועגן א אידעל זיצט אויבען צו צעלענט און רויכערט א פאפיראס, פארדריסט עס איהר מסתמא און זי קוקט אויפ'ן אדון הגדול מיט תרעומות, ווי איינער רעדט: „וואס טהוט דא אט דאס אידעל?“... נאך דער זיידע אנשעל — ס'זאל איהם אנהויבען צו אהרען! א מענטש איז געווארען אזא תקיף — וועמען האַרנט ער? רויכערט ער זיין ציגאיער און קוקט נישט אפילו אין איהרע ד' אמות! זי אבער לאזט פון איהם קיין אויג ניט אראפ, ממש דורס מיט'ן קוק... פארשטעהט עס, אפנים, דער אדון הגדול, אז זי איז ניט צופריעדען מיט'ן גאסט, נאך ער מאכט זיך ניט וויסענדיג, טהוט א ווארף אויף איהר מיט די אויגען און טהוט זיך א זאג צו איהר אין גוטען מוט: „דושינקא, טשא“ — מען זאל דער-לאנגען טיי, הייסט עס. שווייגט זי, זאגט ער נאך א מאל: „דו-שינקא, טשא“. שווייגט זי וויעדער. פוילט ער זיך ניט און טהוט א טופ מיט'ן פוס און א ברום ארויס שוין אויף דער העכסטער אקטאבע: „דושינקא, טשא!...“ האבען אלע פענסטער גענומען קלינגען! א קלייניגקייט? מורד במלכות!... און עס האט ניט געדויערט אזוי פיעל, ווי איך דערצעהל אייך, האבען זיך א שאט געגעבען אטויטאנטען און גענעראלען, און ס'איז בעשאפען געווארען אין איין כהרף עין, לאז זיך אייך דאכטען, א סאמאוואר א זויגער ווי א גזל, און איינגעמאכטען אלערליי מיט פרישע אייר ערבייגעל מעדני מלך, און טאקי געקאכטע אייער, ווייל מע ווייס דאך אין צארסקי דווארעז אויך, אז איין עהרליכער איד וועט קיין אנדער זאך ניט עסען א חוץ „איער“. און דער מלך בעט איהם,

אהו דריידלעך און אהו קונצען, אניט, זאגט ער, וועט דיר קאסטען טייערער!"

נו, ווי פארשטעהט איהר, מיינע לייעבע אידען, וואס האט בשעת מעשה זיך געטראכט דער זיידע אנשעל עליו השלום? אוראי איז איהם פארקיהלט געווארען דער מאמעס מילך פון אזעלכע דבורים! נאר אזוי ווי דער זיידע אנשעל איז געווען, ווי איד האב אייך שוין געזאגט, איין אביר-לב, לא קס ולא זע, נעמט ער זיך אן מיט כח, לאז זיך אייך דאכטען, און רופט זיך אן צום אדון הגדול:

„אדוני, זאגט ער, קעניג! איד שווער דיר בהן שלי, אז איד מיין נישט דערביי קיין שום מיין, זאגט ער, מיט קיין שום אויבער קעפלעך, און איד בין ווייט, זאגט ער, פון חכמות, פון אויבער הסברות, דריידלעך און קונצען, און איד פארלאנג ניט, זאגט ער, פון מיין האר קיין שום טובות. נייערט, זאגט ער, דער כבוד איז ביי מיר ווערטה אינגאנצען, און די גרעסטע טובה וועט פאר מיר, זאגט ער, זיין דער זכות, וואס מיינע שפאקעס וועלען פון היינט אן שטעהן מיט די פערד פון מיין האר, און מיין האר וועט טהון רייטען אויף זיין... אוראי איז דער אדון הגדול געווען געריהרט פון אזא מין געשפרעך, און ער האט שוין גענומען רעדען א סך וויי-כער, איין אנדער לשון, מיט איין אנדער שפראך, מיט אנדערע דבורים — ס'איז נאר לא זו הדרך! און ער הויבט זיך אויף, דער מלך, ארויף אין פאלאץ אריין, און דער זיידע אנשעל גאך איהם, לא קס ולא זע — גלייך ווי גארנישט, נאר די קנעכלעך, לאז זיך אייך דאכטען, טרייסלען זיך איהם, און דאס הארץ — טיק-טאק! טיק-טאק! — ווי א זייגער, א ווערטעלע אויסצורעדען — בחצרות מלכים, אין צארסקי דווארעץ! אז אומעטום, וואו מע טהוט א ווארף מיט איין אויג, איז נאר גאלד און נאר זילבער, און אלסדינג איז גע-שניצט פון סאמע עלפנעביין. אויבען קרישטאָל, אונטען מירמעל-שטיין, און ביי די זייטען ברושטין, עכטער ברושטין, וואס געהט אויף לולע-ציבעקס און אנטפיקעס. דעם זיידען אנשעל האט זיך אזש דער קאפ פארדרעהט פון אזא עשרות, נאר ער האלט זיך! דער אדון

ניט, און „קנעפעל“ — דאס מיינט מען, זאגט ער, דעם אַרדן הקטן, וואָס דו שטעלסט אַוועקעט אין יעדער שטאָדט, ער זאָל אַכטונג געבען אויף דיין מלוכה. גיט ער, זאָגט ער, אַכטונג און איז עטליכע יאהר אַרום ווערד ער איין עושר. פון וועמען? — געוויינטליך, פון אידען. וואָרום אידען, זאָגט ער, זענען שוין געוואָהנט געוואָרען. אַזוי ווי, זאָגט ער, אַ איד דאַרף דאָוונען אַלע טאָג, אַזוי, זאָגט ער, ווייס אַ איד, אַז אַ פרייז דאַרף נעמען און אַ איד דאַרף געבען. סע שטעהט, זאָגט ער, ביי אונז געשריבען: „נתבעים למשכן ונותנים, נתבעים לעגל ונותנים“... און — זאָגט איהם ווייטער דער זיידע מיט'ן לשון פון פסוק: — הַחִילוֹת לַהֲרֹאות אֶת הַסֶּדֶד לַעֲבֹד — ביזטו שוין געווען אַזוי גוט און האָסט מיד, זאָגט ער, אויסגעהערט ביז אַהער, וועסטו שוין בעווייזען דיין נענד צו דיין קנעכט און אויסהערען מיד שוין ביז'ן סוף.“

„הנה, זאָגט ער, זיי ווייסען, אַרדני קעניג, אַז נעמען, זאָגט ער, נעמט מען ביי דיר אין דער מלוכה אומערום, פון הודו ביז כוש. נישט נעמען נעמט ניט ביי דיר נאָר אַ קאַליקע, וואָס האָט ניט קיין הענט... און אפילו דער, זאָגט ער, וואָס האָט שוין נאָר קיין הענט ניט, הייסט זיך אויך, זאָגט ער, מע זאָל איהם אַנידערלעגען אויפ'ן טיש. און אדרבה, זאָגט ער, פאַרקעהרט, ס'איז נאָר קיין עולה ניט. יעדער מענטש דאַרף לעבען. סע שטעהט ביי אונז, זאָגט ער, געשריבען „וחי אחיד עמך“, מאַכט רש"י: נעחאי סאָבאָקאָ נע ברעשע“...“

— וואָס קוקט איהר זיך איבער? ביי אייך קומט עס אויס פריקער, אַ איד זאָל אַזוי רעדען מיט אַ קייסער? איז ווי איהר ווילט אייך. איד בין דערביי ניט געשטאַנען — דאָס פאַרשטעהט אַ מינדסט קינד. האָב איד דאָס אַבער געהערט דערצעהלען פון מיין טאַטען עלוי השלום, און מיין טאַטע האָט דאָס געהערט פון זיין טאַטען, און איד פאַרזיכער אייך, אַז מיין טאַטע איז קיין ליגנער נישט געוועזען, און מיין זיידע אַנשעל אודאי ניט... הקצור, דער זיידע האָט זיך גאַנץ פֿיין אָפּגעזעגענט און איז אַוועק פֿונ'ם סלף.

ער זאל עסען און טרינקען און זיך וואויל מאכען. פרעגט איהם
אויס בעת מעשה, ווער ער איז? און וואס איז זיין טהועכץ? און
צי האט ער פרנסה? און וואס מאכען עפּים די אידעלעך פון זיין
מדינה? אלסדינג וויל ער וויסען, און די גאנצע צייט בסבך פנים
יפות. ענטפערט איהם דער זיידע אנשעל, לאז זיך אייך דאכטען.
על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, און אז ס'איז געקומען צו דעם.
וואס מאכען עפּים די אידען, טראכט ער זיך: „אצינד איז א שעת-
הכושר צו צוטרעטען צום עצם ענין. אצינד וועל איך איהם זאגען.
יעבור עלי מה!“... און ער נעמט און לעגט אוועק פאר'ן אדון הגדול.
לאז זיך אייך דאכטען, א מענה-לשון (דער זיידע אנשעל האט גע-
קאנט!) — כך וכך, אדוני קעניג, אזוי איז די מעשה: „דיינע אידען,
זאגט ער, האבען זיך ניט וואס צו באקלאגען. נישט מעהר, זאגט
ער, אויב דעם מלך איז גוט אויפ'ן הארצען און אויב איך האב גע-
פונען לייטזעליגקייט אין די אויגען פון מיין האר און אויב,
זאגט ער, מיין האר וועט ניט זיין אין גרימצארן אויף זיין קנעכט,
וועל איך דיר, זאגט ער, זאגען דעם גאנצען אמת. הנה
זיי וויסען, אדוני קעניג, אז ביי דיר אין דער מדינה פיהרט זיך,
ברוך השם, גאנץ נישקשה'דיג, און די אידען לעבען מיט'ן חסד
פונ'ם „קנעפעל“. איז דאס קנעפעל, זאגט ער, א קנעפעל, איז
מהכתיתי. און טאמער חלילה ניט — איז, זאגט ער, זעהר ביטער.
אט איז ניט לאנג אראפגעקומען צו אונז א קנעפעל, זאגט ער, איז
ער א נקי-כפים'ניק, קייען מיר פון איהם די ערד! ס'איז נאך ביי
דיר אין דער מלוכה אזעלכער, זאגט ער, קיין מאל ניט געווען, מע
זאל אויספאהרען די גאנצע מדינה לארכה ולרחבה. א קנעפעל א
נקי-כפים'ניק — דאס איז א מכה אשר לא כתובה בתורה!“...
קוקט אויף איהם דער אדון הגדול און רופט זיך אז צום זיידען:
„איך וועל דיר זאגען דעם אמת — דו רעדסט עפּים אזוי פאר-
שטעלט, אז איך הויב ניט אז צו פארשטעהן, וואס הייסט עס
ביי דיר א נקי-כפים'ניק און וואס הייסט עס ביי דיר א „קנעפעל“?...
רופט זיך אז דער זיידע: „נקי-כפים'ניק הייסט א פריץ, וואס נעמט

וועט זיין א נקי'כפיים'ניק, וואס נעמט ניט, און א גוי, וואס ער
 נעמט ניט — איז איין אומגליק!..." און אזוי האט דער רבי פאר-
 טייטשט דעם פסוק פון דער תוכחה, און דער עולם איז געווען נתפעל,
 ממש געלעקט די פינגער! פארשטאנען האט דאס, לאז זיך אייך
 דאכטען, קיינער ניט, אויסער דעם זיידען און א חוץ די גאר נאָהענטע
 מקורבים... און ווי נאר ס'איז אוועק דער שבת, איז דער זיידע אנ-
 שעל אוועק אהיים, קוים-קוים געקומען אויף ראש-השנה אהיים.
 און לאז זיך אייך דאכטען, אז דעם ערשטען טאג ראש-השנה אויף
 דער נאכט, בעת אידען געהען פון שול און זאגען איינער דעם אנ-
 דערען א גוט יום-טוב, לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים
 ולשלום — איז ארויס א קלאנג אין שטאָדט, אז דאס „קנעפעל".
 דער המן ימח שמו וזכרו, איז אראפ, און אויף זיין אָרט איז אראפ-
 געשיקט געווארען פון דארטען, פון אויבען, א נייער אָרון בפקדו.
 א גוי א חכם, א פקח, און א גוטער, א דימענט פון א גוי — ער
 נעמט! איין שטיקעל חסרון האט ער געהאט (וואו האט איהר גע-
 זעהען א מענטשען אהן א חסרון?), וואס עס האט זיך ארויסגעוויזען
 דערנאכדעם, אז ער איז שוין געווען אביסעל צו א שטארקער גע-
 מער.. ער האט שוין גענומען פאר יענעם אויך... ממש פון טויט
 און פון לעבעדיג!... נאר ווי די מעשה איז — א ראש השנה האבען
 אידען געהאט א פרייליכען, און א סוכות נאך א פרייליכערען, און
 ווער שמועסט שמחת-תורה — איז גאר געווען ליהודים! א סברה,
 אז דער אָרון בפקדו, דאס נייע קנעפעל הייסט עס, האט געמאכט
 א כוסה און געהאפט א טענצעל גלייך מיט אלע אידען... מיר דאכט,
 אז מיר זענען שוין געקומען צו דער סטאנציע? זייט מיר! און
 האט מיר!...

לאז זיך אייד דאכטען, גלייך צום רבי'ן, אפגעגעבען דיין וחשבונו פון דער נסיעה. עס איז שוין געווען אחת לאחת ערב ראש השנה. גע- קומען צום רבי'ן, האט זיך דער זיידע אנשעל אוועקגעשטעלט (פאר'ן רבי'ן שטעהט מען) דערצעהלען אלסדינג, ווי אזוי און וואס און ווען. לאזט זיך אויס א מעשה, אז ס'איז אומזיסט די טרחה, וואס דער זיידע אנשעל האט איהם דא אזוי פיעל דערצעהלט, ווארום ער האט דאס אלסדינג געוואוסט פריהער, דער רבי הייסט עס. אי. למאי האט ער איהם געלאזט רעדען? ווארום ס'איז ניט קיין דרך- ארץ איבערשלאגען א אידען אין מיטען — זיי זענען גרויסע בעלי דרך-ארץ... דערפאר אויף מארגען, אז ס'איז געקומען צום טיש. שבת נאכ'ן דאוונען, און דער רבי האט געהאלטען ביי „זאגען“. איז ער זיך מיישב, דער רבי הייסט עס, און שטעלט זיך אויף א פסוק, גאר ניט פון דער סדרה — ווער-וואס? ער האט זיך גאר אוועקגעשטעלט, לאז זיך אייד דאכטען, אויף א פסוק פון דער תוכחה! האט דער עולם געשטוינט, געווען אויסער זיך: „ס'איז פארהאנעט — אזוי האט דער רבי אנגעהויבען מיט צוגעמאכטע אויגען, ווי דער שטייגער איז, — ס'איז פארהאן ביי אונז אין דער תוכחה א קללה, וואס מע קאן ניט פארשטעהן דעם פשט פון די ווערטער בשום אופן ואופן: „ישא ה' עליך גוי — גאט וועט אויף דיר אנשיקען א גוי, אשר לא תשמע לשונו — וואס דו וועסט ניט פארשטעהן זיין לשון... איז דאך אין פלוג א קשיא — וואס איז דאס פאר א קללה? נאך א מאל: א גוי, וואס דו פאר- שטעהסט ניט זיין לשון! געשיקט זיך עס? מילא, אז א גוי, להכדיל, פארשטעהט ניט אונזער לשון — דאס איז עלי-פי דרך הטבע, דערויף איז ער דאך א גוי! אבער אז א איד זאל ניט פארשטעהן וואס דער גוי רעדט צו איהם — וואס איז שייך? וואו איז דא א זאך, וואס א איד זאל ניט פארשטעהן? מוזען מיר לערנען דעם פשט אזוי: ישא ה' עליך גוי — גאט וועט אנשיקען אויף דיר א גוי, אשר לא תשמע לשונו — וואס דו וועסט ניט קאנען מיט איהם זיך א ו י פ א ר ע ד ע ז, דאס הייסט, ער

פון פסח ביז סוכות

א וואונדערליכע מעשה, דערצעהלט פון א
אידען, א פערברענטען שאכמאמיסט, אין א
ווארעמער געזעלשאפט, איינמאל אין א קאל-
טער ווינטער-נאכט, נאך א פרעהליך קערטעל
און טאך א גוטען צובייסען.

געשריבען אין יאהר 1915

פון פסח ביי סוכות

ס'איז שוין געווען ווייט נאך האלבע נאכט. ווינטעגצייט איז דאס געוועזען. די וועטשערינקע האט זיך געענדיגט. דער טיש האט געזאגט, אז דער עולם האט געהאפט א זאט. די גרינע טישלעך זענען געווען צעשריבען מיט'ן קריידעל און פערווארפען מיט אפגעשפיעלטע קארטען. פון וועלכע עס קוקען ארויס טיין מיט מלכים און רייצען זיך: „אצינד זענען מיר דא!“... זעצען זיך נאך א מאל שפיעלען א ווינט, א פרעפערענס אדער איין אקע — וואלט געווען ווי געוואונשען. האט מען זיך אבער געשעמט פאר זיך אליין — ס'איז שוין געווען צו שפעט. איז מען געזעסען גלאט און גערויכערט, געטרונקען שווארצע קאווע און גערעדט לשון-הרע. ביי ס'איז אויסגעגאנגען ווערטער, האט איינער אריינגעווארפען א ווארט ויענען שאד. נאך איהם — נאך איינער און נאך איינער. דערמיט האט מען געוואלט פעראינטערעסירען איינעם א פערברענטען שאכמא-טיסט מיט'ן נאמען רובינשטיין.

רובינשטיין איז א מסוכנ'ער שאכמאטיסט. צוליעב שפיעלען א שאד איז ער גרייט געהן צופוס צעהן מייל, ניט עסען, ניט טרינקען, ניט שלאפען א נאכט — א געפעהרליכער שאד-שפיעלער! פון זיין שאד-שפיעלען געהען ארום מאסען אנעקדאטען: (1) אז ער שפיעלט מיט זיך אליין גאנצע נעכט אין שאד. (2) אז ער האט זיך דריי מאל גע'גט מיט'ן ווייב איבער'ן שאד. (3) אז ער איז שוין איין מאל פערפאלען געווארען אויף דריי יאהר צוליעב'ן שאד. מיט איינעם ווארט, וואו רובינשטיין, דארט איז שאד, און וואו שאד, דארט איז רובינשטיין. און רובינשטיין האט ליעב, אז מערעדט פון שאד, ווי א גוטער שכור האט ליעב, אז מערעדט פון א גלעזעל משקה... אז מע טהוט א קוק אויף רובינשטיין'ען, איז דאס ערשטע ווארפט זיך אין די אויגען זיין אומגעלומפערט גרויסער שטערן. א גרויסער

— אז איז בײַן, מײנע דאָמען און העררען, אַ פאַרברענטער שאַד־שפּיעלער און אַז אונזער גאַנצע פּאַמיליע, הײסט עס, זענען שאַכמאַטיסטען פון דער נאַטור — דאָס באַדאַרף אײַך אײַך נײַט דערצעהלען. דאָס ווײַסט אײַהר אַלײן. דער נאָמען רובֿינשטיין לאָזט זיך אַביסעל הערען אויף דער וועלט, און אײַך וואָלט אַ בעלז געווען, אדרבה, אײַהר זאָלט מיר באַווײַזען אַ רובֿינשטיין, וואָס זאָל נײַט זײַן קײן שאַד־שפּיעלער.

— אַט ווײַס אײַך אַ רובֿינשטיין, אײַן אַגענט. ער קומט צו מיר אַרײַן אַלע וואָך. איז אַ חוץ „סטראַכאַוואַניע זשײַזני“ ווײַס ער נײַט קײן זאָך. אַ טשיסטע בהמה!

דאָס האָט אַרײַנגעשטעלט אײַנער פון די נעסט, אַ יונגערמאַן מיט אַ שפּיצעכײַגען קאַפּ און מיט גאַלדענע בריִלען, וואָס האָלט זיך פאַר אַ חכם און ווײַצעלט זיך: נאָר רובֿינשטיין איז געבליבען רוהיג. ער האָט דורכגענומען דעם יונגענמאַן מיט זײַנע גרויסע שוואַרצע קאָלמע אײַגען און האָט אַ זאָג געגעבען מיט זײַן באַסאַר ווע שטימע:

— מסתמא איז ער נײַט פון אונזערע רובֿינשטיינעס. אײַן אמת'ער רובֿינשטיין איז אַ שאַכמאַטיסט. דאָס איז אַזוי נאַטירליך, ווי ס'איז נאַטירליך, אַז דוקא אַ שומע זאָל לײַעב האָבען זאָגען ווײַצען... אײַן אמת'ער רובֿינשטיין איז געווען מײַן זיידע ראובן רובֿינשטיין, וואָר רום ער איז געווען, מײנע העררען און דאָמען, דער אמת'ער שאַכ־מאַטיסט. בײַ אײַהם האָט באמת געמעגט די גאַנצע וועלט זיך אײַ בערעקערען, בעת ער האָט געהאַלטען אין מיטען אַ שאַד. צו אײַהם איז מען געפּאָהרען פון דער וועלט שפּיעלען אַ פאַרטיע — פּריצים, גראַפּען, שררות! האָטש געווען איז ער נישט מעהר ווי אַ זײַגער מאַכער. אײַן אַרעמער בעל־מלאכה, נאָר אַ גוטער בעל־מלאכה, אַ קינסטלער אין זײַן פּאַך. און ווײַל דער עיסר איז בײַ אײַהם געווען שאַד, האָט ער געהאַט צרות, נײַט קײן פּרנסה, און קײַם־קײַם דורכ־געקומען מיט'ן שטיקעל ברויט.

און א ברייטער, א קיילעכיגער, איך מיינ איין אויסגעבויענער, א בולט'ער, אויגען אויף משונה גרויסע, קיילעכיגע, שווארצע, נאָר קאלטע אויגען. אליין איז ער א טרוקענער, א דאָרער, נאָר א קול האָט ער ווי א גלאַק, איין אמת'ע א באַסאָווע שטימע. דאָרט וואו רובינשטיין איז — הערט מען נאָר רובינשטיינ'ען, ווייטער קיינעם נישט...

דערהערט, אז מען רעדט פון שאַד, האָט רובינשטיין פער-קנייטשט זיין געקנייטשטען שטערן, מיט איין אויג בעטראַכט די שוואַרצע קאָווע, וואָס ער האָט געטרונקען, געוואַלט טרעפּען מיט וואָס זי שמעקט: מיט זיין אָדער מיט שווענקאָכטס... און א זאָג געגעבען צו קיינעם נישט און צו אַלעמען, און זיין באַסאָווע שטימע האָט געדונערט ווי א קלויסטער-גלאַק:

— מיינע דאָמען און העררען! אויב איהר ווילט א שענע געשיכטע פון א שאַד-שפּיעלער, זעצט זיך אַוועק אלע אַט-אָדאָ, וועל איך אייך דערצעהלען א מעשה פון פאַרצייטען.

— א געשיכטע פון א שאַד-שפּיעלער? א מעשה פון פאַרצייט-טען? — האָט זיך אנגעהאַפּט די בעל-הבית'טע, וואָס האָט מורא געהאַט, די געסט זאָלען זיך נישט צעקריכען. — אויסגעצייכענט! זאָג פּעליטשקען, זי זאָל צומאָכען דעם פאַרטעפּיאַן און אליין שליס צו, זיי מוחל, די טהיר און געב אַהער נאָך א צוויי-דריי שטוהלען. זיצט, איך בעט אייך, זיצט, דער הערר רובינשטיין וועט אונז דערצעהלען א געשיכטע פון א שאַד-שפּיעלער, א מעשה פון פאַר-צייטען.

און רובינשטיין האָט בעטראַכט די נאָרוואָס פּעררויכערטע סיגאַר, וואָס דער בעל-הבית האָט איהם מכבד געווען, פון אַלע זייטען, געוואַלט, אַפּנים, אַפּשאַצען וויפּיעל זי קאָסט, און האָט זיך פּערקרימט און פּערקנייטשט דעם גרויסען שטערן, גלייך ווי ער וואַלט וועלען זאָגען: „הם... זעהען זעהט עס אויס ווי א סיגאַר, נאָר א טעם האָט עס פון א בעזעם"... דערנאָך איז ער צוגעטרעטען צו זיין געשיכטע בוז הלשון:

זיידען און שפיעלט אין שאך — דאס האט קיינער נישט געוואנט.
ווארום וועמען וועט דאס איינפאלען אזא זאך? ...!
און וואס טויג אייד, מיינע דאמען און העררען, דער שררה,
האטש ער האט געשפיעלט ניט שלעכט, מען קאן זאגען — גאנץ גוט
געשפיעלט, האט ער פונדעסטוועגען געהאפט פונ'ם זיידען
א מאט נאך א מאט, און וואס מעהר ער האט פארשפיעלט, אלץ
מעהר האט ער זיך געהיצט, און וואס מעהר ער האט זיך געהיצט,
אלץ מעהר האט ער פארשפיעלט. און דער זיידע — איהר זאלט זאך
גען, א ריהר אויפ'ן פנים — גארנישט! גלייך ווי דאס שפיעלט ער —
איך ווייס אליין ניט מיט וועמען... האט דאס דעם ארון מסתמא גוט
פארדראסען, וואס זאלט איהר קלעהרען? פארשפיעלען וויל קיינער
ניט. ובפרט נאך ביי וועמען? — ביי א אידען!... נאך זאגען קאן
ער נישט, און ס'איז נישטא וואס צו זאגען, אז יענער שפיעלט פארט
גוט! ווי זאגט איהר: אז ער יכול'ט, איז דאך ניט שייך! און
דאס דארפט איהר וויסען, מיינע הערען און דאמען, אז איין אמת'ען
שאד-שפיעלער אינטערעסירט דאס שפיעלען אליין א סך מעהר פונ'ם
געוויינען, אדער פונ'ם פארשפיעלען. ביי איין אמת'ען שאכמאטיסט
איז נישטא קיין שפיעלער, נאר ס'איז דא א שפיעל — איך ווייס
ניט, אויב איהר וועט דאס פארשטעהן.

— שווימען קאנען מיר ניט, אבער מיר פארשטעהען שווי-
מען. — האט אריינגעשטעלט דער יונגערמאן דער וויצלינג, און
ווי אלע מאל — נישט דארט וואו מע דארף; און רובינשטיין, דער
פערברענטער שאכמאטיסט, האט איהם דורכגענומען מיט די קאל-
טע אויגען און א זאג געגעבען: „יא, מע זעהט, אז איהר פאר-
שטעהט שווימען“... דערנאך האט ער א ציה געגעבען דעם סיגאר
און דערצהלט ווייטער:

— און אזוי ווי אלסדינג אויף דער וועלט האט א סוף, מיינע
דאמען און העררען, האט זייער שפיעלען אויך געהאט א סוף. דער
מאגנאט איז אויפגעשטאנען, זיך פארשפילעט אויף אלע קנעפ, דער-
לאנגט דעם זיידען צוויי פינגער און געזאגט צו איהם אזוי: „הער

ויהי היום, טרעפֿט זיך אַ מעשה, מיינע העררען און דאָמען.
עס פֿאַהרט צו צום זיידענ'ס שטיבעל אַ גרויסאַרטיגער טאַראַנטאָס
מיט צוויי פֿאַר ברענענדיגע סוסים „נאַשפּיץ“, און סע שפּרינגט
אַרויס פֿון טאַראַנטאָס אַ פּריץ, אַ מאַגנאַט מיט צוויי באַדיענערס,
באַהאַנגען פֿון אויבען ביז אַראָפּ מיט אַרדענס און מעדאַליען — אַ
שררה! — און איז אַריין מיט איין אימפּעט: „וואו איז דאָ ערניץ
דער איד ראָובן רובינשטיין?“ האָט זיך דער זיידע, זאָל מיר מוחל
זיין, תּחילת אַביסעל ווי דערשראַקען. ער איז אָבער באַלד געקומען
צו זיך און איז אַרויס מיט לשון: „איד ביז דאָס דער איד ראָובן
רובינשטיין — מיט וואָס קאָן איד דיענען?“ איז דאָס דעם שררה
געפֿעלען און ער רופֿט זיך אַן צום זיידע: „אויב, זאָגט ער, דו
ביזט דאָס דער איד ראָובן רובינשטיין, פריידט עס מיך זעהר.
הייס, זאָגט ער, שטעלען דעם סאַמאָואַר און נעב אַהער דאָס ברע-
טעל, וועלען מיר מאַכען אַ שאַד. איד האָב געהערט זאָגען, זאָגט
ער, אַז דו שפּיעלסט גוט אין שאַד, און אַז דיר האָט נאָך קיין מאַל
קינער קיין מאַט ניט געגעבען“. אַזוי זאָגט צו איהם דער
מאַגנאַט (געווען, ווייזט אויס, אַ ליעבהאַבער פֿון שאַד), און
זעצט זיך אַוועק מיט'ן זיידען שפּיעלען אין שאַד, איין
פֿאַרטיע נאָך דער אַנדערער, איין פֿאַרטיע נאָך דער אַנדערער.
דערווייל איז פֿאַרטיג געוואָרען דער סאַמאָואַר, און מע האָט דער-
לאַנגט טיי, געוועהנליך, אויף אַ טאַץ, מיט איינגעמאַכטס און אַלער-
ליי פֿאַרבייסעכצען — וועגען דעם האָט שוין די באַבע געזאָרגט,
האַטש אין בייטעלע איז ניט געווען אַ גראַשען — און אין דרוי-
סען, ביי'ם טאַראַנטאָס, האָט זיך צענויפּגעזאַמעלט די גאַנצע
שטאָרט, אַ קלייניגקייט — ביי ראָובן זייגערמאַכער אַזאַ מאַגנאַט!
אוראי זענען אין שטאָרט געווען אַלערליי רעדעכצען. דער האָט גע-
זאָגט, אַז דער שררה איז פֿון דער גובערניע, געקומען מיט אַ רע-
וויזיע, איין „אַביסס“, פֿאַלש גאַלד... דער האָט געזאָגט, אַז מסתּמא
איז דאָ אַ מסירה'לע, אַ דאָנאַסעל, אַ בלבול, אַ „דיעלאַ"... אַרייַן-
צוגעהן אינוועניג און אַ קוק טחול, ווי דער שררה זיצט מיט'ן

ויהי היום, מיינע העררען און דאָמען, אין אַ צייט אַרום —
וויפיעל ס'איז אַוועקגעגאנגען צייט קאָן איך אייך ניט זאָגען. איך
ווייס נאָר, אַז ס'איז געווען ערב פסח איז דעמאָלט געווען, און
אויף יום־טוב איז ביי'ם זיידען נאָך ניט געווען גאָרנישט, קיין
שטיקעל מצה אפילו. קינדערלעך, קיין עין־הרע, אַ סך, ווער עס
דאַרף אַ העמדלעך, ווער אַ שטיוועלעך — שלעכט! זיצט ער נעכט
איינגעבויגען אין דרייען מיט'ן גלעזעל אין אויג און פאַרקעט זיך
ביי אַ זייגערעל, וואָס האָט זיך אַוועקגעשטעלט און וויל ניט געהן,
און טראַכט זיך: מאין יבא עזרי? — פלוצים עפענט זיך די טהיר
און עס קומען אַריין צוויי זשאַנדאַרען, און גלייך צום זיידען: „פאַר
זשאַלאַטיע!“ פליהט איהם דורך אַ מחשבה (דער זיידע איז גע-
ווען אַ מענטש מיט מאָדנע געדאַנקען): אפשר איז דאָס פונ'ם גור
בערנאָטאר? אַ קשיא אויף אַ מעשה — טאַמער וויל ער איהם באַ-
פריעדיגען, גליקליך מאַכען? האָט זיך דען ניט געטראַפען ווי-
פיעל מאָל, אַז דורך אַ צופאַל, איבער אַ קלייניגקייט, זאָל אַ פרייז
נעמען אַ אידען און אַפשיטען מיט גאָלד, גליקליך מאַכען איהם
מיט קינדער און קינדסקינדער? ... לאָזט זיך אויס, מיינע דאָמען
און העררען, אַז עס הויבט זיך גאָר ניט אָן — מע האָט איהם גע-
בעטען מחילה, ער זאָל זיך מטריח זיין און עולה רגל זיין קיין...
טרעפט, וואוהין? — אַזש קיין פעטערבורג! וואָס — וויסען זיי
אַליין ניט! זיי האָבען באַקומען, זאָגען זיי, נאָר וואָס אַ פאַפיער
פון פעטערבורג, שטעהט אין פאַפיער געשריעבען: „ג י ע מ י ע ד -
ל י ע נ נ א ד אָ ס ט א ו ו י ט י ע ו ו ר ע י א ר ו ב י נ א
ר ו ב י נ ש ט י י נ א ו ו ס א נ ק ט פ ע ט י ע ר ב ו ר ג“ — די
רגע, הייסט עס, זאָל מען צושטעלען דעם אידען ראובן רובינשטיין
קיין פעטערבורג! ... מסתמא מוז דאָ עפּים זיין. „זיי זיך מודה.
בחור, וואָס פאַראַ שפיצעל האַסטו אָפּגעטהאָן?“ שווערט זיך
מסתמא דער זיידע, אַז ער ווייסט נישט פון קיין פותר און פון
קיין חלום, אַז ער האָט זיין גאַנצען לעבען, זאָגט ער, קיין פליעג
אויף דער וואנט נישט אָנגעריהרט. די גאַנצע שטאַט, זאָגט ער,

זשע אויס, ראובן רובינשטיין, דו האסט מיד, זאגט ער, געשלאגען, און איד מוז מודה זיין, זאגט ער, אז דו ביזט דער בעסטער שאכ-מאטיסט, ניט נור אין מיין גובערניע, נאך אינ'ם גאנצען לאנד, און אפשר אין דער גאנצער וועלט, און איד שעץ מיד, זאגט ער, גליקליך, וואס איד האב געהאט די עהרע און דאס פארגעניגען צו שפיעלען מיט'ן גרעסטען שאך-שפיעלער פון דער וועלט. זיי זיי-כער, זאגט ער, אז דיין נאמען וועט פון היינט אן ווערען נאך גרעסער ווי ער איז געווען. איד וועל עס איבערגעבען, זאגט ער, די מיניסטארען. איד וועל דאלאזשען אין הויף"...

דערהערט אזעלכע דבורים: „מיניסטארען" ... „דאלאזשען אין הויף".... רופט זיך אן דער זיידע צום שררה: „ווער זשע ביזט דו, אדוני פריץ?" צעלאכט זיך דער פריץ, שטעלט ארויס די ברוסט מיט מעדאליען און מאכט צום זיידען: „איד בין דער גובערנאט-טאר".... ווערד שוין דעם זיידען אביסעל קאלעמוטנע; ער זאל גע-ווען וויסען, ווער סע שפיעלט מיט איהם, וואלט ער אנדערש גע-שפיעלט... נאך פארפאלען! צוריק האפט מען ניט.. דערווייל האט דער גובערנאטאר זעהר פריינדליך אפגעזעגענט זיך און איז אוועק צום סארנאטאס, אויפגעזעצט זיך און פאשאל!

פארשטעהט זיך, אז ערשט דעמאלט האט די גאנצע שטאדט באפאלען דעם זיידען: „ווער איז דאס געווען?" און אז מען איז געוואוירע געווארען, אז דאס איז דער גובערנאטאר, האט מען נאך מעהר געשטוינט: — „וואס האט דא געטהאן דער גובערנאטאר?" און אז דער זיידע האט זיי איבערגעגעבען, אז דער גובערנאטאר איז געקומען נאך לשם שאך, — האבען זיי אויסגעשפיגען דריי מאל און אויסגע'בטל'ט אלע ביזע חלומות אויף די שונאים'ס קעפ, און מען איז זיך צעגאנגען, גערעדט, גערעדט, און פארגעסען. און דער זיידע האט אויך פארגעסען. דער קאפ איז איהם געלעגען ערגיץ אנדערש, אין א נייעם שאך, און אנב דאנות פרנסה אויך. א איד מוטשעט זיך, הארעוועט, זוכט א שטיקעל ברויט.

איבערגעבען אייד, מיינע דאָמען און העררען, אַלסדינג, וואָס דער זיידע איז אויסגעשטאָנען אין דער דאָזיגער נסיעה, וואָלטען מיר באַדארפֿט זיצען מיט אייד אָט דאָ ניט איין נאָכט, נאָר דריי נעכט, איז אַ שאַד — מע וואָלט די צייט בעסער געקאָנט אויסנוצען אויף שפּיעלען אַ שאַד... אין קורצען קאָן אייד נאָר זאָגען, אַז פאַרצויגען האָט זיך די נסיעה אויף דעם גאנצען זומער, פון פסח ביז סוכות, וואָרום דער עטאָפּ ווערד אַיינגעטיילט, מיינע העררען און דאָמען, אין פונקטען, און אין יעדען פונקט, וואו דער עטאָפּ שטעלט זיך אָפּ, האָט מען די געטריבענע פאַרהאַלטען אַ מאָל אויף אַ וואָך, אַ מאָל אויף צוויי וואָכען, און אַ מאָל אויף נאָך מעהר, ביז עס האָט זיך צענויפגעשטעלט אַ נייע פאַרטיע פון גנבים און בראַדיאָגעס, האָט מען זיי געטריבען ווייטער. און אפילו, אַז מען איז שוין נאָך גרויסע צרות, פלאָגען און מאַטערנישען געקומען אינ'ם גליקליכען סאַנקט פעטערבורג, מיינט איהר, אַז דאָ האָט שוין גענומען אַ סוף? האָט איהר אַ טעות! ערשט דאָ האָט מען גענומען דעם זיידען און אַיינגעשפּאַרט אין „קאָמענע מעשאַק“ — אַ מיז חדר'על אַ פינס-טערס, וואו מע קאָן ניט זיצען, ניט ליגען, ניט געהן און ניט שטעהן...

— דאָרט דאָרף זיין גוט צו שפּיעלען אין שאַד — האָט אַרײַנגעשטעלט דער יונגערמאַן דער וויצלינג.

— און זאָגען פּוילע וויצען! — האָט רובינשטיין דער שאַכמאַ-טיסט צוגעגעבען און גענומען דערצעהלען ווייטער: — דאָ, אין דעם „קאָמענע מעשאַק“, האָט זיך דער זיידע שוין מיט אַיין אמת אָפּ געזעגענט מיט'ן לעבען, אויסוועניג געזאָגט ודוי, געזעהן פאַר זיך דעם מאָלאַד-המות און געפיהלט, אַז אַט-אַט געהט איהם אויס די נשמה, נאָך איידער מע וועט איהם געמען צום משפט, און ער האָט דעם אמת זאָגענדיג, געבעטען אויף זיך דעם טוידט. איין שטיקעל האָפּענונג האָט ער נאָך געהאַט אויף דער שטאָדט. ער איז געווען זיכער, אַז די שטאָדט שווייגט ניט. עס וועלען זיך געפינען שתדלנים, אידען גנדרים, וואָס וועלען כלאַפּאַטשען, זוכען פראָטעסט-

וועט פאר איהם געהו שווערען! ... הערט מען דאך איהם אין טראַק און
 מע הייסט איהם הולד'ן, מיט'ן עטאפ הייסט עס, וואָרום ווי באלד אז
 מע שמועסט לשון „דאסטאווים“ — צושטעלען, ווי קאָן זיין אַנדערש.
 אז ניט מיט'ן עטאפ און ניט געקאוועט אין קייטען? און נאך „ניע-
 מיעדלעננאָ“ דערצו! דער פשט איז, אז וואָס פריהער איז בעסער.
 און נישט לאַנג געטראַכט, מיינע דאָמען און העררען, האָט
 מען גענומען דעם זיידען, נישט געוואָרט אויף כבוד, נאָר גלייך גע-
 קאוועט הענט און פיס און מיט אלע גנבים צוגלייך האָט מען איהם
 גענומען פיהרען מיט'ן אמת'ען עטאפ. און וואָס יענע יאָהרען האָט
 ביי פאָני'ן געהייסען „געהן מיט'ן עטאפ“ — דאָס באַדאָרף איך
 אייך נישט דערצעהלען. ווער ווייס עס נישט, אז איין ערעלער
 מענש געהט מיט'ן עטאפ, דערלעכט ער נישט צו קומען? אז קיין
 באַהנען זענען נישט געווען, קיין שאַסען נישט געווען, איז מען
 געפאלען ווי די פליעגען. העכער האַלב זענען אויסגעשטאַרבען
 אויפ'ן וועג, און די איבעריגע זענען געקומען אויסגעמוטשעט, צע-
 בראַכענע וויסעטע קאָליקעס, צום גליק אַבער, איז מיין זיידע גע-
 ווען אזא קאָמפּלעקציע, ווי איך, דאָס הייסט, אַ טרוקענער, אַ ביי-
 געריגער, נאָר אַ איד אַ פונדאָמענטאַלער. דערצו איז ער געווען
 אַ מענטש אַ דענקענדער, אַ פרומער און אַ פילאָזאָף. איין מאָל
 שטאַרבט אַ מענטש, האָט ער געזאָגט, ניט צוויי מאָל, און אויב ס'איז
 איהם באַשערט, זאָגט ער, נאָך צו לעבען אויף דער וועלט, וועט
 ביי איהם קיינער דאָס לעבען ניט אוועקנעמען... פאַר וואָס האָט
 ער עפּיס גערעדט אזוי פון לעבען און טוידט? ווייל מע האָט
 אַרויסגעזעהן, אז דאָ שמעקט מיט גנאָט, מיט סיביר און אפשר מיט
 נאָך ערגערס... ער האָט ניט נאָר אָפּגעזעגענט זיך מיט ווייב און
 קינדער און מיט דער גאנצער שטאָדט אויף אייביג — ער האָט
 געבעטען אַ „מעברייבוק“, געוואַלט זאָגען ודוי... האָט מען איהם
 געטרייסט, די גאנצע שטאָדט איז איהם געגאָנגען באַגלייטען (איין
 אמת'ע לוי!) און טרערען זענען פאַרגאָסען געוואָרען אַהן אַ
 שיעור און אַהן אַ מאָס! ...

קארעטע און פאשעל. וואוהין? — דאס פרעגט ער שוין גאר ניט. צום משפט? לאז זיין צום משפט. אויפ'ן עשאפאט? לאז זיין אויפ'ן עשאפאט. אבי איין עק זאל עס האבען!... און ער שטעלט זיך שוין פאר דעם משפט, ווי אזוי מע האט איהם געבראכט פאר'ן „סענאט“ און מע זאגט איהם: „ראובן רובינשטיין! זיי זיך מודה!... ענטפערט ער דעם סענאט: „איד בין זיך מודה, אז איד בין א איד, און איין ארעמער זייגערמאכער, און לעב נאר פון מיינע הענט, און איד האב קיין מאל ניט גע'גנבה'ט, קיינעם נישט בא'שווינדעלט און ניט בא'לעדיגט, און גאט איז מיין עדות, און אויב איהר ווילט מיר פייניגען, פייניגט, נאר פריהער נעמט צו ביי מיר די נשמה — זי איז ביי אייד אין די הענט!“... אזוי טענה'ט זיך אויס דער זיידע מיט'ן סענאט אין דער מחשבה, און די קארעטע פאהרט'צו צו עפס א מויער און מע הייסט דעם זיידען אראפ — געהט ער אראפ. און מע פיהרט איהם אריין פריהער אין איין חדר, דערנאך אין נאך א חדר, און מע הייסט איהם זיך אויסטהוה. אויס'טהוה אין גאנצען ביז צום העמד! פארשטעהט ער ניט, וואס דאס בעדייט. נאר אז א זשאנדאר הייסט זיך אויסטהוה, קאן מען, ווי זאגט איהר, קיין חזיר ניט זיין... דערנאך הייסט מען איהם אויס'טהוה, מיינע דאמען און העררען, זייט מיר הונדערט מאל מוחל, דאס העמד אויך — טהוט ער אויס דאס העמד אויך. און מע פיהרט איהם אריין אין א באד אריין, — אבער א באד, שוין איין מאל א באד! — און מע וואשט איהם, און מע רייכט איהם, און מע שוויינקט איהם, און מע טהוט איהם אז און מע פאהרט מיט איהם ווייטער. און מע פאהרט און מע פאהרט און מע פאהרט... טראכט ער זיך: „רבונו של עולם! וואס וועט דא זיין מיט מיר?“... און ער וויל זיך דערמאנען אין די געשיכטעס, וואס ער האט אמאל ווען געלייענט פון שפאניען און פון פארטוגאל, און קאן זיך ניט דער-מאנען וואו האט ער עס געלייענט אזא פאל, אז איידער מע פיהרט א פארברעכער אויפ'ן עשאפאט, פיהרט מען איהם פריהער אין באד אריין... און ווי ער טראכט אזוי, מיינע העררען און דאמען.

ציעם, און אז מע וועט דארפן שמירען, וועט מען שמירען, בכדי ארויסצושלעפען איין אומשולדיגען אידען פון איין אומגליק, א בלבול... און דער זיידע האט קיין טעות ניט געהאט, מיינע העררען און דאמען. פונ'ם ערשטען טאג אז, וואס מע האט איהם אוועק-גענומען, און דעם גאנצען זומער נאכדעם האט די גאנצע שטאדט געארבייט מעשים! מען איז געווען ביי ארוואקאטען, מע האט גע-זוכט פראטעקציעס, מע האט געשמירט — ממש מע האט געשאטען מיט געלט; עס האט אבער נישט געהאלפן קיין שמעישראל.

געלט האט מען גענומען, נאר צוזאגען עפס טהון פאר'ן זיידען איז געווען אונמעגליך, און זיי האבען געגעבען צו פארשטעהן מיט א שכל, פאר וואס ס'איז אונמעגליך, למשל, אזוי: א גנב אדער איין אנדער פארברעכער קאן מען מיט געלט גרינג ארויסנעמען. פאר וואס? דערפאר ווייל מע ווייסט, אז ער איז א גנב, וואס האט גע'גנבה'ט א פאר פערדלעך, אדער א פארברעכער, וואס האט אונטער-געצונדען א שטוב, אבער אזא נפש, ווי רובינשטיין, האבען זיי גע'זאגט, וואס גע'גנבה'ט האט ער נישט, און אונטערגעצונדען, זאגען זיי, אויך ניט, — ווער ווייס וואס פאר א פארברעכער ער איז? אפשר א פאליטישעסקי — דאס הייסט, א פאליטישער? ... און יענע יאהר-רען א „פאליטישער“ איז געווען א סך ערגער, ווי א פארברעכער, וואס האט אויסגעקוילעט א גאנצע גובערניע! ... געהן בעטען פאר א פאליטישען איז שוין געווען א סכנה! ... דאס ווארט „פאליטיש“ טשעסקי — האט מען נישט געטארט ארויסלאזען אין דער הויך, נאר שטילערהייט, אין דער פינסטער... האטש אפילו, ווי קומט ראובן רובינשטיין דער זיינערמאכער צו א „פאליטישעסקי“? נאר א קשיא אויף א מעשה — א איד א חסד, א פילאזאף! ...

נאר, מיינע העררען און דאמען, ווי געזאגט, אלסדינג אויף דער וועלט האט א סוף, געקומען אויך דער טאג, וואס די טהירען פון דעם געפענגעניש האבען זיך געעפענט, און צוויי זשאנדארען, אנגעוואפענט פון קאפ ביז פיס, זענען אריינגעקומען און גענומען דעם זיידען, קוים-קוים א לעבעדיגען, אריינגעזעצט איהם אין א

טען שאכמאטיסט, וואס דער קייסער וויל איהם זעהען... דער זיידע
 רובינשטיין וואלט שוין געקאנט ענטפערען! נאר דא האט דער קיי-
 סער א מאד געגעבען מיט דער האנט, גענעראלען האבען זיך א ווארף
 געגעבען, און די זעלבע זשאנדארען האבען דעם זיידען ארויסגע-
 פיהרט אין הויף אריין, און פון הויף האט מען איהם שוין געלאזט
 פריי, נאר אנגעזאגט, אז ער זאל די דגע פאָהרען א היים, וואָרום
 דאָ טאר ער ניט זיין... ווי אזוי ער איז אהיים געקומען — דאס
 פרעגט ניט. אבי ער איז ארויס א לעבעדיגער, און געקומען א היים
 איז ער אקוראט אויף סוכות. מיינע דאָמען און העררען! איך האב
 געענדיגט...

פאָהרט די קארעמע צו צו א הויף מיט אייזערנע שטאכעטען מיט
נאָלדענע שפיצען, און אויף יעדען שפיץ איין אַדלער, און מע לאָזט
איהם דורך פאָרביי נענעראלען מיט נאָלדענע עפאָלעטען און מיט
מעדאָליען, און מע זאָגט איהם אָן, ער זאל זיך ניט שרעקען, אז מע
וועט איהם פאָרשטעלען פאָר'ן קייסער, און אז ער זאל קוקען גלייך.
ניט רעדען קיין איבעריגע ווערטער, ניט באַקלאָגען זיך אויף קיין
זאך, און נאָר ענטפערען אויף יאָ — יאָ און אויף ניין — ניין. און
איידער ער האָט צייט געהאַט אַ טראַכט געבען וואו ער איז דער
וועלט, איז ער שוין געשטאַנען אין אַ צעמאַהלעטען זאַל מיט פּרעכט-
טינע בילדער און נאָלדענע שטוהלען, און גלייך אַקעגען איהם איז
געשטאַנען אַ הויכער מאַן מיט באַקענבאַרדען... דער מאַן מיט די באַ-
קענבאַרדען (דאָס איז געווען דער קייסער ניקאָלאַי פּערווע) האָט
דעם זיידען דורכגענומען מיט'ן קוק, און צווישען זיי איז פאָרגעקור-
מען אַט-וואָס פאָר אַ געשפּרעך:

ד ע ר ק י י ס ע ר : ווי אַזוי רופט מען דיר?

ד ע ר ז י י ד ע ר ו ב י נ ש ט י י : ראובן שאָלימאָוו רוי-
בינשטיין.

ד ע ר ק י י ס ע ר : ווי אַלט ביזט דו?

ד ע ר ז י י ד ע ר ו ב י נ ש ט י י : זיבען און פופציג.

ד ע ר ק י י ס ע ר : וואו האָסטו זיך אויסגעלערענט שפּיער-

לען איז שאַד?

ד ע ר ז י י ד ע ר ו ב י נ ש ט י י : עס געהט ביי אונז

בירושה.

ד ע ר ק י י ס ע ר : מע זאָגט, אַז דו ביזט דער ערשטער

שאַכמאַטיסט ביי מיר אין לאַנד.

דערויף האָט דער זיידע רובינשטיין געוואָלט איהם ענטפערען:

„הלאַזי וואָלט איך בעסער ניט געווען דער ערשטער שאַכמאַטיסט

ביי דיר אין לאַנד“... וואָלט דאָך איהם דער קייסער מסתמא גע-

פרענט: „וואָס איז די מעשה?“... וואָלט איהם שוין דער זיידע

אוועקגעלעגט אַ צעמעל, אַז ניט אַזוי באַהאַנדעלט מען אַ באַריהמ-

שמואל שמעלקים
און זיין יובילעאום

געשריבען אין יאָהר 1908

שמואל שמעלקים און זיין יובילעאום

אלע מיינע ליעבע קליינע מענשעלעך
פון כתרילעווקע ווידמע איך דאס
דאזיגע קליינע ביכעלע.
ד ע ר פ ע ר פ א ס ע ר .

ה ת נ צ ל ו ת פ ו נ' ס מ ח ב ר .

נישטא אויף דער וועלט אזא שלעכטס, וואס זאל ניט ארויס-
קומען אמאל דערפון קיין טובה. זעהט: האט גאט בעשאפען
פיאוווקעס, וואס נודען ארויס די נשמה — נוצט מען זיי צו
א חולה. ביענען, וואס בייסען זיך — ברענגען האניג. שפאנישע
פליענען, וואס פער'איר'ען די וועלט — זענען גוט צו א געשוויר.
אדער נעמט מייז. דאכט זיך, וואס קאן שוין זיין ערגער פון אזא
מין שרץ. ווי מייז? פון דעסטוועגען, לאמיר דאס, ליעבער פריינד,
ביידע פערמאגען, וואס די וועלט ברענגט-אויס א יאהר אויף מיר
זענפעלכעך! פון די מייזענפעלכעך מאכט מען הענטשקעלעך.
די הענטשקעלעך טהוען אז שענע מיידלעך אויף זייערע קליינע
הענטעלעך. די שענע מיידלעך קומען זיך צענויף אויף א באל, א
חתונה אדער אזוי א שמחה. אויף זיי פערקוקען זיך פיינע בחורים.
די פיינע בחורים פערליעבען זיך, שטעלען א חופה, האבען קינדער.
די קינדער וואכסען אויס, ווערען גרויסע בחורים און שענע מייד-
לעך. און אזוי ווייטער און ווייטער...

אקעגען וואס איז דאס געקומען צו רעד? טאקי אקעגען מיר
אליין מיט מיינ שלאפקייט. געווען, ניט פאר אייד געדאכט, מע
קאן זאגען, א חולה מסוכן. זיך אפגעוואלגערט אין בעט, ערגיץ

לעזער, וואָס האָבען געהאַט געדולד מיך צו לייענען פינף און צוואַנציג יאָהר דורכאיינאַנד...

זעהט מען דען ניט אַרויס דערפון בעשיינפערליך, אַז מיר האָבען אַ גרויסען גאָט, וואָס מיט איין האַנד שטראָפּט ער, מיט דער אנדערער היילט ער? אַי, די קשיא: צו וואָס טויג עס מיר? אַמעהר, שטראָפּ מיך ניט און הייל מיך ניט! דאָס איז קיין קשיא ניט. קשיות פרעגט אַ נאָר. איך האָב נור געוואָלט דערמיט אויסברענגען, אַז אַ מאָל קאָן מען פונ'ם גרעסטען אומגליק איך האָבען אַ שטיקעל נוצען.

נאָך אַזא מין התנצלות וועט דער גוטער לעזער געוויס קיין טענה ניט האָבען צום פערפאַסער, טאַמער זענען די בילדער אַרויס אַ מאָל בלאָס, אַ מאָל צו קורץ און אַ מאָל טאַקי פשוט שוואַכליך. מעהר האָב איך מיר דיר אַצינד גאָר ניט וואָס צו רעדען. איך וויל דיר, לעזער, אַ גוטען אַפעטיט צום לעזען, און מיר געזונד און כח צו שרייבען ווייטער, האַטש נאָך אַ יאָהר פינף-אונ-צוואַנציג, אויב נישט מעהר. וואָרום אויב ס'איז אמת, וואָס די דאָקטוירים זאָגען, אַז איך בין קראַנק און דאַרף מיך קורירען, קעהר זיך דאָס אַז נור מיט'ן זינדיגען גוף, אָבער נישט מיט דער כשר'ער נשמה. מעגסט מיר דעריבער גלויבען אויף נאָמנות, אַז איך וויל ערשט אָנהויבען צו שרייבען און צו שרייבען...

ש ל ו ם - ע ל י כ ם.

נערווי (איטאַליע), 25-טען אָקט. 1908.

אין אַ שמערטעל ניט ווייט פון כתרי־לעווקע, אין באַראַנאָוויטש, גוטע צוויי חדשים. מיטל, קראַנק זיין אין שלעכט, וואָס זאָלט איהר קלערען? איהר האָב געהאַט אַ רבי'ן, האָט ער געהאַט אַ רביצין, פֿלעגט זי זאָגען אזוי: איידער איין וואָך אין קרענק, איז שוין גלייכער צוויי יאָהר אין געזונט... (אַ מאַדנע אירינע מיט מאַדנע געדאַנקען!) מיר האָט אַבער דאָס קראַנק־זיין אַליין ניט אזוי דער־לאַנגט, ווי דאָס, וואָס די דאָקטוירים האָבען מיר שטרענג פערבאָרען דריי זאכען: רעדען, לעזען און שרייבען. גוטע דריי זאכען! ווער סע פערשטעהט דעם טעם, וואָס הייסט פאַר אַ שטודירטען טרינקען, פאַר אַ לינגער ניט רעדען און פאַר אַ פרוי ניט אַ קוק טהון אין שפּיעגל, — דער וועט ריכטיג אַפּשאַצען מיין לאַגע. דער פאַפּיערענער יצירה־רע און דער שטן פון סינט און פער־דער האָבען געאַרבייט מעשים. זיי האָבען אַבער אויסגעפיהרט אַ מכה. צופיעל אויגען האָבען געקוקט אויפ'ן קראַנקען. האָט זיך דער קראַנקער מיישב געווען און געזאָגט צו זיך אזוי: שרייבען קאָנט איהר מיר פערבאַטען, אַבער דענקען? טראַכטען? קלערען ווער קאָן מיר פערוועהרען?

און איהר האָב גענומען דענקען, טראַכטען און קלערען און שאַפֿען סיוושעטען אין דער מחשבה. פון די מחשבות האָבען ביסל לעכווייז אנגעהויבען זיך וועבען בילדער, פריהער בלאַס און נאָכ־דעם אַלץ מעהר אָנזיכטיג און בולט'דיג. און אזוי זענען בעשאַפֿען געוואָרען ביי מיר אין געדאַנק אַ גאַנץ בינטעל מעשיות פון כתרי־לעווקע, פון מאַזעפּעווקע, פון סטרישטש און פון אנדערע מקומות, — „גדיע יעוורעיאָם זשיט דאָוואָליענאַ“... די אַלע מעשיות האָב איהר מיר גאַנץ פיין איינגעפאַקט ביי מיר אין זכרון און אַריבערגעפֿערט קעלט זיך מיט זיי איבער דער גרעניץ אהער, אין דעם געמליכען וואַרעמען לאַנד איטאַליע, וואו מע קאָן אין מיטען ווינטער פריי שפּאַצירען אין הוילע ארבע־כנפות און חנוכה־ליכטלעך בענטשט מען ביי אַפּענע פּענסטער, און דאָ וועל איהר זיי שוין, אַם ירצה שם, זייט זיכער, בעאַרבייטען און געבען איינציגווייז פאַר מיינע

און געשריבען אין די בלעטער. וואס, אייגענטליך, איז געווען דאס
שרייבען, איז שווער צו זאגען, ווארום אין יענער צייט האבען איהם
די בלעטער נאך נישט געהאט געדרוקט. צי דאס איז געווען מחמת
שלעכטיגקייט, צי איבער איין אנדער זאך, נאך די בלעטער האבען
געהאלטען אין איין שטילשווייגעניש, און דער נאמען שמואל שמעל-
קים איז נישט געווען דערמאנט אפילו אין בריעפאסטען. ביז דער
אויבערשטער האט זיך מרחם געווען אויף איהם איין מאל אין א
שענעם פריהמארגען, — טאקי אט יענעם פריהמארגען, וואס ווערד
דא בעשריבען — און דער נאמען שמואל שמעלקים איז געווען
שווארץ אויף ווייס אפגעדרוקט אויפ'ן בלאט מיט גרויסע, ליכטיגע,
פיערעקעכיגע אותיות. געהענדיג אהיים צוריק פון דער פאסט
מיט'ן בלאט אין דער האנד, האט אונזער העלד געשפרייזט איבער
דער בלאטע, געשפרונגען פון איין סטעזשקע אויף דער אנדערער,
בעווייזען קונצען, אז מע קאן טהון צוויי מלאכות: ליינענע א בלאט
און זוכען א וועג אין דער כתרילעווקער בלאטע. פון אזעלכע קונ-
צען האט ער אריינגעטיאפקעט נישט אין איין קאליעזשע, זיך פער-
שפריצט און אויסגעשמירט ווי א רוח. דאס אלץ איז אבער געווען
גארנישט אקעגען דעם, וואס ער האט געהאלטען ביי זיך אין האנד,
און עס האט איהם געטראגען ווי אויף פליעגלען אהיים צו בעוויי-
זען זיין ווייב חנה'ל, אז ער, שמואל שמעלקים, שטעהט אפגעדרוקט
אויפ'ן בלאט. אויסגעשמירט ווי א שר, דאס היטעל פעררוקט, די
פאלעס צעלאזט און שטארק פערשוויצט, איז אונזער העלד אריי-
געפאלען מיט איין אימפעט צו זיך אין שטוב אריין:

— חנה, וואו ביזט דו?

חנה איז דעמאלט געווען נאך גאר א יונג ווייבעל, סך-הכל
מיט איין קינד אויף די הענד און מיט'ן אנדערען אויף דער צייט.
דערזעהען דעם מאן אזא פערשמירטען, אזא פערשוויצטען און אזא
צעטראגענעם, האט זי זיך געגעבען א לאז צו איהם און א פרעג
געטהאן:

— גאט איז מיט דיר, שמואל?

קאפיטעל א.

חנה. מע האט מיך אפגעררוקט!

וויפיעל די נאכ'פסח'יגע זון האט ניט געווארעמט און וויפיעל דער ווינט האט ניט געבלאזען — עס איז זיי ביידען ניט גערעטען מאכען א טאלק מיט דער כתרילעווקער בלאטע. עס האט זיך אויס-געוויזען, אז זי לאכט פון זייער באכע:

— אומזיסט אייער טרחה, אייער ווארעמען, וואס איהר ווא-רעמט, מיט אייער בלאזען, וואס איהר בלאזט. אויב איך וועל אייך אויסטריקענען, וועל איך אייך אויסטריקענען אפשר הלאי ארום תמוז, אין די גרויסע היצען, דעמאלט, ווען א הונט פאכט מיט דער נשמה און א קאץ זוכט א קיהל ווינקעלע אויפ'ן בוידעם...

אזוי האט זיך געוויצעלט די כתרילעווקער בלאטע (אין כתריל-עווקע וויצלען זיך אלע, אפילו די בלאטע), און די כתרילעוועס האבען פערקאטשעט די פאלעס, זיך געקליגט, געזוכט מיטלען אנהאט אויסצומערעטען א סטעזשקעלע, אוועקגעלעגט א שייטהאלץ אדער א צוויי ציגעל און געשפרונגען, ווי די מוזיקס, אפטמאל אריינגע-שפרונגען מיט א פוס אין א קאליעזשע, פערשפריצט דאס פנים אי זיך, אי יענעם, און גענומען שעלטען, מע ווייסט ניט וועמען, מיט טוידטע קללות:

— א חלירע זאל קומען אויף דיין טאטענס קדיש מיט דריי

מיתחמשונה'ס ביז די זון וועט אונטערגעהן!

איינער פון די חכמים, וואס האבען זיך גע'בריה'ט איינ-מאל אין א נאכ'פסח'יגען פריהמארגען ארויסצוגעהן טרוקען פון דער כתרילעווקער בלאטע, איז געווען דער העלד פון אונזער ער-צעהלונג, שמואל שמעלקיס. בכדי איהר זאלט ווערען מיט איהם גיד בעקאנט, שטעל איך אייך איהם פאר אין קורצע דבורים. שמואל שמעלקיס איז א יונגערמאן א משכיל, א טאטענס א קינד, רבי יאסי דעם נגיד'ס איידעם. אין יענער צייט איז ער גאד גע-זעסען אויף קעסט, געזעסען און געלערענט און געלייענט ביכלעך

— וואס זשע האסט דו אונז באדארפט אפשטעלען?
 — איך האב אייך נאך געוואלט ווייזען, אז... אז מע האט
 מיך אפגעדריקט! אפגעדריקט!...
 אזוי ענטפערט זיי אונזער גליקליכער העלד מיט א שיינענדיג
 פנים און טיאפקעט ווייטער. און די כתרילעוועס קוקען זיך איבער,
 קנייטשען מיט די פלייצעס און וויצלען זיך, ווי דער שטייגער איז:
 — אלע ביזע וויסטע חלומות!
 — מע האט איהם אפגעדריקט!
 — מע האט איהם צוגעדריקט!
 — מע האט איהם איינגעפרעסט!
 — איינגעזאלצען!
 — איינגעזייערט!
 — פארמארענירט!
 — הא-חא-חא!

* * *

עס איז שוין געווען טיעף אין דער נאכט, און שמואל שמעלקים
 איז נאך אלץ געלעגען ביי זיך אויפ'ן געלעגער מיט אפענע אויגען.
 ער האט זיך געפיהלט, ווי א העלד, ווי א מענש, וואס האט אפגע-
 טהאן עפּים א גרויסע, א וויכטיגע זאך, וואס האט איהם ווי אפ-
 געטיילט פון אלע זיינע בעקאנטע אין כתרילעווקע, אויפגעהויבען
 איהם הויך, העכער מיט א קאפ פון אלע כתרילעווקער. א קלייניג-
 קייט — ער, שמואל שמעלקים, שטעהט אפגעדריקט אויפ'ן בלאט,
 און זיי ניט!... און ער קוקט אויף זיי פון אויבען אראפ, מיט רחמנות.
 ער שטעלט זיך פאר, אז אט שטעהט ער אויף א הויכען בארג, און
 אונטען, אונטער'ן בארג, שטעהט גאנץ כתרילעווקע און הארכט זיך
 איין. ווי ער דרש'עט זיי, ווי ער פרעדיגט זיי הויכע שענע גע-
 דאנקען פון מענשליכקייט, פון געטליכקייט און פון אייביגקייט,
 און וואס ווייטער וואכסט ער אלץ העכער און העכער, און מלאכים
 לאזען זיך אראפ צו איהם פונ'ם הימל, חאפען איהם אויף אויף

— חנה, מע האט מיר אפגעדרוקט, חנה!

חנה האט זיך שטארק דערשראקען. אין איין אויגענבליק האט זי אוועקגעזעצט דאס קינד, געהאפט א גלאז וואסער און צוגעלאפען צום מאן:

— א דונער איז מיר! וואו האט מען דיר אפגעבריהט, וואו?

— נישט אפגעבריהט, נאר אפגעדרוקט, אט-א-דא-א.

אזוי האט איהר שמואל געענטפערט מיט א גליקליכען שטיי-כעל, אונטערגעטראגען איהר דאס בלאט און מיט שיינענדיגע אוי-גען א ווייז געטהאן אויף דעם ארט, פון וואנען עס האט ארויסגע-שיינט, ווי גיזגאלדענע שטערען, מיט גרויסע לויטערע פיערעקעכיר-גע אותיות: „שמואל שמעלקים“!

יענעם טאג איז נישט געווען, דאכט זיך, אויף דער גאנצער וועלט, פון כתרילעווקע ביז אויף יענער זייט אמעריקא, נאך איינער אזא גליקליכער, ווי שמואל שמעלקים. נישט געקוקט אויף דער בלאטע, נישט געהערט חנה'ס פראטעסט: „וואוהין וועסט דו געהן אין אזא טוואן?“ — האט אונזער העלד זיך אוועקגעלאזט מיט'ן בלאט איבער דער שטאדט, אפגעשטעלט כמעט יעדען בעזונדער, דערצעהלט, אז דאס געהט ער פון דער פאסט, נאך-וואס בעקומען דאס בלאט — „אטא, זעהט איהר?“...

מיט די ווערטער טראגט ער אונטער יעדען גלייך אונטער דער נאז דאס בלאט מיט די גרויסע לויטערע פיערעקעכגע אותיות: „שמואל שמעלקים“. די כתרילעווקעס האבען, ווי עס שיינט, ניט רעכט פערשטאנען שמואל שמעלקים' גרולה. זיי האבען געמיינט, אז דארט שטעקט עפּיס א נייעס, א מלחמה, א שרפה, א מגפה, אדער אזוי עפּיס א נייע גזירה אויף אידען. און האטש מע האט קיין צייט ניט, מען איז פערטאערעאמט מיט דאגות-פרנסה, נאך האַרבען נייעס — מהכתיתי, מיט'ן גרעסטען כבוד!

— אנה, לייען אומיסטנע, וואס שרייבט מען דארטען ביי דיר

אין בלאט?

— אט דא איז מיטען דער בלאטע זאל איר אייך לייענען?

און קליינע חדר-יונגלעך מיט אונטערגענעצטע נעזלעך שטעלען זיך אויס אַקעגען איהם און בעטראכטען איהם מיט גרויס נייגעריג-קייט, ווי אַ עלעפאַנט, און אז מע רופט איהם אויף צו דער תורה און ער קלינגט דעם מפטיר, ווי אַ גלאַק, זינגט די ברכות, ווי אַ סאַר לאַווי, דעמאלט — אַהא! — קוקען אַרויס פון אויבען, פון דער ווייבערשער שוהל, ווייבערשע נעז מיט ווייבערשע אויגען. אויף די נעז זעה איד אַנגעצייכענט קנאה, און אין זייערע אויגען לייען איד: — האט ער עס איינגעהאַנדעלט אַ מציאה, רב יאָסי דער נגיד, פאַרשטעהרט זאָל עס איהם נאָר ווערען, רבונו של עולם!... פאַר קלאָר קאָן איד אייך ניט זאָגען: צי ס'איז מקוים גע-וואָרען די ווייבערשע ברכה, צי איבער איין אַנדער זאָך, נאָר דער שלום-בית ביי רב יאָסי דעם נגיד אין שטוב איז גיך פערשטעהרט געוואָרען. רב יאָסי דער נגיד האָט זיך אַרומגעקוקט, אַז די מציאה, וואָס ער האָט איינגעהאַנדעלט, איז גאָר ניט אַזאָ מציאה. דאָס הייסט, אַזוי אפילו, אויבער-אויף, וואָס קאָן ער האַבען צו זאָגען אויף זיין איידעם? מהכתיית, אַ יונגער מאַן אַ געראַטענער; נישט מעהר אַט דאָס, וואָס ער גיט זיך אָפּ מיט די נאָררישקייטען, „שרייבט אויף די גאַזעטען“ גאָר, עפּיס מעשה קבצן... און דער שוועהר האָט זיך אַנגעבלאָזען אויף דער שוויעגער, און די שוויעגער האָט געפיי-ערט אויף דער טאַכטער, און די טאַכטער האָט בעהאַלטען דאָס פנים אין קישען און שטילערהייך געוויינט...

און די שטאָרט? וואָס זאָלט איהר קלערען? כתרי־לעווקע איז, ברוד־השם, איין ערטעל פון סאַמע חכמים, קלוגע קעפּ, פראַק-טישע מענשען. זיי האַבען ניט אַנדערש געקוקט אויף דעם נגיד'ס איידעם, ווי אויף אַ קאַליקע, אַ בעל־מום, אַ מענש מיט אַ „געבאַרע-נעם חסרון, ניט דאָ געדאַכט“...

אוראָי ווען שמואל שמעלקים זאָל ניט זיין רב יאָסי דעם נגיד'ס איידעם, וואָלט איהם דאָס שרייבען אויף די גאַזעטען אָפּ-געלאָפּען ניט אַזוי גלאַט. נאָר ווייל ער איז רב יאָסי דעם נגיד'ס איידעם, האָט דער עולם געוויצעלט זיך איבער איהם הינטער די

זייערע ברייטע פליענלען און טראגען איהם אוועק ווייט-ווייט פון
כתרילעווקע, און... ער ווערד אנשלאפען.

קאפיטעל ב.

ער שרייבט אויף די גאזעטען, און כתר-
לעווקע חכמה'ט זיך.

ליעבער פריינד! דאס, וואס איך האב דיר דא דערצעהלט
אין קאפיטעל א, האב איך דיר דערצעהלט א מעשה, וואס האט זיך
געטראפען מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק. איבערלעבען פינף
און צוואנציג יאהר אין אידישקייט אין כתרילעווקע איז נישט קיין
פינף און צוואנציג שלום-עליכם'ס אפשטעקען, און נישט קיין פינף
און צוואנציג אייער-בייגעל אויפעסען, און אפילו נישט קיין פינף
און צוואנציג פייגעלעך אויסשיסען... ניט אומזיסט האט זיך אונ-
בעמערקט אריינגע'גנבה'ט צו אונזער העלד אין בערדעל אריין א
היבש ביסעל זילבער און אויף זיין ברייטען ווייסען שטערן האבען
זיך אויסגעלעגט טיעפע קנייטשען — גאר ניט דער שמואל
שמעלקיס, וואס אמאל.

אמאל איז דאס געווען א יונגערמאן א צאצקע, פון די, וואס
מע קויפט זיי אין כתרילעווקע פאר געלד. מע זוכט זיי מיט ליכט
און מע דינגט זיך פאר זיי מיט'ן שדכן, ווי מע דינגט זיך פאר
איינזאכס, און אז מע דינגט זיך אויס, גיט מען זיי אוועק א שענע,
איינ עהרליכע אידישע טאכטער, מיט היבשע עטליכע קערכלעך נדן,
מיט עטליכע יאהר קעסט, און מע האלט זיי, ווי א ציערונג אין שטוב,
ווי איין אבן-טוב, ווי א שיינדעלע אין דער משפחה, גוטע פריינד
זאלען אנקוועלען און שונאים זאלען צעפיקעט ווערען. דעם ערשטען
שבת נאך דער חתונה פיהרט מען דעם געקויפטען איידעם מיט פא-
ראד אין שוהל אריין, די נייע כגדים אויף איהם קנאקען, די שמי-
וועלעך סקריפען. דער שוועהר בעזעצט איהם אויבער-אין אין מזרח
זייט, מיט'ן פנים צום עולם, פיינע בחורים מיט אויסגעגלעטע פאות

זי ניט, און דאָס, וואָס געפינט זיך אין אַ הויף, האָט זי אויך ניט...
 דערפאַר איז זי כמעט העכער האַלב געדעקט מיט אייזען, און די
 אנדערע האַלב מיט שערכלעך, אַזוי, אַז זי האַפט דעם אָפּבליק פון
 אַ מענשען, וואָס מע האָט איהם אַנגעהאַן אַ הימעל, געשטוקעוועט
 פון צווייערליי מאַטעריעס. היינט האָט זי, די דירה הייסט עס,
 צוויי גאַנקעס, איינעם פון פאַרענט און איינעם פון הינטען; דאָס
 הייסט, עס ווענדט זיך, ווי אַזוי איהר קוקט. קוקט איהר פון
 דער זייט, איז דאָ דער פון־פאַרענט און דאָ דער פון־הינטען.
 קוקט איהר פון יענער זייט, איז דאָ דער
 פון־פאַרענט און דאָ דער פון־הינטען.
 אויף קיין זאך האָבען די כתרילעוועס ניט אַזוי מקנא געווען
 רב יאָסי דעם נגיד'ס יורש, ווי אויף דער דירה מיט די צוויי
 גאַנקעס.

— באַשערט אַ מענטשען אַזא גוטס!

— עס וועט ביי איהם האָבען אַ קיום, ביי דעם לאַמטערענ-

שיסער!

— פון אסתר־תענית ביז פורים.

— דאָ אַ סוחר!

— שמעיה בעל־פרנסה!

— איציקעל בעל־תכלית!

— און דער קאָפּ איז איהם גאָר ווייס איך וואו!

— אין יעהופעץ אויפ'ן יאָרד.

— ערגיץ אין די בלעטער דאָרטען...

אַזוי האָט זיך דער עולם געוויצעלט, געשלייפט די צינגלעך
 און ביסלעכווייז גענומען דעם נגיד'ס יורש צו דער אַרבייט, און
 דוקא מיט גוטען, מיט אַ חניפה'לע, אַ טובה'לע, אַ גמילות־חסד'על,
 אַ געשעפטעל, אַ הלואה'לע — מהכתיית, פאַר וואָס ניט? אַזוי לאַנג,
 אַזוי ברייט, ביז שמואל שמעלקים האָט אַנגעוואָרען די גאַנצע
 ירושה און איז געוואָרען, אויף דער כתרילעווקער שפּראַך, „נקי“,
 ריין ווי אַ טעלער, אַ כתרילעק גלייך מיט אלע כתרילעווקער...

אויגען, געוויינליך, און עס זענען געפלויען שארפע, שפיציגע ווערטלעך :

— א מענטש האָט זיך אַריינגענומען אַ משוגעת אין קאַפּ !

— ניט דאָ געדאַכט !

— ניט אַקעגען נאַכט דערמאַנענדיג !

— נעבאַד אַ ביסעל ניט דערשפיצט, וואָס איז ער שולדיג ?

— נישט קיין ביסעל, נאָר אַ סך.

— בלשון אשכנז ווערד עס אַנגערופען, אַפנים, לעקישעוואַטע ?

— ווי אַזוי זשע וועט עס הייסען אויף אונזער לשון ?

— שוטח בן פיקהאַלץ.

— אָדער לאַמטערענשיסער בן פּרהצור.

— און אפשר נאָר שמינדער בגעז ? . . .

קאָפיטעל ג.

שמואל שמעלקיס ווערד אַ כּתּרילעך.

נאָר דאָס, וואָס איז כּתּרילעווקע קאָן זיך ערלויבען איין אידעם אויף קעסט, איז ניט ערלויבט אַ יונגען מאַן, וואָס איז שוין אַ בעל-הבית אַליין פאַר זיך. רב יאָסי דער גגיד, זאָל זיין אַ מליץ-יושר, איז שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט. זיין ווייב, זאָל זיך מיהען, האָט זיך פערבענקט נאָכ'ן מאַן און איז אויך אַוועק אַהין, פון וואַנען קיינער איז נאָך צוריק נישט געקומען, און אונזער העלד, שמואל שמעלקיס, איז אַריינגעטראָטען אין דער וועלט אַריין, געוואַרען אַ סוחר, איבערגענומען דעם שוועהר'ס קראָם אין כּתּרילעווקע, אַ קראָם פון שניט און פון באַקאַליי און פון צעלניק און פון פּויעגל-מילך, און די דירה האָט ער גע'ירש'עט פונ'ם שוועהר, די גרעסטע דירה אין כּתּרילעווקע. דאָס איז אַזאַ מין דירה, וואָס ס'איז כּראַי, זי זאָל ווערען בעשריבען. שטעהן שטעהט זי, די דירה הייסט עס, איז מיטען מאַרק, סאַמע איז דער רעכטער בלאָטע, קיין הויף האָט

קאפיטעל ד.

מזל-טוב! שמואל שמעלקים איז

א בעל-יובל.

נישטא קיין אייביגע זאך אויף דער וועלט. אזוי שמועסען די אויפגעקלעהרטע, די פילאזאפען. אלסדינג, זאגען זיי, ענדערט זיך אויף דער ערד: מענשען ווערען פערעלטערט און שטארבען אוועק. הייזער ברענען אפ. שטערט ווערען חרוב און איבערא-נייעס אויפגעבויט. פון א ים ווערד א טריקעניש, פון דער טרי-קעניש ווערד א ים, און אזוי ווייטער און ווייטער.

פאר אויפגעקלעהרטע לייט, פאר פילאזאפען, נעמען מיר אַראָפּ דאָס היטעל. לאָזען זיי אָבער קיין פאַראַיבעל ניט האַכען — זיי זענען נישט בעקענט מיט דער כתרילעווקער בלאַטע. אלסדינג אויף דער וועלט ענדערט זיך, נאָר נישט די כתרילעווקער בלאַטע. אזוי ווי מיט פינף און צוואַנציג יאָהר צוריק, פונקט אזוי שטעהט זי אויף איצט פערטיעפט און פער'עקשנ'ט, פיהרט א שטרייט מיט די שטראַהלען פון דער זון און וויל נישט אויסטריקענען פאַר קיין געלד נישט. שוין איבערגעלאָפּען דער תמוז מיט די הייסע טעג און מיט די הייסע נעכט, ווען גאנץ כתרילעווקע שלאָפט מיט ווייכער און מיט קינדער אין דרויסען. שוין אוועק דער תשעה-באב, ווען אירען קאָנען זיך פערגינען אזא לוקסוס, ווי געהן אין מיטען גאס אין די זאַקען — און די בלאַטע שטעהט נאָך אַלץ מיט איהר פראַכט און גלאַנץ, און די כתרילעוועקס, פערקאטשעט די פאַלעס, קליגען זיך נאָך אַלץ, זוכען מיטלען, ווי אזוי אויסצומער-טען א סטעזשקעלע, לעגען אוועק א שייטהאַלץ אָדער א צוויי ציגעל און שפרינגען, ווי די מזיקים, חאָפּען זיך אַריין אַפּטמאַל מיט א פוס אין א קאַליעזשע, פערשפריצען דאָס פנים אי זיב, אי יענעם, און שעלטען, מע ווייסט ניט וועמען, מיט טודטע קללות:

„משלנו“ — הייסט דאָס דארטען, און מיט אַ פאטש אין פלייצע זאָגט מען איהם : „אחינו אתה“. און ווי באַלד „משלנו“ און מיט אַ פאטש אין פלייצע „אחינו אתה“ — איז שוין דעמאָלט אַז אַד און וועה ! ...

גע'פטר'ט די קראָם מיט'ן ביסעל געלד, האָט זיך אונזער שמואל שמעלקים בעקענט מיט'ן כתרילעווקער דלות און מיט אַלע זיינע תרי"ג בעהעלפערס. נישט מיט אַ מאָל, געוועהנליך, נאָר פאָוואַלינקע, ביסלעכווייז האָט ער זיך געקאָטשעט באַרג אַראָפּ, ביז ער איז געקומען צו דער מדרגה פון אַנקומען צום גביר פון שטאָרט רב נתן קורח, פערזעצן ביי איהם די דירה מיט די צוויי גאַנקעס, זיין לעצטען מאַיאַנטעק. יענער טאָג איז געווען, קאָן מען זאָגען, תשעה־באב ביי שמואל שמעלקים אין שטוב. ווי אַ שאַטען האָט ער אַרומגעשפּאַנט פון איין ווינקעל צום אַנדערען. די קינדער האַבען זיך בעהאַלטען. שטילערהייך האָט חנה געשלאָנגען די טרע־רען, און דערזעהען דעם מאַן, ווי ער איז פער'חושכ'ט, האָט זי גע־מאַכט אַ פרייליך פנים און איהם אויסגערעדט דאָס האַרץ :

— דו ביזט נישט דער איינציגער. גאַנץ כתרילעווקע ליגט פאַר'משכונ'ט ביי אַט דעם בלוט־זויגער.

און אַז דער מאַן איז אַוועקגעגאַנגען צום גביר רב נתן קורח, האָט זיך ערשט דעמאָלט חנה אַוועקגעזעצט וויינען אויף ביידע אויגען : „ווען איהר טאטע־מאמע זאָלען איצטער אויפשטעהן...“

נאָר אונזערע לעזער ווייסען, אַז מיר האַלטען נישט פון קיין קלאַג־ליעדער און האַבען נישט ליעב קיין טרערען, דעריבער היפען מיר איבער אַ גאַנצע עפאָכע פון פינף־און־צוואַנציג־יעהריגע צרות, און געהען אַריבער גלייך צום לעצטען אַקט פון אונזער טראַגיק־קאמעדיע.

יובילעאום? ! . . . קיין מאָל האָט שמואל שמעלקים ניט געדענקט פון קיין יובילעאום, קיין מאָל אפילו אין חלום ניט גע-
זעהען אזא זאך. מע מוז מודה זיין, אז אונזער העלד האָט מיט
זיין אַרעמער פּעדער אין דעם משך פון די פּערגאַנגענע פינף און
צוואַנציג יאָהר קיין שטערען פון הימעל נישט געחאַפּט און קיין
חידושים ניט אויפגעטאָן. איין שבת דאַרפּען מיר איהם אָבער
נאַכזאַגען: ער האָט געטאָן זיין אַרבייט געטריי און מיט ליכער-
שאַפּט, ווי די ביעז, וואָס טראָגט איהר חלק האַנג אינ'ם גרויסען
ביענשטאַק אַרײַן. קיין מאָל האָט ער זיך נישט געפּרעגט קיין
קשיא: צוליב וואָס ער לעגט זיך אזוי אַוועק פאַר כּתרילעווקע
און פאַר די קליינע מענשעלעך? איד זאָל וויסען, אז דאָס וועט
ניט זיין קיין בעלדריגונג, וואָלט איד איהם פּערגליכען צו אַ קוה,
וואָס זויגט איהר קעלבעל גאָר נישט צו פּרעגען קיין קשיות, למאי
זי טהוט עס... קיין כבוד האָט ער פון זיין שרייבען קיין מאָל ניט
ערוואָרטעט. פון קיין לויז האָט ער קיין מאָל נישט גע'חלומ'ט.
צו דעם, וואָס ווערד אַנגערופּען „קריטיק“, האָט ער קיין מאָל ניט
זוכה געווען, אויב מיר זאָלען נישט רעכענען די „היימישע קריטיק“
פון די כּתרילעווצעס, וואָס זענען אין כּעס סכנות, אז מע „בעשרייבט
זיי אויף די גאַזעטען“. זיי האָבען כּעסער ליכע רעדען פון דער
גאַנצער וועלט, איידער די גאַנצע וועלט זאָל רעדען פון זיי. זיי
האָבען כּעסער ליכע חזק מאַכען פון יעדען בעזונדער, איידער עמי-
צער זאָל חזק מאַכען פון זיי. אַט אזא טבע איז שוין ביי זיי פון
קדמונים. דעריבער האָבען זיי איהם געבעטען מיט גוטען, ער זאָל
זיי ניט „אַרויסשטעלען אויפ'ן בלאַט“, וואָרום עס „וועלען זיין
בזיונות“... עס האָבען זיך געפונען אויך אַוועלכע, וואָס האָבען
איהם אפילו געגעבען אַנצוהערעניש, גערעדט פּערשטעלט, בלשוז
סג'ינחור: אז טאַמער וועט ער זיך דערוועגען אַנריהרען זייער
נאַמען, „וועלען פליהען פּעטש“ — און אויף פּעטש איז אַ כּתרי-
לעווקער דוקא אַ בטוח. אין כּתרילעווקע — איד האָב עס איידע,
דאָכט מיר, שוין לאַנג בעמערקט — ווערען מעהרסטענטיילס גע-

— א חלירע זאל קומען אויף דיין טאטענס קדיש מיט דריי מיתה משונה'ס ביז די זון וועט אונטערגעהן!

און אט זעהען מיר איצט, אין פינף און צוואנציג יאהר ארום, אין א שענעם פריהמארגען וויעדער אונזער העלד שמואל שמעלקיס, ווי ער טיפּפּקעט וויעדער אין דער זעלבער בלאטע, וואס מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק; וויעדער בריה'ט ער זיך ארויסצוגעהן טרוקען פון דער כתרילעווקער בלאטע, און וויעדער איילט ער זיך פון דער פאסט מיט א בלאט אין די הענר, און וויעדער איז ער פער-שוויצט און פרייליך-צעטראגען.

וואס האט איצט אזעלכעס פאסירט מיט איהם, וואס זיין גע-קנייטשטער שטערן שיינט אזוי, און וואס אויף זיין פערעלטערט, פער'חושב'ט פנים שפיעלט אזא צופריעדען גליקליך שמייכלעך? — עס האט זיך געטראפען אזעלכעס, וואס ער האט זיך אויף דעם קיין מאל נישט געריכט. א נס האט זיך געטראפען, לעזער, א נס: עמיצער, א גוטער פריינד אהן א נאמען, האט זיך דערמאנט און געגעבען צו וויסען אין בלאט, אז היינטיגען טאג איז געווארען פינף און צוואנציג יאהר זינט שמואל שמעלקיס איז ארויס אויפ'ן פעלד פון דער אידישער ליטעראטור מיט זיינע בעשרייבונגען פון כתרילעווקע.

„מיר ווייסען ניט — אזוי שרייבט דער אונבעקאנטער פריינד אין בלאט — מיר הויבען נישט אן צו וויסען, ווער איז אט דער שמואל שמעלקיס און וואס ער איז. מיר ווייסען נור, אז פינף און צוואנציג יאהר כסדר ליגט א מענש אין א זומפ, וואס הייסט כתרילעווקע, און הערט נישט אויף אונז בעקאנט צו מאכען מיט די דארטיגע משונה מאדנע ברואים, ווי ער רופט זיי אן: די „קליינע מענשעלעך“...“

און נאך א סך אזעלכע זיסע ווערטער שרייבט דער אונבע-קאנטער פריינד אין בלאט, און לאזען לאזט ער אויס מיט א מזל-טוב צו שמואל שמעלקיס און מיט א ברכה צו זיין פינף און צוואנ-ציג יאהריגען יובילעאום...

שפרונגען, אויפגעעפענט די טהיר און אריינגעלאזט א פריהען גאסט.
קאפעל דעם אדוואקאט.

— ברודר-הבא, א גאסט, וואס עפס אזוי פרייז ?

ניט איהם און ניט זיין ווייב חנה'ן איז געפעלען דער דאזיגער
פריהער וויזיט פון קאפעל דעם אדוואקאט. קאפעל דער אדוואקאט
איז אזוי זיך אפילו א גאנץ וואהל מענשעל, נאר איין זאך, וואס ער
האט א הינטיש פנים, און וואס ער רעדט א ביסעל אונטער דער
נאז און האפט אזוי, אז עס מאהלט זיך אייד אויס, אז ניט ער רעדט,
נאר ער האווקעט.

— האור-האור-האון ! איהר וויסט דאך, אז איך בין נישט
מעהר, ווי איין אדוואקאט... מיין פרנסה... מע זאגט מיר געהן —
געה איהר. רב נתן קורח האט אייד געלאזט בעטען, איהר זאלט
איהם אפרייניגען די דירה, האור-האון... אט איז דער איספאלני-
טעלנע ליסט אטא, מיט דער פראדאזשנע אטא, מיט דער וואדא-
וואלדעניע, מיט די אלע איבעריגע שפארנאלען, נא אסנאוואניע
סטא טרידצאט פיאטאי סטאטי טאמא דיעסיאטאווא טשאסטי
פערואי סוואדא זאקאנאו גראזשראנסקיד, האור-האור-האון...

אט אזוי האט זיך אויסגעהאווקעט קאפעל דער אדוואקאט און
איז אוועק זיין וועג, גאר נישט געוואלט אויסהערען די ברכות, וואס
שמואל שמעלקים' ווייב האט מכבד געווען דעם רוצח, דעם גולן,
דעם בלוט-זויגער רב נתן קורח, און נישט געוואלט זעהען די שטילע
טרערען אויף איהר שלים-שלים-מזל'דיגען לעבען, אז אדא און וועה,
ווען איהר טאטע-מאמע זאלען איצטער אויפשטעהן...

אויף דעם געוויין האבען זיך אויפגעהאפט אלע קינדער, די
גרעסערע און די קלענערע. געוואהר געווארען, אז מע ווארפט זיי
ארויס מיט די בעבעכים אין דרויסען ארויס, האבען די עלטערע
בעקומען ווייסע טוידטע אויסגעצויגענע פנים'ער, און א טראפען
בלוט, מיט שטומען וועהטאג בעטראכט די אומגליקליכע טאטע-
מאמע, און די קלענערע — די זענען געשטאנען אין אייגע העמדלעך

שעפטען און סכסוכים ליטווידירט דורך פעטש :
 — פיטש-פאטש — אזוי זאגען זיי — איז א קורצער פסק און
 א מזומנ'ע מטבע.

און פלוצים קומט איין אונבעקאנטער פריינד אין בלאט און
 דערמאנט דער וועלט, אז ער, שמואל שמעלקים, איז א בעל-יובל,
 און ווען ? גראד היינט, ווען ער האט געהאט א בייזען, א פינ-
 סטערען פריהמארגען, וועלכער ווערד בעשריבען אט דא, איז קא-
 פיטעל ה.

קאפיטעל ח.

א וויסטער פריהמארגען.

כתרילעווקע האט נאך ניט אויפגעוואכט רעכט פון איהר זיסען
 שלאף, און די גליקליכע כתרילעווקעס זענען נאך געווען געפענטעט
 אין דעם כשוף פון דער זומערדיגער נאכט, נישט געקאנט אפרייסען
 זיך פון די גאלדענע חלומות : א ריח פון פריש ברויט... איין
 אראמאט פון געפילטע פיש מיט ציבעלעס און מיט פעפער... נאנ-
 צע לונג-און-לעבערס, נאר-וואס פון דער יאטקע... נייע שמעקענ-
 דיגע שיד פונ'ם שוסטער... גאנצע הויזען פונ'ם שניידער... א
 גרויסער מארק... א יאריד... קונים א סך... פדיון... פרנסה... —
 אט וואסערע גומע זאכען דער גוטער בעל-החלומות שיט אויף
 כתרילעווקע פון זיין מילדער האנד. איין עבירה, וואס גאנץ פריה
 געהט אויף גאט'ס זון אויף כתרילעווקער הימעל און טרייבט ארויס
 דעם עולם אויף דער שלאכט — זוכען ברויט פאר די הונגעריגע
 ווייב און קינדער !

— סטוק ! סטוק ! סטוק ! — האט זיך דערהערט א קלאפ
 אין טהיר, און שמואל שמעלקים האט זיך אויפגעחאפט, אראפגע-

קאפיטעל ו.

דער גרעסטער גביר אין כתרילעווקע —
רב נתן קורח.

איד מיין, אז ער דארף אייך זיין בעקאנט, ווארום ווער קען
ניט רב נתן קורח? ער האט דאך א שם „אויף דער גאנצער
וועלט“. אלע ווייסען, און ער אליין בעריהמט זיך דערמיט, אז
ער איז שוין כמעט דרייסיג יאָהר ניט אַרויסגעגאנגען מפתח ביתו.
ווער עס דארף, דער טרעפט צו איהם. און דארפן דארף צו איהם
יעדער, ווער עס האט וואָס צו פערזעצן. אַמאָל, אין די יונגע
יאָהרען, פלעגט מען צו איהם טראָגען פער'משכונ'ען אַלסדינג, וואָס
האָט אַ ווערטה, למשל: אַ בגד, אַ לייכטער, אַ סאַמאָואַר, אַ
שטויסעל, אַ קוואַרט, איין עטרה, אַ מגילת, אַפילו אַ פאַר-אַ-יאָהר
ריגער לולב איז אויך געווען אַ סחורה. איצט, אויף דער עלטער,
האָט ער געוואָרפן איין אומ'חן אויף די אַלע זאַכען, פיינט געקריגען
„דוויזשימאַסט“ (מטלטליו) און גיט זיך אַפּ נור מיט „אימושטשע-
סטווע“ (הייזער). אלע ווייסען, אז ער מאַכט ניט קיין אַנדערע
געשעפטען, אַ חוץ הייזער. ס'איז אַ סברא, אזוי שמועסט דער
עולם, אז גאַנץ כתרילעווקע ליגט ביי איהם „במשכנתא“. און, ווי
דער שטייגער איז, פליהען דארטען שמעכווערטלעך מיט ליצנות
אויפ'ן גביר'ס אַפעטיט צו הייזער.

- טאַמער ווייסט איהר, וואָס וועט ער טהון איבער הונדערט
און צוואַנציג יאָהר מיט אזוי פיעל הייזער?
— ער וועט זיי נעמען מיט זיך אויף יענער וועלט.
— ער וועט זיי איינזאַלען אין זאָלן.
— ער וועט זיי פאַר'משכונ'ען ביי'ם מלאך המות.
— איך זעה, אז איהר ווייסט קיינער ניט דעם סוף פון אונזער
גביר רב נתן קורח.
— וואָס זשע שווייגסט דו, אז דו ווייסט?

און געציטערט, ווי די לעמעלעך. זייערע גרויס-אָפּענע אויגען האָבן
בען געזאָגט :

— איהר מיינט, אז וויל מיר געהען נאָקעט און באַרויס,
ווייסען מיר שוין גאַרנישט ניט ? . . .

נאָר דאָס יונגסטע און דאָס לעבסטע, די געבאלעוועטע מיר
זינקע, רייזעלע, אַ קינד אַ גאָלד מיט איין אונטערגעשטעקט העמ-
דעל און מיט אויסגעבויגענע פעסעלדיגע פיסעלעך, קאָטשעט זיך
ווי אַ קאָטשקעלע, רעדט צום פאָטער אויף אַ מאָדנער שפּראַך :

— העטי מעטי קאָפּעטילע אי קייפי טיעטי פעטעלי.

אויף אונזער לשון הייסט עס :

— אז דו וועסט מיר געבען אַ קאָפּעקעלע, וועל איך מיר קויפּען

אַ קאָנפּעקטילע.

אַ קינד אַ טרייסט ! אַ קינד אַ נחת ! . . . שמואל שמעלקים
טאָפּט אין אלע קעשענים און קאָן נישט געפינען קיין קאָפּעקע, און
ער קאָן נישט צוועהן דעם צער פונ'ם קינד ערגער ווי פון אלע
איבעריגע קינדער, און אַ שוואַרצער שאָטען פערשפּרייט זיך אויפ'ן
פנים, און פרישע קנייטשען אויפ'ן שטערן, און אַ טיעפער שווער-
רער זיפּץ רייסט זיך אַרויס ניט ווילענדיג פונ'ם האַרצען.

— אויף די שונאים'ם קעפּ ! — זאָגט צו איהם חנה זיין ווייב,
רעדט איהם אויס דאָס האַרץ : — נאָרעלע, דער הימעל צו דער ערד
איז נישט געפאלען... און זי שיקט איהם אָפּ צום גביר רב נתן
קורח, טאָמער וועט ער זיך אָפּבעטען נאָך אַ מאָל האָטש אויף אַ
קורצער צייט, ביז דער אויבערשטער וועט רחמנות האָבען...

— אויפ'ן עשאָפּאָט וואָלט איך דיר לעבער געגאָנגען...

אזוי זאָגט שמואל שמעלקים שטילערהייד זיך אין באַרד אַרײַן,
רוקט אָן דאָס הימעל און לאָזט זיך געהן צום גביר רב נתן קורח.

רב נתן קורח האָט זעהר אַ סימפּאַטיש אויסזעהן. מיר שטע-
לען זיך אַבער אָפּ נור אויף די אויגען זיינע. איין אויג איז ביי
איהם איין אויג. אַ געוויינליך אויג. ווי ביי אַלע מענשען איין
אויג. דאָס הייסט, אַ וויסעכעל מיט אַ שוואַרצאַפּעל, ווי עס גע-
הער צו זיין. דאָס אַנדערע אויג איז ביי איהם שוין נור שוואַרצ-
אַפּעל אַליין. אַהן אַ סימן פון וויסעכעל. דאָס דאָזיגע שוואַרצ-
אַפּעלדיגע אויג האָלט ער שטענדיג צוגעמאַכט, אַ חוץ דעמאָלט,
ווען עס האַנדעלט זיך וועגען געלד. הויבט איהר אָן רעדען פון
געלד, אזוי עפענט זיך ביי איהם אויף דאָס שוואַרצאַפּעלדיגע אויג
און עס הויבט אָן אַרבייטען, דאָס הייסט, עס דרעהט זיך און עס
שעמעריט מיט אַ שרעקליכער גיכקייט ! עס איז כמעט גאָר אונ-
געגליך דעמאָלט צו קוקען איהם גלייך אין פנים אַרײַן. און עס
בייט זיך איבער ביי איהם דאָס גאַנצע געשטאַלט. דאָס פריהער-
ריגע „סבר פנים יפות“ ווערד פערשוואַונדען אינאיינעם מיט'ן
שטענדיג זיס-לאַקערעדיגען שמייכעלע, און אויפ'ן אַרט פון דעם
ליעבהאַרציגען זיסען גביר רב נתן קורח וואַכסט אויס אַ חיה, און
עס גלויבט זיך אייך אַנטלויפען וואָס גיכער און וואָס ווייטער...
פון דעם, וואָס מיר האָבען געשמועסט ביז אַהער וועגען אונזער
געליעבטען גביר, קאָן דער לעזער מיינען, אַז רב נתן קורח איז
חלילה אַ איד אַ „בעזדיעטניק“, דאָס הייסט, אַ מענש אַהן קינדער.
מוזען מיר פערזאָפּען און געבען צו וויסען דער וועלט, אַז מיט זיין
ערשטער ווייב חיה-חיה האָט ער טאַקי גיט געהאַט קיין קינדער.
געווען איז זי, זאָל מיר מוחל זיין, אַ גרויסע מיאוס'קייט, און איז
געשטאַרבען ביי איהם פון שרעק : ער פלעגט זי, זאָגט מען, אַפּט
אונטערשלאָגען... דערפאַר אַבער, אַז זי איז געשטאַרבען, האָט ער
פאַר איהר מטה צעטיילט אַ סך צדקה, געדונגען אַ שטענדיגען קדיש
נאָך איהר נשמה און האָט תיכף ומיד חתונה געהאַט און גענומען
דוקא אַ יונג קינד, בלוט און מילך, מיט'ן נאָמען קריינדעל, און מיט
איהר האָט איהם דער אויבערשטער געבענשט פונקט איז אַ יאָהר
אַרום מיט אַ בן זכר. דעם דאָזיגען בן זכר האָט ער אַ נאָמען גע-

— ער וועט האבען דעם אייגענעם סוף, וואס יענער קורח איז חומש.

— איינגעזונקען ווערען, הייסט עס, מיט אלע מאַיאַנטקעס ? פון דער לעצטער המצאה קוועלט דער עולם אזוי שטארק, אז ממש מע קאטשעט זיך פאר געלעכטער. און רב נתן קורח טהוט זיך זינס : ער פערלייגט געלד אויף הייזער און נחלאות און ווערד וואס א יאהר רייכער מיט א פאר הייזער און מיט א פאר קלייטען. אויסער דעם, איז זיך רב נתן קורח זעהר א פיינער בעל-הבית און בטבע זעהר א סימפאטישער מענש. ער האט א כלל — אויפגע- מען יעדען איינציגען פריינדליך, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען אונז געלערענט : „ ב ס ב ר פ נ י ס י פ ו ת “, דאס הייסט, מיט א ברייטען ברוד-הבא און מיט א „פאר וואס זיצט איהר ניט ?“. אז איהר קומט אריין צו איהם, ווייסט ער גאר ניט, וואו ער זאל אייד אנידערזעצן. ער טראגט אייד אונטער צוויי שטוהלען מיט א מאל און פרעגט אייד, אפשר וועט איהר טרינקען א גלעזעל טיי ? גאר באלד טהוט ער זיך א חאפ :

— ארווא, ניטא ווער ס'זאל שטעלען דעם סאמאווואר... אפשר וועט איהר נעמען א ביסעל איינגעמאכטס ? ארווא ! די דיענסט האט צוגענומען די שליסעלעך ! . . . זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט ? וואס זשע הערט זיך עפּים נייעס ?

רב נתן קורח האט זעהר ליעב, מע זאל איהם דערזעהלען נייעס. און וואס איז דער חידוש ? א מענש געהט נישט ארויס מפתח ביתו שוין כמעט דרייסיג יאהר ! און אז מע דערזעהלט איהם נייעס, האטש דאס נייעס מעג שוין האבען א באַר, הערט ער זיך צו, קוקט זיך איין, שאקעלט מיט'ן קאפ, שמוצערט מיט די ליפּען, ווערד נתפעל, גלייך ווי ער הערט דאס דעם ערשטען מאל אויף זיין לעבען, ביז עס קומט צו געלד... גאר דא מווען מיר זאגען א פאר ווערטער וועגען רב נתן קורח'ס אויסזעהען, דעמאלט, האפען מיר, וועט זיין פארטרעט זיין פאלקאמער.

— א כפרה האָט געמעגט ווערען דער היינטוועלט־גער זוהן פאר זיין אלטען טאטענס נאָגעל פונ'ם מינדסטען פינגערעל נאָך איידער ער האָט דערזעהן די ליכטיגע וועלט! — אַט אזוי בענשט כתרילעוו־קע רב נתן קורח'ס קדיש דריי מאל א טאָג, און, ווי אויף צו־לחכעים, וויל די ברכה ניט מקוים ווערען.

איצט, אז איהר האָט זיך בעקענט אַ ביסעל נעהענטער מיט דעם דאָזיגען ליעבהאַרציגען פאַרשוין און מיט זיין ליכטיגען קדיש, וועט אייד קיין חדוש ניט זיין, וואָס אונזער העלד שמואל שמעלקים האָט אויסדערזעהלט בעסער צו געהן אויפ'ן עשאַפּאַט. ער האָט גע־וואוסט פאַראויס, אז ס'איז אַרויסגעוואַרפען זיין געהן מיט זיין רעדען מיט זיין בעטען. רב נתן קורח וועט איהם אויפנעמען מיט'ן ברייטען ברוד־הבא, וועט איהם בעטען זיצען, וועלען מכבד זיין מיט טיי אָדער מיט איינגעמאַכטס, אויספרעגען ביי איהם, וואָס הערט זיך עפּים נייעס... ער, שמואל שמעלקים, וועט זיצען ווי אויף הייסע קויהלען, וועט זיך אויפבינדען און פערבינדען עטליכע מאל דאָס האַלזטיכעל. ער וועט זיך בעת־מעשה פיהלען, ווי אַ מענש, וואָס קלויבט זיך באַדען, שטעהט שוין אַ נאָקטער און האָט מורא צו שפּרינגען אין וואַסער אַרײַן. וועט ער זיך אָננעמען מיט די לעצטע כחות און וועט געבען אַ זאָג:

— איך האָב צו־נ־אייד, רב נתן, אַ בקשה, מכח'ן פּראָצענט, הייסט עס...

ער וועט נאָך נישט ענדיגען זיין בקשה, וועט זיך ביי רב נתן'ען אויפגעפּענען דאָס שוואַרצאַפּעלדיגע אויג און עס וועט אַז־הויבען קאָכען:

— ניין, ניין! אַלסדינג יא, נאָר דאָס ניט! וואָס פאַר אַ מאַדע — ניט צאָהלען קיין פּראָצענט! פּראָצענט איז געלט, און געלט איז ניט שמעלט — פּחע! דיין שוועהר איז געווען, זאָל מיר מוחל זיין, אַ „קאָפּיעטשניק“, געזשעברעט, געפּראָצעט, צוליעב וועמען? צוליעב אַט די דאָזיגע שמויגערס, די לאַכטערענשיסערס, וואָס דרוקען אויף די בלעטער און ווייסען נור טרענצלען געלט.

געבען נאך זיינע ביידע זיידעס : רב יוסף און רב איצי. האבען זיך די צוויי נעמען צענויפגעגאסען און ס'איז אויסגעקומען יאסעפ-איצי : מיט דער צייט איז פון יאסעפאיצי במילא געווארען „יא-סעפיץ“. און אט אזוי איז ער שוין פערבליבען עד היום הזה. עס איז איבעריג צו זאגען, אז יאסעפיץ איז געוואכסען א תכשיט, ווי געוויינליך, ביי א גביר, אין אזא גוטס. עס איז נור נויטיג צו בעמערקען, אז א חוץ אלע מעלות, וואס ער האט גוט געלערענט אידיש און רוסיש און א ביסעל דייטש און פראנצויז און ליטיין און געלייענט טורגעניעו און דארווייז, איז ער נאך דערצו געווען א שטילע טויב און א ווילדער שווייגער. מע קאן זאגען כמעט, אז אין כתרילעווקע האט איהם נאך קיין בראדס נישט געהערט רעדען, א חוץ דעמאלט, ווען רב נתן קורח פלעגט זיך צעקאכען מיט'ן שווארצ-אפעלדיגען אויג איבער געלד און אויסשרייען אויף א קול : „יא-סעפיץ, וואו ביזט דו?“ דעמאלט וואכסט אויס יאסעפיץ, מע ווייסט נישט פון וואנען. יאסעפיץ איז שוין א בחור צו לייטען און עס שיט זיך איהם שוין א בערדעל. אין די הענד האלט ער צוויי ביכער, טורגעניעו און דארווייז.

— יאסעפיץ, וואס זאגסט דו דערויף? ...

יאסעפיץ שנייצט אויס די נאז מיט צוויי פינגער, ווישט זיך אפ מיט דער פאלע און ענטפערט קאלט ווי אייז :

— ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען! ...

דאס איז די איינציגע פראזע, וואס כתרילעווקע האט ווען גע-הערט פון דעם דאזיגען פיינעם בחור, און אלע האבען גאנץ גוט געוואוסט, וואס אין דער פראזע שטעקט, ווארום ווי שלעכט דער אלטער קורח זאל נישט זיין, קאן מען דאך ביי איהם א מאל האטש עפיש פועל'ען. האט ער אבער אריינגערופען דעם תכשיט, מיט איהם זיך איין עצה האלטען : „יאסעפיץ, וואס זאגסט דו דערויף?“ און יאסעפיץ האט א זאג געטהאן קאלט : „ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען!“ — דעמאלט מעגט איהר שוין זיין זיכער, אז עס וועט אייך נישט העלפען קיין שמע ישראל...

„מיין יובילעאום? !“... — אזוי טראכט זיך שמואל שמעלקים מיט טרערען אין די אויגען און פערגעסט אין דער מינוט דעם גביר רב נתן קורח מיט דעם אַדוואַקאַט קאַפּעל, און ער איז זיי מוחל די שפיכות-דמים, און איז מוחל אַלעמען פאַר אַלע פינף און צוואַנציג שווערע ביטערע יאָהרען, פאַר אַלע קלעפּ פון גאָט און פון לייטען, — אַלסדינג איז פערגעסען געוואָרען אַצינד! און שמואל שמעלקים בריה״ט זיך שוין ניט, זוכט שוין ניט קיין סטעזשקעס; ער שפּרייזט איבער דער כתרילעווקער בלאַטע, גלייך ווי אויף דער בעסטער בריק, און לייענט די ליעבע זיסע ווערטער פונ'ם אונבעקאַנטען פריינד, וואָס האָט דערמאָנט דער וועלט, אז ס'איז פאַרהאַן ערגיץ א שמואל שמעלקים, וואָס איז היינט א בעל-שמחה, א בעל-יובל, א יובילאַר, — און ער פיהלט ניט די ערד אונטער זיך, און ער האַפט זיך צום בלאַט נאָך אַ מאָל, און זיינע אויגען פאַלען אויף אַ נייעם נאָמען אינ'ם זעלבען בלאַט — גראַף ל. נ. טאַלסטאָי. אַלזא, צוויי יובילע-אומס, צוויי יובילאַרען: גראַף לעוו ניקאָלאָו-ע-וויטש טאַלסטאָי פון יאַסנע פּאָליאַנע און ער, שמואל שמעלקים פון כתר-לעווקע! הא-הא-הא!

און ער צעלאַכט זיך ניט ווילענדיג צו זיך אַליין: ווי קומט ער, אזא קליין ווערעמעל, קעגען אַ וויזילטהיער? ווי קומט ער, דאָס קלענסטע שטערענדעל, קעגען דער גרויסער פלאַמענדיגער זונע, וואָס בעשיינט די גאַנצע וועלט? און פון דעסטוועגען — אַט זעהט איהר דאָך — שטעהט זיין נאָמען, שמואל שמעלקים, אינאיינעם מיט'ן ריעזיגען גלית הפלשתי פון דער וועלט, מיט'ן גראַף טאַלסטאָי...!

און (א, זינדיגער מענש!) עס האַפען איהם אונטער זיינע געדאַנקען און טראַגען איהם אוועק, ווי אַלע מאָל, ווייט אין הימעל אַרײַן, אינ'ם עולם הדמיון, און ער פרעגט זיך: „לאַמיר זעהען, פאַר וואָס ניט?... און לאַמיר שמועסען דאָס אייגענע וויעדער אַ מאָל צוריק — פאַר וואָס טאָקי ניט?... שוין זשע איז ער, דער אונבעדיי-“

פלעכטען קערבלעך, און קומט צו פראצענט, איז פחע! יאסעפיץ, וואו ביזט דו, וואס זאגסט דו דערויף?

וועט זיך בעווייזען יאסעפיץ מיט טורגעניעווען און מיט דאָר-ווינען, וועט אויסשנייצען די נאָז מיט צוויי פינגער, וועט זיך אָפּ-ווישען מיט דער פאלע און אַ זאָג טהון:
— ס'איז נאָר נישטאָ וואָס צו רעדען!...

אַט אַזוי וועט זיך אויסלאָזען זיין ווייזט צו רב נתן קורח מיט אומזיסטע בלוטצאָפּעניש, אומזיסטע בזיונות. און דאָד געהט ער צו איהם, ווי אַ פער'משפט'ער צום טוידט. נאָר געהענדיג האַפט ער זיך אַראָפּ פריהער אויף דער פאַסט און בעקומט דאָס גוטע בלאַט און דערזעהט די גוטע בשורה, ווי מיר ווייסען שוין, און ער בלייבט שטעהן אין מיטען גאָס און לייענט נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, און גלייבט ניט זיינע אויגען, און שפּאַנט ווייטער.

* * *

יא. דאָס איז געווען אַ וואונדערליכער, זעלטענער פריהמאַרגען, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען מיט שוואַרצע וואַלקענס און געענדיגט זיך מיט אַ לויטערער זון. דאָס איז געווען אַ פריהמאַרגען, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען מיט אַ „איספּאַלניטעלנע ליסט“ און אויסגעלאָזט מיט אַ „יובילעאום“.

קאפיטעל ז.

ש מ ו א ל ש מ ע ל ק י ס א ו ז ג ר א פ ט א ל ס ט א י .

„יובילעאום“: ...

דאָס דאָזיגע זיסע וואָרט האָט זיך שטיל אַריינגעשליסעלעט, ווי אויף בוימעהל, צו אונזער העלד אין האַרצען אַרײַן, האָט איהם געוואַרעמט, ווי אַ גוטער וויין, ווי אַ באַלזאָם צו די ביינער, און אַ ביסעל ווי פער'שכור'ט.

דעם, להבדיל, גרויסע-גרויסען לעוו טאלסטא? ... פאר וואס ניט?
און לאמיר שמועסען דאס אייגענע וויעדער א מאל צוריק: פאר
וואס טאקי ניט? ... און פון דער מחשבה צו דער מעשה אין דאך
ביי אונזער העלד, אזוי ווי ביי אלע כתרילעוועס, נישט מעהר ווי
אין שריט — און עס שטעלט זיך איהם שוין פאר אין דער מחשבה
א קאכעניש, פונקט ווי מיט'ן גראף טאלסטא: א געוואלד, א רעש,
א געפילדער, עס טהוט זיך חושד:

— מזל-טוב! שמואל שמעלקים אין היינט א בעל-שמחה!

— א גוט יום-טוב! שמואל שמעלקים אין היינט א יובילאר!
אין שטארט אין געווארען ליהודים! ששון ושמחה! די קרע-
מער האבען צוגעשלאסען די קלויטען, מלמדים האבען צעלאזט די
חדרים. אלע, פונ'ם רב ביז'ן שמש, פונ'ם שוחט ביז'ן בעל-גולה,
האבען זיך צענויפגעזאמעלט, געקומען צו איהם אין שטוב אריין
איהם אפגעבען מזל-טוב. נאר עפיים ברעקעלט מען זיך און מע
קווינקעלט זיך, גלייך ווי זיי וואלטען זיך פערענטפערען:

— מיר האבען גאר נישט געוואוסט, הייסט עס, אז ס'איז היינט
אזא טאג. דאס הייסט, מיר האבען געוואוסט, פאר וואס זאלען מיר
ניט וויסען? נאר מיר האבען אלץ געווארט, הייסט עס, ביז ס'וועט
קומען די צייט... ביז'ן יובל אריין, הייסט עס...

נאר וואס אין דאס געווארען פלוצים אזא שטופעניש מיט אזא
קוועטשעניש מיט א שושקעריי? אהא! דער גביר רב נתן קורח
אלין מיט זיין כבוד איז אויך געקומען צו שמואל שמעלקים דעם
יובילאר אין שטוב אריין מיט א שיינענדיג פנים, און — א נס איז
געשעהען, א נס בתוך נס! הערט א מעשה: צוויי אויגען ביי איהם,
מענשליכע צוויי אויגען! וואו איז אהינגעקומען דאס שרעקליכע
שווארצאפעלדיגע אויג?

— העכער דרייסיג יאהר — אזוי זאגט רב נתן קורח צום גאנץ
צען עולם מיט זיין זיס-לאקערעדיג שמייכלעלע — העכער דרייסיג
יאהר, אז איך געה ניט ארויס מפתח ביתי, נאר צוליעב אזא טאג,
הע-הע, האב איך מיד מיישב געווען, ווי זאגט ער, פארט א מענטש,

טענרער שמואל שמעלקים, נישט כמעט דאס זעלבע אין דעם קליין-נעם פינסטערען כתרילעווקע, וואס טאלסטאיי פאר דער גרויסער ליכטיגער וועלט? טאלסטאיי, די גרויסע פלאמענדיגע זונן, האט בע-לייכט מיט איהר מורא'דיגען פייער די גאנצע ערד, און ער, דאס קליינע שטערענדעל, האט ער דען ניט בעלייכט מיט זיין קליין פייערעל א קליין שווארץ פינטעלע אויף דער ערד, וואס מע רופט דאס כתרילעווקע? ווער איז געווען דער ערשטער, וואס האט גע-געבען צו וויסען דער וועלט, אז ס'איז גאר פארהאן ערגיץ א כתרילעווקע, און אז איז כתרילעווקע איז פארהאן א בלאטע, און אז איז דער בלאטע טיאפקען ארום מאדנע מינים נפשות, קליינע מענשעלעך, וואס קוועטשען און וואס דריקען און וואס פרעסען און וואס פרעסען איינס דאס אנדערע מחמת הונגער און מחמת פינסטערניש און מחמת נויט און מחמת איינגשאפט און מחמת עפוש? ווער איז געווען דער ערשטער, וואס האט בע-ווייען, וואס פאר פערלען עס וואלגערען זיך אט דוקא אין דער דאזיגער בלאטע, אט דוקא אינ'ם דאזיגען פינסטערניש, אט דוקא אין דעם דאזיגען ענגשאפט און דעם דאזיגען עפוש?"...

קאפיטעל ח.

עס שיטען זיך מזל-טוב'ס און מתנות,
ווי פון א ראזשעק.

און שפרייזענדיג שוין מיט גאנץ ברייטע שפאן איבער דער כתרילעווקער בלאטע מיט אזעלכע געדאנקען, פרעגט ער ביי זיך אליין א קשיא, א כתרילעווקער קשיא:

— וואס וואלט גאט געאדערט, למשל, ווען די היגע קליינע מענשעלעך זאלען מאכען אין כתרילעווקע א טארעראם מיט זיין יובילעאום פונקט אזוי ווי דארט, להבדיל, די אומות העולם מיט

און גאנצע שטיקער מאטעריע, און גאנצע קעפלעך צוקער, און פער' חתמ'עטע פלעשלעך כרמל-וויין, און קאסטענס מיט געפעס, און קעסטלעך מיט זילבער, און א שווערע מאססיווע גאלדענע פערער האט איהם יאסעל דער גאלדשמיד, א איד א יאדישליווער און מיט גראבע ליפען, אונטערגעטראגען און זאגט צו איהם מיט א הייזעריג קול :

— זעב טהור... זעכס און פופציגסטע פרופ... עובר לסוחר... מע

קאז זי פארועצען...

און נאכדעם הויבען אן געהן „וויגרישנע בילעטען“, און פא' קעטען האבען זיך געגעבען א שאט, ווי פון איין ארבעל. וואס איז דאס? דאס איז געלד. מעות מזומנים!

און דער עולם שטעהט און הערט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... און ער קוקט זיך ארום, זוכט מיט די אויגען חנה'ן. וואו איז זי ערגיג? אט איז זי מיט די קינדער. זי שטעהט און בעטראכט די האנטיכער מט די טישטיכער מיט'ן איד בעריגען בעל-הבתישקייט, און ער טראכט זיך : „די האנטיכער מיט די טישטיכער זענען ביי איהר טייערער פון ווייס איד וואס... א פרוי בלייבט א פרוי“... און ער בעגעגענט זיך מיט איהרע אויגען. וואס זענען נאך אלץ פול מיט ליעבשאפט, און עס דאכט זיך איהם, אז זיי זענען נאס.

— חנה, דו ווינסט? איצטער ווינסט דו?

— חלילה!... אדרבה!... מיינע טאטע-מאמע זאלען איצטער

אויפשטעהן...

און שטילע מילדע טרערען קיילען זיך אויף איהר צעקנייטשט, נאך אלץ נאך שען געזיכט. נאך דא קומט אן דאס יונגסטע, דאס ליעבסטע און דאס שענסטע, רייזעלע די מייזנקע, מיט איהר שפראך : — העטי מעטי קאפעטילע אי קייפי טיעטי פעטעלי.

און פאטער און מוטער צעלאכען זיך, און אלע קינדער לאכען.

נאך פלוצים ווערט א טומעל מיט א פאטשעריי אין טיש :

וואס שרייבט אזעלכע גוטע זאכען, חע-חע, שוין פינה און צוואנג-
ציג יאהר, קומט איהם, כלעבען, א יישר-כה מיט א מתנה, חע-חע...
און ער דרעהט זיך אויס מיט'ן פנים צוריק:

— יאסעפיץ, וואס זאגסט דו?

וואכסט אויס יאסעפיץ, מע ווייסט ניט פון וואנען, שנייצט
אויס די נאז מיט צוויי פינגער און ווישט זיך אפ מיט דער פאלע.

— ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען!...

נאכדעם ציהט ארויס דער גביר רב נתן קורח א ווייסען בויגען
פאפיער פון בוועם-קעשעני און דרעהט אויס דאס פנים צום בעל-
היובל:

— נא דיר און בלייב דיר ביי דיין דירה מיט די צוויי גאנקעס,

וואס דארף איך זיי? איך האב גענוג, חע-חע... יאסעפיץ, וואס
זאגסט דו?

— ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען...

און דער עולם הערט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי
עס דארף אזוי צו זיין... נאר ווער שטעהט עס הינטער'ן גביר'ס
פלייצים און העחעקעט איהם אונטער? עפּים זעהר א קענטליכער
פארשוין! שוין זשע איז דאס קאפעל דער אדנואקאט? וואו איז
אחינגעקומען זיין הינטיש פנים? און ער האווקעט גאר נישט, און
ער האפט שוין ניט אזוי, און ער רעדט ווי א מענש:

— אט האט איהר אייך צוריק אייער פראדאזשנע אטא, מיט

דער וואדאוואלדעניע אטא, מיט די אלע איבעריגע שפארגאלען.
נא אסנאוואניע סטא טרידצאט פיאטאי סטאטי טאמא דיעסיאטא-
ווא טשאסטי פערואי סוואדא זאקאנאו גראזשדאנסקיך...

און דער עולם הערט און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך
ווי עס דארף אזוי צו זיין... און בחורים קומען אן, און מיידלעך קו-
מען אן, דעפוטאציעס, מיט דעפוטאציעס, מיט דעפוטאציעס! ווער
מיט א לארבער-קראנץ, און ווער מיט איין אדרעס, און ווער מיט
א שיר, פערפאסט פון נאך נאך א יונגען משורר איז כתרילעווקע.
היינט מתנות — א בארג מיט מתנות: טישטיכער און האנטיכער.

מיט זיין שכל-הישר און מיט זיין כח-הדבור, אז טאלסטאָי דאָרף נאָך הייצען די הרובע ביי שמואל שמעלקים, וואָרום דער גראַף טאלסטאָי, אז מיר זאלען וועלען גוט בעטראַכטען, האָט זיין איי-גענס האַטש אַ יאָסנע פאַליאַנע, און ער, שמואל שמעלקים, וואָס האָט געהאַט ביז אַהער? דלות האָט ער געהאַט, איך בעט אייך איבער אייער כבוד, דלות!

פלוצים הערט זיך אַ קול פון די בעלי-בתים:

— גענוג אייך שוין, יונגע צאוצקעס, צו שלייפען די צינגל-לעד און אַרויסווייזען אייער בריה'שאַפט! מע ווייסט, אז איהר קאנט רעדען, מע ווייסט! צייט מע זאל זיך נעמען צו אַ תכלית. אירען! לאַמיר קאַרשט געבען אַ טראַכט, וואָס זאל מען טהון מיט'ן ביסעל מזומנ'ס?

שמעטה אויף איינער אַ פיינער בעל-הבית:

— מע דאָרף איהם פאַרוואַרגען מיט פרנסה, מיט אַ געשעפט, עפענען אַ קראַם, פון שניט און פון צעלניק און פון באַקאָליי און פון זאַליאַז...

שמעטה אויף נאָך איינער, אויך אַ פיינער בעל-בית, און טהוט זיך אַ זאָג:

— אַ קראַם טויג ניט. אַ וויינישענק. דאָס בעסטע איז אַ ווייני-שענק.

— ניעדוויזשימאַסט! — שרייט נאָך איינער, אַ בעל-הבית מיט אַ גרילצענדיגער שטימע. — הייזער! הייזער דאָרף מען איהם קויפען, און לאַז ער זיך זיצען און שרייבען.

— אַ מאַיאַנטעק! — שרייט נאָך איינער גאַנץ הויך. — אַ מאַיאַנטעק! אַ אימעניע מיט אַ הויף און מיט אַ סאַזשעלקע און מיט אַ וואַלד, אַ סאַסנאַווע וואַלד!

— סאַסנע איז בלאַטע! — שרייט איינער נאָך העכער. — דעמב! דעמב איז געלט!

— בהמה! — ווערד איינער שיער ניט צעריסען שרייענדיג — וואָס טויג איהם געלט? געזונט — דאָס איז דער עיקר!...

— שא! שאט! שטיל זאל זיין! לאזט הערען, וואס מע רעדט!

— ווער רעדט?

— איד רעד!

קאפיטעל ט.

וואס טהוט מען מיט אזוי פיעל געלד?

ווער איז דער איד? דאס איז נחמיה, איין ארעם-בחור, א שטיקעל עזות-מחוצה-פנים, האלט א דרשה לכבוד דעם בעל-היובל. איין אנדערס מאל וואלט אזא שייגעץ, אזא קבצניק, אפילו נישט געוואנט עפענען א מויל פאר קיין עין הרע אזא איין עדה מיט מענשען. נאר איצט, איז אזא טאג...

און נחמיה דער ארעם-בחור, דער עזות-מחוצה-פנים, רעדט פאר פייער און פאר וואסער, לעגט די נגידים ארצה און הויבט די ארעמע לייט העכער הייזער, און דעם יובלאר — ביז'ן הימעל. און דער עולם הערט און שווייגט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... און תיכף נאך נחמיה'ן שטעהט אויף חיים, און נאך חיים'ען שטעהט אויף בן-ציון, אלע יונגע לייט, און אלע רעדען, איינער שענער פונ'ם אנדערען, איטליכער וויל זיך אויס-פייען פאר'ן עולם מיט זיין צינגעל און מיט זיינע קענטענישען. איינער א בחור מיט א פעטשיילע און מיט א שענעם חתוך-הדבור האט זיך אוועקגעשטעלט און דערמאנט דעם עולם, אז היינט יום-טוב'ט די וועלט, אייגענטליך, צוויי ימים טובים, צוויי יובילעען, און ער פארגלייבט דעם גראף טאלסטאי צו, להבדיל, שמואל שמעל-קיס: אזוי ווי דער, אזוי יענער האט תמיד אין זינען געהאט נור טובת-הכלל; אזוי ווי דער, אזוי יענער האט קיינמאל קיין הנאה ניט געהאט פון זיינע ווערק... שטעהט אויף נאך איינער, א בחור מיט גרויסע צייהן און מיט א שטארקען באריטאן, און ווייזט אויף

האבען זיך דאס טאקי צענויפגעקלויבען די כתריִלעווקער לייט צו פייערען זיין יובילעאום?"...

און ער קוקט זיך גוט איין, און ער דערקענט צווישען עולם קאפּעל דעם אַרוואַקאַט, שוין וויעדער מיט'ן הינטישען פנים, און נאָך אַ סך בעקאַנטע פאַרשוינען דערקענט ער. און עס ווערד איהם קשה איין זאך: וואָס זיצט עפּים זיין ווייב חנה מיט די קינדער אין דרויסען אויף צענויפגעוואַרפענע בעכעכיס, האַלט דאָס פנים אין די הענד, שאַטעלט זיך און וויינט? ... ער שטעלט זיך אָפּ און הערט זיך איין און דערהערט חנה'ס קול, ווי זי יאָמערט:

— זעהט, אידישע קינדער, און נעמט אייך אַראָפּ אַ מוסר, אויף וואָס איך בין איבערגעקומען, רב יאָסי דעם נגיד'ס טאָכטער! ... טאַטע־מאַמע זאָלען איצט אויפשטעהן!..

בעל־יבתיים קוקען זיך איבער, שמוצערען מיט די ליפּען. וויי־בער שאַטלען מיט די קעפּ, ווישען זיך די אויגען מיט די פאַרטיכער. איינער אַ איד אַ בעל־הבית שטעהט אַקעגען קאָפּעל דעם אַרוואַקאַט און טענה'ט מיט הענד עפּים זעהר געשמאַק און אַביסעל פערשטעלט, אויף כתריִלעווקער לשון:

— אַט אַזוי ווי דו קוקסט מיך אָן, נעם איך צווישען יאָ און ניין און צעפּאַטשט דיר פאַוואַלינקע די הינטישע מאַרדע דיינע, דו כלב שבכלבים, דו מסור, דו יאָבעדניק, דו פאַרקויפטע נשמה! נעבאָד אַ רחמנות אויף קאָפּלען! וואָס קאָן ער ענטפּערען אויף אַזעלכע מאַדנע דבורים? ער טרעט אָפּ צוריק, קוקט אויפ'ן עולם און האַווקעט זיך אָפּ, ווי ווייט ער קאָן:

— האַוור־האָוור־האָו! וואָס וויל ער, אידישע קינדער? ... אַנ־געפּאַלען, טאַמער ווייסט איהר וואָס? ... וואָס בין איך שולדיג? מיין פרנסה, האַוור־האָו... מע שיקט מיך, געה איד... דער סראַק האָט שוין לאַנג פראַסטראַטשעט נאָ אַסנאַוואַניע סטאַ טרידצאַט פיאַטאַי סטאַטי טאַמאַ דיעסאַטאַוואָ טשאַסטי פּערוואַי סוואַראַ זאַקאַנאַו גראַזשדאַנסקיי, האַוור־האָוור־האָו...

און ער אליין, דער בעל-יוכל, איהם פרעגט מען גארניט. ער קוקט זיך איבער מיט'ן ווייב, מיט חנה'ן. חנה שטעהט, בעטראכט די טישטיכער מיט די האנטיכער מיט'ן איבעריגען בעל-הבתישקיים, און ער טראכט זיך: „א פרוי איז דיר קיין קאמאדעס ניט! דא האנדעלט זיך וועגען א מאיאנטעק, און זי קוועלט אן פון די טיש-טיכער מיט די האנטיכער!“ און זייערע אויגען בעגעגענען זיך, און עס דאכט זיך איהם, אז חנה'ס אויגען, וואס זענען נאך אימער פול מיט ליעבשאפט, זענען נאך. און ער וויל זי פרעגען: „נארעלע, וואס וויינסט דו? פרעהען דאך מען זיך, ניט וויינען!“... און דאס יונגסטע, דאס ליעבסטע און דאס שענסטע פון אלע, רייזעלע די מי-זינקע, קאממעט זיך צו איהם, ווי א קאמשיקלע:

— העמט מעמט קאפעטילע אי קייפ טיעמט פעמעלי...

קיין מאל האט דאס דאזיגע העטימעטילשון ניט געהאט אזא חן, ווי איצטער, אין דער מינוט, און עס גלויבט זיך איהם לאכען, ווי ער האט נאך אויף זיין לעבען קיין מאל אזוי ניט געלאכט...

קאפיטעל י.

דער סוף פון דער קאמעדיע.

שוועבענדיג אין אזעלכע ליכטיגע הימלען, שפאנט אונזער העלד, דעם גראף טאלסטא'ס קאללעגא, מיט'ן בלאט אין דער האנד און קומט צו אונבעמערקט אלץ נעהענטער צו זיך אהיים, און דער-זעהט פון דער ווייטען ביי זיין שטוב מיט די צוויי גאנקעס ציין איינגעלויף פון מענשען, אידען מיט ווייבער און קליינע קינדער... און ער וואכט אויף, ווי פון שלאף, און ער פרעגט ביי זיך: „שוין זשע איז דאס אמת, ניט קיין חלום, ניט קיין פאנטאזיע, אט דאס אלע, וואס ער האט געזעהען ביי אהער אין דער מחשבה? שוין זשע

אויסגעמוטשעט איז ער געווען פֿונ'ם דאָזיגען וואונדערליכען פֿריה-
מאָרגען.

גרויסאַרטיג, מאַיעסטעטיש און ווי מיט אַ איראַניש שמייכע-
לע קוקט אַראָפּ פֿונ'ם קיהלען הימעל די סוף־זומערדיגע זונן אויף
דער שטאַדט כתרילעווקע מיט איהר בלאַטע מיט איהרע קליינע
מענשעלעך, וואָס טיאָפּקען זיך אין דער דאָזיגער בלאַטע, און אויפ'ן
אַרויסגעוואַרפענעם געזינדעל, וואָס וואַלגערט זיך מיט די בעבעכים
אין דרויסען, און אויף אַלע, וואָס דרעהען זיך דא אַרום, היצען זיך,
אַמפּערען זיך, שעלטען זיך און זענען גרייט דורס זיין, איינשלאָנגען
איינס דאס אַנדערע איבער'ן גראַשען, איבער'ן גראַשען, איבער'ן
גראַשען!...

גאַנץ אַלײן, ווי אַ ווילד פרעמדען, זעהען מיר זיצען אויף איין
אַרויסגעשליידערט בענקעל דעם העלד פֿון דער דאָזיגער קאָמעדיע.
נישט מיר זעהען, ער זאל וויינען, נישט מיר הערען, ער זאל בע-
קלאַגען זיך אויף עמיצען. נאָר זיינע טיעף־טרויעריגע איבערגעצוי-
גענע אויגען קוקען אויפ'ן עולם מיט אַ פרעגענדיגען בליק, גלייך ווי
ער וואָלט וועלען וויסען, אויב ס'איז ניט קיין חלום אַט דאס אַלעס,
וואָס ער זעהט אַט־דאָ און וואָס ער הערט אַט־דאָ? ...
— זאָגט נור, גוטע, ליעבע מענשען, איז דאָס נישט קיין

חלום? ...

ניין. ס'איז ניט קיין חלום...

ליידער איז דאָס ניט קיין חלום! ...

און ער ווישט זיך מיט דער קאפּאָטע די גרויסע קאלטע טראַ-
פענס שווייס, וואָס קייקלען זיך פֿון זיין שטאַרק געקנייטשטען
שטערן.

דער זייטיגער עולם מישט זיך אריין, טרעטען אן אלע אויפ'ן אדוואקאט מיט'ן הינטישען פנים: אלע רעדען, אלע שרייען, אלע פילדערען, און אלע מיט הענד, און אלע אויף קאפלען. און אונזער העלד קוקט זיך איין, און עס זעהט אויס פון דער ווייטע, ווי א מיטשקע הינט האבען בעפאלען איינעם א הונט, אלע האווקען, און קאפעל האווקעט זיך אפ... נאר פלוצים וואכסט אויס א נייער פאר-שוין, גאוורילענקא דער פריסטאוו, א בעשעפעניש מיט א גראבען בויד, ווי א קעסעל-פויק. אז ער געהט, טרייסעלט זיך דער בויד. און רעדען רעדט ער זעהר געזונד אידיש, נאר ער ווארפט אריין פון יוצא וועגען א מאל א רוסיש ווארט אויך:

— גאספאדא! גאספאדא! אין שוהל אריין! דארט וועט איהר זיך רייסען, דארט וועט איהר זיך בייסען, דארט וועט איהר רעדען גערגעריגער, ניט אדא. פאזשאלאיטי וואן, גאספאדא!
דער עולם ווארפט אוועק קאפלען, רינגעלט ארום דעם פויס טאוו און מע רעדט מיט הענד און אלע אינאיינעם:

— סטייטש, וואשע בלאגאראדיע!

— אזא רציחה, פאני!

— פאני, היתכן?...

— הישמע כזאת?...

* * *

פאר גרויס טומעל האט, אפנים, קיינער ניט בעמערקט אונזער יובילאר, מחמת אז ער האט געוואלט צוגעהן נעהענטער צו זיין אומ-גליקליכער חנה'ן און צו זיינע פערגליווערטע קינדער, וואס האבען אויסגעזעהן ווי ארויסגעראטעוועטע פון א שרפה, האט ער זיך בע-דארפט רעכט דורשטופען דורכ'ן עולם. און אז ער האט זיך שוין דורכגעשטופט דורכ'ן עולם, איז ער נישט צוגעגאנגען ניט צו זיין אומגליקליכער חנה'ן, ניט צו זיינע פערגליווערטע קינדער. ער האט נאר געזוכט מיט די אויגען איין ארט, וואו אוועקצוועצען זיך, — אזוי מיעד האט ער זיך געפיהלט, אזוי אפהענדיג און אזוי

וועלוועל גאמבעטא

געשריבען אין יאהר 1903

וועלוועל גאמבעטא

א.

גאמבעטא איז געווען א איד, וועלוועל איז געווען א איד; נאָמ-
בעטא איז געווען א בלינדער אויף איין אויג, וועלוועל איז געווען
א בלינדער אויף איין אויג; גאמבעטא איז געווען איין ארזאקאט,
וועלוועל איז געווען איין ארזאקאט. דער נאָנצער חסרון איז, וואָס
יענער גאמבעטא איז געזעסען אין פאָריו, און דער גאמבעטא —
אין כתרילעווקע. און אפשר איז דאָס נאָר אַ מעלה, ניט קיין חסרון?
וואָרום לאַמיר זיך ניט נאָרען, וואָס וואָלט געטהאָן, למשל, דער
פאָריזער גאמבעטא אין כתרילעווקע? און וואָס וואָלט געטהאָן
דער כתרילעווקער גאמבעטא אין פאָריו? אַ סך גלייכער, וואָס דער
פאָריזער גאמבעטא איז געבליבען זיצען אין פאָריו, און דער כתר-
ילעווקער גאמבעטא איז געבליבען זיצען אין כתרילעווקע און זיצט
דארטען אפשר עד היום הזה.

ערשטענס, האָט ער ביי אונז אַ נאָמען פון דעם גרעסטען קאָפּ-
מענש; ער זאָל ניט זיין קיין איד, וואָלט ער געווען, זאָגט מען, אַ
מיניסטער; און מיר דאָכט זיך, אז ס'איז אַ סך געזינטער, אז מען
זאָגט אויף אַ מענטשען, אז ער וואָלט געקאָנט זיין, איידער אז
ער איז שוין, וואָרום אז יענער איז שוין, איז ער שוין, און
דער וואָס איז נאָך ניט, קאָן נאָך זיין; ער האָט ביד, הייסט עס...
והשנית, האָט ער ביי אונז גאָנץ שטען פרנסה און דוקא בכבוד. דאָס
הייסט, ניט אַלע מאָל בכבוד, וואָרום אַ מאָל מאַכט זיך, מען האָט
בזיונות אויף, נאָר מיט וועמען מאַכט זיך ניט קיין בזיונות? ווער קאָן
זיך דאָס בעריהמען, אז ער האָט אויף זיין לעבען נישט געהאָט קיין
אומכבוד? וואו איז דאָס דער חכם און דער בריה, וואָס קאָן מאַ-
כען אזוי, אז ער זאָל קיינמאָל פון קיינעם קיין בזיון נישט האָבען?
איד רעד שוין ניט פון פעטש; קיין מענש אויף דער וועלט איז ניט
בעוואָהרענט פון איין אומגערעכטען פאָטש... פאר וואָס איז מיר

חול-המועד-פסח אין שוהל פאר זיינע חברים בעריהמט, אז ער האט זיך פערשריבען אין דער ביבליאטעקע אויף ליינענע ביכער, אין איהם אויסגעקומען צו זאגען בזה הלשון:

— איד קאן אייד אנואגען א בשורה, קינדער, אז איד בין שוין איין אבאנעמענט.

האט זיך אנגערופען איינער פון די איבעריגע בחורים:

— וואס הייסט דו ביזט איין „אבאנעמענט“?

מאכט ער:

— איד האב מיך פארשריבען אין דער שטאדט-ביבליאטעקע.

מאכט צו איהם יענער:

— הייסט דאך דאס, אז דו ביזט איין „אבאנענט“, ניט „אבא-נעמענט“.

מאכט ער:

— למאי נפקא מינה? „אבאנענט“, צי „אבאנעמענט“?

מאכט צו איהם יענער:

— ס'איז א גרויסע נפקא מינה: ס'איז אזא חילוק, ווי, למשל,

פון בניד ביז בוניד, אדער ווי פון יככה ביז יבכה: אבאנענט הייסט אבאנענט, און אבאנעמענט הייסט אבאנעמענט.

און דערביי האט יענער בעוויווען מיט דער האנד, וועלכס

הייסט „אבאנענט“ און וועלכס הייסט „אבאנעמענט“: דאס הייסט,

אייגענטליך, האט ער מיט דער האנד גארנישט אויסגעוויווען, נאר

געמאכט האט ער מיט איהר, אזוי ווי מע מאכט, למשל, דעמאלט,

ווען מע וויל געבען עמיצען גוט צו פערשטעהן, וועלכס הייסט

„מאסיוו“; דערביי טהוט מען א רעכטען קוועטש מיט דער האנד

און מע זאגט, אז מאסיוו ווערד אנגערופען א זאך, וואס איז מא-

סיוו... און אזוי ווי יענער בחור האט פון די הענד ניט פערשטאנען

דעם חילוק צווישען „אבאנענט“ ביז „אבאנעמענט“, האט ער איי-בערגע'חור'ט נאך א מאל דאס אייגענע:

— אצינד הער איד אייד אלעמען פאר דיי פוטאקעס, ווארום

איד בין מיר אליין איין אבאנעמענט.

גראד געקומען אויף די געדאנקען פעטש? ווייל די דאזיגע מעשה הויבט זיך אן מיט פעטש, און ווען ניט קיין פעטש, וואלט וועלוועל ניט געווען בלינד אויף איין אויג, און וואלט נישט געווען קיין ארוואקאט, און וואלט ניט געהייסען „וועלוועל גאמבעטא“, און איד וואלט ניט געהאט וואס צו שרייבען, דער דרוקער וואלט ניט געהאט וואס צו דרוקען, און איהר וואלט ניט געהאט וואס צו ליי-ענען. אצינד, אז גאט האט געטהאן א נס און ס'איז געווען פעטש, האט מען וועלוועלען ארויסגעזעצט איין אויג, איז ער געווארען איין ארוואקאט, און מע האט איהם א נאמען געגעבען „גאמבעטא“, און איד האב, ברוד השם, וואס צו שרייבען, און דער דרוקער האט וואס צו דרוקען, און איהר האט וואס צו לייענען. — געלויבט זאל זיין דער נאמען פון דעם, וואס לעבט אייביג און אויף אלע מאל, אמן.

ב.

איד ווייס, וויבאלד איהר הערט, מע רעדט פון פעטש, פון אידישע פעטש, אזוי קומט אייד אויפ'ן זינען א שוהל, גבאים, אתה הראית... ווארום וואו דען קאנען אידען שלאגען זיך, אז ניט אין קיין מקום קדוש? ווען דען קאנען אידען פאטשען זיך, אז ניט שמחת-תורה צו די הקפות? עס קאן זיין, אז איהר זענט אפשר גערעכט, נאר איצטיגס מאל האט איהר דוקא ניט געטראפען (ניט אלע מאל טרעפט איהר!). ס'איז געווען ניט אין שוהל, נאר אין פאך-ליש, ניט אום שמחת-תורה, נאר חול-המועד-פסח, און ניט פאר אתה הראית, נאר פאר איין ווארט „אבאנענט“...

פארהאן א ווארט „אבאנענט“ און פארהאן א ווארט „אבאנע-מענט“; אבאנענט הייסט א פערשריבענער (אויף א בוך, א ציי-טונג, א בילעט, וכדומה), און „אבאנעמענט“ איז די טייטש „דאס זיין פערשריבען“. האט זיך בעדארפט טרעפען אזוי, אז עפּים איי-נער א בחור'על (דאכט זיך, אז אפרים-יוסעל-משה-בערס) האט זיך

ג.

פון דער דאזיגער מעשה מיט'ן אויג פערשטעהט איהר, אז דאס איז געווען אין דער צייט, ווען די השכלה אין כתרילעווקע האט שוין געגרייכט אזוי ווייט, אז מע האט שוין געקאנט רעדען פון אזעלכע ענינים בפרהסיה. איין עק — אויס בוידעם, אויס קעלער, אויס אונטער'ן אויוועג, אויס בעהאלטען זיך אין פערבארגענע ערטער און זינדיגען דארטען שטילערהייד מיט יצחק בער לע-ווינזאה, מיט מאפו און מיט סמאלענסקין. אפענטליך, אידישע קינדער! בפרהסיה, כתרילעווקער בחורימ'לעך, פרעהט זיך! מע האט אייד ארויסגעלאזט אויף גאט'ס וועלט! מוזל טוב אייד, טהיר און טהויער זענען פאר אייד אפען! לויפט, ווייסע-חברה'ניקעס, גיכער, פערחאפט ערטער, נאך שאנעוועט אייד, זייט וואוילע קינדער, וואס רום אט-אט רוקט זיך און א חמארע, אט פערמאכט מען די. חדרים" סאמע אונטער אייער נאז; איהר וועט קלאפען, און מע וועט אייד ניט עפענען; איהר וועט שרייען, און מע וועט אייד ניט הערען; די האר וועט איהר אויף זיך רייסען און וועט זאגען: חבל על דאברין — געווען אמאל יאהרען, אי, יאהרען!

סאמע אין די דאזיגע יאהרען האט אונזער רב וועלוועל גע-נאשט פון דער ציוויליזאציע א סך ביכער און א סך פרעמדע ווער-טער (ער האט געוואוסט כמעט דאס גאנצע ווערטערבוך אויף אויס-וועניג), און דערביי איז ער געבליבען, און ווען עס זאל זיך איהם ניט געווען טרעפען דאס אומגליק מיט'ן אויג, וואלט ער, ווי א סך אנדערע בחורים, אפשר געפאהרען שטודיערען, וואלט געענדיגט דאקט טאר אדער יוריסט און ער וואלט געווען אפשר א מפורסם אין דער וועלט. נאר אזוי ווי עס האט זיך איהם געטראפען יענער אומגליק מיט'ן אויג, האט ער זיך אפגעשטעלט אויף דעם ארט, וואו ער האט געהאלטען, און מחמת ער איז געווען פארט א מענש פון ביכער און פון פרעמדע ווערטער, און א הענטעל האט ער געהאט א שענס, און א קעפעל האט ער געהאט א שארפס, האט ער זיך גענומען צו „אד-"

— אבאנענט! — פערריכט איהם יענער וויעדער א מאָל.

— למאי נפקא מינה?

— וויעדער א מאָל למאי נפקא מינה?

— ווער בעט דיר, זאָלסט מיר פארריכטען?

— אז דו זאָגסט שלעכט, פארריכט איר דיר.

— פון וואָנען ווייסט דו, אז איר זאָג שלעכט? טאָמער פאר-

קעהרט?

— וואָרום איר ווייס.

— זאָג איר, אז דו ווייסט ניט.

— זאָג איר, אז דו ביסט איין עס-הארץ.

— זאָג איר, אז דו ביסט איין עזות-פנים.

— זאָג איר, אז דו ביסט א פאָרכוטש און האָסט א טאָטען א

שמאַרעוואָן און א פעטער א גנב!

— זאָג איר, אז א ...

מעהר האָט מען נישט געקאָנט האַפּען, וואָס האָט דער גע-
זאָגט און וואָס האָט יענער געזאָגט, מחמת עס זענען געפֿלוי-
גען פעטש פון ביידע צדדים; מענשען זאָלען זיך ניט געווען אַרייַן-
לעגען, וואָלטען זיי זיך אָפּגעביסען איינס דאָס אַנדערע די נעזער;
נאר מחמת מענשען האָבען זיך אַרייַנגעלעגט, האָט יענער דעם אָפּ-
געריסען נאָר אַ האַלבע קאָפּאַטע, און דער יענעם האָט אומגערן
דערלאָנגט מיט'ן עלענבויגען איז אויג אַריין, האָט יענער געגעבען
א מאָדנעם געשריי און איז געפאַלען חלשות, האָט מען איהם גע-
נומען מינטערען, און אז מע האָט דערזעהן, אז ס'איז אויפגעלאָפּען
איין אויג, איז געוואָרען אַ גרויסער גוואָלד און מע האָט געבראַכט
דעם דאָקטאָר, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, אז ס'איז פאַרפאַלען דאָס
אויג, איז דער גוואָלד געוואָרען נאָך גרעסער. סטייטש, איין אויג!
ארויסגעזעצט איין אויג! אויג היינט, אויג מאָרגען — יענער איז
געבליבען אַהן איין אויג. און דער דאָזיגער „יענער“ דאָס איז
געווען וועללעלע.

ניט. מען קאן זיי פערגלייכען צו דעם געוויסען סארט „פערביסענע“ הינד, וואס פאלען אז אויף אייך תמיד פון הינטען, טהוען אייך א חאפ ביי דער ליטקע, לאזען אייך בלוט אדער זיי רייסען אפ א פאלע, פערבויגען דעם עק — און א גוטען טאג.

ד.

ניין, נישט פון דעם מין איז געווען וועלוועל גאמבעטא. ער איז געווען איין ארוואקאט, און זיין ארוואקאטור האט ער געפיהרט מיט זיין אייגענער סיסטעם. זיין סיסטעם איז בעשטאנען אין ציהען, אפציהען, פערציהען, און עקציהען: און וואס מעהר געצויגען, אפגעצויגען, פערצויגען און אוועקגעצויגען — איז אלץ בעסער (פאר איהם, געוויינטליך). היינט האט ער ליעב געהאט פאפיערען א סך, א פאפיער און נאך א פאפיער, א פאפיער אויף א פאפיער — אזוי פיל פאפיערען, אז איינער די פאפיערען האט מען דעם עסק קיינמאל ניט ארויסגעזעהן נאר פאפיערען.

— וואס הערט זיך, רב וועלוועל, מיט מיין עסק?

— וואס זאל זיך הערען? מע באדארף דערלאנגען נאך איין

פאפיער, וועט שוין זיין גוט.

— פאר וואס זשע דערלאנגט איהר ניט דאס פאפיער?

— איך קאן ניט דערלאנגען דאס פאפיער, ביז איך וועל ניט

ארויסנעמען א פאפיער, אז איך האב איינגעגעבען די פאפיערען.

— פאר וואס זשע נעמט איהר ניט ארויס דאס פאפיער?

— אט דאס שמועסט מען דאך, אז איך באדארף איינגעגעבען א

פאפיער, אז איך וויל ארויסנעמען א פאפיער, אז איך האב איינגעגעבען די פאפיערען.

— א מעשה אהן איין עק מיט אייך, רב וועלוועל!

— לוינט אייך ניט? טא זוכט אייך איין אנדער ארוואקאט,

א בעסערען פון מיר.

וואקאטור". דורכגעקוקט רעכט דעם נייעם „שלחן-ערוך", אויסגע-
לערענט דעם גאנצען „סוואד-זאקאנאוו" אויף אויסוועניג און אויפ-
געהאנגען א צעמל ביי דער טהיר:

Повѣренный по дѣламъ

און אויסגעמאהלט א טינטער מיט א לאנגער פען — א סימן,
אז דא שרייבט מען, און דאס איז געווען הייליג, מחמת רעדען האט
מען דא נישט גערעדט, נאר געשריבען און נאר געשריבען.

דאס פאפיער, וואס וועלוועל האט אנגעשריבען, איז געווען
אזוי גוט, אז מע זאל אויספאהרען וועלטען, וועט מען בעסער ניט
אנשרייבען; אזוי האט געזאגט וועלוועל אליין און אזוי האבען גע-
זאגט ביי אונז אלע די, וואס האבען א שטיקעל ידיעה אינ'ם ענין
פון שרייבען. פאר זיין שרייבען האט מען זעהר מורא געהאט, גע-
ציטערט אימת מות, מחמת אז ער האט גענומען די פען אין האנד
און האט אנגעהויבען שרייבען, האט זיך ביי איהם געגאסען ווי פון
א פאס. ער האט מיט זיין שרייבען אנגעשפארט אומעטום, וואו
איהר ווילט — צום גובערנאמא, צום מיניסטער, און וואו ניט?
דערפון קאנט איהר חלילה מיינען, אז מין וועלוועל איז געווען א
מוסר אדער א יאבעדניק? אסור! פארהאן אלערליי מוסרים מיט
אלערליי יאבעדניקעס אויף דער וועלט, און מעהר ווי אומעטום זע-
נען זיי, ניט אויסגערעדט זאל זיין, פארהאן ביי אונז, ביי אידען,
הייסט דאס: איינער מסר'ט דעם אנדערען דערפאר, וואס יעדער
האט ביי איהם צוגענומען פרנסה, און איינער מסר'ט דעם אנדערען
צוליעב דעם, ער זאל ביי יענעם צונעמען פרנסה... איינער מסר'ט
דעם אנדערען דערפאר, וואס יענעם איז צו גוט, און איינער מסר'ט
דעם אנדערען דערפאר, וואס איהם אליין איז געבאד ניט גוט...
און וויעדער איז פארהאן אזעלכער, וואס שרייבט אן אויף יענעם
א מסירה'לע גלאט אזוי, אהן א שום סיבה און אהן א שום טעם,
פון היימליכקייט ווענען; ער איז, פערשטעהט איהר מיד, א בעלן
אנקוקען, וואס וועט זיין דערפון... די דאזיגע אלע מינים מוסרים,
וואס מיר האבען אויסגערעכענט, חתמנ'ען קיינמאל זייער נאמען

דער היפף פון יענעם דאקטאר אין יעהופעץ, וואס איך בין געווען ביי איהם, ניט היינט געדאכט. מיט מיין ווייב זאל לעבען. מיין חיה-עטעל, דארפט איהר וויסען, איז אזוי אויך גענוג געווען, היינט שטעלט איך פאר, אז דער חכם הייסט זיך בעווייזען די צונג און טהוט א מאך מיט דער נאז, טהוט א טאפ דעם דופק און א מאך מיט דער נאז, זיצט די גאנצע צייט ווי א חתן — ער זאל דאס ארויסלאזען א ווארט, און פלוצים פערגלויסט זיך איהם א פרעג טהון ביי איהר :

— וואוהין רעכענט איהר פאהרען אויפ'ן זומער?...

מיין חיה-עטעל האט מעהר נישט בעדארפט: זי איז געווארען אויס מענש און האט מיך אנגעהויבען צו טרייבען, מיר זאלען שוין פאהרען וואס גיכער קיין אויסלאנד — אין די „ווארעמבעדער“, און אז איך האב זי א פרעג געטהאן, וואס איז אזוי דאס גיכקייט? איז זי אויף מיר אנגעפאלען און געזאגט, אז זי זעהט שוין לאנג, אז איהר לעבען איז ביי מיר ווערטה א דרייער, אז איך וויל, אז זי זאל חלילה שטארבען, און נאך כדומה אזעלכע ווערטער האט זי מיר געזאגט. ווי דער שטייגער איז פון א ווייב, אז זי וויל דערגעהן דעם מאן די יאהרען — און אלץ איבער איהם, איבער'ן דאקטאר פון יעהופעץ... נאר שאט! איך האב אנגעהויבען פון אדוואקאטען און בין ארויף אויף דאקטוירים. לאמיר זיך אומקעהרען צוריק צו אונזער אדוואקאט וועלוועל גאמבעטא.

ה.

נאך איין זאך איז געווען אין וועלוועל'ס סיסטעם — עדות. צו יעדען ענין איז ביי איהם געווען עדות און עדות אויף עדות. אינ'ם שכל פון עדות האבען געשטעקט צוויי זאכען: ערשטענס, האט מען צוליעב די עדות געקאנט ציהען, אפציהען, פערציהען און אוועקציהען וויפיעל ער האט אליין געוואלט, ווארום צווישען א סך

נאר ס'איז בלאטע. יענער וועט זיך ניט זוכען קיין אנדער אדוואקאט. און וועלכעל וועט ברענגען פאפיערען, און ציהען ווי- פיעל עס וועט זיך לאזען, ווארום ער איז פארט דער בעסטער פון אלע אדוואקאטען אין כתרילעווקע. יאסעל דער אדוואקאט האט נאר א צינגעל א שארפס, אי דאס — ביי זיך אין דער היים; דארט טען — נארנישט... מענדעל קראפאון — דאס איז דאך איין עס- הארץ, א ביזיבזיון פאר'ן סודיא; ער שמיצט איהם גאנץ אפט די פראשעניע אין פנים אריין: שטיוועל, זאגט ער, דארף ער פוצען, ניט קיין פראשעניעס שרייבען... סאלאווייטשיק איז אפילו יא א שטיקעל קענער, כלומר'שט געענדיגט, זאגט ער, דריי קלאסען, איז ער א זשוליק, א פראסטער גנב. איין ירחמיאל איז א לייטישער מענש, איז ער אכער א גאנצער פריץ און א שווייגער; די וועלט האט פיינט א מענשען, וואס שווייגט; די וועלט האט ליעב א מענשען, וואס רעדט, בפרט איין אדוואקאט בעדארה זיך לאזען רעדען. וואס דארפט איהר איין אדוואקאט — אפילו א דאקטאר; דאכט זיך, אין פלוג, וואס געהר זיך אן א צונג מיט א דאקטאר? פון דעסטוועגען איז אויף איינגענעהמען, אז ער לאזט זיך רעדען. אט איז פארהאן ביי אונז וויפיעל דאקטוירים, האט קיינער ניט אזוי פיעל פראקטיקע, ווי דער שווארצער דאקטאר האט, ווארום דער שווארצער דאקטאר, אז ער קומט צום חולת, פרעגט ער ביי איהם אויס ניט נאר, וואס ער האט נעכטען געגעסען, נאר איטליכס ברע- קעל טאפט ער ביי איהם אויס: פון וואנען ער איז, און וויפיעל ער איז אלט, און צי איז ער א בעווייבטער, און וויפיעל קינדער האט ער, יונגלעך צי מיידלעך, און וואס צאהלט ער דירה-געלד, און פארוואס ברענט די לאמפ אזוי פינסטער, און למאי האט דאס קליינע קינד אזא גרויסען פופיק, — זאגט אייד, וואס איהר ווילט, ס'איז א מחיה! אזא דאקטאר, אז ער קומט צו געהן, ווערד ליכטיג אין שטוב און פרייליך אויפ'ן הארצען; דער חולת אליין פיהלט זיך א סך בעסער ווי פון דעם בעסטען רעצעפט; וואס דארף ער א רע- צעפט, זאגט ער, אז דער דאקטאר איז מיר אליין א רעצעפט? פונקט

נעמען אויף זיך פיהרען אייד דעם דאזיגען עסק וועל איך אויך
גיט...

שלאג איך איהם מסתמא איבער און פרעג ביי איהם:

— פאר וואס?

ענטפערט ער מיר:

— איך וויל נישט. קוים איז יענער געווען ביי מיר, פאסט מיר

גיט.

הויב איך דאך איהם אן איינרעדען:

— מילא, וואס יענער איז געווען; למאי אט בין איך אויך?

הקצור, אזוי לאנג אזוי ברייט, בין איך רעד איהם איבער און

ער נעמט אן דאס עסק און ווערד מיין אדוואקאט.

נאכדעם הויבט זיך אן — א חתונה מיט די עדות. ער אליין

שטעלט צענויף די עדות פון ביידע צדדים און פיהרט דאס געשעפט

פון איינעם צום אנדערען אזוי קונציג, אזוי בריה"ש, אן די עדות

צווישען זיך מוזען סוף-כל-סוף זיך צעקריגען, אויסזידלען איינס

דאס אנדערע גאנץ בעל-הבתיש, און פאר וואס זאל מען זיך טאקי

גיט פאטשען אויך? אט דעמאלט האט ער ערשט וואס צו טהון —

א פרישע פראקטיקע. די צעקריעגטע און צעפאטשטע עדות האבען

דאך, געוויינטליך, זייערע עדות, וואס זענען געווען בשעת פאטשען

זיך, און וויבאלד זיי קומען זיך צענויף צו וועלוועל „סוואד-זאקאן“.

מוזען זיי זיך סוף-כל-סוף צעקריגען זיך, אויסזידלען איינס דאס

אנדערע און צעפאטשען זיך — וויעדער א פראקטיקע פאר וועלוועלען.

7.

איין חסרון האט געהאט וועלוועל גאמבעטא (איהר האט א מאל

געזעהן א מענשען אהן א חסרון?): ער האט נישט געקאנט הויזען

מיט קיין ווייב. א ווייב האט מיט איהם מעהר נישט געקאנט אפ

זיין ווי א יאהר, העכסטענס — אנדערהאלבען.

עדות מוז זיך מאכען. אז איינער ווערד נישט געוונד, איינער פאָהרט
אוועק און איינער האָט גלאַט פּערגעסען, אז מע רופט איהם אַרויס
פאַר איין עדות. און. צווייטענס, האָט ער מיט די עדות גופא גע-
פיהרט אַ פּאַליטיקע, אַ משונה-מאָדנע פּאַליטיקע, וועלכע וועלכע
פאַליטיקע.

נאָר דאָ מוז איד אפטרעטען אויף אַ וויילע פון די עדות און
אויסזאָגען אַ סגד (צווישען אונז וועט דאָך עס מסתמא בלייבען?).
אז אונזער וועלכעל האָט צום מיינסטען געפיהרט עסקים פון ביידע
צדדים, דאָס הייסט, ער האָט בעוויזען אַ קונץ, אז ער האָט געקאָנט
זיין איין צייט אַדוואַקאט פון ביידע צדדים. סע פערשטעהט זיך,
אז איינער פונ'ם אַנדערען האָט נישט געמאָרט וויסען, און איטליכער
צד האָט גערעכענט, אז וועלכעל — דאָס איז זיין צד.

איהר ווילט וויסען, ווי אזוי ער האָט דאָס געטהאָן? גאנץ
פשוט! שמעלט אייד פאַר: איהר זענט געקומען צו וועלכעלען מיט
אַ בקשה, ער זאָל איינגעבען אויף מיר אַ פאפיער, אז איד האָב
אייד דאָס און דאָס. האָט ער קודם כל צוגעזאָגט, אז ער וועט מיך
גאָט ווייס וואָס, סיביר אליין איז אַ הונד קעגען דעם, וואָס מיר
קומט דערפאַר! און בשעת-מעשה פייערט ער אויף מיר מיט סכנות
נפשות: סטייטש, סטייטש, איד זאָל אַזעלכס טהון! ער זאָל
זיך, זאָגט ער, זעהן מיט מיר, וואָלט ער מיר געזאָגט אזוי און אזוי!
— איד מוז זיך, זאָגט ער, זעהען מיט איהם, איד וועל איהם,
זאָגט ער, אומיסטען שיקען רופען, דעם דאָזיגען פאַרליעז!...

אזוי זאָגט אייד וועלכעל און שיקט מיר רופען און מאַכט צו
מיר אזוי:

— וואָס זאָגט איהר אויף דעם שיינעז? (ניט איד, וועלכעל
זאָגט דאָס). לא די ער האָט אייד אזוי געזידעלט, וויל ער נאָך אויף
אייד איינגעבען אַ פאפיער! ער איז ביי מיר געווען, האָב איד איהם
מסתמא געזאָגט, אז איהר זענט גערעכט, ניט ער. וואָס-זשע דען?
איהר קענט דאָך מיר, אז איד בין נישט קיין מענש פון חניפה, און

אריין „קלייטען“ — האטש בראק זי ווי לאקשען, זי וויל איהם
ניט קענען!

סע פערשטעהט זיך, אז כתרילעווקע האט זיך ניט בענוגענט
מיט אזא תירוץ; וואס מיר קלייטען? ווער מיר קלייטען? דא
קעהר זיין איין אנדער סוד, מסתמא אזא מין זאך, וואס פאסט ניט
אויסצואגען... און עס האבען אנגעהויבען געהן אין שטאדט מעשיות
מיט מעשיות מיט מעשיות! און די מעשיות, וואס מע האט דער-
צעהלט, האט מען דערצעהלט איינער דעם אנדערען בסוד, אין אוי-
הער אריין, און בשעת-מעשה האט מען זיך ארומגעקוקט, צי ס'איז
נישטא קיין ווייבער דערביי, און מע האט זיך געשטיקט פאר גע-
לעכטער.

— וואס פאר א געלעכטער אויף אייך? — זאגען די ווייבער. —
דערצעהלט אונז, לאמיר אויך לאכען.

די דאזיגע ווערטער רופען ארויס ביי די מאנסכילען נאך א
גרעסערען געלעכטער. דעמאלט ווערען די ווייבער שוין אביסעל בייז
און הויבען אז מיט כעס:

— זעהנאר, ווי דער נאך שטופט זיי! זאגט שוין אויס, וואס
איז דאס פאר א וויסטער געלעכטער אויף אייך?
אט דעמאלט הויבען די מאנסכילען ערשט אז צו לאכען, האל-
טען זיך ביי די בייכער, ממש מע קאטשעט זיך פאר געלעכטער!

ז.

בקצור, וועלוועל גאמבעטא האט זיך אפגע'נט מיט יאס'ס
טאכטער (בריינדעל האט זי געהייסען, זי האט חתונה געהאט דאס
אנדערע מאל און איצט איז זי אין אמעריקע), און איז לאנג קיין
אלמן נישט געזעסען און האט געבראכט צו פיהרען א ווייב פון
א קליין שטעדטעל, אויף א מיידעל, אפגעלעכט מיט איהר אקעגען
א יאהר און האט זיך שטילערהייך מיט איהר אפגע'נט און איז

דערפון איז צו פערשטעהן, אז וועלכעל האט געהאט נישט איי-נע, נאר עטליכע ווייבער. איהר מיינט, עטליכע מיט א מאל? חס וחלילה! אזוי ווייט „קולטורנע“ איז כתרילעווקע נאך נישט, אז א איד זאל זיך דארט פערגינען, ווי כדומה אין לייטישע שטערט, וואו אידען טהוען נאך אנדערע און האבען א ווייב, און נאך א ווייב, און נאך א ווייב: כתרילעווקער אידען דאנקען גאט, אז זיי קאנען אויסהאלטען איין ווייב. זיי זאגען, אז איין ווייב קאן אויך מאכען גרוי און אלט, אויב זי האט א שענעם גוסט און איז בעקאנט מיט'ן שניידער און מיט דער מאדיסטקע: און ווער שמועסט, אז זי מיינט, אז זי קאן א ביסעל „צימבלען אויפ'ן טאפּשטאן“, אויב זי האט גע-לייענט אויף איהר לעבען נאר איין ביכעל און געווען צוויי-דריי מאל אין טהעאטער און קאן שפיעלען אין „סטוקעלעקע“ און אין „טערטעל-מערטעל“, — דעמאלט איז שוין אז אד און אז וועה דעם מאן! ער מוז שוין אין זינען האבען ווינטער א ישרופיקס האטש איין מאל אין וואך, און זומער א דאטשע, און דעם זוהן אין גימנאזיע, און דער טאכטער א סטודענט, — הקצור, ס'איז א רחמנות אויפ'ן מאן, א צער-בעלי-חיים, מיר קאנען איהם גארנישט העלפען, סיידען מיט א קרעכץ... און לאמיר זיך אקארשט אומקעהרען צוריק צו אונזער וועלכעלען מיט זיינע ווייבער.

דאס ערשטע ווייב זיינס איז געווען טאקי א אונזעריגע, פון כתרילעווקע, הייסט דאס, יאסי דעם לעכטציהערס א טאכטער, א מיידעל גלייך מיט אלע מיידלעך, א בעל-הביתש קינד. מענשען האבן בען שטארק מקנא געווען יאסי'ן אויפ'ן שידוך: מיט אזוי ווינציג גרו נעמען א חתן א „קענער“, דעם „סוואד-זאקאן“ אליין! צום סוף האט זיך אויסגעלאזט, אז יאסי'ס טאכטער האט באלד נאך דער חתונה אנגעהויבען זאגען, אז זי וויל מיט איהם נישט „לאכען“. פאר וואס? זי האט מורא!... וואס האט זי מורא? זי האט מורא, ער זאל נישט אויסלארען די קלייטען. וואסערע קלייטען? וועמענס קלייטען? און וואס געהר זיך דאס אן מיט איהר? נאר געה טענה מיט א נקבה! זי האט זיך אריינגענומען אין קאפ

דאס איז נומער איינס. והשנית, האט זי גערעדט מיט א קוויטש און מיט א ניגון, ווי פון „אקדמות“, אויסגעמישט מיט „כנווא“, און אויסגעלאזט אלע מאל מיט איין „אי-ווי“ און מיט א לאנגע „ני?“ און מיט א געלעכטער פון א פאוע, בעוויזען בשעת-מעשה די אריינגעשטעלטע צייהן און געטרייסעלט מיט'ן שלייער, — האט דאס טאקי געהאט דעם זיבעטען חן. אויף חדושים איז מען געגאנגען קוקען אין כתרילעווקע אויף דער ווארשעווער „יפהפיה“ מיט די אריינגעשטעלטע צייהן און האַרען, ווי זי גראנערט און ווי זי קוויטשעט און ווי זי זינגט, און זיך האלטען ביי די זיי-טען פאר געלעכטער. מע דארף נישט קיין טהעאטער, האבען זיי געזאגט... איין עבירה, כלעבען, וואס זי האט זיך אין כתרילעווקע לאנג נישט געהאלטען — סך הכל איין זומער; ווארום ס'איז געקומען ארום יום-טובים-צייט, האט ער זיך מיט איהר גע'גט, און זי איז אוועקגעפאהרען צוריק קיין ווארשא — און פון דעמאלט אן האט שוין וועלוועל גאמבעטא מענה נישט חתונה געהאט און איז פערבליי-בען איין אלמן עד היום הזה.

אפשר ווייסט איהר פון זיינעמוועגען א שידוך?

אוועקגעפאהרען קיין בערדיטשעוו און האָט געבראַכט צו פיהרען פון דארטען אַ גאַנצע „מאדאם מיט אַ הוט“, געמאַכט מיט איהר ווייז-טען. אַיינגעפיהרט ביי זיך אַ שטוב מיט מעבעל, מיט זשורפיקסען, מיט יונגעלייט, וואָס שפּיעלען אין „סטוקעלעקע“ און אין „טערטעל-מערטעל“: עס האָט אַבער ניט געהאַלפּען ניט די שטוב, ניט דאָס מעבעל, ניט די „סטוקעלעקע“ מיט'ן „טערטעל-מערטעל“. — אין אַ שענעם פריהמאַרגען זענען זיי אוועקגעגאַנגען צום רב און מע האָט געשריבען אַ גט, און די „דאָמע מיט דער הוט“ אין אוועק צוריק קיין בערדיטשעוו.

אַז וועלוועל גאַמבעטאָ אין נאָך דער מעשה אוועקגעפאהרען חתונה האָבען נאָך אַ מאָל, האָבען די כתריִלעווקער לצים, די וואָס האָבען לייעב חוזה מאַכען פון דער גאַנצער וועלט, איהם גע-געבען איין עצה: וואָס דאַרף ער פאַהרען חתונה האָבען, ברענגען דאָס ווייב און נאָכדעם גט'ען זיך? אַמעהר לאַז ער דארטען מאַכען אויפ'ן אָרט אַ חתונה מיט אַ גט אינאיינעם.

דערויף האָט זיי וועלוועל געענטפּערט, אַז אַזעלכע חכמים ווי זיי אין טאַק זעהר ווינציג אויף דער וועלט, ס'איז איהם נאָך אַ חרוש, וואָס זיי געהען אַהן שטיוועל... און נאָך כּרומה אַזעלכע שטעכווערטער האָט ער זיי אַריינגעזעצט, אַז זיי האָבען נישט גע-וואוסט, ווי אַזוי אוועקצוגעהן פון איהם, — און אַליין איז ער אוועק-געפאַהרען קיין וואַרשא און געבראַכט פון דארטען עפּיס אַ מין שלאָק מיט אַריינגעשטעלמטע צייהן און מיט אַ מאדנעם שליייער אויפ'ן קאַפּ און מיט אַ מין משונה מאַדנע לשון, וואָס אין כתריִלעווקע קע האָט מען אַזעלכס נאָך נישט געהערט קיינמאָל. דהיינו?

ערשטענס, האָט זי גערעדט גיך. שייך זאָגען גיך? איידער זי האָט אַרויסגעלאָזט דאָס ערשטע וואָרט, זענען שוין פינף-זעכס ווער-טער געפלויען אויף צופריהער, איינס איבער דאָס אַנדערע, מורא געהאַט, מע זאָל חלילה ניט פערשפּעטיגען, און איידער זיי זענען אַרויסגעפלויען פונ'ם מויל, זענען שוין געשטאַנען גרייט צעהן אַנדערע ווערטער אויף אַרויסצופליהען.

